

The Academy of Management and Administration in Opole (Poland)
Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)
Donbass State Pedagogical University (Ukraine)
Institute for the Study of Spatial Development (Ukraine)
Katowice School of Technology (Poland)
Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko (Ukraine)
School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava (Slovakia)
Ukrainian Educational Research Association (Ukraine)
University of Economics in Bratislava (Slovakia)

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TERRITORIES' SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Conference Proceedings of the 6th International Scientific Conference

April 20 – 23, 2017

Opole, Poland

ISBN 978 – 83 – 62683 – 10 – 9

Conference Proceedings of the 6th International Scientific Conference *Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development* (April 20 – 23, 2017, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2017; ISBN 978-83-62683-10-9; pp.272, illus., tabs., bibls.

Reviewers:

Marian Ciepał – D.Sc, Professor, Head of the Department of Law and Administration, the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Pavlo Zakharchenko – D.Sc, Professor, Head of the Department of Finance and Credit, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine).

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu

45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18

tel. 77 402-19-00/01

E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Publishing House:

© Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu

45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18

tel. 77 402-19-00/01

300 copies

The conference proceedings of the 6th International Scientific Conference *Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development* includes modern theories, their practical aspects, tools for analyzing and managing complex socio-economic, educational and medical problems of society development, as well as new research directions are presented. Grounded systematic methodological concept and design principles of socio-economic, educational and medical research, taking into account the features of social determinants in constructing models of social systems at various levels, the purpose of which is to substantially increase the efficiency of such systems. Separate attention is paid to the study of the educational and medical, financial and economic instruments of society's development in the spatial coordinate system.

Authors are responsible for content of the materials.

PROGRAM COMMITTEE

Igor Bogdanov – D.Sc, Professor, Rector of Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

Viera Cibáková – CSc, Professor, Ing., Rector of School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava (Slovakia)

Marian Duczmal – Professor zw. dr hab., Rector of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Andrzej Grzybowski – Professor WST dr inż. arch., Rector of Katowice School of Technology (Poland)

Svitlana Omelchenko – D.Sc, Professor, Rector of Donbass State Pedagogical University (Ukraine)

Jana Péliová – doc. Ing, PhD., Vice-Rector of the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

Svitlana Shchudlo – D.Sc, Professor, President of Ukrainian Educational Research Association, Drohobych State Pedagogical University (Ukraine).

ORGANIZING COMMITTEE

Nadiya Dubrovina – CSc, the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

Wojciech Duczmal – PhD, Vice-Rector of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Stanislav Filip – doc. Ing, PhD., Vice-Rector of School of Economics and Management of Public Administration in Bratislava (Slovakia)

Russell Gerrard – PhD, Cass Business School of City University (UK)

Vladimír Gonda – PhD., Professor, Ing., the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

Igor Lyman – D.Sc, Professor, Coordinator of International Relations of Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Tamara Makarenko – PhD, Associate Professor, Dean of the Humanitarian and Economic Faculty, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Oleksandr Nestorenko – PhD, Associate Professor, Berdyansk Institute of State and Municipal Management of the Classic Private University (Ukraine)

Tetyana Nestorenko – PhD, Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Erika Neubauerova – doc. Ing, PhD., Deputy Dean of the Faculty of the National Economy, the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

Aleksandr Ostenda – PhD, Dean of the Faculty of Architecture, Building and Applied Arts, Katowice School of Technology (Poland)

Tadeusz Pokusa – PhD, Vice-Rector of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Iryna Ostopolets – PhD, Associate Professor, Donbass State Pedagogical University (Ukraine)

Olga Shevchenko – PhD, Associate Professor, Kirovograd State Pedagogical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Ślawomir Śliwa – PhD, the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Oksana Zabolotna – D.Sc, Professor, Vice-President of Ukrainian Educational Research Association, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine).

CONTENTS

SECTION 1 THE FINANCE AND ECONOMIC INSTRUMENTS OF TERRITORIES' DEVELOPMENT

<i>Myroslava M. Chekh.</i> Sectoral priorities of economic growth in case of import substitution strategy in Ukraine.....	10
<i>Bożena Gajdzik.</i> Założenia budowania zaangażowania pracowniczego w przedsiębiorstwie.....	12
<i>Nataliya V. Horin.</i> Types of eco-innovation policy instruments.....	15
<i>Bohdan L. Kovalov, Svitlana Fedyna.</i> Biosocial economy as the base of the sustainable development.....	16
<i>Olena V. Kryvda, Daria P. Romanova.</i> Main components of modern management ESG-risk for Ukrainian companies.....	18
<i>Oleksandr V. Kubatko.</i> Eco-innovations as a source of economic fluctuations.....	20
<i>Lyudmila Manina, Volodymyr Stetsenko.</i> Economic instruments, directed to development and safety of society and territories	22
<i>Viktoriya F. Mervenetska.</i> The accounting profession and its role in the society in Ukraine	24
<i>Alona V. Ohienko, Andrii V. Sliusarenko.</i> Business partner search using internet resources of the European Union	26
<i>Tadeusz Pokusa.</i> Teoretyczne problemy wartości marketingowej sportowca.....	27
<i>Olga Yu. Popova, Boris G. Rashman.</i> Main approaches to design the organizational and informational models of marketing agency.....	31
<i>Vitalii V. Shapovalov.</i> The main trends in the labor market of Ukraine and Poland.....	33
<i>Tetiana S. Shcherbata.</i> University – business cooperation development in Lviv Polytechnic National University.....	35
<i>Oksana M. Stolyar.</i> Administracyjno-prawny podział miejscowego samorządu Rzeczypospolitej Polskiej.....	36
<i>Jan Wójciak.</i> Transport bimodalny przyszłościową formą transportu kombinowanego drogowo-szynowego.....	39
<i>Władysław Wornalkiewicz.</i> Optymalizacja marszrutyacji przewozów z zastosowaniem funkcji Excela.....	41
<i>Aneta Wszelaki.</i> The essence and principles of monetary trading in the Polish law.....	43
<i>Валентина М. Бобровник.</i> Проблеми формування ефективного організаційно-економічного механізму управління виробничо-господарською діяльністю підприємств.....	46
<i>Григорій І. Денисик, Ольга П. Чиж.</i> Регіональні проблеми Поділля та значення природничо-географічних досліджень у їх вирішенні.....	48
<i>Тетяна В. Жидкова, Тетяна М. Апатенко, Алла В. Функ.</i> Туризм як економічний інструмент розвитку територій.....	50
<i>Наталія Ю.Зозуля.</i> Ефективність управління інформацією в організації.....	52

<i>Ірина В. Колодяжна, Катерина А. Букріна. Підвищення ефективності інноваційної діяльності в Україні.....</i>	54
<i>Анастасія Ю. Куранда, Аліна А. Ставицька. Ефективні методи управління персоналом у сучасних умовах.....</i>	55
<i>Станіслав Ф. Кучер. Компаративістика методологій економічного районування...</i>	58
<i>Зоряна Я. Макогін. Залучення іноземних інвестицій як чинника розвитку регіонів України.....</i>	60
<i>Александр Н. Малюта, Алексей Н. Михалёв. Анализ развития территорий на уровне государственного строительства.....</i>	62
<i>Ірина С. Мурашко, Наталія В. Каткова. Складові механізми стійкого розвитку підприємства.....</i>	64
<i>Олена Є. Наголюк. Бюджетні фонди, їх фінансово-правова характеристика в Україні.....</i>	66
<i>Александр В. Несторенко, Яна Пелиова. Условия применения модели управления запасами с дефицитом и экспоненциально зависящими от времени ожидания штрафными санкциями.....</i>	68
<i>Ігор В. Охріменко. Прогнозування результатів діяльності аграрних підприємств як інструмент розвитку сільських територій.....</i>	72
<i>Анна М. Панкєєва, Наталія В. Мороз. Основні процеси, що впливають на розвиток територій у складі міських агломерацій.....</i>	74
<i>Володимир Б. Родченко, Марія С. Свіденська. Промислова революція та виклики розвитку вищої освіти.....</i>	76
<i>Владислав О. Салабай, Ірина М. Манаєнко. Особливості міжнародної трудової міграції у контексті українсько-польських відносин</i>	78
<i>Ганна О. Складова. Сучасні особливості створення конкурентних переваг підприємства.....</i>	80
<i>Ганна В. Столярчук, Єлизавета В. Луцишина. Визначення маркетингових витрат торговельних підприємств в умовах застосування торгово-технологічних інновацій.....</i>	82
<i>Анастасія О. Сюткіна. Інвестиційна привабливість готелів mid-market.....</i>	84
<i>Татьяна Н. Тиховская. Особенности управления денежными потоками гостинично-ресторанного комплекса.....</i>	86
<i>Ілля Д. Ткаченко. Рентоорієнтована стратегія поведінки в галузі надкористування: територіальний аспект.....</i>	88
<i>Наталья В. Трушкина. Особенности и тенденции развития сбытовой деятельности угледобывающих предприятий Украины.....</i>	90

SECTION 2

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY IN THE ERA OF STRUCTURAL CHANGES

<i>Igor K. Churpiy, Natalia V. Churpiy. Outstanding questions learning the basics rehabilitation</i>	92
<i>Svitlana Yu. Pampura. To the problem of innovative methods of teaching English for students of non-linguistic specialties.....</i>	94

<i>Viktoriia V. Slabouz. Peculiarities of reflexive-perceptual properties of lecturers of foreign languages.....</i>	95
<i>Iana G. Tikan. Moral and ethical values of undergraduate students.....</i>	97
<i>Олена С. Бескорса, Олена Є. Ішутіна, Ірина М. Лобачова.</i> Класифікація комп'ютерних технологій та їх роль у формуванні англомовної комунікативної компетентності молодших школярів.....	99
<i>Ганна В. Біличенко. Комунікативний розвиток дітей молодшого шкільного віку як соціально-педагогічна проблема.....</i>	101
<i>Людмила Г. Гаврілова. Особливості впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку майбутніх учителів музики.....</i>	103
<i>Мар'яна І. Гаркуша, Рита В. Сагайдак-Нікітюк. Розробка психодіагностичного інструментарію для оцінювання рівня розвитку соціально-психологічних характеристик фахівця фармації.....</i>	105
<i>Ірина М. Главатських. Інтеграція знань як умова якісної підготовки фахівців хімічного виробництва.....</i>	107
<i>Ольга В. Гнатюк. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів в умовах реформування освіти.....</i>	109
<i>Вікторія О. Гринько, Світлана М. Грицай. Впровадження LEGO-технологій в освітній процес.....</i>	111
<i>Олеся В. Дмитрієва. Педагогічні умови формування країнознавчої компетенції в підготовці фахівців з напрямку «Іноземна мова».....</i>	113
<i>Яніна А. Донченко. До питання визначення компонентів інформаційно-комунікаційних компетентностей як мети освоєння сучасного шкільного курсу інформатики в загальноосвітніх закладах України.....</i>	115
<i>Тетяна А. Євтухова, Тетяна І. Гудзар. До питання впровадження в професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів курсу з медіаосвіти.....</i>	117
<i>Ольга М. Зайцева. Педагогічні умови використання технології case-study в підготовці студентів до професійної кар'єри.....</i>	119
<i>Олександр М. Зинов'єв. Психолого-педагогічні умови реабілітації інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату</i>	121
<i>Галина Ю. Зінченко. Проблема культурологічного аспекту фахової підготовки майбутніх учителів математики.....</i>	123
<i>Леонид П. Иванченко, Светлана Г. Иванченко, Владимир А. Тищенко. Личностные качества как фактор формирования профессионального мастерства тренера по футболу.....</i>	125
<i>Юлія Ю. Ільїна, Софія А. Богомазова. Формування соціальних стереотипів в юнацькому віці.....</i>	127
<i>Юлія І. Катасонова. Сучасні підходи до визначення базових понять дистанційного навчання.....</i>	129
<i>Тетяна В. Колган. Підвищення професійної компетентності педагогічних працівників опорних шкіл Донецької області.....</i>	131
<i>Олександр Л. Кошелєв, Наталія М. Пасічник. Уточнення терміну «алгоритмічне мислення».....</i>	133
<i>Олена В. Куц. Конденсація в різнорівневій транспозиційній парадигмі речення.....</i>	135

<i>Надія М. Ляшова. Практична реалізація методико-математичної складової у контексті сталого розвитку.....</i>	137
<i>Алла В. Моргун, Лідія С. Прокопович. Екзистенційне смислове наповнення номінації Всесвіт у поетичному дискурсі Миколи Руденка.....</i>	140
<i>Лариса К. Одинченко, Тетяна Ю. Скиба. Національно-патріотичне виховання учнів з розумовою відсталістю на уроках географії.....</i>	142
<i>Ірина Ю. Остополец. Психологическое консультирование в подготовке специалистов в педагогическом вузе.....</i>	144
<i>Володимир М. Проскурін, Уляна В. Проскуріна. Підготовка педагогічних працівників до управління якістю освіти в умовах роботи в освітніх округах.....</i>	146
<i>Інна І. Прудченко. Технологічний компонент структури змісту вищої педагогічної освіти.....</i>	148
<i>Ігор Р. Пучков, Володимир В. Сарієнко. Критерії відбору змісту підготовки вчителя початкової школи у контексті інформатизації суспільства і освіти.....</i>	150
<i>Тетяна В. Румянцева. Використання інтерактивних методів навчання майбутніх вчителів іноземних мов у післядипломній освіті.....</i>	152
<i>Дар'я Г. Светенко, Олена А. Чернега. Особливості викладання економічних дисциплін в сучасному освітньому просторі.....</i>	154
<i>Оксана Ю. Ступак. Категоріальні засади соціально-педагогічної роботи з молоддю.....</i>	156
<i>Валерія В. Тупченко. Художньо-естетичне виховання студентів аграрного університету.....</i>	158
<i>Олена В. Шевченко. Ресурсний підхід до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.....</i>	159
<i>Олександра І. Шиман. Удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів з урахуванням варіативності навчання в початковій ланці освіти.....</i>	161

SECTION 3

HUMANITARIAN AND POLITICAL ASPECTS OF TRANSFORMATION IN SOCIETY AND SOCIAL RELATIONS

<i>Olena P. Bartosh, Viktoria O. Riul. Social relations and youth mobility on borderlands (on the example of Ukraine, Poland and Hungary).....</i>	164
<i>Jarosław Czepczarz, Sabina Wiatkowska. Wsparcie społeczne dla seniorów i osób z niepełnosprawnością.....</i>	167
<i>Aleksandr N. Malyuta, Rada B. Rus, Yaryna I. Rybak. Global range of problems and processes of developing territories.....</i>	169
<i>Filip Pokusa. Wybrane aspekty wpływu czasu wolnego na aktywność fizyczną dzieci i młodzieży.....</i>	171
<i>Miroslav Řádek. Mutual attitudes of the old and the young generation.....</i>	173
<i>Наталя О. Акімова. Фактори розвитку фізичного виховання і спорту в сучасних умовах.....</i>	176
<i>Наталія Г. Богданова. Проблема філософії «нового виховання» у сучасній освіті.....</i>	178

<i>Єлизавета С. Демченко. Використання язичницького світосприйняття в формуванні у майбутніх програмістів цілісної картини світу.....</i>	182
<i>Татьяна Зубро. Политическая трансформация в странах постсоветского пространства.....</i>	184
<i>Олена В. Колган, Максим О. Зіньковський. Роль польської мови у формуванні української гірничої термінології.....</i>	186
<i>Олена П. Колінько. Діалог культур / літератур в умовах світової глобалізації.....</i>	188
<i>Лариса О. Кондратенко, Лідія М. Манилова, Оксана Ю. Чекстере. Нові аспекти підліткового суїциду.....</i>	191
<i>Валерий К. Крутиков, Веслав Гворыс, Татьяна В. Дорожкина. Формирование стратегии обеспечения социальной интеграции и согласия.....</i>	193
<i>Игорь Н. Макогоненко, Ирина Ю. Остополец. Принципы айкидо в формировании экологичности взаимоотношений.....</i>	196
<i>Тетяна П. Несторенко, Ольга І. Луковська. Економічний вплив культурно-мистецьких інституцій на місто.....</i>	199
<i>Наталія П. Нікітіна. Толерантність в умовах інтеграції: культурно-освітній контекст.....</i>	202
<i>Тетяна В. Охріменко. Поняття грошей в економіці та лінгвістиці.....</i>	204
<i>Руслана М. Падалка, Катерина Ю. Юзюк. Філософська проза Анатолія Федя під час гуманітарної трансформації суспільства.....</i>	206
<i>Вікторія В. Перевознюк. Актуальність проблеми формування культурної особистості у сучасних умовах цивілізації.....</i>	207
<i>Олексій В. Прокопенко. Проблема сенсу європейської історії в феноменології....</i>	209
<i>Світлана В. Сечка. Соціалізація молоді в студентських громадських організаціях та об'єднаннях: сутність та сучасні виміри.....</i>	210
<i>Сергей А. Чернобай, Екатерина А. Коренная. Проблема допинга в украинском волейболе.....</i>	212
<i>Олена М. Шабаліна. Український контемпорарі як засіб комунікації.....</i>	215

SECTION 4

TRANSFORMATION IN EDUCATION: SECTORAL AND TERRITORY APPROACHES

<i>Iryna O. Didenko. Teaching ESP in Ukrainian universities of XXI century.....</i>	217
<i>Łukasz Dziarmaga. Menedżerskie zarządzanie szkołą w perspektywie ciągłej zmiany w systemie edukacji.....</i>	218
<i>Vladimír Gonda. Úlohy vzdelávania v Slovenskej republike v kontexte stratégie Európa 2020.....</i>	220
<i>Sultan K. Ramazanov. Innovative technologies as basis for transformation and sustainable development of education system.....</i>	222
<i>Lilia M. Savchin. Artistry as the part of the professional skills of the future teacher-choreographer.....</i>	224
<i>Tatiana Ye. Shirmova. Transformation in methods of teaching English in the reform of education in Ukraine.....</i>	226

<i>Mária Strenáčiková. Music education in Slovakia after the velvet revolution.....</i>	228
<i>Ірина В. Аксьонова. Аналіз кількісних та якісних характеристик вищих навчальних закладів світового класу.....</i>	230
<i>Наталія Б. Антонець. Історичний вимір трансформацій у сфері освіти України: школи робітничої молоді як новий тип загальноосвітнього навчального закладу у післявоєнний період (1943-1950).....</i>	233
<i>Влада Є. Білогур. Вплив вищої освіти на формування світоглядних орієнтирів сучасної студентської молоді.....</i>	235
<i>Людмила В. Білотор. Економіка освіти в Україні.....</i>	237
<i>Людмила Я. Бірюк, Сергій Г. Пішун. Розвиток професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів засобами медіа-освіти.....</i>	239
<i>Валентина Г. Воронкова. Трансформації у сфері освіти: галузевий аспект.....</i>	241
<i>Яна В. Глазова. Деякі підходи до оцінки економічної ефективності освітніх курсів в системі безперервного навчання.....</i>	244
<i>Олена П. Демченко. Регіональний контекст створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості.....</i>	246
<i>Юлія О. Журавльова. Фінансова децентралізація в освіті як нова форма управління бюджетними коштами.....</i>	248
<i>Ольга П. Кивлюк. Напрями трансформації освіти в умовах глобалізації.....</i>	250
<i>Микола О. Кириченко. Епістемологічні виміри соціо-гуманітарного наукового дискурсу.....</i>	252
<i>Валентина В. Костіна. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях.....</i>	254
<i>Ян В. Курінний. Вплив дошкільного навчального закладу на процес економічної соціалізації дошкільників.....</i>	256
<i>Марина Ю. Максименюк, Віталіна О. Нікітенко. Напрями модернізації соціогуманітарної компоненти освіти в умовах інформаційного суспільства.....</i>	258
<i>Вікторія В. Мельник. Стратегія образования как фактор устойчивого развития в условиях трансформации информационного общества в «общество знаний»....</i>	260
<i>Лідія М. Наріжна. Соціальне виховання дітей-сиріт в епоху структурних перетворень в Україні.....</i>	262
<i>Євгенія О. Неведомська. Загроза вимирання українців вимагає негайного впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій у навчальний процес</i>	264
<i>Олена В. Раєвська, Ольга І. Бровко. Інституційна автономія ВНЗ як засіб забезпечення сталого розвитку суспільства.....</i>	266
<i>Олександр В. Соснін. Трансформації у викладанні технічних дисциплін: галузевий аспект.....</i>	269
<i>Олена В. Чередник. Підготовка магістрів в університетах України.....</i>	271

SECTION 1

THE FINANCE AND ECONOMIC INSTRUMENTS OF TERRITORIES' DEVELOPMENT

SECTORAL PRIORITIES OF ECONOMIC GROWTH IN CASE OF IMPORT SUBSTITUTION STRATEGY IN UKRAINE

Myroslava M. Chekh

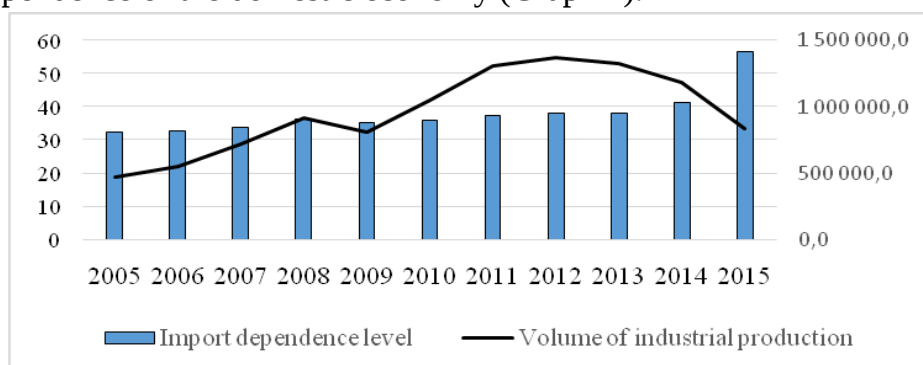
Lviv University of Trade and Economics, Lviv, Ukraine

miroslavamunko@yandex.ua

In terms of trade balance deficit and a deepening of structural imbalances in production, import substitution plays an important role in reducing import dependence and ensuring economic security.

The import-substitution industrialization (ISI) was associated with much better economic performance in most “developing” countries than the neoliberal Washington Consensus period since 1980. This problem was repeatedly raised by prominent foreign scientists such as G. Burton, J. Dargin [1], C. Furtado, L.Klein, W.Naudé [3], R.Prebish, H.Sinher, A.Szirmai [3], D. Western, mostly in line with structural reforms in Latin America and Southeast Asia. In recent years, this issue is significantly popularized in Ukrainian science by I.Storonyanska [2], S.Davydenko, J.Zhalilo, V.Hatsko, T. Panfilova, O.Chorna, V.Shevchuk.

Current researches suggests that, in Ukraine cannot be a sharp departure from the model of export-oriented development, but the question arises in the change of export structure in favour of manufactured export with high value added. Therefore, domestic demand-led policy is viable if accompanied by gradual import substitution and development of the technological sector. Conducted analysis suggests a high level of import dependence of the domestic economy (Graph 1).

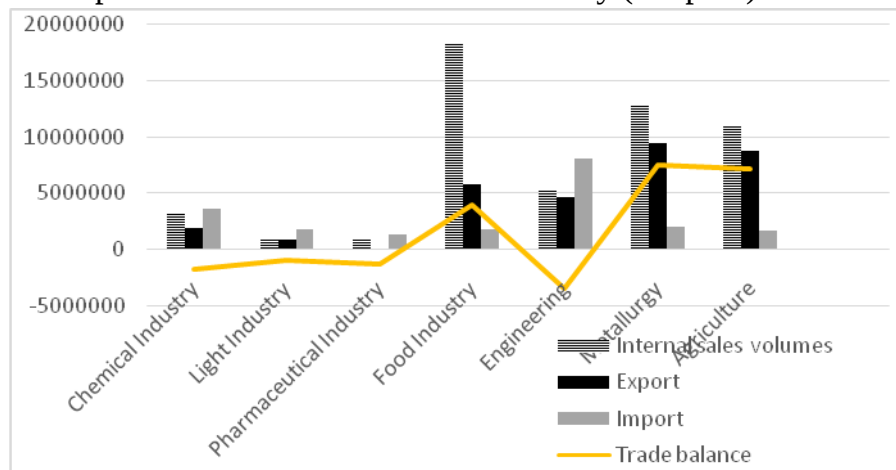
Graph 1. The volume of industrial production in Ukraine and import dependence level by 2005-2015.

Source: [5].

The overall level of import dependence of the industry during the period 2005-2015 ranges from 35-40% and tends to increase. Especially critical looks 2015 year,

when on the background of a sharp drop in industrial production was observed increase in import dependence 15 per year (although the rate of real imports fell by 31%). This is due to the loss of the industrial potential of the East Ukraine region and Crimea against the background of sharp exchange rate fluctuations and rising energy costs [5].

Ukrainian Government actively directs its actions on the activation processes of import substitution. Evidence of this is the adoption in September 2011 the State Program of development of domestic production that emphasizes the benefits of import substitution. The government proposals of import substitution should be assessed critically because of their "dual purpose". We believe that, the process of implementing the strategy of import substitution in the domestic economy should take place in stages, in view of sectoral priorities. First, we should choose the right sectors (industry), which will be directed support. Among the priorities – those where there are the monopoly suppliers and more dependent on external conditions. It is important also to take into account relationships between industry sales volume in the domestic market and its import and trade balance of the industry (Graph 2).

Graph 2. Performance indicators of some domestic industries of Ukraine in 2015

Source: [4].

In current conditions, the most optimal is the initial impulse from food industry, which cannot be considered separately from agriculture. The priority of the agricultural sector is caused by: low-income of the sector and low average wages of workers; low tendency to import in this segment; existence of a relevant natural resources and raw materials. In addition, according to many experts, domestic products in the fields of food and agriculture might push back import, since these sectors are able to give a new impulse to economic growth, because works not for recovery (as steel or chemicals), but for GDP growth.

At the second phase of import substitution, it is suggested to conduct by enhancing demand for economy class cars. Stimulating demand will increase consumer incomes in rural and suburban areas with low propensity to import. It is assumed that car purchase in that segment requires further infrastructure development in rural areas. The implementation of the third stage involves the development of related branches of machinery industry and primarily automotive engineering. However, import

substitution in transport engineering in Ukraine should begin with the creation of joint ventures with further localization of production.

The development of these industries will boost the demand for skilled labor that combined with the growth of wages will have "chain effect" in the technology sector and will stimulate economic growth. This will provide further opportunities for import substitution in high technology areas of engineering and pharmacy products, which could find its niche in the regional and European markets. Finally, an import-substitution policy is not only appropriate to encourage industrialization in developing economies, but also contributes a sustainable economic growth.

References

1. Dargin, J. (2011). Promoting Industrialization: Trade and Industrialization Strategies for the Global South. *Working Paper*, 26 p.
2. Storonyanska, I., Popadynets, N. (2015). The impact of import on the development of Ukrainian domestic market. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2, 201-209.
3. Szirmai, A., Naudé, W., Alcorta, L. (2013). Pathways to Industrialization in the Twenty-First Century. *WIDER Studies in Development Economics*. Oxford University Press, 472 p.
4. Статистична база Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Чех, М., Василиця, О., Польовська, В. (2016). Імпортозаміщення та залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. *Актуальні проблеми економіки*, 4, 87-96.

ZAŁOŻENIA BUDOWANIA ZAANGAŻOWANIA PRACOWNICZEGO W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Bożena Gajdzik
Politechnika Śląska, Katowice, Polska
Bozena.Gajdzik@polsl.pl

Wprowadzenie. W warunkach nasilającej się konkurencji firmy są zmuszone do rewizji dotychczasowych działań w różnych obszarach ich działalności. Jednym z nich jest budowanie zaangażowania pracowniczego. W dobie wszechobecnej konkurencji rozwiązania angażujące pracowników nabierają innego znaczenia, przestają być tylko i wyłącznie zbiorem metod i technik ukierunkowanych na wzrost samodzielnego, wydajnego oraz skutecznego działania pracowników w przedsiębiorstwie¹, a stają się nieszablonowym sposobem radzenia sobie z problemami wewnątrz przedsiębiorstwa. Włączenie pracowników w rozwiązywanie problemów firmy wymaga wprowadzenia zmian w dotychczasowych programach partycypacyjnych. W publikacji przypomniano podstawowe założenia istoty budowania zaangażowania pracowniczego w przedsiębiorstwie.

Istota koncepcji zaangażowania pracowniczego. W literaturze przedmiotu można spotkać wiele definicji „zaangażowania pracowniczego”. Wraz z rozwojem koncepcji od definicji bardzo prostych, w których podkreślano, że zaangażowanie pracownicze

¹ J. Penc, *Nowoczesne kierowanie ludźmi. Wywieranie wpływu i współdziałanie w organizacji*, Wyd. Difin, Warszawa 2007, s. 160.

jest stanem utożsamiania się pracownika z daną organizacją oraz angażowania się w jej sprawy² ewoluowano w kierunku definicji bardziej rozbudowanych, w których eksponowano zasady warunkujące stworzenie pełnego zaangażowania pracowniczego. O zaangażowaniu można mówić wówczas, gdy pracownicy są szczerze zainteresowani i zaabsorbowani swoją pracą, jak i podejmują dodatkowe działania na rzecz organizacji, wykraczające poza ich formalne obowiązki. Podstawowym założeniem koncepcji jest skłonność pracowników „do dawania z siebie czegoś więcej niż tylko świadczenie pracy”. Pracownik zaangażowany jest prawdziwie autentycznym pracownikiem z użytecznym pakietem wiedzy i umiejętnościami, popartymi doświadczeniem zawodowym, przydatnymi w wykonywaniu zadań o różnym stopniu trudności.

Ogólne zasady budowania zaangażowania. Każda firma wyznacza własną drogę dojścia do pełnego zaangażowania pracowniczego. W poszczególnych przedsiębiorstwach zwraca się uwagę na inne czynniki kształtujące zaangażowanie pracownicze, dobór metod i technik jest bardzo swobodny³. W centrum koncepcji są pracownicy, o których należy dbać i odpowiednio traktować, aby mieli poczucie, że częścią organizacji i angażowali się w jej funkcjonowanie. Można jednak w formie dekalogu przedstawić najważniejsze zasady budowania zaangażowania pracowniczego w przedsiębiorstwach⁴. Pierwszym obszarem zmian jest strategia firmy. Eksponowanie znaczenia pracowników w przedsiębiorstwie ułatwia stworzenie warunków do zaangażowania się ich w sprawy firmy. W każdym przedsiębiorstwie pracownicy powinni uczestniczyć w rozwiązywaniu problemów firmy, o ile to w możliwy sposób niskokosztowy lub bezkosztowy. Pracownik musi być przekonany, że jest częścią przedsiębiorstwa. Z poziomu strategii należy przejść do poziomu komunikowania się. Autentyczna komunikacja na temat sytuacji w firmie i przyjętych kierunków rozwoju umożliwia pracownikom włączenie się w problemy firmy i budowanie świadomej odpowiedzialności za wykonywaną pracę.

Kolejnym poziomem jest stworzenie systemu zachęt do bycia aktywnym w firmie (pracownik nie powinien być ograniczany w pomysłach racjonalizatorskich). W przedsiębiorstwach rośnie popularność metod oddolnego wdrażania zmian. W systemach motywacji chodzi o to, aby wydobyć pomysły od pracowników.

Stworzenie warunków do dzielenia się pracownikami pomysłami z pracodawcą bardzo często wymaga budowania atmosfery zaufania wobec siebie. Pracownikowi angażującemu się w sprawy firmy nie może towarzyszyć obawa, że taka postawa przyniesie dla niego negatywne skutki. Paraliż wewnętrzny, „zamykają się w sobie” w firmach stawiających na pracowników, powinno być już przeszłością.

Łatwiej jest inicjować nowe pomysły, kiedy pracownicy tworzą zgrane zespoły. W przedsiębiorstwach pracownicy powinni chętnie ze sobą współpracować, dzieląc się informacjami i rozwiązując wspólnie problemy. W pracy zespołowej odchodzi się od

² Zobacz: M. Juchnowicz, *Zarządzanie przez zaangażowanie*, PWE, Warszawa 2010, s. 34-35.

³ Zobacz: B. Gajdzik, *The level of workers' engagement in the steelworks*, [in:] *Machine Design 2009*, (ed.) Kuzmanović S., Novi Sad, 2009, p. 299-302.

⁴ Zobacz: A. Kopera, *Jak budować zaangażowanie pracownicze?* www.kadryonline.pl/zarzadzanie-personelem, (01.12.2011).

działań we własnym interesie na rzecz działań dla dobra zespołu (firmy). Podejście typu „ja” powinno zostać zastąpione podejściem typu „my”⁵.

Z kolei praca zespołowa będzie efektywna wtedy, gdy pracownicy nauczą się dzielić wiedzą. W przedsiębiorstwach powinno stawiać się na wymianę wiedzy, tworząc także warunki dostępu dla pracowników do jej pozyskiwania.

Sposób kierowania pracownikami w warunkach budowania zaangażowania powinien, w miarę możliwości, być na rozmowach motywujących, a nie na wydawaniu poleceń służbowych. Podkreśla się również, że kadra kierownicza powinna przewodzić pracownikom w trakcie poszukiwania i wdrażania nowych rozwiązań. Bezpośredni przełożeni powinni stanowić wsparcie do podwładnych. Pracownik nie powinien doświadczyć silnej izolacji i wyalienowania kadry kierowniczej. Błędem jest „odgradzanie się” kadry kierowniczej od problemów pracowniczych i budowanie barier komunikacyjnych. Sposób porozumiewania się również musi ulec zmianie. W komunikatach przekazywanych pracownikom zamiast słów: „wymagam”, „zalecam”, „żadam” lepiej używać „wymaga się od nas wszystkich”, „zaleca się nam”, „żąda się od nas”. Można również wprowadzić elementy podejścia mobilnego, czyli inicjatywę ulokować po stronie pracownika. Wówczas działania kierownicze powinny cechować stwierdzenia skierowane do konkretnej osoby, typu: „co sądzisz”, „jakie jest twoje podejście”, „co zdecydujesz”, „jakie jest twoje doświadczenie” lub do grupy pracowników „jak sądzicie”, „jakie są wasze propozycje”⁶. Firmy stawiające na zaangażowanie pracownicze zmieniają styl współpracujący, w którym obie strony (pracownicy, kadra kierownicza) funkcjonują w roli równoprawnych partnerów⁷. Pracownicy uczestniczący w rozwoju firmy powinni znać efekty inicjowanych przez siebie pomysłów. Pracodawcy informują pracowników o rezultatach zmian i nagradzają ich, odpowiednio do wysokości wkładu w uzyskane wymierne efekty.

Literatura

Burkiewicz M., *Rola zaangażowania pracowników w strategii zarządzania zasobami ludzkimi*, PRET, Warszawa 2000, s. 58.

Gajdzik B., *The level of workers' engagement in the steelworks*, [in:] *Machine Design 2009*, (ed.) Kuzmanović S., Novi Sad, 2009, p. 299-302.

Juchnowicz M., *Zarządzanie przez zaangażowanie*, PWE, Warszawa 2010, s. 34-35.

Kopera A., *Jak budować zaangażowanie pracownicze?* www.kadryonline.pl/zarzadzanie-personelem, (01.12.2011).

Penc J., *Nowoczesne kierowanie ludźmi. Wywieranie wpływu i współdziałanie w organizacji*, Difin, Warszawa 2007, s. 160.

Smythe J. *CEO – dyrektor ds. zaangażowania*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Kraków 2009, s. 16-18, 231.

Szlagura W., *Pomaganie w kryzysie – wprowadzenie w problematykę interwencyjną*, www.interwencja.kryzysowa.pl (07.12.2011).

Wojtczuk-Turek A., *Zaangażowanie jako istotny wymiar postawy pracownika wobec pracy*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów”, nr 10, 2009.

⁵ Zobacz: M. Burkiewicz, *Rola zaangażowania pracowników w strategii zarządzania zasobami ludzkimi*, PRET, Warszawa 2000, s. 58; A. Wojtczuk-Turek, *Zaangażowanie jako istotny wymiar postawy pracownika wobec pracy*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów”, nr 10, 2009.

⁶ Zobacz: W. Szlagura, *Pomaganie w kryzysie – wprowadzenie w problematykę interwencyjną*, www.interwencja.kryzysowa.pl (07.12.2011).

⁷ J. Smythe *CEO- dyrektor ds. zaangażowania*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Kraków 2009, s. 16-18, 231.

TYPES OF ECO-INNOVATION POLICY INSTRUMENTS

Horin V. Nataliya

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

talya_gorin@yahoo.com

The development of modern world economy is characterized by the growth of the environmental pollution that has become global problem for years ago. We can see the increasing role of the adoption of ecological innovations in all countries for environmental protection, sustainable development, and implementation of international treaties as well as for the provision of their international competitiveness. Now policy-makers are looking for the effective eco-innovation strategies with scientifically justified strategic and operational goals and instruments. The choice of policy instruments constitutes a part of the formulation of the eco-innovation policy, and the instruments themselves form part of the actual implementation of the policy. Thus, the purpose of the study is to classified the different types of instruments of eco-innovation policy that governments use to stimulate eco-innovative activity of private sector, and to fight the environmental pollution.

The main preconditions for the application of eco-innovation policy instruments are:

- 1) general political, economic and institutional transformation processes;
- 2) public requirements for environmental protection;
- 3) international agreements and donor support.

The instruments of eco-innovation policy that are widely used in many countries can be divided into three groups [1, 1516-1518]:

1) Regulations – use legal tools for the regulation of social and market interactions. The logic behind this type of instrument is the willingness from the government to define the frameworks of the interactions taking place in the society and in the economy – laws, rules, directives, environmental and bio-ethical regulations, competition policy and R&D alliances;

2) Economic and financial instruments – provide specific pecuniary incentives (or disincentives) and support specific social and economic activities. To protect the environments – eco-taxes, governmental support, cash transfers, loan guarantees;

3) Soft instruments – are characterized by being voluntary and non-coercive and provide recommendations, make normative appeals or offer voluntary or contractual agreements. – voluntary environmental and eco-technical standards at the national or international level, voluntary agreements, management contracts, public–private partnerships sharing costs, benefits and risks.

Economic instruments are much more flexible than regulatory ones, but now not only the developed countries but also the developing countries and the countries with transition economies widely use soft instruments, which are known as ‘new’ environmental policy instruments (NEPIs) and is divided into three types [2, 3]: market-based instruments, eco-taxes and tradable permits; voluntary agreements; eco-labels. These instruments vary in how they target actors in terms of the level of

coerciveness imposed upon them. The use of NEPIs demands the significant capital and operating expenses, therefore the conception of formation of the priority instruments system of national eco-innovation policy has to ensure the effective environmental protection with the minimum of cost and should take into account national environmental peculiarities and traditions of each countries [3, 35].

Based on the previous research [4] we can identify three main areas of eco-innovation policy where different groups of instruments are used:

1) stimulation of the business sector's positive motivation by encouraging the development and implementation of the eco-innovative technologies and products;

2) stimulation of the business sector's negative motivation, by reducing and closing of the environmentally unfriendly production;

3) stimulation of the banking sector by giving the variety of the tax and financial preferences for it.

It should be noticed that the effectiveness of economic instruments depends on the flexibility of other instruments of eco-innovation policy and on the costs for implementation of different pollution reducing mechanisms. The effectiveness of successful eco-innovation policy depends on the ability of policy-makers to implement and use different and complementary policy instruments for different countries and even different territories.

References

1. Borrás, S., Edquist, Ch. (2013). The choice of innovation policy instruments, *Technological Forecasting & Social Change*, No. 80, pp. 1513–1522
2. Jordan, A., Wurzel, R., Zito, A.R. (2013). How 'new' environmental policy instruments (NEPIs) spread in the European Union: An analysis of the role of the EU in shaping environmental governance, 40p. [Electronic resource]. – Available from: https://www.researchgate.net/publication/29993144_How_'new'_environmental_policy_instruments_NEPIs_spread_in_the_European_Union_An_analysis_of_the_role_of_the_EU_in_shaping_environmental_governance
3. Synyakevych, I.M. (2002). The conception of formation of the priority instruments system of national ecological policy, *Forestry Academy of Sciences of Ukraine: Proceedings*, Vol.1, pp. 35-39 (In Ukrainian)
4. Horin N. (2011). The role of public finance instruments in the environmental innovation policy: evidence for Ukraine, *Finance and risk. Proceedings of the 13th International Scientific Conference*. Bratislava: Vydavetel'stvo EKONÓM, pp. 86-96.

BIOSOCIAL ECONOMY AS THE BASE OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Bohdan L. Kovalov¹, Svitlana Fedyna²

Sumy State University, Sumy, Ukraine

¹b.kovalov@econ.sumdu.edu.ua, ²s.m.fedyna@ukr.net

Nowadays the problem of transition to sustainable development is becoming more acute. The main reason is searching the way of minimization the negative effects of the human activities and avoiding some contradictions which can appear in the

biosocial system «Human – Environment – Economics». So our research is aimed on searching the mechanism for the sustainable development implementation.

A lot of changes are happen in the world every second. But some things still constant. Human is the nature creation and he was influenced by processes at the stages of formation and change of society. These constant factors are the laws of society. But it is better to call them the biosocial laws, because they are inextricably connected with maintaining the homeostasis of individuals and society.

Today humanity cannot stay idle and obey the processes of evolutionary economic, ecological and social changes. After all, today a person has almost unlimited possibilities, but at the same time he just needs to make measured and deliberate decisions, based on the knowledge and principles of morality and responsibility to society, the environment and future generations. This is the main problem – to find such a path of social development that will lead to optimal results.

It is necessary to identify and implement possible transformations by accumulation of economic, biological and socio-cultural changes in order to avoid negative consequences of wrong decisions, protect human society, preserve it and provide guidance for further development and prosperity. A possible solution to this problem is the implementation of the principles of sustainable development and the transition to a biosocial economy (the mechanism for implementing these principles). The biosocial economy is aimed to establish a balance among the three systems (economic, environmental and social) by using the processes of the exchange of renewable resources. It can ensure a high level of quality of life and maintain an eco-balance for future generations [1].

Biosocial economy is identified as having a direct convergence with the economic, ecologic, biodiversity, eco-economic and bio-economic domains, with the social economic component of life, of the human resources and of the communities. Together with businesses, the social economy operators are «the actors of the social economic world's arena», which would add in a wide sense their management daily concepts, themes linked to excellence, performance, competitiveness and business, economic and social activities promotion for a smart integrated sustainable development at all levels [2].

Transition to the biosocial economy aims to increase the rational use of natural resources, stimulate the bio-based economy, achieve parity principle use of natural resources for future generations, establish a social partnership, develop ecological and economic thinking, provide the national security state. The biosocial economy has its own tools for realizing the main principles of sustainable development. The transition to a biosocial economy must be accompanied by innovative processes in the economy and society but innovations in Ukraine implement very slow. The number of enterprises using innovations is decreasing. This is confirmed by data of the European Innovation Scoreboard (fig. 1).

Ukraine is a Modest Innovator. Innovation performance has declined somewhat over time. Performance relative to the EU has decreased from 38% in 2008 to just above 34% in 2015 [3].

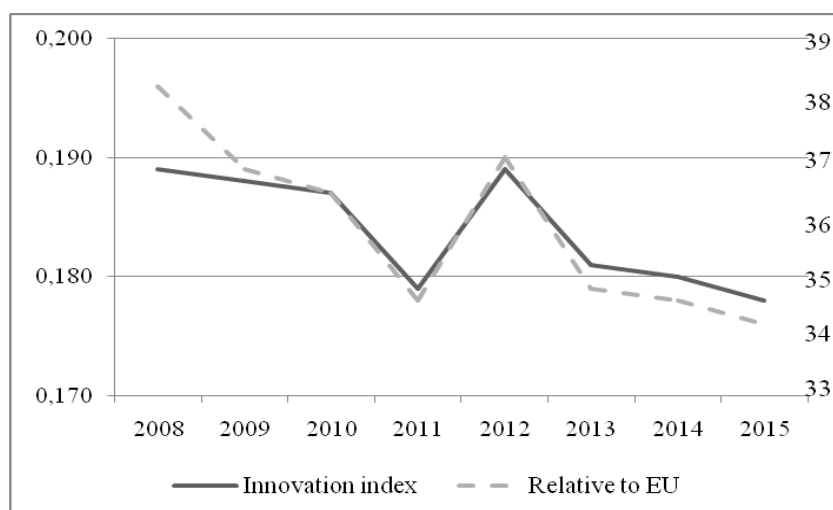

Fig.1. Ukrainian Innovation Index

Thus, to move to a biosocial economy, Ukraine needs to focus on the development of innovations, use of renewable energy sources (for countries which want to join the European Union, the share of renewable energy sources in national energy production should be at least 6%), create a legislative framework that will facilitate the transition to a biosocial economy.

References

1. Ryabchenko, O. (2013). *Biosocial'naya ehkonomika kak interfejs ustojchivogo razvitiya: teoriya, praktika, perspektiva [Biosocial economy as the sustainable development interface: Theory, Practice, Perspective]*. Bioeconomy and Sustainable Development of Agriculture: II International Scientific-Practical Conference, (11-12 October, 2013, Tbilisi) / Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
2. Eco-Bio-Social Economy. Retrieved from <http://www.ecobiodiplomacy.com/bio-social-economy/>
3. European Innovation Scoreboard. 2016. Retrieved from [http://ec.europa.eu/ DocsRoom/documents/17862](http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17862)

MAIN COMPONENTS OF MODERN MANAGEMENT ESG-RISK FOR UKRAINIAN COMPANIES

Olena V. Kryvda¹, Daria P. Romanova²

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Kyiv, Ukraine

¹elcandy@mail.ru, ²naphanay@3g.ua

As far as it is known, the issues related to company's development are increasingly emerging to prominence among the most researched topics in the world. Organizations of different forms of ownership are beginning to more frequently consider factors of ESG (Eng. environmental, social, governance) in their activities, and thus become exposed to neighboring risks. Managing those sorts of risks must include structure and processes, which are already functioning in the organization, as

well as existing communication channels. The choice of a specific strategy and its accompanying risk depends on the awareness of the managers, the vision of the company and its appetite for risk, that is, the level of risk accepted by the managers for this strategy or project. It can be assumed that for a particular strategy and development goals, there is an optimal level of risk (chances and threats), which provides the organization with achievement of the best results at this time.

Considering doubleness or dualism risk (threats and opportunities, and their level), and the strengthening importance of business in recent years in terms of its impact on sustainable development, we may point out four types of strategies used in business: bold, optimal, conservative, and unadjusted.

Structure of risk management takes important role in the algorithm of ESG-risks control. The basic structure of risks management supports effective management of risks through appropriate actions in this area at all levels of the organizational arrangement in a particular context, accepted by the management company. The basic structure also includes the plan of risk communication with internal and external concerned parties of the organization. By the way the elements of this structure are rules, codices, guiding principles and information campaigns of staff training that enable faster introduction of new culture of risk management in the organization.

One of the most important activities in developing basic structure is identifying risk owner, responsible for the implementation of specific events related to possible threats. Each risk must have only one owner for each of the existing levels of organization (line of report). It should be noted that an employee who manages the finances, and who also has the authority to prevent this type of risk is the best to be chosen for this role.

Definition of criteria for the construction of priority risks. The result of this stage should be creation of formal basis for evaluation of significance of the identified risk scenarios or the list of threats. The main criterion for recognizing the risk as important or insignificant has to be its impact on the achievement of strategic goals of the company. If this factor is not a serious threat or opportunity in the context of achieving the goals, it must get a lower priority than the risks that are crucial. Criteria for evaluating the significance of risks often come directly from legal requirements, such as maximum permissible discharge of CO₂, where non-compliance with requirements can significantly affect the financial results of the company. In many cases, risk appetite will be zero if, for example, sanctions provided by the law relate to high financial fines, the necessity to suspend investments or business.

Therefore, legal and regulatory risks have highest priority and a small tolerance (provision of the law are being executed, or not). Harmonization between the declared values defined in the mission of the company, and decisions that are made must also be high in the hierarchy.

Thus, to determine criteria for prioritizing the risk one should take into account the following factors:

- the character and type of opportunities and threats;
- related consequences;

- ways and methods to measure the probability of danger (considering the specific resistance and malleability of the organization to this type of risk);
- the period during which the risk may materialize;
- thoughts, concerns and expectations of concerned parties;
- establishing limits within which the risk is considered acceptable or permissible;
- defining connections between different areas of risk by placing them into a certain place of the accepted model of decomposition of strategic tasks etc.

An important element before beginning the risk management process is to determine the owners of the risks, that is, those who are responsible for making decisions related to the source of danger. They determine, among other things, whether the risk is accepted, or not (in this case, scheme of work with risk should be developed).

References

1. Bilyavskaya A. International Standards for Risk Management / A. Bilyavskaya // Management modern city. – 2008. – № 1-4 / 1-12 (29-32). – P. 50-56.
2. Martsynkovsky D.A. Overview of the main aspects of risk management / D.A.Martsynkovsky // Das Management. – 2009. – № 1 / 11-12. – P. 54-59.
3. Ruler B. The communication grid : an introduction of a model of four communication strategies / B. van Ruler // Public Relations Review. – 2004. – № 30. – P. 123-143.
4. Ferguson S. D. Communication planning : an integrated approach / S. D. Ferguson. – London : SAGE Publications, 1999. – 262 p.
5. Cornelissen J. Corporate Communications : theory and Practice / J. Cornelissen. – London : SAGE Publications, 2004. – 206 p.
6. What is ESG? : [Electronic resource]. – Access mode: http://www.esgmanagers.com/sustainable_investing/what_is_esg.

ECO-INNOVATIONS AS A SOURCE OF ECONOMIC FLUCTUATIONS

Oleksandr V. Kubatko⁸
Sumy State University, Sumy, Ukraine
okubatko@econ.sumdu.edu.ua

Fluctuations are oscillations, which can be created by environment, and by the system itself. Fluctuations are often seen as deviations from the average states of the system development. It is important to note that when the system is rebuilding to another level of stability, it is the fluctuations that play the role of multi-variant development insurance. Eco-innovations can promote to the formation of creative and destructive potential necessary for economic fluctuations.

In a very broad sense, environmental innovations or eco-innovations can be defined as an innovation that includes a new or modified process, practices, systems and products which benefit the environment and contribute to environmental

⁸ This papers was supported by the project “Organizational and economic mechanism of renewable energy stimulation in Ukraine” (№ 0117U002254).

sustainability (Rennings, 2000). According to Eurostat (1999) eco-innovations is an industry engaged in "the production of goods and services to measure, prevent, limit, minimize or correct environmental damage to water, air and soil, as well as problems related to waste, noise and ecosystems...(including) cleaner technologies, products and services which reduce environmental risk and minimize pollution and resource use." (OECD, Eurostat, 1999).Eco-innovations are the important source of progress, many firms are engaged to eco-innovation; however most of them do perform a simple improvement or the adoption of technologies developed by others.

The environmental impact of environmental innovation is affected by the rate and direction of technological change. New technologies may create or facilitate increased use of nonrenewable energy resources and thus pollution, or may mitigate or replace existing polluting inputs or processes. The table 1 provides results on how innovation expenditures are related to nonrenewable energy resources consumption growth.

Table 1. The influence of innovations on nonrenewable energy resources consumption in Ukraine*

Random-effects GLS regression				Number of obs	=	225
Group variable (i): id				Number of groups	=	25
R-sq: within = 0.3300				Obs per group: min	=	9
between = 0.8601				avg	=	9.0
overall = 0.4191				max	=	9
Random effects u_i ~ Gaussian				Wald chi2(10)	=	59.85
corr(u_i, X) = 0 (assumed)				Prob > chi2	=	0.0000

Nonrenewable						
E.resources		Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]

Innovation						
products		.0002095	.0000688	3.04	0.002	.0000746 .0003445
Innovation						
expenditures		.0008785	.0002502	3.51	0.000	.000388 .0013689
assets(fixed)		-.015909	.0605129	-0.26	0.793	-.1345121 .1026941
y2006		574.4968	189.6388	3.03	0.002	202.8116 946.182
y2007		414.8366	202.2501	2.05	0.040	18.43371 811.2394
y2008		242.1146	203.3663	1.19	0.234	-156.476 640.7052
y2009		116.9674	192.4463	0.61	0.543	-260.2204 494.1552
y2010		-127.8754	192.2482	-0.67	0.506	-504.6748 248.9241
y2011		-14.17369	190.1517	-0.07	0.941	-386.8643 358.5169
y2012		-97.1803	194.1575	-0.50	0.617	-477.7219 283.3613
_cons		5121.225	725.1998	7.06	0.000	3699.859 6542.591

*authors calculations

We found that implementation of innovation products and performing different innovation expenditures is related to the increase of nonrenewable energy resources use. And increase in every ten mln. UAH invested in innovation expenditures per year increase annually the use of nonrenewable energy resources on 8.7 mln ton (in terms of oil equivalent) per region. The last suggest about the necessity to change the existing approaches to definition of innovation expenditures, since they should not increase the use of nonrenewable energy resources. On the contrary, innovation expenditures should decrease the use of nonrenewable energy resources and renewable resource usage should be stimulated. We have not estimated the direct effect of energy price increase on energy resource consumption. However, according to empirical papers Popp (2001), having used energy-related patents as a proxy for energy innovation, it was found that only 30 percent of the overall energy response was related to induced energy innovation, the remaining part of response was related to

high cost factor substitution. It is seen from the table 1, that starting 2008 year the time years dummies become insignificant for the consumption of nonrenewable resources, which could mean that unobservable energy factors price increases were not significant for domestic energy consumption.

To summarize, we can state that innovation expenditures with significant influence increase the amount of non-renewable resource usage in Ukraine. We can claim that the reason of negative innovation expenditures impact on non-renewable resource usage in Ukraine is due to structure of national economy and its industrial sector, since the core of Ukrainian industrial production is related to mining, engineering, metallurgical and chemical industries. The reason that additional innovation products and innovation expenditures are related to increase of non-renewable resource usage is due to the existence of rebound effects. The rebound effect is related to the decrease in non-renewable resource usage related to eco-innovations implementation because of behavioral or other systemic responses. Eco-innovations have both creative and destructive potential, which would promote to the economic fluctuations. The destructive potential is related to the low competitiveness of old technological processes, while the creative potential is related to the emerging of new industries, which are expected to be more resource and energy efficient.

References

1. *OECD-Eurostat* (1999). *The Environmental and Services Industry: Manual for Data Collection and Analysis*, Paris: OECD Editions.
2. *Rennings K.* (2000). "Redefining innovation – eco-innovation research and the contribution from ecological economics". *Ecological Economics*, Vol.32, pp.319-332.
3. *Popp, D.* 2001. "The Effect of New Technology on Energy Consumption." *Resource and Energy Economics* 23(4): 215-39.
4. *Кубатко О.В.* Екологічні інновації як джерело флуктуацій енергоефективного розвитку національної економіки / О.В. Кубатко // *Маркетинг та менеджмент інновацій* – 2016. – № 4 С. – 365-376.

ECONOMIC INSTRUMENTS, DIRECTED TO DEVELOPMENT AND SAFETY OF SOCIETY AND TERRITORIES

Lyudmila Manina¹, Volodymyr Stetsenko²

Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine

¹Luda_manina@mail.ru, ²vladimirfun@gmail.com

The determining method for the effectiveness of economic instruments is aimed at the development of society and its territories, including a set of indicators, among which the most important figure is the combined effect of labor conditions on its productivity. Society believed that safety measures should have been introduced without any economic assessment, that the economic effect of improving labor conditions was impossible. However, in recent years it became clear that improving labor conditions gives a strong economic effect. It is known that the loss from a work accident exceeds the annual salary of a safety specialist. As a result of negative impact

on a person by some adverse conditions the company will suffer certain losses caused by:

- failure of processing equipment due to errors of workers exposed to adverse conditions during their work on this equipment;
- reducing the productivity of workers as experiencing the negative effect of adverse conditions;
- reduction of the working time fund;
- additional employee benefits related to the prevention and treatment of occupational diseases as the result of adverse conditions.

Effectiveness of work reflects the ratio of tangible or intangible benefits and the amount of work spent for their production. The growth of labor efficiency means continuous improvement of economic activity by people at the expense of the same or lower labor costs. The main goal for the countries with social orientation of their economies is increasing productivity, increasing social product per capita.

It is known that economic resources can be divided into three groups:

- labor (human capital);
- components of natural resources (land and raw materials);
- components of production (physical capital).

The task of improving the efficiency of social labor is always vital under conditions of long-term recession, which Ukraine has survived in the 90s of the twentieth century. In the countries with socially oriented market economy they developed special agencies producing productivity management techniques. In Western Europe many national centers of productivity are combined by European Association of National Centers of productivity, in Southeast Asia there is Asian organization of labor productivity, in the US there is American Center of productivity. The growth in labor productivity is intended to increase employee salaries, improve industrial safety to harmonize the interests of social partnership. In order to increase work efficiency by changing labor conditions, enhancing safety, improving hygiene, aesthetic and physiological indicators, social economic results are evaluated on the following parameters:

- increasing the number of jobs that meet safe marginal permissible concentration (MPC) and marginal permissible levels (MPL);
- reducing the number of people working in adverse conditions;
- reducing the number of injuries at working places;
- reducing the number of diseases related to adverse conditions;
- reducing the number of disabilities due to injuries or occupational diseases;
- reducing the staff changing due to adverse conditions.

In some industries payback period of implemented measures on safety is 3-4 months. Therefore, measures to improve labor conditions are economically justified and appropriate.

References

1. Manina L.I. Psychological methods to protect people at work and at home as the basis of sustainable innovation development of economy in Ukraine / L.I.Manina, O.V.Bondar-Pidhurska, A. S.Yarmonik // Ukrainian science at the turn of ages : problems and prospects of

development //research materials of Ukrainian Internet conference (Pereyaslav-Khmelnitsky, 14 October 2016). – 2016. – S.307-308 [electronic resource] – access: <http://confscience.webnode.ru>

2. Manina L.I. Nanotechnology as a basis for forming a national model of economic development and safety / L.I.Manina, O.V.Bondar-Pidhurska // Modern problems of management: economics, education, health care and pharmacy: Conference Proceedings of the 4th International Scientific Conference (Opole November 11-14 2016). – 2016. – C. 52-54.

THE ACCOUNTING PROFESSION AND ITS ROLE IN THE SOCIETY IN UKRAINE

Viktoriya F. Mervenetska

*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv, Ukraine
mervenetskaya@ukr.net*

The market transformations in Ukraine caused significant changes in the organization, methods and accounting methodology businesses and organizations. This accountant is seen as a direct and active member of the management of economic entities, which certainly affects the attitude of society to the process and the results of its work. A professional accountant requirements implemented in its practice, are particularly important. This shows the importance of the subject, and then dictated the choice of research direction.

At the present time there is a change of management objectives: profit ceases to be the sole purpose of business; equivalent task is to achieve social and economic development of society, the balance between satisfaction of modern needs and protect the interests of future generations, which is embodied in the concept of Sustainable development (fig. 1).

Today, experts predict that the post-crisis world will be more socially responsible, and therefore the way to address the crisis, "focus on the future" may be no less important than the way out of it. This is possible because the further socialization of business, the scientific literature is interpreted as ethical behavior, social responsibility and direction of the company as a certain level of voluntary responses to social problems.

In world practice pays great attention to the development of corporate social responsibility. However, the determination of the volume of social investment business is complicated by the fact that Ukraine has not been formed institutional support for this activity. The structure of social investments can be represented costs for staff development, health, environmental protection, ensuring fair business practices and the like. Therefore, one of the conditions for implementing the principles of sustainable development of Ukraine is full and accurate information on the activities of each entity.

Given the growing level of education, general awareness society is relevant current research in accounting, designed to balance the interests of the economy, the state and various social groups.

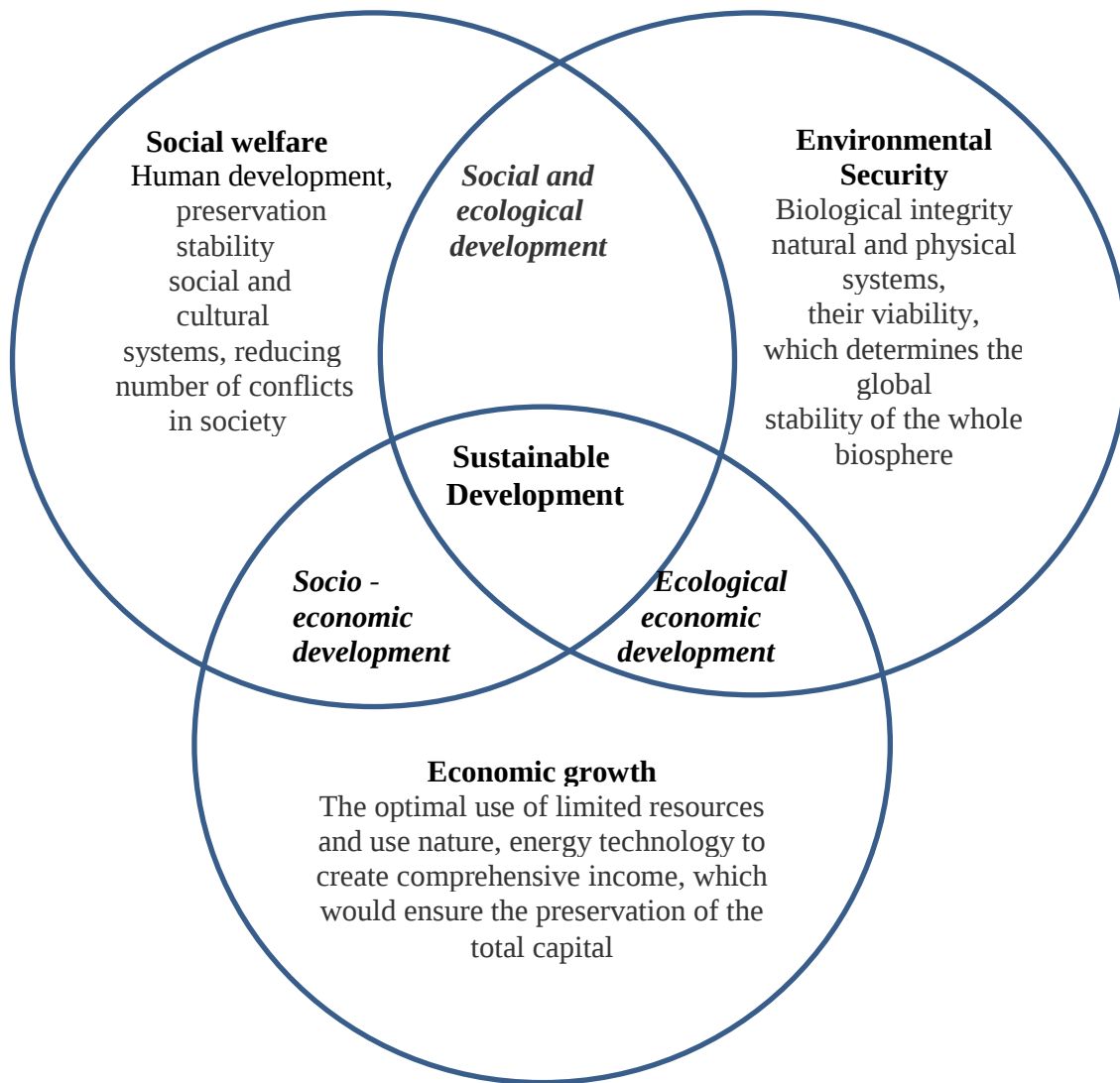

Fig. 1. The main dominant Sustainable Development

Source: compiled by the author.

Since accounting is determined by social science that is constantly changing simultaneously with the socio-economic development of society, it can be argued that the social environment is a factor in the development of accounting and reporting, which in turn contribute to further development of society. One of the factors manifestation of social value accounting and reporting is the formation and development of different schools and groups accounting that from a scientific point of view of particular interest because their theoretical development directed at meeting the different social groups in public finance and economic, social and environmental information of the economy. Such information is useful, first of all, a society that is interested and increasingly influences the development of socially-oriented economy through various community and political organizations. Accountant in this case acts as an intermediary between an economy and a society of professional skills and judgment which depends on full, truthful and impartial information on the subject of economics. We conclude that the accounting is developing under the influence of social, economic and political factors, but also itself a factor of social development. Accountant information system as a conductor and a powerful factor of influence on socio-

economic development of society requires new information and analytical technologies necessary for the development of the accounting system, its theory and practice.

Thus, the growing importance of social accounting profession requires thinking on a global economic scale, understanding the role of accounting in the national and global economy, the ability to predict future events and phenomena and their influence on the theory and practice of accounting.

BUSINESS PARTNER SEARCH USING INTERNET RESOURCES OF THE EUROPEAN UNION

Alona V. Ohienko¹, Andrii V. Sliusarenko²

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskiy National University, Mykolaiv, Ukraine

¹ogienkoalena@rambler.ru, ²a.sluysarenko@gmail.com

The internationalization of business, entering the European and global market, requires an open and flexible mind to develop new knowledge, new technologies, new business culture, dive into the international business environment and the constant readiness to learn. Technical preconditions for that is the access to the Internet and knowledge of English language. The Internet brings endless opportunities to get operational marketing information and building international contacts. However, the most expeditious business information and leading global information services and databases in the most cases are available in English. Mastering the new information tools can put you ahead of your competitors.

Internet helps Ukrainian subjects of foreign economic activity find foreign partners and relevant information about potential markets for specific products in the European Union. Learn how to import from and export to the EU, requirements for products and other useful practical information related to EU markets and the access to it. In the case of finding business partners, companies can find in this scientific work proposals to promote their products through the Internet. Also, manufacturers will find tips about how to spread the word about your business through the business support organizations in the EU, for example, through a Network of chambers of commerce and other pan-European systems, such as Enterprise Europe Network (EEN).

To achieve this goal you need to perform the following tasks: Search for business partners using the template of the offer; work with Web resources to find the contact data of enterprises which you can directly sent commercial proposal to; work with web resources to find information about the requirements set to the product for export to the EU; work with Web resources to find statistical information on the targeted market.

Internet contains a wealth of information, news, reviews legislation, statistics, analytical reviews and databases on price, lists of managers and clients with links to their websites and more that can be used for a market research. Internet is not able to completely replace other methods of market research, but thanks to the Internet we

can speed up the search of necessary data and simplify access to marketing information. To determine the contact details of potential business partners on the market of the European Union, we propose to use database resources, such as «GO4WORLDBUSINESS.COM» and «TRADE MAP OF ITC». Services provide online access to commercial databases containing full details of global manufacturers, providers and users of services as well as the ability to send direct inquiries through the site.

During the search of information about targeted EU market, we offer Ukrainian manufacturers to use «Export Helpdesk» web resource, which helps users to find information on the terms of trade with the European Union online, particularly related to existing duties, preferential trade agreements, statistics and other specific requirements for products and more.

To analyze the statistical information about flow of goods that exists between Ukraine and the EU, Ukrainian exporters can use data from «Export Helpdesk» and «Trade map of ITC» websites. To get an information on conducting sectoral trade fairs and exhibitions, we've offered to use «AUMA.de» and «M + A Expo Database.com» sites.

References

1. Export Helpdesk (Export Helpdesk) [electronic resource]. Access mode: <http://exporthelp.europa.eu/>.
2. B2B market for exporters [electronic resource]. Access mode <http://www.go4worldbusiness.com>.
3. Trading Card International Trade Centre [electronic resource]. Access mode: <http://www.trademap.org/Index.aspx>.

TEORETYCZNE PROBLEMY WARTOŚCI MARKETINGOWEJ SPORTOWCA

Tadeusz Pokusa

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole, Polska

t.pokusa@poczta.wszia.opole.pl

Kiedy traktujemy zawodnika występującego na rynku sportowym jako markę indywidualną, to wszelkie jego zachowania skupione na kreacji własnego wizerunku mogą być poddane analizie. Jednak tylko obiektywne wyniki badań rynkowych pozwalają sportowcowi oraz jego partnerom biznesowym dokonać właściwej oceny prowadzonych działań. Obecnie dzięki licznym publikacjom pojawiającym się w prasie czy specjalnie przygotowywanym opracowaniom, tworzone przez specjalistyczne firmy prowadzące badania działalności reklamowej i sponsoringowej, dotarcie do takich analiz nie jest trudne. Nie oznacza to jednak, że ich przygotowanie i ocena wartości każdej marki indywidualnej nie stwarza problemów badawczych. Podkreśla to Konrad Pudło sugerując wiele czynników składających się na ostateczny

wynik⁹. Zanim jednak zostaną one wskazane, należy zaprezentować kilka definicji określających czym jest wartość marketingowa marki. Według M. Bakera, „(...) wartość marki kojarzona jest z wizerunkiem. Odbiorca na podstawie otrzymanych informacji, znajomości oraz reputacji marki w środowisku, ma tendencje do przeceniania jej wartości”¹⁰. Kolejna definicja również odnosi się do wartości marki w sensie niepolitycznym, gdzie wpływają na nią takie czynniki jak: funkcje, wartości przeżywane oraz wartości uznawane¹¹. P. Feldwick wyjaśnia pojęcie wartości marki dużo prościej i pożyteczniej, rozdzielając wzajemne relacje kilku terminów. Z jednej strony wartość marki (ang. *brand equity*) jest interpretowana w sensie ekonomicznym jako odrębna wartość, pozycja w bilansie, wartość uzyskana ze sprzedaży bądź wykorzystania wizerunku, jednak z wyłączeniem kapitału finansowego, rzeczowego, etc. W angielskiej terminologii tak rozumiana wartość marki to *brand value*. Drugie ujęcie postrzega wartość marki jako miarę siły przywiązania do niej. W tej definicji jej autor proponuje posługiwanie się terminem lojalności marki lub też jej siły oddziaływania. Ostatnie wyjaśnienie wartości marki przez Feldwicka to opis skojarzeń i wyobrażeń dotyczących marki, które konsumenci odnoszą do jej wizerunku¹². Jednak żadna z powyższych definicji nie wyjaśnia nam do końca w jaki sposób można obliczyć wartość marketingową marki i jakie części składowe znajdujące się na polskim rynku sportu należy do niej zaliczyć. Bardziej szczegółowa jest definicja wartości marketingowej zaprezentowana przez Stanisława Pogorzelskiego, według którego „(...) wartość marketingowa to wartość jaką dyscyplina czy sportowiec może wygenerować dla marki na różnych poziomach: wizerunkowym, zasięgowym oraz sprzedażowym”¹³.

Na podstawie analizy ostatnich badań przeprowadzonych w Polsce w 2011, które dotyczyły wartości marketingowej sportowców, można dojść do podstawowego wniosku – wartość marketingowa marki jest w dużej mierze oparta na wartości wizerunkowej, przez którą należy rozumieć rozpoznawalność, popularność oraz opinię na temat marki. Według danych zaprezentowanych w raporcie efektywności sponsoringowej dla KPS Skry Bełchatów S.A., przez ośrodek analiz marketingowych „Alien eye”, wartość wizerunkowa „(...) *to profit wynikający z ekspozycji marki dzięki której można przekazać cechy wizerunkowe marki, podczas bezpośredniego lub pośredniego uczestnictwa odbiorcy w trakcie sponsorowanych wydarzeń*”¹⁴. Częściami składowymi takiej wartości wizerunkowej są:

- wartość pozamedialowa, czyli korzyści jakie uzyskuje się dzięki ukazywaniu marki, kreowania jej wizerunku. Jedyną możliwością uzyskania takiej wartości jest sporządzenie raportów (badań, ankiet) na podstawie, których możliwe jest obliczenie ekwiwalentu reklamowego ekspozycji marki;

⁹ K. Pudło, *Wartość medialna sportowca*, [w:] H.Mruk (red.), *Marketingowo o sporcie*, Poznań 2005.

¹⁰ M. Baker (red.), *The IEBM Encyclopedia of marketing*, London 1999.

¹¹ S. Zyman, *The End of Marketing as We Know it*, New York, 1991, p.81

¹² P.Feldwick, *Do we really need 'Brand Equity'?*, [w:] *Researching Brand*, ESOMAR 1996, s. 95.

¹³ S.Pogorzelski, *Od marketingu do sponsoringu: komunikacja w marketingu sportowym*, [w:] H.Mruk (red.), *Marketingowe zarządzanie...*, op.cit., s. 134.

¹⁴ Raport przygotowany przez firmę Alien Eye dla KPS Skra Bełchatów S.A. Dostęp: 15 lutego 2013 roku.

- wartość mediowa, przez którą należy rozumieć ekwiwalent kosztu cennikowej reklamy w mierzalnych mediach. Dane do wyliczenia takiej wartości ekspozycji marki są pozyskiwane na podstawie monitoringu stacji telewizyjnych, prasy oraz internetu.

- wartość reklamowa, jest to szacunkowy profit reklamowy jaki uzyskuje się dzięki ekspozycjom marki. Dotyczy to kampanii promujących wydarzenie przed, w trakcie i po nim. Nie odnosi się jednak bezpośrednio do samego wydarzenia. Uzyskane dane pozwalają na kwotowe określenie wartości ekspozycji marki¹⁵.

Przy wielu badaniach wartości marketingowej marki niezwykle ważną rolę odgrywa dyscyplina sportowa oraz osiągnięte przez sportowca sukcesy. Z pewnością na najlepszy wynik Roberta Lewandowskiego, piłkarza reprezentacji Polski, który uzyskał najwyższą wartość marketingową wśród polskich sportowców, wpływ miała popularność jego dyscypliny oraz cechy ją wyróżniające (tab.1).

Tabela 1. Cechy wyróżniające wybrane dyscypliny sportowe

DYSCYPLINA	CECHY WYRÓŻNIAJĄCE
Bilard	prestiż, estetyka, precyzja, elegancja, technika
Boks	siła, determinacja, technika, nieugiętość
Formuła 1	dynamika, szybkość, nowoczesność, prestiż, nowe technologie
Golf	prestiż, estetyka, precyzja, ekskluzywność,
Kolarstwo	szybkość, wytrzymałość, nowe technologie
Lekkoatletyka	szybkość, zdrowie, wytrzymałość, technika,
Piłka nożna	komunikacja, popularność, technika
Podnoszenie ciężarów	siła, nieugiętość, wytrzymałość, determinacja
Siatkówka	dynamika, zespołowość, wytrzymałość
Żużel	dynamika, odwaga, determinacja, szybkość

Źródło: Opracowanie własne np. materiałów KPS Skra Bełchatów S.A.

Z punktu widzenia wartości medialnej, największej ilości i wartości ekspozycji w mediach, popularność konkretnych dyscyplin oraz cechy je wyróżniające są również niezwykle ważne dla potencjalnego sponsora, szukającego odpowiedniego produktu do wzmocnienia swojego wizerunku, wzrostu sprzedaży bądź realizacji innych celów biznesowych¹⁶.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na wyniki badań mających na celu określenie wartości marketingowej jest sukces w sporcie. Najlepszym przykładem jest Adam Małysz. Kilkuletnie pasmo sukcesów oraz towarzysząca mu popularność spowodowały, że w 2003 roku na 100 Polaków tylko 5 nie znało polskiego skoczka. Natomiast odkąd zdominował on światowe skoki narciarskie, dyscyplina ta zaczęła cieszyć się największą popularnością wśród polskich kibiców¹⁷. Pomimo zmiany dyscypliny, jej dużo mniejszej popularności i braku sukcesów sportowych, Adam Małysz jest nadal najbardziej znanym polskim sportowcem¹⁸. Powracając do oceny wartości marketingowej marki i trudności związanych z jej analizą, czynnikiem

¹⁵ Idem.

¹⁶ W.Pysiewicz, *Sport w badaniach*, [w:] H.Mruk (red.), *Marketing sportowy...*, op.cit., s.314.

¹⁷ Idem, s.317.

¹⁸ http://www.arc.com.pl/sponsoring_monitor_20112012_kamil_stoch_i_boks_w_gore-40999410-pl.html.
Dostęp: 15 lutego 2013 roku.

mającym negatywny wpływ na dobry odczyt jest ekspozycja medialna, której efektywność jest w dużej mierze uzależniona od dyscypliny sportowej. Istnieją sporty, w których zawodnikowi ciężko jest eksponować logotyp sponsora, m.in. pływanie, tenis, chód lub zawody nie pokazywane w mediach. Przy analizie takiej wartości wykorzystuje się różnego rodzaju badania pośrednie, czyli jakościowe, związane z wizerunkiem sportowca, jego postrzeganiem czy identyfikacją. Takie badania pomogą sportowcowi ocenić swoją wartość, jednocześnie stanowiąc źródło wiedzy dla sponsora, który – na tej podstawie – będzie w stanie określić wartość wizerunkową konkretnego zawodnika¹⁹. W przypadku badań ilościowych, można dokonać identyfikacji sponsora z zawodnikiem poprzez skojarzenie. Takie badania są wykonywane telefonicznie, terenowo bądź przy wykorzystaniu internetu (badania CAPI, CATI, CAWI)²⁰.

W marketingu sportowym, podobnie jak w wielu innych dziedzinach, wykorzystuje się wiele narzędzi do monitorowania prowadzonych działań i wprowadzania korekt oraz podnoszenia efektywności marki. Służą one do bieżącej analizy i oceny sytuacji organizacji, sportowca, klubów sportowych czy związków. Dzięki otrzymanym wartościom każda z nich ma możliwość weryfikacji realizowanego programu marketingowego. Istnieją różne metody i sposoby obliczania ostatecznej wartości, jednak każda z nich jest analizowana w sposób obiektywny i przy zaprezentowaniu jej wszystkich części składowych, przez co stają się niezbędną informacją dla każdej marki.

Otrzymywanie comiesięcznych badań, takich jak monitoring mediów, może bardzo korzystnie wpłynąć na prowadzone działania kreowania własnego wizerunku szczególnie wśród sportowców. R. Korzeniowski, do niedawna jeszcze czynny atleta zaznacza, że taki monitoring prasy, radia, telewizji oraz internetu ma na celu:

- śledzenie tego, co się mówi o sportowcu i jak jest on postrzegany w świecie;
- otrzymywanie skrupulatnych informacji, które mogą pomóc w podejmowaniu odpowiednich decyzji dotyczących kreowania właściwego wizerunku;
- ukazanie obszarów o niewielkiej aktywności medialnej;
- w przypadku zbyt dużej aktywności w mediach, sygnalizuje zawodnikowi potrzeby jej ograniczenia²¹.

Dzięki możliwości obliczania wartości marketingowej marki, sportowcy jako jedni z najważniejszych aktorów środowiska sportowego, mogą swobodnie obserwować skutki wszystkich swoich działań skupionych na utrwalaniu własnego wizerunku w otoczeniu. Wykorzystując wszystkie otrzymane dane mogą podejmować skuteczniejsze decyzje, a przy odpowiedniej ochronie prawnej własnej osoby, która współcześnie staje się marką, zyskać ogromne możliwości marketingowe.

¹⁹ S.Bykowski, *Monitoring mediów – nowoczesne i efektywne narzędzie marketingu sportowego*, [w:] H.Mruk (red.), *Marketing sportowy...*, op.cit., s. 307.

²⁰ http://www.pentagon-research.com/Metody_badawcze_3_1_0_2_0_0.html. Dostęp 15 lutego 2013 roku.

Wśród badań jakościowych wyróżniamy: indywidualne wywiady pogłębione (IDI), zogniskowany wywiad grupowy (FGI), badanie etnograficzne oraz badania jakościowe online.

²¹ R.Korzeniowski, *ABC promocji...*, op.cit., s.38.

MAIN APPROACHES TO DESIGN THE ORGANIZATIONAL AND INFORMATIONAL MODELS OF MARKETING AGENCY

Olga Yu. Popova¹, Boris G. Rashman²

¹National Technical University Donetsk, Pokrovsk, Ukraine

²National University of Water Management and Environmental Engineering,

Rivne, Ukraine

¹olha.popova@web.de, ²boris.rashman@mail.ru

Marketing agency is playing key role in connection of producers, sellers and end-customers on the base bringing them together to provide the best or maximum satisfaction of needs of each actors of market environment. During long time marketing in Ukraine was interpreted mostly as an advertisement practice, as main promotion efforts. In Ukraine marketing activity as a professional business activity is enough new type of business deals with classical principles of "4 P's of Marketing": Product, price, place and promotion. But Ukraine enterprises are not ready to invest marketing research realizing by special marketing actors. The major idea of refusal is that to do marketing by own is more cheap then to order external marketing services. As a result marketing capacity and skill of enterprise might be inadequate due to less experience and false-positive score of own marketing skills and outdated knowledge. And enterprises are facing with different issues as well as losing market share, market power and competitive ability leading to loses and credible bankruptcy threat.

Questions of qualitative comprehensive marketing services were investigated by many scientist and worldwide known specialists in marketing [1-4]. Their attention is focused around approaches to transform marketing strategies and operations for success in business activities of enterprises without full describing the situation that the task to complete consumer desires and match, or exceed them has to be taken by specialist agencies which focus on the changing needs of the market. This brings up the question that for modern Ukrainian enterprises the collaboration with marketing agencies will help to understand the competitive marketplace and to create the right marketing strategy. There for the essence of external marketing services is to identify key goals, strategy, to create a roadmap in each customer segment with full implementation of tactical and strategic metric of enterprises effectively. If marketing agency would be described as professional intermediary between producers and customer with a key role in their activity but the last actors should be recognized as owner of strategy from perspective of creation and implementation in the future.

The main tasks of any marketing agency in modern environment are:

- to seek the direction to improve a financial performance, to fix and to increase marketing share;
- to provide within formation about market position, major competitors, potential entrants, company's expected trend and direction of development, economy growth prospects, etc.;
- to identify potential or current customers with their unique needs and

preferences, to compare their purchasing reasons and persuasive.

There for design of organizational and informational models of marketing agency has to begin with the formulation of goals with due regard own persuasive of the most effective use of the resources and budgets available and competition, markets and consumers.

It is important to divide all customers on groups such as occasional customer, overseas customer, and traditional customer. Importance of selections consists in high leveled responsibility for decision making focused on coincidental occurrence between dispersed interests of clients and contractor. In the case of traditional customer all efforts of marketing agency will be devoted to producing the marketing service. All transaction costs will be minimal because of well-informed tools and methods of fulfillment of an assignments. It is not standard situation with occasional customer. The level of transaction costs might be increased by reason of additional negotiation of contract for services through insufficient experience of communication in the past and caused mistrust. If the business success depends more from investment capabilities of agency the situation with overseas customers is more expensive than other one. The main source of additional expenditures is necessity to provide and to support more high rank and reputation of Ukraine marketing agencies on the global market.

The organizational and informational models of marketing agency within an general management system can be described as an intelligent system of network between executives in charge regarding to “hierarchical position” and “work activity” based on information about clients and their needs and the intended trends about own business activity. As a result of such design it will be achieved a business harmony. Business harmony means to make organizations effective, to make better business and decisions, to achieve a synchronized interaction between executives of marketing services that leads to more calculable and predictable parameters of efficiency. To improve organizational and informational models of marketing agency it is suggested that it should be increased through factors such as strategy of the enterprises and own strategy of marketing agency. It is possible to allocate general principles of creation as well as combining “physical” (formal) and “cognitive” (informal) structure into one, combining organic and bureaucratic elements of structure and information, complexity and customers diversity etc. Marketing agencies which are looking for developments should understand that any improvement must start from human resources administration, social network, learning and growth, contemporaneous return on marketing investment and profit per customer.

References

- Carver, J., 2000. Leadership du conseil d'administration: The Policy Governance Model". Canadian journal Gouvernance – revue internationale 2: 100-8.
- Mintzberg, H. 1979. The Structuring of Organizations. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Kotler, P., 1984. Marketing Management, 5th ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Ouchi, William G. The relationship between organizational structure and organizational control. Administrative Science Quarterly, 22: 95-113.
- Parsons, 1977.

THE MAIN TRENDS IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE AND POLAND

Vitalii V. Shapovalov

*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine
shapovalov126@gmail.com*

State regulation of the labor market is one of the most difficult and important tasks of the economic policy of any country. Labor is not only an economic resource, it is also the most important social institution, and the requirements of the entities that realize the labor function are diverse and not reducible only to an equivalent remuneration. The policy of some countries is aimed at "deducing" the labor market from the sphere of ordinary markets and applying a special type of regulation to it – the application of the system approach. In the conditions of global economic globalization, market pressure is getting stronger, so the extremely difficult situation in the labor market of both Ukraine and Poland is urgent and requires the active participation of the state in the labor market.

Employment is the main characteristic of the labor market, it determines the social and economic development of the country. Effective employment is considered to be a population that provides adequate income, health, growth of educational and professional level for each member of society based on the growth of social productivity of labor. In modern conditions, the problem of employment acquires a new semantic load both in theoretical and in practical aspects. Solving it means creating an effective economy that can ensure the social progress of society.

The crisis state of the Ukrainian economy causes changes in the sectoral structure of employment. The current economic crisis in Ukraine has led to an absolute and relative decline in employment and a shortage of jobs. The shortage of jobs (the difference between the vacant vacancies and the unemployed population registered in employment centers) in the markets of Ukraine and Poland is shown in fig. 1 [1, 3].

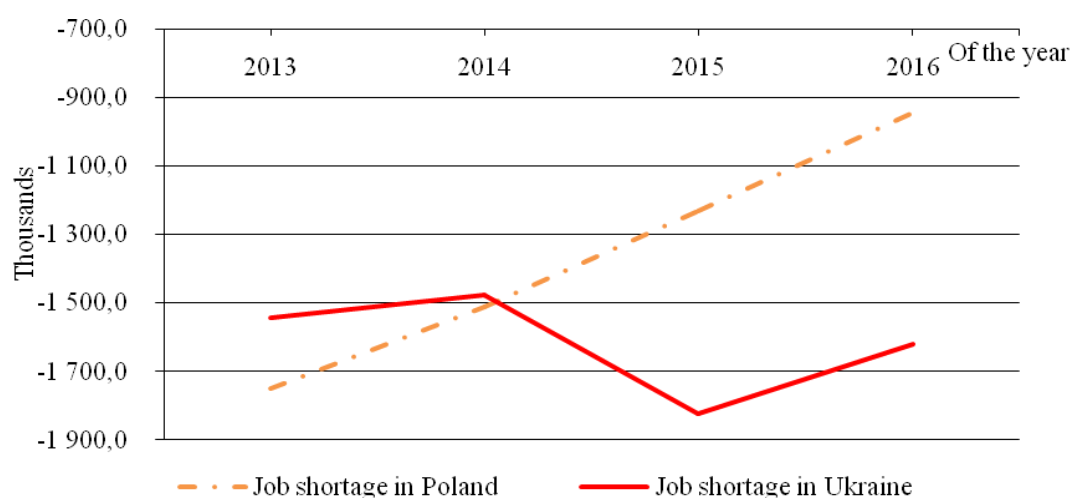

Fig.1. The shortage of jobs in Ukraine and Poland.

The analysis of these dynamics allowed us to conclude that in the period under study the vacancy deficit in Poland fell by 46.1% in 2016 compared to 2013 (from 1749,6 to 943,6– add values), and in Ukraine –increased by 4.95% (from 1542,30 to 1618,70– add values).

We can assume that as one of the main factors of the formation of this trend is the migration of economically active population, characteristic for our countries. So, during the period 2013-2016, 2914 people who were of working age left Ukraine for Poland [1].

The current state of the Ukrainian labor market is characterized by the presence of certain problems. Through low, above all, monetary motivation for work, lack of competitiveness in the labor market, lack of appropriate professional skills throughout the period of market transformations in Ukraine, there is a large-scale unemployment and a shortage of vacant seats, which, in turn, increase emigration movements, in particular, in Poland.

Also, for Ukraine, the problem of the discrepancy of the workforce with the requirements of a new stage in the development of the economy, which is inherent in the spread of new technologies that are used in all sectors of various economic activities, is topical.

In the conditions of modern Ukrainian realities, enterprises use the labor force, which was prepared in the conditions of the previous system of production relations, a large part of which are persons of pre-retirement age. This labor force does not meet the requirements of the current stage of economic development, since every Ukrainian worker is retrained once every 12 years, whereas the West European standard, in particular the Polish one, every three years [2].

To solve the labor market problem, according to Polish and Ukrainian experts, it is necessary to significantly change the state policy in the labor market, encouraging to work, especially those who have the appropriate qualifications, but who work in the shadow. It is also necessary to pursue a policy of retraining and upgrading the skills of workers more actively, in order to reduce the unemployment rate of the citizens of their country.

It is necessary to stimulate the return of labor migrants to Poland and Ukraine who left the country in previous years. In addition, it is important to create conditions for those who want to work, but the labor market does not give them such opportunities, for example, graduates of high schools without work experience, young mothers, pensioners.

References

1. Labor market indicators [electronic resource]. – Access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Харазішвілі Ю. Методичний підхід до оцінки тіньової зайнятості в Україні / Ю.Харазішвілі // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16-28.
3. Polska – wskaźnikimakroekonomiczne [electronic resource]. – Access: <http://stat.gov.pl>.

UNIVERSITY – BUSINESS COOPERATION DEVELOPMENT IN LVIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY

Tetiana S. Shcherbata

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Tetiana.s.shcherbata@lpnu.ua

The information evolution, globalization processes, education transformation and knowledge-based-economy have led to a powerful growth of partnership relations between industry and university worldwide. It is necessary to mention, that the potential of such cooperation is huge.

For more than 26 years, many Ukrainian leaders, politicians and academic representatives have high interest in mutual cooperation and common research between their companies and universities. This interest is built on good quality impact on economy and education situation in EU countries [1]: improved teaching methods, increased cross-disciplinary researches, growth of research activity, high employment of population and stability on labor market, growth of innovation activity, development of national industry etc.

Unfortunately the level of Ukrainian university – business cooperation (UBC) (according to World Economic Forum [2]) is approximately 3,5 among 7. For comparison, in Belgium it is 5,58; in Finland – 5,97; in Switzerland – 5,79; in Sweden – 5,33; in Canada – 4,9; in Norway – 5,02.

There are some key barriers of UBC: the main aim of business is creating product of high interest for market, meanwhile for university this product should have high interest for science; lack of knowledge of commercialization; lack of funds for product transfer from university to the market; lack of experience of organizing such type of cooperation.

Based on the above statements, the several ways, that could help eliminating these barriers, can be defined: creation units, which will be responsible for relations between universities and business; construction easier access to information via the websites; establishment of funds with high risk tolerance; organization of meetings, during which two sides can face ideas and expectations.

Some of Ukrainian universities started implementing such events and Lviv Polytechnic National University is among of them. Nowadays university has business partners in different scientific areas: electronics, information and communication systems, information technology, computerized automatic systems, biotechnology, automated control systems and others. This cooperation is based on such forms: students' practice in engaged companies, mutual scientific researches, opening research laboratories, students' entrepreneurship support, specific education modules formation, workshops and lectures for students and academics organized by companies' representatives.

As the result of such activities, university have become more successful and popular among abiturists, students, employers and in 2016 took place together with three other Ukrainian universities in British Times Higher Education rating [3].

Although Ukraine is taking steps for improving UBC, but they are still far from ideal. We continue having in this area understatement mutual expectations of business and science. However, a partnership between university and business is a challenge that is necessary to accept.

References

1. The state of European University-Business Cooperation, Science-to-Business Marketing research centre Munster University of Applied Sciences, Germany, 31st August, 2011. Retrieved from http://ec.europa.eu/education/tools/docs/uni-business-cooperation_en.pdf.
2. World Economic Forum data. Retrieved from: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2014-15/Ukraine.pdf>
3. Web-site of Lviv Polytechnic university. Retrieved from: <http://www.lp.edu.ua/news/2016/lvivska-politehnika-sered-chotyroh-ukrayinskyh-universytetiv-u-reytingu-naykrashchih>.

ADMINISTRACYJNO-PRAWNY PODZIAŁ MIEJSCOWEGO SAMORZĄDU RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Oksana M. Stolyar

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, Lwów, Ukraina

oksan.stolyar@gmail.com

Współczesny system organów miejscowego samorządu Rzeczypospolitej Polskiej był stworzony w toku przeprowadzonej w państwie w roku 1997 reformy administracyjno-terytorialnej, celem której było dostosowanie struktury terytorialnej państwa w przeddzień wstępu do Unii Europejskiej i decentralizacja władzy, przekazanie organom miejscowego samorządu znacznej części kompetencji na miejscach.

Reforma ostatecznie weszła w życie w dniu 1 stycznia 1999r. Obecnie Rzeczpospolita Polska liczy 16 województw, 379 powiatów i 2748 gmin. [1].

Podstawą reformy była restrukturyzacja ustroju administracyjno-terytorialnego państwa – wprowadzono trzech szczeblowy system – „gmina” – „powiat” – „województwo”.

Jednocześnie realizowano administracyjną decentralizację, decentralizację państwowego systemu finansowego i reformowanie urzędów państwowych. [2].

Gmina. Samorządową jednostką administracyjno-terytorialną najniższego 3 szczebla zgodnie z art.164 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jest gmina. Do jej kompetencji należą następujące zadania: gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej; gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego; lokalnego transportu zbiorowego; gminnego budownictwa mieszkaniowego; edukacji publicznej.[3].

Gmina może być gminą wiejską, gminą miejsko-wiejską lub gminą miejską.

Ustawodawstwo polskie dokładnie określa kompetencje gminy, które rozprzestrzeniają się na te usługi publiczne, które potrafi samodzielnie zadowolić dany organ terytorialny. Zadania obejmują sprawy: ładu przestrzennego, gospodarki

nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymaniu czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadków komunalnych, zaopatrzenia energią elektryczną i ciepłą oraz gaz; lokalnego transportu zbiorowego; ochrony zdrowia; pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych; gminnego budownictwa mieszkaniowego; edukacji publicznej; kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych etc.

Powiat. Podstawowa jednostka samorządu – powiat – powstał wtedy, gdy już w ciągu pewnego odcinka czasu istniały gminy. Wtedy, dzięki doświadczeniu, zostało zrozumiałe, że gmina nie poradzi sobie z dużą ilością bardziej poważnych zadań.

Powiat – w całości samodzielna jednostka, z własnymi zadaniami i odpowiedzialnością, skupionymi w sferze usług społecznych i miejscowej administracji.

Powiaty w państwie składają się z 8 gmin i 83.2 tys. mieszkańców. Powiaty mają różną ilość mieszkańców, która waha się od 50 tys. mieszkańców do 100 tys. mieszkańców. Jeśli dokonać analizy powiatów według ilości mieszkańców, to 53 z nich liczą mniej niż 50 tys. mieszkańców, 1/3 – od 50 tys. do 75 tys., 1/4 – od 75 do 100 tys., 82 powiaty – ponad 100 tys. Powiat ma około 20 urzędów, wśród których – 3 zakłady zdrowia, 4 – ośrodki pomocy społecznej, 1 – urząd transportowy, 1 – urząd pracy i inne zakłady edukacyjno-wychowawcze [5].

Mieszkańcy powiatu wybierają co cztery lata Radę Powiatu, która jest organem ustawodawczym i jest wybierana w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich. Ilość radnych waha się od 20 do 60 osób. Rada wybiera spośród radnych przewodniczącego, jego zastępców na czele ze starostą, a również powołuje komisje stałe i tymczasowe, określając przedmiot ich działalności.

Powiat, podobnie jak i gmina, jest wyłącznie terytorium samorządowym, na którym nie ma centralnych organów władzy wykonawczej. Wewnętrzną organizację i porządek pracy rady określa statut powiatu. Zgodnie z art.4 Ustawy Rzeczypospolitej Polski „O samorządzie powiatowym” (1998r.) powiat realizuje publiczne zadania o charakterze ponadgminnym, a mianowicie: edukacji publicznej; promocji i ochrony zdrowia; pomocy społecznej; transportu zbiorowego i dróg publicznych; gospodarki nieruchomościami; utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

Województwo. Województwo jest jednostką podziału administracyjnego najwyższego szczebla w RP. Składa się z powiatów.

Sejm, izba niższa parlamentu Rzeczypospolitej Polskiej, dnia 18 lipca 1998 r. uchwalił uchwałę kompromisową, zgodnie z którą w ramach reformy administracyjnej w celu wzmocnienia lokalnego samorządu istniejące 49 województw zastąpiono 16 nowymi.

Organy miejscowego samorządu województwa, zgodnie z art.14 Ustawy Rzeczypospolitej Polskiej „O samorządzie wojewódzkim”(1998r.) realizują zadania:

edukacji publicznej, ochrony zdrowia, kultury i ochrony zabytków, pomocy społecznej; polityki prorodzinnej; modernizacji terenów rolniczych etc. [1].

Artykuł 4 uchwały o samorządzie wojewódzkim głosi, że zakres działalności województwa nie narusza samodzielności powiatu i gminy, a jego organy miejscowego samorządu nie są organami kontroli lub nadzoru nad nimi.

Organem ustawodawczym województwa jest sejmik – organ reprezentacyjny miejscowego samorządu, który jest kształtowany w drodze wyborów, głównymi zasadami których są: równość, bezpośredniość, tajemne głosowanie, swoboda wyboru, periodiczność i zasada alternatywności.

Funkcje organu wykonawczego na poziomie wojewódzkim realizuje zarząd wojewódzki, który składa się z marszałka województwa, który jest wybierany przez sejmik spośród ustawowego składu zarządu, wicemarszałków i członków zarządu, które wybierane są przez sejmik na wniosek marszałka [6].

Zadania województw samorządnych noszą w większości wypadków charakter regionalny i skierowane na zabezpieczenie sprzyjających warunków dla rozwoju regionu i świadczenie usług społecznych w jego granicach. Wykaz regionalnych zadań kształtuje szczegółność miejscowej polityki województwa. Wszystkie województwa mają identyczny status prawny i są terytorialnie całościowe. Warto podkreślić, że wykaz kompetencji regionalnego samorządu województw nie narusza zasad unitaryzmu państwa. Zadania województw dzielą się na zadania o znaczeniu lokalnym, gdzie bezpośrednimi adresatami wyników wykonania zadania publicznego są mieszkańcy określonej wspólnoty samorządowej. Sens owych zadań polega na świadczeniu usług o charakterze ogólnym, są charakterystyczne dla dużych województw.

Oczywiście, ogólne wyniki przeprowadzonej reformy administracyjno-terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej w większości wypadków są pozytywne. Dokładnie opracowany plan i kolejność reform w RP były zabiegami celowymi, pozbawionymi populizmu [4].

Doświadczenie RP świadczy o tym, że zrobić państwowe zarządzanie efektywnym bez decentralizacji we współczesnej Europie jest rzeczą niemożliwą.

Bibliografia

1. O.Mocyk, System organów miejscowego samorządu Rzeczypospolitej Polskiej (źródło informacyjne) [Źródło elektroniczne] / O.Mocyk : oficjalny portal obwodu Chersońskiego. – Tryb dostępu : <http://www.oblrada.ks.ua/index.php?id=10782>.
2. N.Menning, Reforma państwowego zarządzania: doświadczenie międzynarodowe / N.Menning; red.G.Czepygowa [tłum.z jęz.ang.]. – W. : Wyd-wo «Cały świat», 2003. – str.496.
3. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 08 marca 1990 r. [Źródło elektroniczne]. – Tryb dostępu : <http://isip.sejm.gov.pl>
4. Samorząd i terytorialna organizacja władzy w Polsce. / J. Gonciaż, N. Gnyduk, O.Kulenkowa, W.Humieniuk. – K. : Millenium – Wyd-wo UADU, 2001. – str.184.
5. Ustawa o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. – Tryb dostępu : www.sejm.gov.pl
6. Ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 05 czerwca 1998 r. [Źródło elektroniczne]. – Tryb dostępu : <http://isip.sejm.gov.pl>

TRANSPORT BIMODALNY PRZYSZŁOŚCIOWĄ FORMĄ TRANSPORTU KOMBINOWANEGO DROGOWO-SZYNOWEGO

Jan Wójciak

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole, Polska
info@poczta.wsza.opole.pl

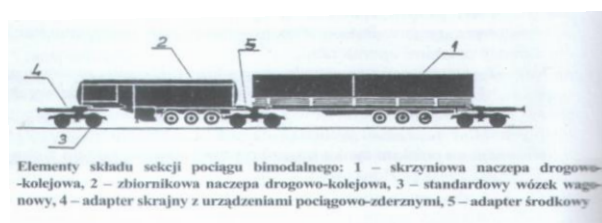
Osiągnięcia inżynierii lądowej przyczyniły się do rozwoju nowej techniki przewozów kombinowanych drogowo-szynowych zwanych transportem bimodalnym.

Istota transportu bimodalnego sprowadza się do tego, że specjalne naczepy spełniające wymagania zarówno naczep drogowych, jak i wagonów kolejowych, dowożone są ciągnikami do terminali, gdzie uzupełniane są wózkami kolejowymi i formowane w pociąg. Wskazać należy, że koncepcja pociągu bimodalnego polega na zastąpieniu niektórych elementów klasycznego pociągu elementami pojazdów drogowych. Chodzi mianowicie o odpowiednio skonstruowane naczepy samochodowe, których ustrój nośny jest w stanie pełnić rolę nadwozi wagonowych z chwilą osadzenia naczepy na wózkach kolejowych wyposażonych w tzw. adaptery²².

Pociąg bimodalny tworzą zatem powtarzające się elementy w postaci:

- naczepy samochodowej (zamkniętego furgonu lub cysterny);
- adaptera, tj. urządzenia zapewniającego pośrednie oparcie dwóch naczep na jednym wózku kolejowym lub połączenie zestawu z lokomotywą, bądź z pociągiem towarowym;
- dwuosiowego wózka wagonowego, wyposażonego w komplet urządzeń hamulcowych.

Elementy składu sekcji pociągu bimodalnego przedstawia poniższy rysunek 1.

Rysunek 1. Elementy składu sekcji pociągu bimodalnego

Źródło: Leszek Mindur, *Technologie transportowe XXI w.*, Wydawnictwo Instytut Technologii i Eksploatacji Radom, Warszawa-Radom 2008, str. 344.

Założeniem transportu bimodalnego jest jego wysoka efektywność ekonomiczna i społeczna oraz prostota procesu transportowego. Z tego powodu projektuje się nieskomplikowane urządzenia łączące naczepę drogowo-kolejową z wózkiem wagonowym, zapewniające możliwość formowania składu pociągu bimodalnego przez jedną osobę. Wymaga to takiego konstruowania układów współpracujących, by przy osadzaniu naczepy na wózkach wagonowych nie trzeba było tracić czasu na dokładność „celowania”. Transport bimodalny, poza typowymi korzyściami, jakie

²² Leszek Mindur pod redakcją, *Technologie transportowe XXI w.*, Wydawnictwo Instytut Technologii i Eksploatacji Radom, Warszawa-Radom 2008, str.344

zapewnia kombinowany transport drogowo-szynowy, tj. zmniejszenie energochłonności pracy przewozowej, zmniejszenie zagrożenia ekologicznego, skrócenie czasu przewozu dzięki eliminowaniu postojów świątecznych oraz skracania czasu oczekiwania na odprawę graniczną, zapewnia większą efektywność ekonomiczną, głównie poprzez zwiększenie o ponad 1/3 stosunku ładowności do masy pociągu w porównaniu z innymi formami kombinowanego transportu drogowo-szynowego. Również dodatkowym walorem bimodalnego transportu jest to, że ogranicza on do niewielkiej liczby obiektów (jednostek transportowych) i środków transportowych oraz nie wymaga terminalowych urządzeń przeładunkowych. System ten nie wymaga również zatrudnienia pracowników przeładunkowych, ponieważ wszystkie czynności związane z formowaniem i rozformowaniem pociągu bimodalnego jest w stanie wykonać kierowca zespołu samochodowego, posługując się podnośnikiem w jaki wyposażony jest pojazd.

Wskazać trzeba, że transport bimodalny ma również pewne wady, mianowicie zbyt krótkie składy pociągów bimodalnych oraz stosunkowo niewielką prędkość możliwą do osiągnięcia przy stosowaniu standardowych wózków wagonowych.

Zgodnie z informacją przedstawioną w Materiałach II Ogólnopolskiego Sympozjum na temat: „Techniczne środki transportu drogowo-szynowego (bimodalnego)”, w próbnej eksploatacji przez niektóre koleje znajdują się zestawy złożone z dwóch, trzech lub wyjątkowo pięciu naczep, natomiast z przeprowadzonych badań i obliczeń wynika, że standardowe wózki wagonowe umożliwiają pociągowi bimodalnemu osiągnięcie prędkości nie większej niż 100km/h. Nie są to jednak przeszkody, które przesłaniałyby korzyści płynące ze stosowania techniki bimodalnej. Tutaj oszczędności energetyczne w systemie bimodalnym są tak duże, że opłacalny jest przewóz lokomotywą składu złożonego choćby z jednej naczepy o masie 38 ton. Udowodniono, że przy niewielkich zmianach konstrukcyjnych, polegających na zastosowaniu układu wiążącego zestawy kół w płaszczyźnie poziomej poza ramą wózka, można osiągnąć znaczne zwiększenie prędkości. Wobec powyższego rozwój techniki bimodalnej jest więc nieunikniony zwłaszcza w przewozach na duże odległości.²³

Wskazać należy, że największe doświadczenia w stosowaniu systemu bimodalnego mają Stany Zjednoczone, dzięki korzystniejszym niż w Europie warunkom eksploatacyjnym na kolejach. Tam też zrodziła się koncepcja kombinowanego transportu drogowo-szynowego, którego jedną z odmian jest transport bimodalny. W USA od lat są eksploatowane z dużym powodzeniem pociągi systemu Roadrailer, należące do grupy konstrukcyjnej z tzw. sprzęgiem naczepowym. Zalety systemu bimodalnego spowodowały także, że w Europie Zachodniej opracowano i wprowadzono do próbnej eksploatacji kilka odmian konstrukcyjnych systemu bimodalnego. Każda z tych odmian bazuje na naczepie samochodowo-kolejowej. Różnice tkwią przede wszystkim w konstrukcji urządzeń sprzęgowych.

²³ Leszek Mindur pod redakcją, *Technologie transportowe XXI w.*, Wydawnictwo Instytut Technologii i Eksploatacji Radom, Warszawa-Radom 2008, str. 384.

W Polsce rozwój transportu kombinowanego wymaga stosowania przez państwo określonych działań na rzecz zapewnienia warunków do uczciwej konkurencji między poszczególnymi gałęziami transportu. Tutaj chodzi głównie o to, żeby wszystkie gałęzie transportu płaciły za użytkowanie infrastruktury proporcjonalnie do jej eksploatacji, jak również za ujemne skutki ekologiczne wywołane pracą danej gałęzi. Wiemy, że transport samochodowy jest uprzywilejowany w stosunku do transportu kolejowego. Dotyczy to sfery cenowo-kosztowej, ponieważ działalność jego nie jest obciążona kosztami eksploatacji dróg publicznych. Jednocześnie transport samochodowy charakteryzuje się większą niż transport kolejowy uciążliwością dla środowiska naturalnego (zanieczyszczenia atmosfery spalinami, zakłócenia wywołane nadmiernym hałasem lub zatłoczeniem w ruchu drogowym, nadmierne zużycie dóbr deficytowych ze względu na wysoką energochłonność, itp.) oraz większy zagrożeniem dla zdrowia i życia ludzkiego. Kontrola państwa pojemności na rynku transportowym poprzez stawianie wobec przewoźników określonych wymagań niewątpliwie przyczyni się do wzrostu jakości oferowanych usług, zaś kontrola cen oraz polityka podatkowa pozwolą na rozwój gałęzi transportu bardziej efektywnych niż transport samochodowy, w tym zwłaszcza transportu kombinowanego.

Bibliografia

1. Leszek Mindur, pod redakcją, *Technologie transportowe XXI w.*, Wydawnictwo Instytut Technologii i Eksploatacji Radom, Warszawa-Radom 2008.
2. Maciej Mindur, pod redakcją, *Logistyka Infrastruktura techniczna na świecie*, Wydawnictwo Instytut Technologii i Eksploatacji Radom, Warszawa-Radom 2008.
3. Włodzimierz Rydzkowski i Krystyna Wojewódzka-Król, pod redakcją, *Transport*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
4. Maciej Stajnik, Marcin Hajdul, Marcin Foltyński, Agnieszka Krupa, *Transport i spedycja*, Biblioteka Logistyka, Wydawnictwo Instytut Logistyki i Magazynowania, Poznań 2007.

OPTYMALIZACJA MARSZRUTYZACJI PRZEWOZÓW Z ZASTOSOWANIEM FUNKCJI EXCELA

Władysław Wornalkiewicz

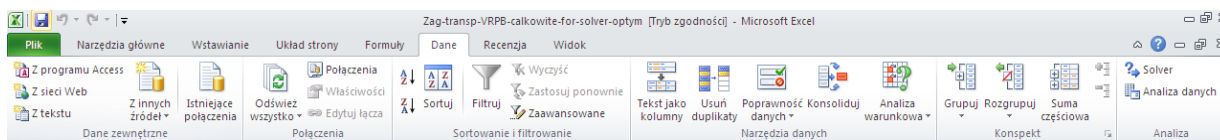
*Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole, Polska
wlodek2004@op.pl*

Jednym z kierunków badań w logistyce jest zastosowanie programowania matematycznego do zarządzania łańcuchem dostaw. Jednym z zagadnień, którym celem jest optymalizacja jest marszrutyzacja środków transportu dla potencjalnych tras dostaw (VRP – *Vehicle Routing Problems*)²⁴. Celem jest określenie zamkniętej trasy dostaw począwszy od bazy, poprzez odbiorców, dla których znane są popyty oraz miejsca zlokalizowania. Następuje wybór tras dostaw do kilku odbiorców. Znamy miejsca oraz potrzeby odbiorców. Tabor pojazdów charakteryzuje się jednakową

²⁴ Zamieszczone rozwiązanie zadania decyzyjnego bazuje na artykule: Liana M., Pisula T., *Zastosowanie programowania matematycznego do wyboru tras dostaw w sieci dystrybucji*, artykuł w czasopiśmie *Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych*, tom XIV, 2013, tab. 2, <http://www.academia.edu/9499435>, dostęp: 30.05.2015.

ładownością, przy czym pojazdy wyjeżdżają od jednego dostawcy. Funkcja celu takiego zadania decyzyjnego ma na celu minimalizowanie łącznych kosztów transportu i obsługi (załadunek, wyładunek). Przy niewielkich macierzach tras i dostawców można zastosować program WinQSB lub dodatek SolverExcela.

Rozwiązanie problemu marszrutyzacji ze zdefiniowaniem równań zadania matematycznego przedstawiłem w rozdziale 1.9 *Marszrutyzacja przewoźników z zastosowaniem programu WinQSB*²⁵, a w tym opracowaniu sformułowałem i rozwiązałem zadanie marszrutyzacji z użyciem Solvera (ryc.1).

Ryc. 1. Umieszczenie Solvera w menu Excela

Źródło: Opracowanie własne na podstawie menu programu Excel.

Zanim przystąpimy do rozpatrzenia liniowego modelu matematycznego marszrutyzacji typu VRP przyjmujemy założenia odnośnie pojazdów, tras i towarów. W optymalnej marszrutyzacji środków transportu dla potencjalnych tras według VRP problem decyzyjny polega na wyborze tras, którymi można dostarczyć żądane ilości towarów odbiorcom przy minimalnych kosztach sumarycznych. Model takiego problemu decyzyjnego obejmuje funkcję celu, ograniczenia zasobów oraz warunki brzegowe zmiennych. Funkcja celu stanowi sumę kosztu transportu oraz kosztów stałych załadunku u dostawcy oraz koszty stałe rozładunków u odbiorców. Wprowadzone do zadania decyzyjnego ograniczenia obejmują: warunki dla odbiorców, warunki dla tras, macierz warunków ładowności samochodów, macierz możliwości dostawy. W wymienionych warunkach wprowadziłem parametry: zapotrzebowanie odbiorcy O_j ; S – ładowność samochodu; a_{ij} – wskazujące na możliwe punkty odbioru.

Model zadania decyzyjnego obejmuje trzy grupy zmiennych: x_{ij} – wielkość ładunku przewożonego po trasie T_i do odbiorcy O_j ; y_i – wybrana trasa dostawy ładunku, przyjmująca 1, gdy realizowany jest kurs po trasie T_i , lub 0, w przypadku przeciwnym; z_{ij} – wyładunek u odbiorcy O_j , wielkość 1, gdy następuje w trakcie kursu po trasie T_i lub 0 w przypadku przeciwnym.

W tym modelu zadania decyzyjnego występują zmienne x_{ij} , które przyjęto jako całkowitoliczbowe oraz y_i i z_{ij} jako zmienne binarne. Rozpatrywany przykład dotyczy sieci dystrybucji obejmującej obsługę pięciu odbiorców O_1, O_2, O_3, O_4, O_5 przez jednego dostawcę D. Samochody po kursie wracają do bazy, a zapotrzebowanie odbiorców wynosi: 18, 17, 16, 15, 14 sztuk. Ładowność poszczególnych samochodów równa się 33 sztuki. W trakcie jednego kursu obsługiwanych jest najwyżej dwóch odbiorców, przy czym sieć dystrybucji obejmuje 10 tras. Przyjęto jednakowy koszt załadunku i rozładunku 10 zł. Efekt wstępnego zapisania danych dla 10 tras oraz 5 odbiorców pokazano na rycinie 2. Na skrzyżowaniu tras T_i i odbiorców O_j występuje 50 zmiennych x_{ij} .

²⁵ Wornalkiewicz W., *Wprowadzenie do projektowania systemów informatycznych zarządzania*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 2016.

B3							
	A	B	C	D	E	F	G
1		Wielkość zmiennych x_{ij} przewozu trasą T_i do odbiorców O_j (na przecięciu)					
2	Trasa T_i	Razem O_j	O_1	O_2	O_3	O_4	O_5
3	T_1	5	1	1	1	1	1
4	T_2	5	1	1	1	1	1
5	T_3	5	1	1	1	1	1
6	T_4	5	1	1	1	1	1
7	T_5	5	1	1	1	1	1
8	T_6	5	1	1	1	1	1
9	T_7	5	1	1	1	1	1
10	T_8	5	1	1	1	1	1
11	T_9	5	1	1	1	1	1
12	T_{10}	5	1	1	1	1	1
13	Razem T_i :		10	10	10	10	10
14	Ładowność środków transportu:		33				
15	Zapotrzebowanie: d_j		18	17	16	15	14

Ryc. 2. Tabela wejściowa przewozów

Źródło: Opracowanie własne w Excelu.

W kolejnej tablicy należy wprowadzić warianty tras dopuszczalnych ($T_1:T_{10}$), łączne koszty transportu oraz załadunku i wyładunku na trasach. Wymagane jest wprowadzenie zmiennej i aktywności tras. Inicjujemy macierz zmiennych z_{ij} dopuszczalnych dostaw wprowadzając marszruty tras ($T_1:T_{10}$). Przyjmujemy, że znamy koszty przewozów na poszczególnych trasach. W celu wprowadzenia ograniczeń dostaw na poszczególnych trasach konieczne jest opracowanie w Excelu tabeli pomocniczej reagującej na kształtowanie się zmiennej z_{ij} w kolejnych iteracjach procesu optymalizacji. Korzystamy z metody optymalizacji „LP simpleks” w Solverze. Formułujemy zadanie decyzyjne: komórkę celu ze wskazaniem na „Min”; obszary zmiennych: x_{ij} , y_i , z_{ij} ; ograniczenia zmiennych; warunki brzegowe zmiennych: x_{ij} , y_i , z_{ij} . Efektem końcowym jest wynik zapisany w komórce celu (ryc.3).

B45						
	A	B	C	D	E	F
45	Koszt przewozu:	900	Dostawa →	850	50	← Załadunek i rozładunek

Ryc.3. Efekt działania Solvera

Źródło: Opracowanie własne w Dodatku Solver.

Przy wyznaczonym koszcie minimalnym jako optymalne trasy z ulokowaniem na nich przewozów uznał Solver: $T_3 - O_2$ 17 szt., $T_6 - O_3$ 16 szt. oraz $T_3 - O_4$ 15 szt., $T_{10} - O_1$ 18 szt. oraz $T_{10} - O_5$ 14 szt.

THE ESSENCE AND PRINCIPLES OF MONETARY TRADING IN THE POLISH LAW

Aneta Wszelaki

University of Economics in Katowice, Katowice, Poland

a.wszelaki@op.pl

Cash, including domestic and foreign means of payment kept at the unit's cashier or on bank accounts, is the most liquid asset for current expenses and current liabilities. In Poland, most of the payments made by individuals are made using cash, while payments made between companies are carried out mainly on a non-cash basis

as companies are required to use non-cash settlements through banks for all payments above the legal limit. Money trading, also referred to as trading in cash assets, consists primarily of income and cash outflows. It can be in cash or non-cash form, ie through a bank account. The Accounting Act states that monetary assets are assets in the form of domestic means of payment, foreign currency and foreign exchange. Other financial assets, including mainly accrued interest on financial assets, are also included. If these assets are payable or due within 3 months of their receipt, issue, purchase or investment, they are included in the cash flow statement unless they are recognized in cash flows from investing activities.²⁶

Cash is the most liquid component of current assets. They are components of short-term financial assets. Owing to them, it is possible to conduct business activity by regulating various types of receivables and liabilities between counterparties. In the financial statements – balance sheet – cash is presented in the following items:²⁷ cash, cash on a bank account, other cash, and other monetary assets.

The concept of cash is a concept narrower than the concept of monetary assets. Cash consists only of funds that are payable or due within 3 months of their receipt, issue, purchase or deposit.²⁸ Cash assets, on the other hand, also include cash equivalents, i.e. short-term investments with high liquidity, easily convertible. Cash assets include:²⁹ 1) cash, i.e. banknotes and coins held at the counter in domestic and foreign currency; 2) cash accumulated on bank accounts in domestic and foreign currency; 3) other cash – checks and promissory notes with maturity up to 3 months and cash on the way; 4) other monetary assets – checks and promissory notes with a maturity of more than 3 months, including due dividends, as a consequence of the resolutions of the governing bodies of the companies in which the entity holds shares.

Cash trading can take place in cash or non-cash form, depending on what kind of money you will receive. In cash transactions payments are made using banknotes and coins in Polish and foreign currency or using its substitutes – cash checks, bills of exchange. Cash settlement in this case consists in the physical movement of cash. Cash transactions can be made through cashier and banks. Almost every unit has at least one cash register. Cash transactions through the cashier must be appropriately documented, organized in a way that protects money against theft, destruction, and improper use. Cash trading includes payments and cash withdrawals from the cashier or current bank account. The size of this trade depends on the specifics of the business unit. The maximum amount of cash in hand is determined by the unit manager. The person responsible for cash at the cashier is a cashier, whose duties include Cash storage, receiving payments and making withdrawals, transferring cash collected to the bank, making a cash report.

The rules for making cash transactions through cash are referred to as cash management. The Decree of the President of the National Bank of Poland of

²⁶ Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości. Dz.U. z 2016, Nr 0, poz. 1047 z późn. zm., art. 3 ust. 25

²⁷ Ibidem, zał. nr 1 do ustawy o rachunkowości

²⁸ Por. Z. Messner (red.): Rachunkowość finansowa. Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2010, s. 181.

²⁹ Por. Ibidem.

December 6, 1989 defines the principles of the cash management of business entities, and despite the fact that the decree has ceased to be a binding legal act, economic entities, using the cash management, shall use the provisions contained therein.³⁰

The most important principles of the cash management system that are currently in force are as follows:

1. The amount of cash needed at the cashier (cash register) is determined by the head of the unit, taking into account the volume of cash transactions, the possibility of cashing and the safest way of transferring cash to the bank.

2. Cash withdrawals may be made from cash assistance, funds taken from a bank account or from current receipts to the cashier.

3. Money taken from a bank account for payment of certain types of expenses should be stored at the cashier only if properly secured.

4. Limit the size of one-time cash transactions.

5. Divide the money management functions from the functions of implementing these regulations; the cashier bears the financial responsibility for the cash in hand and the correct cash transactions, but does not decide on the titles of amounts and amounts of withdrawals.

6. Correct documentation of cash transactions, for example, by the accounting evidence of KP (cash desk) or KW (checkout).

Cash settlements through banks are carried out by means of cash checks or payments of specified amounts to the creditor's account, ie through bank account operations. The only condition for doing so is the possession of at least one of the parties to the bank account transaction. Non-cash trading is performed between entities through and under the control of the bank. Settlements through non-cash trading have the form of book entries on bank accounts regulating the obligations of entrepreneurs. Non-cash trading is a financial transaction, carried out without the use of cash. Each entity is required to have a bank account in which it collects funds to use in the future. A bank account is necessary to regulate settlements between traders through and under the control of a bank which, on the order of the debtor, transfers a certain amount of money from his bank account to the creditor's account. Non-cash turnover in this manner can be used when one of the parties (debtor or creditor) holds a bank account.³¹

The Act of 2 July 2004 on freedom of economic activity states that the execution or acceptance of payments connected with business activity takes place through the entrepreneur's bank account in cases where:³² the party to the transaction from which payment arises is another entrepreneur; one-off transaction value, irrespective of the number of payments resulting there from, is greater than the equivalent of 15,000 euro converted into PLN at the average foreign exchange rate announced by the National Bank of Poland on the last day of the month in which the transaction was made.

³⁰ Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z 6 grudnia 1989 roku w sprawie zasad gospodarki kasowej jednostek gospodarki uspołecznionych. Dz.U. z 1989 roku, Nr 43. poz. 347 z późn. zm.; Z. Messner (red.): Rachunkowość finansowa...op.cit., s. 183.

³¹ Por. T. Kiziukiewicz: Rachunkowość. Wyd. Ekspert, Wrocław, 2001., s. 146.

³² Por. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej Dz.U. z 2004, Nr 173 poz. 1807 z późn. zm., art. 22 ust. 1.

Instruments of cashless transactions include:³³ transfer order, direct debit, checks (not cash), payment cards, periodic settlement balances, a bill of exchange, letter of credit. Having the proper cash and bank account balance provides liquidity to the company. The development of information technology has the effect of minimizing the costs associated with making payments and ensuring a safer non-cash trading. Still, entities are still very tied to cash transactions.

Bibliography

1. Kiziukiewicz T.: Rachunkowość. Wyd. Ekspert, Wrocław, 2001.
2. Messner Z. (red.) : Rachunkowość finansowa. Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2010.
3. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej Dz.U. z 2004, Nr 173 poz. 1807 z późn. zm.
4. Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości. Dz.U. z 2016, Nr 0, poz. 1047 z późn. zm.
5. Zarządzenie prezesa Narodowego Banku Polskiego z 6 grudnia 1989 roku w sprawie zasad gospodarki kasowej jednostek gospodarki uspołecznionych. Dz.U. z 1989 roku, Nr 43. poz. 347 z późn. zm.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Валентина М. Бобровник

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

bobrovnik.valia@yandex.ua

Головною передумовою становлення ринкової моделі господарювання є формування ефективного механізму управління макроекономічними процесами та стратегії господарювання суб'єктів ринкових відносин з урахуванням особливостей попереднього розвитку економіки України та у плані використання іноземного досвіду трансформації економічних систем на засадах системного і комплексного підходів.

В умовах становлення ринкової системи господарювання основним чинником забезпечення її ефективності є здійснення структурної перебудови, яка спрямована на активізацію ринкових трансформацій шляхом перегляду традиційних напрямків розвитку економіки країни. На макрорівні – це поєднання індустріальних та постіндустріальних тенденцій розвитку, переосмислення ролі сфери послуг як галузі національного господарства. На мікрорівні – трансформація внутрішньофірмової системи управління у напрямку її відкритості, динамічності, адаптивності до вимог зовнішнього оточення.

Ринкові перетворення в економіці України потребують нових підходів до управління: на перший план виходять економічні, ринкові критерії ефективності, підвищуються вимоги до гнучкості управління. Динаміка зовнішнього середовища змушує сучасні підприємства перетворюватися у більш складніші

³³ Por. Z. Messner (red.); Rachunkowość finansowa...op.cit.

системи. Для забезпечення керованості таких систем необхідні нові методи та організаційна структура управління, які відповідають складності зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства.

Основою наукових досліджень щодо розв'язання проблем формування ефективного організаційно-економічного механізму управління виробничо-господарською діяльністю підприємств різних форм власності і відповідних галузей має бути теоретико-методологічна розробка організаційних структур спрямованих на обґрунтування адекватної ринковим перетворенням структурної політики, визначення стратегічних завдань та здійснення структурної перебудови.

Ефективність процесу трансформації на мікрорівні безпосередньо пов'язана з процесом перебудови організаційних структур управління, мета якого полягає у забезпеченні синергізму внутрішніх елементів системи управління організаційним об'єктом (підприємством) при зміні факторів зовнішнього оточення. Ретроспективний аналіз існуючих теоретичних положень у галузі теорії управління та теорії організації показує, що еволюція організаційних структур управління зумовлена трансформацією цілей організаційного об'єкта, які змінюються в результаті впливу факторів зовнішнього та внутрішнього оточення. Таким чином, вибір організаційної структури управління повинен здійснюватися на засадах системного і ситуаційного підходів до аналізу організаційного об'єкта та його складових у рамках концепції «структура поведінка – результат».

Труднощі формування ефективної організаційної структури управління вітчизняними підприємствами зумовлюються довготривалою ізоляцією вітчизняної економіки від світового господарства; домінуванням функціонального підходу у питаннях, пов'язаних з принципами побудови організаційного об'єкта, основу якого склали праці Ф.У.Тейлора, А.Файоля, М.Вебера – теоретиків управлінського раціоналізму; представленням підприємства у формі непроникного атома, сутність якого зводиться до максимізації прибутку; відсутністю системності у вивченні питань, пов'язаних з управлінням. За вищезазначених обставин зміни зовнішнього оточення обмежують дії організаційного об'єкта в напрямку досягнення критеріїв економічної та соціальної ефективності. До основних причин ситуації, що склалася, належать:

відсутність цілісної концепції управління ринковими перетвореннями, яка б забезпечувала взаємозв'язок та єдність системи макро- та мікро управління;

запозичення зарубіжного досвіду щодо формування ринкової системи господарювання без урахування тенденцій розвитку постсоціалістичних країн, до яких належить і Україна;

здійснення процесу приватизації та реструктуризації без відповідного організаційно-правового і методологічного забезпечення;

трансформація механізму державного управління від безпосереднього адміністративно-командного втручання з елементами державної допомоги до спостереження за процесами функціонування підприємств засобами прямого та

непрямого впливу;

невідповідність цільової орієнтації суб'єктів господарювання вимогам зовнішнього оточення внаслідок відсутності системності у формуванні внутрішньофірмової системи управління та фрагментарного застосування елементів ринкової моделі господарювання;

відсутність спонукальних мотивів щодо запровадження новітніх тенденцій розвитку внутрішньофірмової системи управління у зв'язку з формуванням інсайдерської моделі корпоративних відносин.

З цих позицій необхідною є радикальна перебудова усіх організаційно-економічних складових внутрішнього середовища підприємства, яка пов'язана з визначенням принципів побудови організаційної структури управління, критеріїв її вибору, напрямів трансформації відповідно до вимог сучасної економічної ситуації.

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОДІЛЛЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЇХ ВИРІШЕННІ

Григорій І. Денисик, Ольга П. Чиж

*Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
orchyzh@gmail.com*

У пізнанні будь-якого регіону чітко виокремлюються три складових: природна, соціально-економічна й духовна. Природна складова (натуральна й антропогенна природа) завжди була, є і буде основою, базисом на якому розвиваються чи занепадають соціально-економічна й духовна. Разом з тим, аналітичний огляд літератури за минулі три десятиріччя дає можливість зробити висновок, що комплексному пізнанню природи у господарському освоєнні будь-якого регіону не приділяють належної уваги. Природу, природні ресурси використовують без їх детального вивчення. Теж спостерігається і у господарському освоєнні ландшафтних комплексів різного рангу.

Поділля, у межах Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей, площею 60,9 тис. км² та населенням 4,2 млн. осіб, регіон стародавнього, активного і різнобічного освоєння природних ресурсів. Видобуток корисних копалин тут розпочався у палеоліті (40-35 тис. років тому), більше семи тисяч років тому сформувалася перша у Центральній Європі неолітична землеробська Буго-Дністерська культура, упродовж минулого тисячоріччя майже повністю знищенні лісові та освоєнні водні й земельні ресурси. На початку ХХІ ст. антропогенні ландшафти займають 92-95% території Поділля. Без їх врахування вирішення будь-яких проблем регіону неможливе, або буде лише частковим. Сучасні публікації підтверджують, що зацікавленість географів та ландшафтознавців у пізнанні цієї проблеми поступово зростає.

Дослідження сучасних, переважно антропогенних ландшафтів Поділля й України для цілей їх раціонального використання й охорони, проходять у три етапи: розробка теоретико-методичних основ розвитку регіонального антропогенного ландшафтознавства; детальні дослідження антропогенних ландшафтів регіону; пізнання процесів і явищ, що розвиваються в антропогенних ландшафтах і визначають специфіку їх сучасного функціонування. Відповідно до розроблених програм проведення досліджень на кожному етапі:

- здійснюються широкомасштабні польові дослідження антропогенних ландшафтів, що дало можливість значно поглибити, а в окремих випадках і розробити нові методи і методики їх пізнання, зібрати й систематизувати накопичені матеріали для подальшого опрацювання;

- підготувати і видати серії монографій де антропогенні ландшафти розглядаються в окремих розділах, або вони їм присвячені повністю. До перших відноситься серія «Природа й ландшафти Поділля». У цій серії заплановано видати чотири монографії: «Середнє Побужжя» – підготовлено і видано географами Вінницького педуніверситету у 2004 р.; «Середнє Придністер'я» – підготовлено і видано географами Вінницького і Чернівецького університетів у 2007 р.; «Західне Поділля» планується до видання географами Вінницького і Тернопільського університетів. Завершить серію монографія «Центральне Поділля».

Друга серія присвячена виключно антропогенним ландшафтам Поділля, готується і видається на основі захищених кандидатських дисертацій. З друку вийшли монографії «Дорожні ландшафти Поділля» (2005 р.), «Селитебні ландшафти Поділля» (2006 р.), «Водні антропогенні ландшафти Поділля» (2007 р.) і «Рекреаційні ландшафти Поділля» (2009), «Лісові антропогенні ландшафти Поділля» (2011), «Сільські ландшафти Поділля» (2012), до 2015 року у цій серії заплановано видати 10 монографій, серед них «Промислові ландшафти Поділля», «Белігеративні ландшафти Поділля» та інші, а також монографії присвячені ландшафтно-інженерним та ландшафтно-техногенним системам;

- розпочато видання нової серії монографій під загальною назвою «Антропогенні ландшафти Правобережної України». Під такою назвою ще у 1998 році опублікована перша монографія, а у 2012 році видано дві книги з цієї серії: «Антропогенні ландшафти річища і заплави Південного Бугу» та «Садово-паркові ландшафти Правобережного лісостепу України»;

- продовжується видання серій монографій присвячених своєрідній природі лісостепу – лісополя України. Серед них опубліковано: «Лісополе України» (2004), «Лісостепові Полісся» (2007), «Висотна диференціація ландшафтів рівнинної України» (2010), «Міжзональний геоекотон лісостеп-степ Правобережної України» (2012).

- проведено низку науково-практичних конференцій присвячених вивченню антропогенних ландшафтів загалом і Поділля зокрема. Таких конференцій у Вінниці проведено чотири: 2001 р. – «Ландшафти і сучасність», 2004 р. –

«Антропогенні географія й ландшафтознавство у XX і XXI сторіччях»; 2007 – «Історична географія: початок XXI сторіччя». У 2010 р. проведена Міжнародна науково-практична конференція «Культурний ландшафт: теорія і практика».

Таким чином, регіональні природничо-географічні дослідження в Україні необхідно активізувати на основі попередніх та нових розробок. У їх структурі особливе місце займатимуть дослідження антропогенних ландшафтів, що домінують (75-95%) у будь-якому природно-господарському регіоні України.

Природничо-географічні дослідження основа всіх регіональних планів розвитку, їх соціально-економічного й духовного блоків. Практика показує, що нехтування такими дослідженнями призводить до значних втрат часу і коштів, а це, в свою чергу, затрудняє вирішувати наявні регіональні проблеми незалежно від їх масштабу та значення.

ТУРИЗМ ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

*Тетяна В. Жидкова¹, Тетяна М. Апатенко², Алла В. Функ³
Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
¹ tavlz@bk.ru, ² apatenko.tanya@mail.ru, ³ 07alla07@mail.ru*

Сучасний стан економіки України вимагає необхідність пошуку альтернативних джерел поповнення бюджету нашої держави і, зокрема, Харківської області.

Туризм – це одна з галузей економіки, де залучення нових технологій не призводить до значних капіталовкладень, це вагоме джерело створення робочих місць, що сприяє зменшенню соціальної напруги в суспільстві. У багатьох країнах і регіонах туризм є основним джерелом доходів.

Харківський регіон має значний потенціал для розвитку туризму і, у той же час, істотно програє європейськими містами, які мають значно меншу кількість пам'яток архітектури, культури, мистецтва, але значно більший розвиток туристичної діяльності.

Одним з напрямків науково-дослідних робіт кафедри Міського будівництва Харківського національного університету міського господарства імені О.М.Бекетова є «Формування зон туристичної активності в межах м. Харкова».

Поняття «зона туристичної активності» передбачає створення навколо пам'ятки спеціальної інфраструктури: зон громадського харчування, відпочинку, торгівлі тощо.

Метою дослідження є виявлення, систематизація і популяризація відомостей про історичну спадщину міста Харкова, туристичні об'єкти, які мають виявити зацікавленість у туристів.

До розробки теми залучаються студенти спеціальності «Міське будівництво та господарство». Науково-дослідна робота студентів триває протягом кількох

семестрів і починається з вивчення історичної спадщини, життя видатних особистостей, їх внеску в архітектуру і містобудування міста.

В списку пам'яників містобудування й архітектури в місті понад 500 об'єктів. Звичайно, пересічному туристу неможливо і нецікаво оглянути всі. Тому при розробці туристичних маршрутів необхідно скласти класифікацію туристичних об'єктів для зацікавлення конкретної групи споживачів туристичної продукції.

Одним з напрямків туризму є ностальгичний. Цей вид туризму дає можливість багатьом людям відвідувати населені пункти, де колись проживали їхні близькі родичі або вони самі, ще до того як довелося покинути ці місця з різних причин, отримати інформацію про своє коріння, а також дізнатися ряд історичних фактів. Тому для певних груп туристів мають бути розроблені окремі маршрути, сформовані зони туристичної активності навколо пам'яток.

Значний внесок в історію Харкова належить польській діаспорі. Перші поляки в Харкові з'явилися ще в епоху наполеонівських війн [1]. В Харкові є багато місць, де збереглися сліди відомих поляків графа Северина Потоцького, Альфреда Федецького, Юзефа Клеменса Пілсудського, Владислава Франківського, Болеслава Шарецького, Людвика Млотківського, Юзефа Коженевського, Сергія Борткевича, Антона Станіславського, Леона Ценковського, Костянтина Антонія Горського Олександра Міцкевича, Івана Красуцького. Місто прикрашають твори архітекторів Олександра Ржепішевського, Болеслава Михаловського, Здислава Харманського. З Харківщиною тісно пов'язана історія родини Ковалевських. Збереглися відомості про художників польського походження: Генріха Семирадського, Бонавентури Клембовського, Болеслава Цибіса.

Найвідоміший серед польських митців Генріх Іполитович Семирадський народився недалеко від Харкова в селі Новобелгород (нині смт Печеніги).

У Харкові сім'я Семирадського прожила близько двадцяти років, протягом яких художник отримав освіту спочатку в третій чоловічій гімназії. Після закінчення гімназії, Генріх вступив до Харківського університету на фізико-математичний факультет за розрядом математично-природничої грамотності, який закінчив в 1864 році. Подальший життєвий шлях молодого кандидата фізико-математичних наук пролягав в Петербурзьку Академію мистецтв. Але, за свідченням дочки художника, на канікули батько приїжджав до Харкова.

У 1873 році Генріх Семирадський, який вже був професором Петербурзької академії, почесним членом Римської, Берлінської, Паризької й Туринської академій, приїхав до Харкова, щоб вклонитись своїй вчительці з художньої школи Марії Івановій-Раєвській.

У 2002 році Генріху Семирадському у Печенігах відкрили пам'ятник, який вважається єдиним у світі. В Харкові у районі Сабурової дачі, на місці садиби родини є вулиця, провулок і в'їзд, які названі на честь живописця. Польські туристи, перебуваючи в Харкові, можуть відвідати Художню галерею, названу на честь Генріха Семирадського в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна.

Література

1. Багалеї Д.І. Історія міста Харків за 250 років. / Багалеї Д.І., Міллер Д.П. – Х., 1993. – Т. 1, 568 с.
2. Жидкова Т.В. Лютеранська громада в історії Харкова / Т.В.Жидкова, С.Н.Чепурная, А.В.Функ // «Історичні, культурні та соціально-економічні аспекти регіонального розвитку», м. Кременчук, 2016. – С 35-46.
3. Полякова Ю.Ю. Архитекторы Харькова польского происхождения / Ю.Ю.Полякова // Польська діаспора у Харкові: історія та сучасність: Матеріали наук. конф., м. Харків, 24 квіт. 2004 р./ Генеральне консульство Республіки Польща в Харкові, Польський Дім у Харкові. – Х., Майдан, 2004. – С. 111-124.
4. Черкаська Г. Син Польщі та України. – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.uamodna.com/articles/genrik-semygradsky-evropeysky-geniy-rod-z-ukrayiny/>

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Наталія Ю. Зозуля

*Державний університет телекомунікацій, м. Київ, Україна
nzozulya@ukr.net*

Інформація є одним з найбільш важливих стратегічних активів, які має будь-яка організація. Розвиток організації залежить від інформації для розробки продуктів і послуг, прийняття важливих стратегічних рішень, захисту прав власності, управління проектами, обробки транзакцій, обслуговування клієнтів, а також отримання прибутків. Іншими словами, правильна інформація має вирішальне значення для успіху будь-якої організації.

Незважаючи на свою важливість, часто виникає невизначеність і розбіжності з приводу того, що являє собою хороше управління інформацією. Це питання щодня набуває все більшої важливості у зв'язку з тим, що різноманітні державні виконавчі органи, акціонери й інші учасники ділової діяльності все більш стурбовані діловою практикою організацій і документами, які визначаються як «зафіксована інформація або об'єкт, який може трактуватися як окрема одиниця» [1, 3], а також інформацією, яка не фіксується, проте підтримує цю практику і сприяє її документуванню.

Крім того, саме суспільство в цілому занепокоєне прозорістю діяльності уряду і бізнесу та іншими питаннями, пов'язаними з інформацією, насамперед такими як інноваційність, конкурентоздатність, а також конфіденційність і безпека особистої інформації. Ці проблеми посилюються через постійне зростання обсягів даних і труднощі, які вимагають удосконалення управління.

Існують різні точки зору на управління інформацією. Традиційний погляд значною мірою зосереджений на інформації як ресурсі і товарі, а також на управлінні інформацією як наданні послуг для організації. Ця послуга здійснюється у формі надання доступу до інформації з різноманітних джерел, включаючи он-лайн комерційні бази даних, архівні колекції, веб-сайти і власні бази даних. Визначення інформації як сприйняття шаблону розширює

можливості управління інформацією, що сприяє досягненню стратегічних завдань організації. Саме ця інформація є найбільш потужною основою для майбутньої діяльності і інновацій. Управління інформацією переходить від надання послуг до формування стратегії.

Розглядаючи питання інформації в організації, ми можемо сформулювати певні положення щодо управління інформації в організаціях, а саме:

- управління інформацією повинно охоплювати весь спектр інформації від ресурсу до сили для зміни і розвитку;
- інформація може бути інтегрована в організаційні процеси і таким чином він може впливати на організаційну культуру, структуру і моделі роботи;
- управління інформацією може належним чином вирішити питання правильної адресації інформаційних продуктів, інформаційних послуг, інформаційних потоків і використання інформації в організації;
- корисні заходи ефективності управління інформацією можуть бути засновані на впливі інформації про організацію тощо.

Ефективність управління інформацією може бути визначена в міру накопичення знань та інновацій в організаціях. Оцінюючи управління інформацією, необхідно враховувати різні точки зору на інформацію. Оцінка заснована винятково на інформації як об'єкта або інформації, яку можна відчутти, буде вводити в оману. У центрі оцінки повинна бути також інформація як конструкція та інформаційні процеси. Один з підходів до оцінки управління інформацією може бути заснований на інноваціях в організації і включати в себе розгляд інформаційних можливостей керівників і їх співробітників.

Заходи ефективності управління інформацією дуже схожі як на малих і середніх підприємствах, так і у великих організаціях. Вони повинні бути спрямовані на окремі команди співробітників і на організацію в цілому. Деякі заходи вимагають оцінки протягом певного періоду часу, наприклад, коли традиційний інформаційний порядок організації використовується як показник ефективного управління інформацією. Інші заходи можуть бути застосовані в більш короткі періоди часу, наприклад, в оцінці навчальних програм. Показники потребують якісних і кількісних заходів. Завдання полягає в тому, щоб визначити, що стало можливим зробити завдяки інформації та навчання в організації.

Управління інформацією має потенціал для перетворення організації, але тільки тоді, коли інформація і бізнес-стратегії інтегровані. І, звичайно, саме керівники різних структурних ланок малих і середніх підприємств, а також і великих організацій за підтримки ефективних фахівців з управління інформацією відіграють ключову роль у забезпеченні інформації для продуктивного використання усіх ресурсів і в сприянні успіху їх організацій.

Література

1. Інформація та документація. Керування документаційними процесами ДСТУ 4423-1:2005 / Електронний ресурс. – [чинний з 2007–04–01]. – Частина 1. Основні положення (ISO 15489-1:2001, MOD). – Київ: Держспоживстандарт України, 2007– Режим доступу: http://ed.donntu.org/bibl_fah/ker1.pdf

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ірина В. Колодяжна¹, Катерина А. Букріна²

*¹Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

²Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь, Україна

¹irina3063@meta.ua, ²ocean_mar_06@yahoo.com

Екстенсивний економічний розвиток обумовлює постійне посилення уваги до пошуку нових факторів прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки. Запровадження в Україні інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання з політичної мети перетворюється на об'єктивну необхідність, альтернативою якій є занепад національної економіки, втрата економічного суверенітету.

Аналіз економічної літератури показав, що головною причиною гальмування інноваційного розвитку в країні є дефіцит фінансових ресурсів. Але при цьому майже ніхто не звертає увагу на спад платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію з боку держави та підприємницького сектору, погіршення якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень і таких не менш важливих факторів чимало ще є.

В той же час Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Проте маловивченим є механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності в умовах трансформаційної економіки України.

В теперішній час йдеться вже не про доцільність чи можливість створення системи підтримки технологічних змін, а про концептуальні основи, критерії, інструменти й механізми економічної політики, яка в рамках нинішніх фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та належну мотивацію інноваційного підприємництва. На жаль, поки що основна маса фахових дискусій зосереджена навколо нагальних, проте тактичних проблем бюджетного розподілу, реформування податкової системи, монетарної політики тощо. Власне інноваційна складова розвитку залишається переважно поза увагою фахового наукового аналізу. Тому реальною залишається загроза перетворення поняття «перехід до інноваційної моделі розвитку» на формальне гасло, відірване від перебігу реального економічного життя країни.

В Україні створено умови для розвитку інноваційної діяльності, сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також створення умов для розвитку відповідної інфраструктури. Проте, незважаючи на високий інноваційний потенціал, інноваційна складова забезпечення економічного розвитку використовується слабо. Стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів науковців визначають як кризовий. Так, останні статистичні дані свідчать про поступове зниження інноваційної

активності підприємств у галузі промисловості, яка займає одне з головних місць у національній економіці.

Проаналізувавши сучасний стан інноваційної діяльності в Україні, необхідно розробити заходи щодо стимулювання залучення коштів фінансових установ для активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Але це можливо лише при стабілізації фінансових показників підприємства, збільшення обсягу продажу інноваційної продукції та рентабельності. Аналіз показників за Глобальним інноваційним рейтингом, розробленим агентством Bloomberg, показав, що Україна входить до 50 країн-лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42 місце у 2014 році). До показників інноваційності відносять: велику кількість населення з вищою освітою (6 місце у світі), патентна активність (17 місце), інтенсивність НДДКР (39 місце), технологічні можливості промисловості (34 місце). Але за підсумком даного рейтингу, наша держава займає 69 місце за ефективністю економіки.

Проаналізувавши дані іншого міжнародного рейтингу, а саме Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79 місце за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2014 року).

Незважаючи на такі високі показники, як наявність кваліфікованих кадрів, патентної активності, наукової інфраструктури, залучення компаній до інноваційних процесів, конкурентоспроможність на внутрішньому ринку мало сприяють перетворенню інновацій на масові та доступності кожному. Хоча суспільство і має значний інноваційний, творчий, інтелектуальний потенціал, це немає значного впливу на економіку та розвиток у даній сфері. І економічний розвиток продовжує здійснюватись за інерційним сценарієм відповідно до екстенсивної моделі.

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анастасія Ю. Куранда¹, Аліна А.Ставицька²

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

¹nastya-kuranda@yandex.ru, ²stavickaya.alina96@mail.ru

Сьогодні все більшого значення набувають питання використання сучасних форм управління персоналом, які дозволяють підвищити ефективність будь-якого підприємства. Персонал розглядається як головний фактор конкурентоспроможності фірми та її довгострокового виживання, оскільки без потрібних людей жодна організація не зможе досягти поставлених цілей. Тому метою дослідження є аналіз та обґрунтування методів управління персоналом в сучасних умовах.

Успіх роботи підприємства майже в усьому залежить від його робітників, їх навичок, знань та умінь, а також кваліфікації, дисципліни та мотивації. Саме

тому, щоб організація функціонувала безперервно та ефективно, необхідно правильно організувати роботу працівників за допомогою сучасних методів управління персоналом, які засновуються на досвіді та наукових законах. Весь персонал організації відрізняється один від одного за багатьма параметрами: віком, статтю, освітою і т.п., а тому і управління ними має свій індивідуальний характер, різні точки впливу і мотивації.

Методи та принципи управління персоналом потребують від керівників підприємства комплексного підходу та гармонійного поєднання декількох основних та додаткових методик управління, які забезпечать ефективну роботу компанії [3]. Головне – створити атмосферу, в якій працівники захочуть працювати на межі своїх можливостей, не боячись викладатися, оскільки знатимуть, що загальний успіх залежить і від нього. Пропагуючи у колективі думку, що зосереджуватися треба на якості продукту та рівні обслуговування, аби компанія досягла цілей, а самі працівники – заслуженої винагороди.

Робітників краще стимулювати за проміжні досягнення, не чекаючи завершення всієї роботи, оскільки масштабна робота – важко досяжна. Важливо, щоб завдання було розділене та сплановане, щоб кожен мав змогу отримати об'єктивну оцінку та відповідну винагороду за виконаний об'єм роботи. Робітник повинний відчувати себе впевнено, оскільки цього вимагає його самоутвердження.

Частіше за все великі нагороди рідко кому дістаються та викликають заздрість, а невеликі і часті – задоволення. Саме такий принцип лежить в основі системи мотивації – введення «бонусу, що не згорає». Ця система заснована на виконанні плану продаж та має певні хитрощі – такі, як щоденне та щотижневе перевиконання. Тому навіть якщо у кінці місяця працівник не виконує план, він має змогу заробити премію за один день, після чого вона має статус тої, що не згорає, тобто робітники отримують її у будь-якому випадку, тому не кидають роботу, розуміючи, що план не буде виконаний [4].

Ще одною ефективною системою преміювання може бути винагорода «лідер продаж» за найбільш дорогий продаж місяця, яка б видавалася у присутності всього колективу у вигляді сертифікату або VIP-карти на визначену суму. Змагаючись за цю премію, співробітники непомітно для себе збільшують середній чек покупки, а разом з цим і обсяг виручки компанії [4].

Мотивувати персонал можна шляхом дотримування певних правил, впровадження яких дозволяє досягти великих висот [1]: бути щирим; навчитися розуміти людей (якщо це не зовсім вдається – запропонувати кандидату пройти тест-драйв, аби подивитися один на одного із середини); створити сприятливе середовище (запропонувати такі правила спілкування, щоб робітник міг розкриватися та розвиватися); хвалити людей, з якими працюєте, адже «на сім похвал запам'ятають одну критику». Разом з тим, в компанії має бути жорсткий зворотній зв'язок [1].

Правильна мотивація працівників є запорукою ефективної роботи. Та винятком з цього правила є робітники, які чинять опір, тому не менш важливою є своєчасна реакція на це протистояння. Щоб не стикатися з цієї проблемою або

позбавитися її максимально швидко, керівнику треба слідувати наступним рекомендаціям: працюйте з незадоволеними співробітниками індивідуально (така розмова не перетвориться на балаган та легше буде виявити причину опіру аби переконати робітника); не дозволяйте себе обманювати (якщо співробітники будуть відчувати, що керівника можна провести, то завжди будуть цим користатися, а керівнику буде важко проводити організаційні зміни, не маючи авторитету); не вступайте з робітниками у відкриту конфронтацію (якщо підлеглі не хочуть працювати в нових умовах, запропонуйте їм очолити проект по поверненню в колишні умови та не втручайтесь – робітникам не вистачить компетенції та вони здадуться); якщо ситуація потребує, йдіть на крайні заходи (штучно ускладнюйте умови роботи, даючи зрозуміти, що муки скінчаться, як тільки робітники приймуть вашу позицію, або хоча б стануть більш зговірливими); оголосіть прилюдно, що звільните змовника (наприклад, зберіть всіх керівників та оголосіть: «Поки не знайдемо винуватих, з кімнати не вийдемо»). На такі бесіди потрібний час та детальна інформація про самого співробітника, його місце навчання, сім'ю та хобі. Ця інформація допоможе знайти больову точку робітника, на яку можна впливати. Керівник ніколи не зможе заздалегідь передбачити, який саме аргумент «вистрелить» [2].

Усі методи управління персоналом є ефективними по-своєму і пристосовуються для кожного робітника індивідуально. Та лише їх комплексне використання та осмислення забезпечать ефективне управління персоналом.

Література

1. Агабеков А. Как создать атмосферу, в которой люди захотят работать на пределе возможностей. / Агабеков А.: [Електронний ресурс] / Персональный журнал руководителя / Сайт Генеральный директор / Как создать атмосферу, в которой люди захотят работать на пределе возможностей. – 2017. – Режим доступа: <http://e.gd.ru/article.aspx?aid=521019>
2. Борисенко А., Колесников С., Логунова И., Малафеев А., Яцкевич О. 8 жестких, но эффективных методов против сопротивления персонала. / А.Борисенко, С.Колесников, И. Логунова, А. Малафеев, О. Яцкевич : [Електронний ресурс] / Персональный журнал руководителя / Сайт Генеральный директор / 8 жестких, но эффективных методов против сопротивления персонала – 2017. – Режим доступа: <http://www.gd.ru/articles/>
3. Мазурик Л. Методы и принципы управления персоналом. / Л.Мазурик: [Електронний ресурс] / Сайт Директор по персоналу / Практический журнал по управлению человеческими ресурсами / Методы и принципы управления персоналом. – 2017. – Режим доступа: <http://www.hr-director.ru/article/>
4. Баржак И. Система мотивации менеджеров по продажам. / И.Баржак : [Електронний ресурс] / Персональный журнал руководителя / Сайт Генеральный директор / Система мотивации менеджеров. – 2017. – Режим доступа: http://gd.ru/subscribe/motivation_system/

КОМПАРАТИВІСТИКА МЕТОДОЛОГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ

Станіслав Ф. Кучер

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
sfk07011955@gmail.com*

Приморські міста та міські агломерації домінують у рамках територіальної структури постіндустріальних країн, а їх розвиток – найважливіший аспект еволюції просторових структур. Більше того, економіка багатьох розвинених країн стоїть на порозі перетворення в чисто міську економіку.

Інтенсифікація процесу урбанізації у світовій економіці знайшла відбиття й у теорії – останнім часом різко збільшилося число наукових публікацій, у яких розглядаються проблеми соціально-економічного розвитку приморських міст. Більше того, можна говорити про появу особливого напрямку в загальній теорії регіональної економіки із власною проблематикою й специфічними методами й підходами до вирішення господарських проблем – мова йде про економіку приморського міста.

Компаративістика методологій економічного районування явище в економічній літературі достатньо нове. Щодо України, то над цим питанням у свій час працювали Тутковський, Лічков, Фомін. В. Садовський, розглядаючи світове господарство як об'єкт дослідження економічної географії, обґрунтовує власне поняття економічного району. Порівнюючи підходи та погляди він розуміє „певну відмежовану територію, на якій господарське життя в цілому, чи певна група господарських явищ зв'язана певною закономірністю” [1,11]. Коли ми встановлюємо зв'язок для цілого господарського життя даної території, ми конструємо загальногосподарський або інтегральний район, коли встановлюємо цю залежність лише для певної групи господарських явищ, ми будуємо спеціальний район. Припустимо, що в певній країні ми можемо виділити два райони; в одному професійний склад населення є такий, що там 60% і більше всього самодіяльного населення зайнято у промисловості; разом з цим на промислові вироби в річній продукції припадає переважна більшість. У другому районі, навпаки, 60% і більше всього самодіяльного населення зайнято у сільському господарстві і сільськогосподарська продукція переважає у річному виробництві району. В цьому випадку ми будемо мати справу з конструюванням двох загальногосподарських районів: промислового і сільськогосподарського. У випадку коли ми виділяємо, наприклад, район поширення пшениці чи район розвитку цукрової промисловості тощо, ми конструємо спеціальні райони, зазначає В. Садовський.

Цікавою є класифікація економічних районів, за В. Садовським, яка не втратила свого науково-пізнавального значення і у наш час. Він виділяв райони природно-історичні (точніше природні), економічні (господарські) і природно-господарські („мішані”). У свою чергу, економічні райони можуть бути інтегральними (загальногосподарськими) чи спеціальними (райони певного

господарського явища, галузі тощо)" [4,472]. Економічні райони також можуть бути за В. Садовським, генетичними і статичними. Генетичними він називає ті, при будові яких беруться в основу ознаки, за допомогою яких можна охарактеризувати не лише сучасний стан господарства в районі, але також вияснити характер і напрям господарської еволюції даного району. Статичні райони приймають наявний стан господарства як даний і намагаються знайти ті зв'язки і залежності, які визначають дану структуру району, не пов'язуючи цього з питанням про напрям його подальшого розвитку.

В. Садовський зазначає, що конструювання економічних районів може здійснюватись для виконання двох завдань: воно може мати на увазі теоретично-пізнавальні цілі, тобто з'ясувати зв'язки і залежності в господарському житті даної країни, а може здійснюватись для практично-господарських цілей. У цьому випадку, як один з основних чинників, висувається та практична господарська мета, здійснення якої маєтись на увазі, і вона є визначальною у конструкції району. Основне питання компаративістики методологій економічного районування, на яке мусила б давати відповідь теорія економічного району, є питання про те, як практично проводити районування, які ознаки і в якій комбінації брати для того, щоб відмежувати такі території, а в них господарські явища будуть поєднані певними зв'язками і залежностями. Але ця частина в теорії економічного району розроблена найслабше. З переліку різних категорій і груп районів, на які бажано поділяти територію, видно, що тут ще не знайдено потрібних рішень.

Компаративістика методологій економічного районування свідчить що економічні райони можна утворювати за однією ознакою чи за групою ознак. Утворення економічних районів за однією ознакою не складає труднощів. Коли ми хочемо констатувати географічне поширення будь-якої ознаки, ми користуємось статистичними даними, які для неї існують, і утворюємо райони за інтенсивністю її поширення. Завдання полягає в тому, щоб з різних можливих ознак вибрати найбільш характерні, які знаходяться між собою в певному зв'язку. "Труднощі будування економічних загальногосподарських районів, при теперішньому стані розвитку теорії й техніки районування, настільки великі, що деякі дослідники цілком відмовляються від конструювання районів інтегрального характеру і вважають, що слід обмежитись лише конструюванням спеціальних районів", зазначає В. Садовський [2, 12]. Дослідник наблизився до розуміння економічного району як територіального господарського комплексу. Економічний район він трактував як підсистему національного комплексу, а через нього, і як елемент світового господарства.

Таким чином, завданням економічної географії, за В. Садовським, є:

фіксування і опис конкретних фактів господарського життя в їх географічному поширенні;

конструювання поняття світового господарства як єдиного цілого;

встановлення взаємовідносин між господарськими єдностями – економічними районами, як складовими частинами єдиного цілого, та їх опис [3, 228].

Валентин Садовський разом з іншими науковцями (С.Рудницький, П.Тутковський, В.Кубійович, В.Тимошенко, В.Кошовий, М.Кордуба, К.Воблий) зробив вагомий внесок у економіко-географічні дослідження, зокрема, у теорію економічного районування. Існували різні погляди і щодо місця економічної географії в системі наук. В. Садовський відносив економічну географію як до системи економічних, так і географічних наук. Ця наука, вважав учений, не тільки констатує, упорядковує і систематизує факти економічного життя у їх просторовому вираженні, але й обґрунтовує взаємний просторовий зв'язок між ними, закономірності їх територіального поєднання. Формою територіального поєднання В. Садовський вважав економічний район. Він одним з перших українських учених дав своє поняття економічного району, пов'язуючи його із закономірним поєднанням господарських явищ. Цим він упритул наблизився до розуміння економічного району як територіального господарського комплексу.

Література

1. Садовський В.В. Світове господарство. Курс лекцій // Український Технічно-Господарський інститут позаочного навчання при Українській Господарській Академії в ЧСР. Подєбради, 1932-1933. – 179 с.
2. Садовський В.В. Нарис економіки українських земель. Курс лекцій. Подєбради, 1935. – 78 с.
3. Садовський В.В. Районізація України // Записки Української Господарської Академії. Т.ІІІ. Вип.1. Подєбради, 1931. – С. 218-239.
4. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Львів: Львівський національний університет імені І.Франка, 2001. – 744 с.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Зоряна Я. Макогін

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

zorjana84@mail.ru

В умовах поглиблення фінансових дисбалансів все більший акцент робиться на інвестиційну складову як засобу забезпечення стабільного розвитку регіонів України. Залучення коштів іноземних інвесторів у регіони сприяє впровадженню нових технологій, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу територій тощо. Серед основних факторів, що сприяють залученню іноземних інвестицій у регіони можна виділити: рівень розвитку банківського сектора; загальний рівень економічного розвитку; обсяги зовнішньоекономічної діяльності; наявність висококваліфікованих трудових ресурсів; здатність місцевих органів влади вирішувати проблеми, пов'язані із залученням іноземних інвестицій в економіку регіону; розвиток інфраструктури та ін.

Динаміка відкриття підприємств з іноземним капіталом в Україні свідчить про зацікавленість бізнесменів у перспективних інвестиційних проектах, що, у першу чергу, зорієнтовані в промислові регіони, де розвинутий гірничо-металургійний комплекс. Найбільшим реципієнтом ПІІ є м. Київ, у якого вже

залучено більш як 22 млрд. дол. США. Крім того, у 2016 р. Київ визнали «найкращим європейським містом майбутнього з точки зору рентабельності» у конкурсі видання Foreign Direct Investment Magazine «Європейські міста і регіони майбутнього 2016-2017» (м. Канни). У своїй номінації Київ випередив Бухарест, Прагу, Варшаву, Будапешт, Анкару, Мінськ, Санкт-Петербург та Москву [1].

Серед областей, за кількістю залучених ПІІ (акціонерний капітал) лідирує Дніпропетровська обл., де сконцентровано майже 7,2 млрд. дол. США. Інвестиційна привабливість області обумовлена створенням іміджу Дніпропетровщини як надійного бізнес-партнера, де працює Дніпропетровське інвестиційне агентство (DIA), яке повністю орієнтоване на інвестора, як на клієнта. Також область має потужний промисловий потенціал. В 2016 р. у регіоні діяло понад 500 великих і середніх промислових підприємств майже всіх основних видів економічної діяльності, на яких працюють 295,3 тис. осіб. На Дніпропетровщині виробляється 19,2% (288,1 млрд. грн.) усієї реалізованої промислової продукції України [2]. За цим показником область посідає перше місце в Україні.

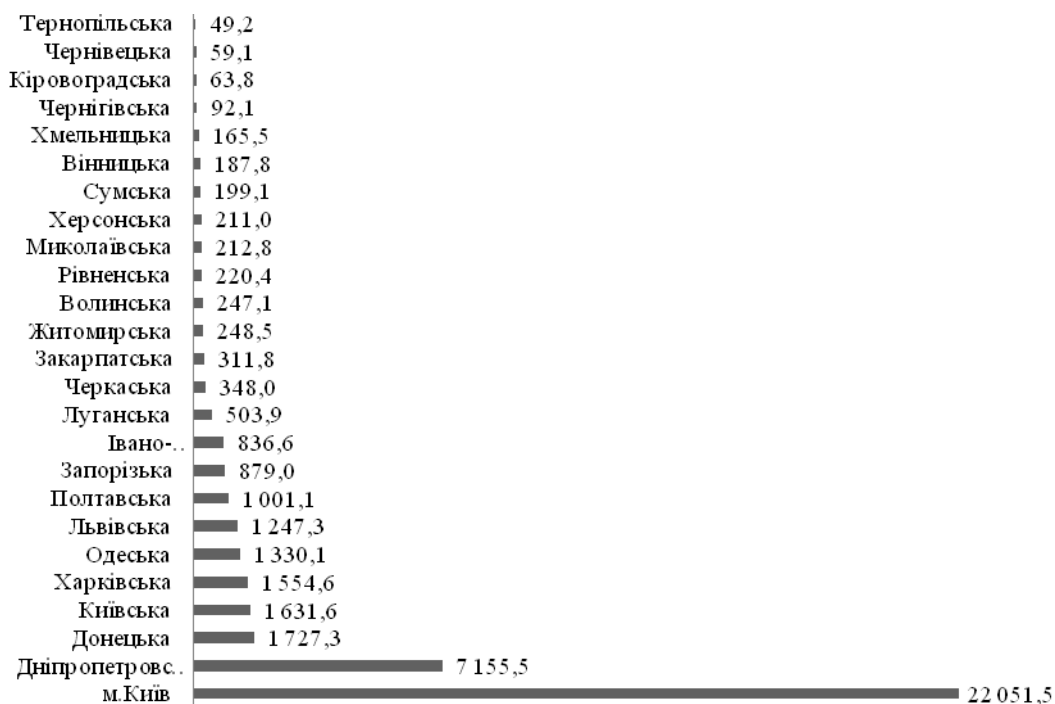

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у регіонах України станом на 01.01.2016; млн. дол. США

Джерело: за [3].

Таким чином, інвестиційна привабливість регіонів України в умовах макроекономічних дисбалансів вимагає чітко вираженої державної стратегії розвитку і посиленого контролю за раціональним використанням ресурсів, розробки та впровадження інвестиційних проектів. Для збільшення обсягів надходження інвестицій, як важливої складової розвитку регіонів, доцільним вважаємо запровадження наступних заходів: зменшення адміністративних бар'єрів за рахунок зниження рівня бюрократії та підвищення ефективності

законодавства та прозорості системи регулювання підприємницької діяльності; розширення можливостей участі інвесторів у приватизаційних програмах; збільшення фінансування у модернізацію інфраструктурних об'єктів, що може проявлятися у розвитку фінансово-кредитних установ, фондових, валютних і товарних бірж, достатнього рівня функціонування юридичних, консалтингових, аудиторських та страхових фірм у тому числі міжнародних; зменшення перешкод для транскордонних операцій (застосування нижчих ставок соціальних відрахувань для іноземців); зниження оподаткування прибутку підприємств (зниження ставки податку, надання податкових канікул та ін.); надання цільових грантів (у разі відкриття нового представництва іноземних фірм на українському ринку доцільна компенсація деяких адміністративних процедур) та ін. Крім того, найважливішим етапом активізації процесу інвестування в Україну є моніторинг за діяльністю органів управління, які займаються залученням зовнішніх ресурсів.

Література

1. Київ визнали привабливим для іноземних інвестицій[Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua>.
2. Сухаревська І.А. Дніпропетровська область : відомості про область[Електронний ресурс]/ І.А. Сухаревська. – Режим доступу : <http://www.adm.dp.gov.ua>.
3. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України : статистичний збірник / [за ред. Л. М. Овденко]. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 47 с.

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ НА УРОВНЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

Александр Н. Малюта¹, Алексей Н. Михалёв²

Инновационная компания «Третье Слово», г. Киев, Украина

¹manusm@mail.ru, ²al_mihalev@mail.ru

Задача развития территорий – это иерархически многоуровневый процесс, способный преследовать и реализовывать на практике различные цели, в том числе и решать задачи государственного строительства. Именно этот срез – развитие на уровне государственной деятельности, рассматривается в данном изложении. В традиционном исполнении, на уровне общепринятой Европейской практики, процесс государственного развития сопровождается серьёзной политической деятельностью, в которой принимают участие различные политические силы, выполняющие несколько стратегически важных задач:

1. Выбор, отстаивание и контроль основных стратегических целей, на реализацию которых (по их мнению) должны быть направлены усилия по решению задачи развития конкретной территории.

2. При участии большого числа масс в процессах территориального развития – политический, стратегический, идеологический контроль тоже

должна осуществлять подобная структура, защищая тем самым интересы своих создателей.

3. Важнейшей функцией в таких процессах является задача их кадрового обеспечения. Эта задача, понимаемая в общепринятом смысле, также реализуется при явном или не явном, но обязательном участии ведущих политических сил страны, которые решают указанную кадровую проблему в своих интересах.

Однако, в конце XX столетия начала вырисовываться альтернативная тенденция, связанная с возникновением идеологии гражданского общества, в котором важнейшие социально-экономические процессы иницируются снизу за счет общественной самоорганизации, возникающей либо спонтанно, либо достаточно осмысленно по инициативе снизу, преследуя при этом задачи, зачастую альтернативные тем, которые обуславливаются стратегическими целями ведущих политических сил.

Такие альтернативные тенденции обуславливаются целым рядом причин, некоторые из которых назовем ниже.

1. Развитие самосознания (как следствие – социальной активности) у рядовых граждан.

2. Рост образовательного ценза, позволяющего как отдельным индивидуумам, так и их организованным совокупностям, понять происходящее и вклиниться в важные социально-экономические процессы с целью их оптимизации (или коррекции) в своих интересах.

3. Все увеличивающийся разрыв в социальных возможностях различных социальных слоев, при котором богатые становятся еще богаче, а бедные еще беднее, увеличивая тем самым существующую социальную напряженность или приводя к таковой, если её не было ранее.

В отличие от партийно-административной, организационной и исполнительной деятельности, обладающей явно выраженным иерархическим характером, указанные альтернативные тенденции чаще всего носят сетевые, децентрализованный характер, в котором в качестве управляющей и регулирующей силы проявляет себя не иерархическое воздействие, а ситуационная реакция личностей, выдвинувших ту или иную идею, способную снять возникшую социальную напряженность или продуктивно удовлетворить ту или иную социальную потребность. Такое управление, также как и лидерство, спонтанно и ситуационно. Оно в большинстве случаев носит ситуационный характер и продолжается ограниченное время, необходимое для успешного выполнения возникающей социальной задачи или потребности.

Указанные тенденции, в зависимости от социальной ориентации и главных исполнителей, могут совмещаться, делая процесс самоорганизации территорий более продуктивным, либо могут обладать альтернативно взаимоисключающим характером, сводящим на нет любые позитивные усилия всех участников указанных процессов.

Две названные тенденции, в зависимости от приложенных усилий их исполнителей, могут носить как конструктивный, так и деструктивный характер.

Но в любом случае они обуславливаются внутренними общественными силами и проявлениями.

Существенным фактором, способным повлиять на результативность любых конструктивных усилий, является внешний фактор, который, при определенных условиях, становится определяющим и целезадающим в любых процессах, связанных с трансформацией территории. Естественно, что такие вмешательства могут как способствовать целям общественного развития, так и препятствовать им. Конечный результат территориального развития определяется векторным сложением трех указанных выше тенденций.

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Ірина С. Мурашко¹, Наталія В. Каткова²

¹ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом» Придунайська філія, м. Ізмаїл, Україна

²Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова, м. Миколаїв, Україна

¹Ireneprima@mail.ru, ²nataliavkatkova@gmail.com

Стійкий розвиток підприємств є важливою умовою ефективного функціонування економіки України.

Формування механізму стійкого розвитку підприємства передбачає визначення його складових. У науковій літературі відсутній єдиний погляд щодо визначення складових механізму стійкого розвитку підприємства.

За думкою науковців О.В. Раєвневої [1], Ніценко В.С. [2], Смачило І.І. [3] та інших, основними складовими механізму стійкого розвитку є: інструменти управління стійким розвитком, важелі, методи управління, функції, завдання, принципи управління стійким розвитком та система забезпечення управління стійким розвитком. Також, у механізмі стійкого розвитку підприємства виокремлюють об'єкти та суб'єкти. Деякі дослідники, зокрема Філіпішин І.В. [4], Костирко Л.А. [5], Донченко Т.В. [6] виокремлюють такі складові механізму стійкого розвитку, як оцінка процесів, що тривають на підприємстві, вибір стратегічного напрямку стійкого розвитку підприємства, визначення додаткових тактичних пріоритетів сталого розвитку, оцінка стратегічного й тактичного розвитку підприємства з позиції його сталості, планування, реалізація.

На нашу думку, вищезазначені підходи до складових механізму стійкого розвитку окреслюють окремі його сторони і не відображають його комплексно і системно. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне об'єднати наведені раніше складові механізму стійкого розвитку:

- об'єкти та суб'єкти, цілі, завдання, функції та принципи;
- оцінка поточного стану та визначення чинників, що впливають на стійкий розвиток підприємства;
- методи впливу на чинники стійкого розвитку підприємства та інструменти

стійкого розвитку;

- розробка стратегії стійкого розвитку;
- реалізація стратегії стійкого розвитку, контроль;
- система забезпечення управління стійким розвитком.

До суб'єктів стійкого розвитку можуть відноситись керівники та управлінський склад підприємства. Об'єктами стійкого розвитку будуть виступати підприємство або його структурні підрозділи. Цілі та завдання стійкого розвитку визначаються підприємством перед оцінкою поточного стану та розробкою стратегії стійкого розвитку. Загальними цілями стійкого розвитку є забезпечення стійкого економічного, соціального та економічного розвитку підприємства. Функції механізму стійкого розвитку підприємства включають такі: планування, організація, мотивація та контроль. До основних принципів механізму стійкого розвитку належать: збереження економічного потенціалу, інноваційності, обережності, матеріальної відповідальності, системності, гнучкості, адаптивності, цілісності, цілеспрямованості, динамічності.

Оцінка поточного стану та визначення чинників, що впливають на стійкий розвиток підприємства здійснюється за допомогою економічних методів. Оцінка поточної стійкості підприємства передбачає оцінку стійкості економічної, екологічної та соціально-інституціональної підсистеми.

Розробка стратегії стійкого розвитку підприємства передбачає визначення основних методів та інструментів впливу на чинники стійкого розвитку. До методів впливу на чинники стійкого розвитку відносяться: техніко-економічне планування, економічне стимулювання, економічна відповідальність за результати діяльності, бюджетування, моніторинг, контролінг тощо). Інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємства представляє собою сукупність засобів, методів, важелів, способів здійснення управлінського впливу. Для реалізації стратегії стійкого розвитку підприємства використовують набір методик та моделей, на основі яких приймати найбільш доцільні рішення. Успіх реалізації розробленої стратегії підприємства залежить певною мірою від діючої системи контролю. Контроль доцільно здійснювати протягом часу реалізації стратегії стійкого розвитку підприємства. За змістом контроль передбачає аналіз та оцінку виконання стратегічних заходів з точки зору відповідності стратегічному плану і ступеня досягнення стратегічних цілей.

Система забезпечення управління стійким розвитком включає фінансове забезпечення, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення тощо.

Таким чином, на нашу думку, досягнення стійкого розвитку підприємства залежить від ефективності розробленого механізму стійкого розвитку, який в свою чергу, залежить від правильно виокремлених його складових.

Література

1. Раєвська О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О.В. Раєвська. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 496 с.
2. Ніценко В.С. Механізми забезпечення сталого розвитку підприємницьких структур агропродовольчої сфери на основі інтеграції / В.С. Ніценко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 131-146.

3. Смачило І.І. Принципи формування та структура механізму управління сталим розвитком підприємства / І.І. Смачило // Економіка розвитку. – 2013. – № 3. – С. 79-82.
4. Филипишин И.В. Механизм управления развитием промышленного предприятия / И.В. Филипишин // Економіка промисловості. – 2011. – № 4. – С.220-227.
5. Костирко Л.А. Формування механізму фінансової стратегії сталого розвитку підприємства / Л.А. Костирко // Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Донецьк, 2004. – 33 с.
6. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму у правління фінансовою стійкістю підприємства / Т.В. Донченко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницьк, 2010. – №1, т.1. – С.23-27.

БЮДЖЕТНІ ФОНДИ, ЇХ ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА В УКРАЇНІ

Олена Є. Наголюк

*Луганський національний аграрний університет. м. Харків, Україна
nagolyk.lnau@ukr.net*

Спеціальна література виділяє наступні характерні ознаки фонду як суб'єкта цивільного права: 1) фонд є різновидом неприбуткової організації; 2) фонд є юридичною особою, що не ґрунтується на членстві; 3) фонд може засновуватися фізичними і (чи) юридичними особами, а також органами публічної влади; 4) у фонді обов'язково має бути сформоване майно для реалізації статутних цілей; 5) фонд має здійснювати соціальні, благодійні, культурні та інші суспільно корисні цілі; 6) фонд зобов'язаний публічно вести свої справи; 7) особливий порядок ліквідації фонду.

До загального фонду бюджету включають усі доходи (за винятком тих, що надходять до спеціального), всі видатки за рахунок надходжень до загального фонду бюджету, а також фінансування загального фонду. Фактично за рахунок коштів загального фонду фінансуються поточні потреби держави. Кошти, що мобілізуються до загального фонду бюджету, не мають конкретного цільового призначення – вони формують публічний централізований фонд держави, за рахунок якого уряд фінансує державні потреби, передбачені поточними фінансовими планами.

До спеціального фонду бюджету входять: бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; гранти та дарунки, одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету; різниця між доходами й видатками спеціального фонду. Джерела формування спеціального фонду визначають лише закони. У такий спосіб держава намагається усунути значні порушення, а саме створення окремими відомствами власних цільових фондів і несанкціонованого визначення джерел їх створення. Особливістю спеціального фонду є те, що фінансування конкретних заходів можна здійснювати тільки в межах коштів, що надійшли до фонду на відповідну мету.

Поняття «державного позабюджетного фонду» розуміється як фонд грошових коштів, що утворюється поза Державним бюджетом України і

призначений для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальне забезпечення у разі безробіття, охорону здоров'я і медичну допомогу. На сьогодні законодавче визначення цього поняття відсутнє, єдиного ж погляду на зміст даного поняття в спеціальній літературі не існує. Найчастіше зустрічається точка зору про те, що під позабюджетними фондами слід розуміти як форму утворення і витрачання грошових коштів, утворених поза Державним і місцевими бюджетами або як неприбуткові організації, що не мають членства, створені з метою централізованої акумуляції і розподілу певних прав громадян.

У рамках місцевих бюджетів для досягнення вказаних цілей створюється система спеціальних місцевих бюджетних фондів, що забезпечує виконання функцій, що стоять перед органами місцевого самоврядування відповідного рівня і що створює фінансову основу для їх безперешкодного здійснення. При цьому місцевий бюджет необхідно розглядати як форму утворення і витрачання грошових коштів з розрахунку на фінансовий рік, призначених для використання видаткових зобов'язань відповідної адміністративно-територіальної одиниці, або економічні відносини, що опосередковують процес акумуляції, розподілу і використання централізованого грошового фонду місцевого рівня, що знаходиться у розпорядженні відповідних органів місцевого самоврядування, призначеного для фінансування функцій і завдань цього суб'єкта і що є його основним фінансовим планом, що затверджується представницьким органом місцевого самоврядування у формі рішення. Відповідно і першочергове правове регулювання усіх питань, пов'язаних з бюджетними і позабюджетними цільовими фондами, здійснюється нормами або закону (рішення) про відповідний бюджет, або спеціального нормативно-правового акту.

Використання коштів бюджетних фондів відбувається одноразово на підставі прямої вказівки в законі України про Державний бюджет України або в спеціальному нормативно-правовому акті, наприклад рішенні місцевої ради про відповідний бюджет (у випадку з резервними фондами), в позабюджетних цільових фондах же воно здійснюється на постійній основі. Крім того, у фінансово-правовій науці позабюджетні фонди розглядаються як самостійна ланка фінансової системи, вони наділені правами і обов'язками, що дозволяє говорити про наявність у них правосуб'єктності, властивої суб'єктам фінансового права. Бюджетні фонди є лише відособленою сукупністю грошових коштів усередині бюджету. У Бюджетному кодексі України дається визначення бюджетних коштів як належних відповідно до законодавства надходжень бюджету та витрат бюджету.

Вперше цільові бюджетні фонди були створені в складі Державного бюджету України. В складі Державного бюджету України створюються цільові фонди коштів для їх більш оперативного і ефективного використання для розвитку галузей національної економіки, боротьби з незайнятістю, задоволення соціальних потреб населення, бо кошти, які вносять в бюджет платники, мають цільове призначення. Крім того, джерелами формування цільових бюджетних фондів можуть бути бюджетні кошти, цільові державні позики.

УСЛОВИЯ ПРИМЕНЕНИЯ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ЗАПАСАМИ С ДЕФИЦИТОМ И ЭКСПОНЕНЦИАЛЬНО ЗАВИСЯЩИМИ ОТ ВРЕМЕНИ ОЖИДАНИЯ ШТРАФНЫМИ САНКЦИЯМИ³⁴

Александр В. Несторенко¹, Яна Пелиова²

¹Бердянский институт государственного и муниципального управления
Классического частного университета, г. Бердянск, Украина

²Экономический университет в Братиславе, г. Братислава, Словакия

¹anestorenko@mail.ru, ²peliova@euba.sk

Существуют два основных варианта продаж: без дефицита и с дефицитом. В первом случае продавец закупает товар по цене p (себестоимость производства p) и продает по цене $(1 + R)p$, отсутствие товара не допускается. При работе с дефицитом, также, существуют два основных варианта: с некомпенсируемым и компенсируемым дефицитом [1]. В случае некомпенсируемого дефицита продавец закупает товар по цене p (себестоимость производства p) и продает по цене $(1 + R)p$ при наличии товара и при его отсутствии недополучает сумму Rp за единицу товара (штрафные санкции за дефицит).

При работе с компенсируемым дефицитом возможны два основных варианта штрафных санкций за ожидание покупателем товара: независящие и зависящие от времени ожидания. В первом случае под штрафными санкциями подразумевается плата продавцом за ожидание товара (скидка) постоянной (независящей от времени ожидания) суммы, т.е. закупается товар по цене p , при наличии продается по цене $(1 + R)p$, при отсутствии продается в момент завоза по цене $(1 + R_1)p$, скидка $(R - R_1)p$. Условия применения моделей управления запасами в этом случае рассмотрены в [2].

Естественно, особенно при длительном времени ожидания товара t_2 , необходимо устанавливать скидку, зависящую от времени ожидания $(R - R_1(t_2))p$ (чем больше время ожидания, тем выше скидка).

Условия применения моделей управления запасами в линейном случае $R_1(t_2) = R - r_1 p t_2$ (за каждый день ожидания предоставляется постоянная скидка $r_1 p$ (принцип простого процента)) рассмотрены в [3].

Также, возможен вариант, что скидка за каждый последующий день ожидания товара больше скидки за предыдущий день. В этом случае можно воспользоваться экспоненциальной зависимостью $R_1(t_2) = R - (E^{r_1 t_2} - 1)p$. При малом времени ожидания $R_1(t_2) = R - (E^{r_1 t_2} - 1)p \approx R - r_1 p t_2$, что совпадает с линейным случаем. При длительном времени ожидания товара $R_1(t_2) = R - (E^{r_1 t_2} - 1)p \approx R - r_1 p t_2 - \frac{1}{2} r_1^2 p t_2^2$. Учитывая замечания к построению экономико-математической модели с компенсируемым дефицитом [4, 5], вместо минимизации функции издержек [1], решается задача на максимум

³⁴ Данное исследование было поддержано грантом Вышеградского фонда №51601733 «Моделирование логистических процессов предприятий рекреационной сферы».

функции прибыли $PR(t_1, t_s)$ за время T :

$$PR(t_1, t_s) = \left(\frac{(1+R)p\mu}{\ln(1+r)} ((1+r)^{t_1} - 1) - (c_s + (2+R)p\mu t_1 - (1+R)p\mu t_s + \frac{1+r_1}{r_1} (E^{r_1(t_s-t_1)} - 1)p\mu) (1+r)^{t_1} \right) \frac{(1+r)^T - 1}{(1+r)^{t_s} - 1} \quad (1)$$

где t_1 – время наличия товара; t_s – времена между поставками; c_s – стоимость доставки одной партии товара, μ – ежедневный спрос, r – относительная процентная ставка в день.

Обозначим:

$$z_W = \ln(1+r) t_{SW}, \quad x = \ln(1+r) t_1, \quad y = \ln(1+r)(t_s - t_1), \quad z = \ln(1+r)t_s,$$

где $t_{SW} = \sqrt{\frac{2c_s}{rp\mu}}$ – формула Вильсона.

Тогда функция (1) будет иметь вид:

$$PR(x, z) = \frac{((1+r)^T - 1)p\mu}{\ln(1+r)} ((1+R)(E^x - 1) - \left(\frac{1}{2} z_W^2 + (2+R)x - (1+R)z + (1+r_1) \frac{r}{r_1} (E^{\frac{r_1}{r}(z-x)} - 1) \right) E^x) \frac{1}{E^z - 1} \quad (2)$$

$$\text{Обозначим } A_1 = \frac{1}{z_W} \left(r_1 - \frac{1}{2} z_W^2 \right), \quad B_1 = R + \frac{r_1}{r} (1 + r_1 - r).$$

При $A_1 \geq 1$, что эквивалентно $r_1 \geq (1+r)^{t_{SW}} - 1$, функция (2) достигает максимального значения при $t_1 = t_s = t_{SW}$, т.е. дефицит не допускается. В противном случае, существует оптимальное решение, позволяющее работать с компенсируемым дефицитом:

$$t_{20} = t_{SW} \frac{\sqrt{1 + \frac{1-A_1^2}{B_1}} - A_1}{1+B_1}, \quad t_{10} = t_{SW} \frac{B_1 \sqrt{1 + \frac{1-A_1^2}{B_1}} + A_1}{1+B_1}, \quad t_{s0} = t_{SW} \sqrt{1 + \frac{1-A_1^2}{B_1}}. \quad (3)$$

Рассмотрим зависимость оптимального времени отсутствия товара t_{20} и оптимального времени наличия товара t_{10} от размера параметра экспоненциальной скидки r_1 (рис. 1).

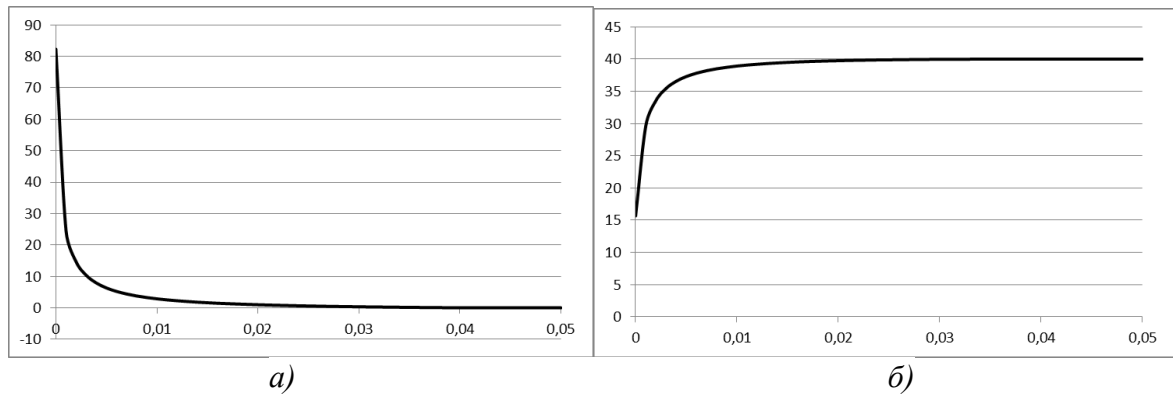

Рис. 1. Зависимость оптимального времени отсутствия товара (а) и оптимального времени наличия товара (б) от размера параметра экспоненциальной скидки

При «малых» r_1 срок отсутствия товара t_{20} может оказаться достаточно большим, что приведет к отказу клиента ожидать товар за предложенную скидку. В работе [4] определяются условия принятия решения о покупке товара

рациональным клиентом. Если клиент принял решение о покупке, то он согласится ожидать товар время t_k , если размер скидки превысит потери (недополученную прибыль) от отсутствия товара за это время. Это условие для рассматриваемого случая эквивалентно следующему:

$$t_k \leq \frac{\ln(1 + \frac{(e^{r_1 t_k} - 1)r_k p}{K - (1+R)r_k p})}{\ln(1+r_k)} \approx \frac{(e^{r_1 t_k} - 1)p}{K - (1+R)r_k p}, \quad (4)$$

где K – потери (недополученная прибыль) покупателя от отсутствия товара в день, r_k – относительная процентная ставка в день покупателя.

При этом $K - (1+R)r_k p \geq 0$ – необходимое условие принятия решения клиентом о покупке товара

В нашем случае неравенство (4) имеет следующий вид (рис. 2).

$$1 \leq \frac{r_1 p (1 + \frac{1}{2} r_1 t_k)}{K - (1+R)r_k p} \quad (5)$$

или

$$t_k \geq \frac{2(K - (1+R)r_k p - r_1 p)}{r_1^2 p} \quad (6)$$

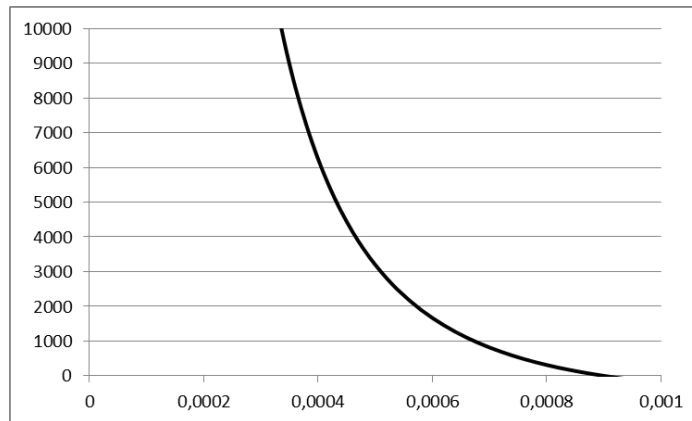

Рис. 2. Зависимость минимального времени ожидания товара покупателем от размера параметра экспоненциальной скидки

Если скидка за ожидания товара время t_k меньше потерь, которые несет покупатель от отсутствия товара за это время (невыполнение неравенства (6)), покупатель отказывается от ожидания и, соответственно, продавец должен работать без дефицита, т.е. $t_{20} = 0$, $t_{10} = t_{SW}$ (рис. 3).

Если скидка за ожидания товара время t_k больше потерь, которые несет покупатель от отсутствия товара за это время (выполнение неравенства (6)), покупатель готов ожидать товар неопределенно долго и, соответственно, продавец должен работать с компенсируемым дефицитом, т.е. оптимальные характеристики процесса находятся по формулам (3) (рис. 3).

Граничное значение параметра экспоненциальной скидки r_{10} находится из решения уравнения (рис. 3).

$$\frac{2(K - (1+R)r_k p - r_1 p)}{r_1^2 p} = t_{SW} \sqrt{\frac{1 + \frac{1 - A_1^2}{B_1} - A_1}{1 + B_1}}. \quad (7)$$

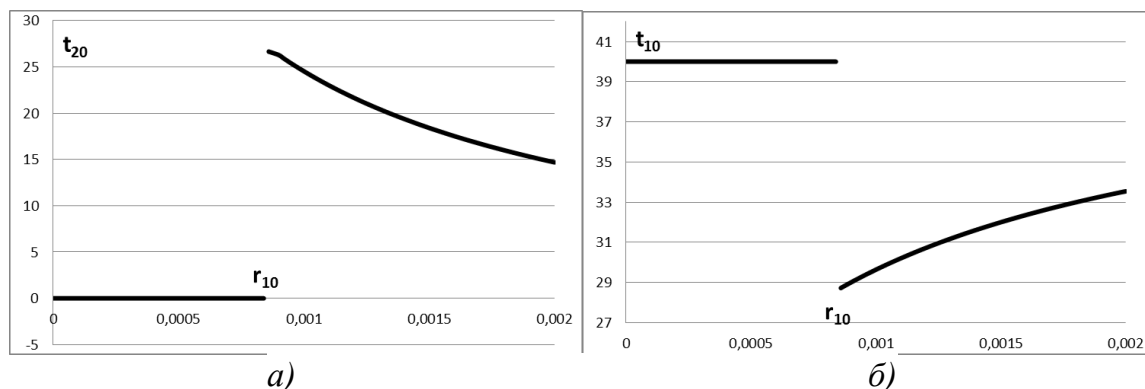

Рис. 3. Зависимость оптимального времени отсутствия товара (а) и оптимального времени наличия товара (б) от размера параметра экспоненциальной скидки в системе «покупатель-продавец»

Максимальная прибыль в решении задачи (1) при выполнении условия (6) будет иметь вид (рис. 4):

$$PR_0 = \frac{p\mu((1+r)^T-1)}{\ln(1+r)} (R - ((1+r)^{t_{10}} - 1)) \quad (8)$$

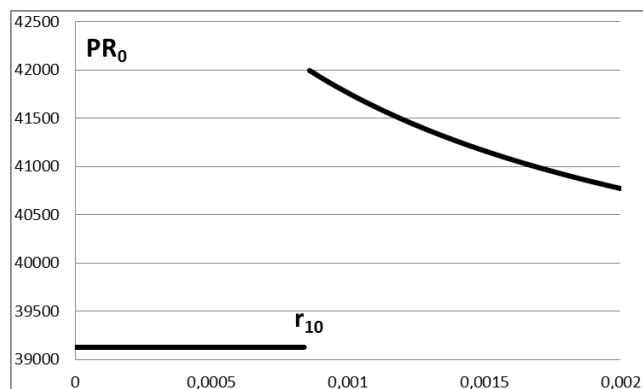

Рис. 4. Зависимость оптимальной прибыли продавца от размера параметра экспоненциальной скидки

Таким образом, при принятии директивного решения о размере скидки экспоненциально зависящей от времени ожидания товара и использовании модели управления запасами с компенсируемым дефицитом продавцу необходимо учитывать условия ожидания товара покупателем. При этом максимальная прибыль будет реализована при выполнении равенства (7).

Литература

1. Эддоус, М. Методы принятия решений / М. Эддоус, Р. Стэнсфилд. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 590 с.
2. Nestorenko O. Inventory analysis models with shortages with independent of time waiting sanctions in the system of „seller-buyer” / O. Nestorenko // Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2016, nr 8, pp. 181-190. ISSN 2082-7016; eISSN 2450-5552.
3. Несторенко А. Условия применения модели управления запасами с дефицитом и линейно зависящими от времени ожидания штрафными санкциями/ А. Несторенко, Я. Пелиова // Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств в сучасних умовах господарювання» 14 квітня 2017 р., м. Черкаси. – в друці.

4. Несторенко А. В. Математическое моделирование логистики промышленных предприятий при различных вариантах базовой информации / А. В. Несторенко // Технологический аудит и резервы производства. – 2014. – № 5/1 (19). – С. 69-75.
5. Несторенко А. В. Модели управления запасами с дефицитом и зависящими от времени штрафными санкциями / А. В. Несторенко // Spatial aspects of socio-economic systems' development: the economy, education and health care. Monograph. – Publishing House WSZiA, 2015, pp. 112-119.
6. Пелиова Я. Модель формирования индивидуального спроса / Я. Пелиова, А. Несторенко // Conference Proceedings of the 3rd International Scientific Conference «Modern problems of management: economics, education, health care and pharmacy» November 19-21, 2015 Opole, Poland, pp. 29-31.

ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ігор В. Охріменко

*Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна
iv.okhrim@gmail.com*

Значною проблемою у фінансуванні розвитку сільських територій є неефективне витрачання і без того досить обмежених фінансових ресурсів. Нерідко кошти витрачаються виходячи із ситуативних потреб, безвідносно до стратегічних планів розвитку територій. Як показує світовий досвід, досить дієвим інструментом вирішення цієї проблеми може стати такий елемент планово-економічної роботи як прогнозування. Явище це у вітчизняній господарській практиці ненове, проте, що стосується розвитку сільських територій, ще й до цього часу відсутнє належне методичне забезпечення цієї роботи, що не дозволяє ефективно його використовувати. В даній роботі пропонуємо методичні підходи до прогнозування діяльності аграрних підприємств, що функціонують в межах сільської території, а відповідно визначають фінансове наповнення її бюджету.

Прогнозування результатів виробничо-збутової діяльності аграрних підприємств локалізується межами сільськогосподарських економічних територій, в ролі яких виступають адміністративні територіальні одиниці – області, райони. Підготовка такого прогнозу є складним і тривалим процесом, основний зміст і методи здійснення якого можуть бути передані за допомогою моделювання. Модель – це спрощена фізична або описова копія оригіналу, яка зберігає його основні властивості, а моделювання – це розробка та використання моделі для вивчення поведінки оригіналу в певних умовах. Найбільш складними є моделі економічних об'єктів, оскільки їхня поведінка має імовірний характер.

Стосовно процесу прогнозування результатів функціонування агробізнесових структур сільськогосподарських територій доцільна побудова кількох моделей: територіально-продуктової, інформаційної, обчислювальної.

Територіально-продуктова модель передбачає, що в межах сільськогосподарської території, перш за все, оцінюють ступінь її однорідності з точки зору придатності для ведення сільськогосподарського виробництва, наявності та рівня розвитку сільськогосподарських підприємств, потім виділяють однорідні субтериторії єдиними масивами та визначають перелік видів продукції, а потім на кожній із субтериторій вибирають сільськогосподарські підприємства-представники, які можуть адекватно передавати природно-економічні особливості конкретної субтериторії. Головне завдання підприємств-представників – підготовка ресурсних витратних нормативів для визначення собівартості одиниці сільськогосподарської продукції. При її обчисленні використовують цінові елементи сценарних умов, а також враховують зумовлену цими ж умовами прогнозу динаміку обсягів виробництва та збуту. В рамках субтериторій розробляють також цілісний прогноз результатів і об'єднують їх в прогноз для території.

Процес прогнозування будується як інформаційний процес виявлення, нагромадження, зберігання, обробки та передачі інформації. Інформаційна модель підготовки прогнозу результатів діяльності аграрних підприємств показує, що для прогнозування майбутніх результатів господарювання використовуються три основні масиви економічної інформації: 1) фактична; 2) внутрішня вхідна; 3) зовнішня вхідна. Перший представлений ретроспективними показниками обсягів та ефективності виробництва та збуту сільськогосподарської продукції в розрізі субтериторій і використовується для визначення часток субтериторій в загальних обсягах реалізації товарних та виробництва нетоварних видів продукції в межах території, аналізу структури виробництва та збуту сільськогосподарської продукції, вибору об'єктів прогнозування. Другий масив (внутрішня вхідна інформація) формується господарствами-представниками субтериторій і має своїм змістом ресурсні нормативи витрат, на основі яких визначають прогнозу собівартість одиниці сільськогосподарської продукції. Третій масив (зовнішня вхідна інформація) представляє собою показники сценарних умов функціонування структур агробізнесу у прогнозованому періоді.

Складність і великий обсяг вхідної інформації потребує її раціональної організації та використання в процесі виконання прогнозних розрахунків. Обчислювальна модель прогнозування показує два підходи до класифікації даних, що безпосередньо використовуються в прогнозних обчисленнях. Перший підхід виділяється за ознакою часової стабільності чи варіювання вхідної інформації. Стабільна інформація представлена ресурсними нормативами витрат і генерується вона в низовій ланці – господарствах-представниках. Циклічно оновлювана інформація – це виробнича програма субтериторій, тобто посівні площі, чисельність продуктивного поголів'я тварин, обсяги виробництва та збуту продукції, кількість технологічних матеріалів і т.д. Оперативною є цінова інформація про ціни на виробничі ресурси та продукцію. Другий підхід базується на функціонально-технологічній структуризації витрат, яка дозволяє надати власне обчислювальним моделям обчислювальних процедур

максимальної гнучкості і забезпечити достовірність прогнозних даних при будь-яких варіаціях показників виробничої програми за умови збереження субтериторіями напряму спеціалізації при незначних додаткових розрахунках. Програмне забезпечення прогнозних розрахунків орієнтоване саме на цей різновид класифікації витрат.

Важливим аспектом прогнозу роботи є персоніфікація території та субтериторій, тобто визначення якоїсь адміністративної або господарської чи іншої ланки як організатора та виконавця підготовки прогнозу. З підприємствами-представниками в цьому плані повна ясність. На рівні території, якщо в її ролі буде виступати область, найбільш доцільно організаційні функції закріпити за обласним управлінням сільського господарства і продовольства, а виконавцем має бути регіональний (обласний) центр науково-інформаційного забезпечення. Охарактеризовані підходи до персоніфікації ланок орієнтовані на прогнозування без додаткового фінансування.

ОСНОВНІ ПРОЦЕСИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ У СКЛАДІ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

Анна М. Панкеева¹, Наталія В. Мороз²

Харківський національний університет міського господарства

імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

¹pankeevaanna@yandex.ru, ²moroz-natasha@lenta.ru

Субурбанізація – інтенсивний розвиток приміської зони. Проявляється в основному за рахунок переселення городян і перенесення деяких міських функцій в приміську зону. У результаті формується міська агломерація – особлива форма розселення, під якою слід розуміти територіальне утворення, що виникає на базі великого міста (або кількох компактно розташованих міст – конурбація) і створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти; вирізняється високим ступенем територіальної концентрації різноманітних виробництв, насамперед промисловості, інфраструктурних об'єктів, наукових навчальних закладів, а також значною чисельністю населення справляє вирішальний перетворювальний вплив на навколишнє середовище, змінюючи економічну структуру території та соціальні аспекти життя населення; має високий рівень комплексності господарства і територіальну інтеграцію його елементів.

Процес субурбанізації почався з найбільш великих і розвинених міських агломерацій, поступово поширюючись і на інші райони зазначених країн. Необхідною умовою розвитку субурбанізації стала значна автомобілізація населення, яка дозволила помітно збільшити свободу вибору місця проживання щодо місць прикладення праці та обслуговування.

Існує безліч причин цього процесу. У загальному випадку можна виділити причини, що «виштовхують» населення з центральних міст і, що притягають

жителів в передмістя [1; 2; 3]. До причин, що виштовхують населення з центральних міст відносяться: перенаселення районів; ціна проживання; високі ціни на послуги; моральне старіння та фізична непридатність житла; ціна на бажане житло; екологічні, соціальні, демографічні проблеми. До причин що притягають жителів в передмістя відносяться: значно нижча вартість заміського житла; набагато краща екологія; бажання мати своє окреме житло з невеликою земельною ділянкою; соціальна однорідність населення; престижність володіння власним будинком; більш урівноважений склад жителів за матеріальними статками.

Найбільш яскраво феномен субурбанізації проявився в США. Починаючи з 1960-х років субурбанізація поширилася також і на європейські міста, які до цього розвивалися як компактні території з високою щільністю. Найбільш виражено субурбанізація проявилась в британських містах, ніж в містах континентальної Європи. На заході процес субурбанізації прийняв особливу форму – будівництво в приміських зонах капітальних сімейних будинків і переїзд в них значної частини міського населення на постійне місце проживання. Після завершення соціалістичної політики міського планування в 1990-1991 рр. до них приєдналися міста Центральної та Східної Європи [1].

В Україні процес субурбанізації почався у другій половині XX століття, а особливо проявився в останні два десятиліття, у зв'язку з розвитком автомобільного транспорту, транспортних комунікацій, змінами умов життя мешканців, змінами в промисловості (тенденції до розміщення підприємств поблизу кільцевих та вільотних доріг), а також будівництва великих торгових центрів на околицях міст).

За останні 20 років значні міста Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса «вийшли» за свої межі численними садовими, дачними селищами, житловими масивами, «котеджними поселеннями», територіями промислового і складського призначення. Ці території не осмислені в планувальному відношенні, не забезпечені інженерною, транспортною та соціальною інфраструктурою, порушують всі можливі санітарно-гігієнічні норми, екологічний баланс, створюють серйозні проблеми міського господарства центру і зони впливу [4].

Процес субурбанізації на пострадянському просторі проходить більш швидкими темпами, ніж в інших розвинених країнах. Для субурбанізації в Україні характерні два напрямки. Перший – дачні ділянки разом з будовами перестають бути тимчасовим житлом і другий – активно забудовуються земельної площі в приміській зоні капітальними індивідуальними будинками. [5]. Стрімкий розвиток процесів субурбанізації кардинально змінює систему міського розселення регіону, призводить до зростання демографічного і екістичного потенціалу агломерації.

Література

1. Стратегии развития старопромышленных городов: международный опыт и перспективы в России [Текст] / И. Стародубровская и др. ; под ред. И. Стародубровской. – М. : Изд-во Института Гайдара, 2011. – 248 с. – ISBN 978-5-93255-308-4/
2. Keeble D. Industrial Decline in the Inner City and Conurbation / D. Keeble // Transactions of the Institute of British Geographers, New Series. – 1978. – Vol. 3, No. 1. – P.110.

3. Teaford J. C. The Metropolitan Revolution: The Rise of Post-Urban America / J.C.Teaford // Columbia University Press, New York. – 2006. – P. 306
4. Демин Н. М. Городские агломерации в контексте исследования феномена форм и систем расселения [Текст] / Н. М. Демин // Градостроительство и территориальное планирование: Науч.-техн. сборник. – К., КНУБА, 2012. – Вып. 45, в 3 частях. – Часть 1. – 408 с.
5. Олейник В., Тодоров В. Развитие городских агломераций на современном этапе в Украине [Текст] / В. Олейник, В. Тодоров // Часопис соціально-економічної географії. – 2014. – №17(2). – С. 100-102.

ПРОМИСЛОВА РЕВОЛЮЦІЯ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Володимир Б. Родченко¹, Марія С. Свіденська²

ННІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

¹rodchenko@karazin.ua, ²svidenskaya@karazin.ua

Промислова революція радикально змінює мету, завдання, парадигми та спосіб наукового пізнання. Перша промислова революція відбулася після винаходу парового двигуна та переходу від ручної праці до машинної. Друга, за допомогою використання електроенергії, започаткувала масове виробництво. «Ми живемо в епоху третьої промислової революції, що почалася в другій половині минулого століття зі створення комп'ютерів і подальшої еволюції інформаційних технологій. Сьогодні проявляються ознаки четвертої промислової революції, яка характеризується злиттям технологій і розмиванням кордонів між фізичними, цифровими і біологічними сферами» [3]. Це відчувається через зростання розповсюдження штучного інтелекту, інтернету речей, безпілотного транспорту, 3D-друку, нанотехнологій, біотехнологій, квантових комп'ютерів. Все це зумовлює зміну технічного укладу, способу виробництва та суспільства в цілому, та викликає умови реформування всіх сфер діяльності людини.

Основний виклик промислової революції полягає в необхідності постійного підвищення кваліфікації співробітників. «Сьогодні ми вчимося не заради процесу або теоретичного знання. Ми прагнемо освоїти конкретні навички, при цьому набір необхідних навичок весь час збільшується. Зупинитися в розвитку не можна. Кожен день вимагає вдосконалення своїх компетенцій. Ми вчимося постійно, ми вбудовані в систему інтеракцій і не мислимо себе поза комунікації.» [2]. Ці фактори зумовлюють виклики перед вищою освітою, та змушують університети, як драйвери освітньої діяльності, формувати нові шляхи розвитку. Визначаючи ключові траєкторії трансформацій університетів в системі вищої освіти, доцільно оцінити еволюцію визначальних чинників перетворення цих процесів у період попередніх технічних революцій.

Рис.1. Чинники трансформації освітніх процесів у період технічних революцій.

Домінантами першої промислової революції стала можливість долучення до використання енергії у виробництві. Другої – розвиток базових технологій перетворення предмету праці. Третьої – можливість освоєння способів перетворення предмету праці з високим ступенем інтеграції людського чинника і технологічних процесів. Четверта – орієнтується на конвергенцію творчо-інтелектуальної праці людини. Тобто «Індустрія 4.0» змінює саме визначення людської праці. Оскільки машини можуть виконувати повторювані, рутинні завдання у виробництві з набагато більшою ефективністю, ніж люди, ці завдання будуть здебільшого автоматизовані. Замість колишніх, з'являться нові робочі місця, із підвищенням ролі творчих завдань, зі створення таких автоматизованих систем і складання програм управління ними.

За оцінками компанії Ernst & Young, сумарний обсяг капіталізації світового ринку біотехнологій в 2014 р перевищив рівень 1 трлн. доларів [4]. Це відображається у зміні структури ринку. На думку американського футуролога Томаса Фрея, через два десятиліття років будуть вкрай затребувані диспетчери доставки, інженери, керівники автономними транспортними засобами, спеціалізовані аварійні бригади на випадок форс-мажору, фахівці, керівники системою моніторингу трафіку, конструктори, архітектори та інженери автоматизованих систем руху. Він вбачає зростання ролі фахівців, які освоїли 3D-технології, і професіоналів, що працюють в сфері складної (інтелектуальної) робототехніки [2].

У сучасному світі, університет виступає ядром інноваційної діяльності, отже, можемо зазначити, що освітній процес має бути спрямований на інтеграцію чотирьох науково-технологічних напрямків: N-нанотехнологій; B-біотехнологій; I-інформаційно-комунікаційних технологій; C-когнітивних технологій [1], які фахівці визначають ключовими для «Індустрії 4.0».

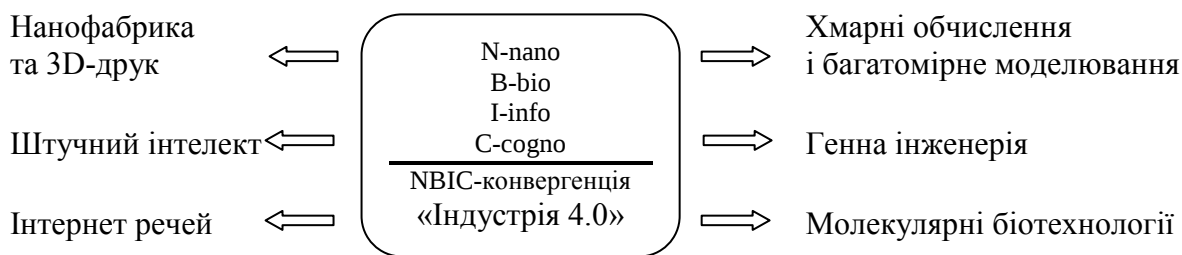

Рис 2. Орієнтири розвитку вищої освіти

Саме актуальності набуває перебудова системи освіти і підготовки фахівців та модернізація інфраструктури у відповідності до трендів «Індустрії 4.0».

Література

1. Роко М. К. Конвергенция и интеграция // Нанотехнологии. Наука, инновации и возможности / М.К.Роко // под ред. Л. Фостер. – М.: Техносфера, 2008.– 352с.
2. Фрей Т. Два мільярди робочих місць зникнуть до 2030 року – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newtonew.com/opinion/future-education-thomas-frey>
3. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К.Шваб – М.: «Эксмо». 2016. – 230 с.
4. Global biotech industry continues to sizzle as market capitalization surpasses US\$1 trillion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ey.com/gl/en/newsroom/news-releases/news-ey-global-biotech-industry-continues-to-sizzle-market-capitalization-surpasses-one-trillion-dollars>

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Владислав О. Салабай¹, Ірина М. Манаєнко²
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна
¹salabaivlad@ukr.net, ²verholiad@ukr.net

Польща є одним з найбільш економічно вигідних та стратегічно активних партнерів для України уже кілька десятиліть. Особливо активними завжди були трудові міграційні зв'язки. Українське населення активно залучене у міжнародних трудових міграційних процесах. Наймасовіші напрями українських трудових мігрантів спрямовані до Італії, Польщі, Чехії, Росії а також до інших країн ЄС. На них припадає близько 80% загальних потоків короткострокових та довгострокових трудових мігрантів з України (рис.1).

В цьому контексті особливого значення набуває трудова міграція до Польщі. Ця країна близька за своїм культурним та історичним аспектом, подібними кліматичними умовами, має доволі значну українську діаспору, а також високі стандарти життя та гідні умови праці – все це і проковує українців виїжджати за кордон у пошуках роботи [1]. Згідно статистики, Польща посідає перше місце за довгостроковими міграціями для українців.

Враховуючи геополітичні фактори: воєнний конфлікт та економічну кризу, еміграційні настрої українців зростають. Зростання обсягів трудової міграції зумовлене переорієнтацією її потоків із східного напрямку, до Росії, на західний. За даними опитування GFK-Україна, серед потенційних трудових мігрантів з

України частка тих, хто шукає роботу в Росії, знизилася з 18% у 2011 році до 11% в 2016 р. Водночас привабливість Польщі зросла з 7% у 2006 році, коли вперше було проведене це опитування, до 30% у 2016 [3].

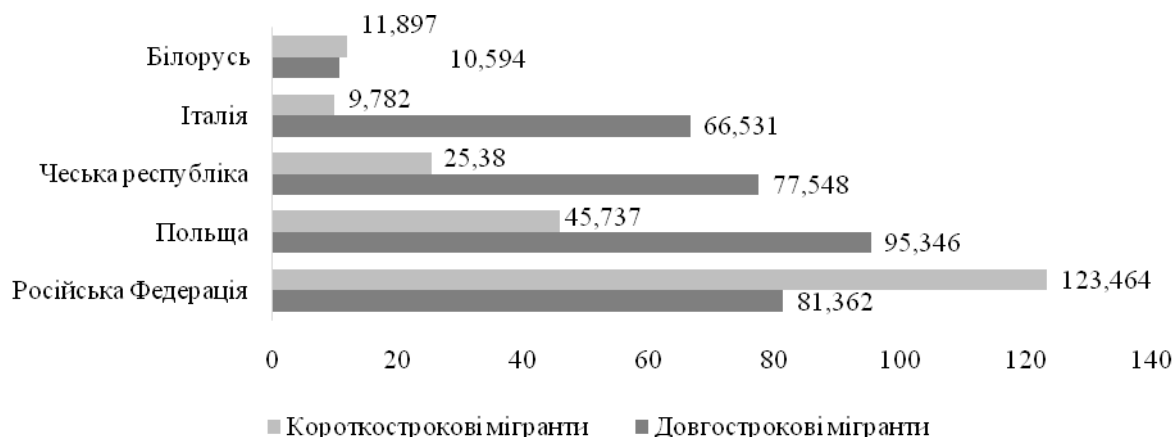

Рис. 1. Основні країни призначення трудових мігрантів з України за 2016р., тис. осіб
Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2].

Трудова міграція українців на довгострокові періоди наносить Україні істотну шкоду. Більшість, хто мігрує в пошуках роботи – це молодь: жінки, юнаки, міське населення та жителі центральних, східних та північних територій України. Натомість, для Польщі це позитивно, оскільки за останніми дослідженнями хвиля трудових мігрантів з України ефективно стримує населення Польщі від старіння на 5 років. Для Європи це досить непоганий показник. Наші громадяни заповнили ринок праці західного сусіда, і сприяли зменшенню безробіття до найнижчого рівня [1]. Безперечно кількість приїжджих допомогло стримати зростання заробітної плати при стабільній економіці, яка знаходилась на грані кризи на початок 2016 року та дати можливість для зростання економічного розвитку Польщі на 3% у 2017 році[1].

"Приїзд одного мільйона українців показав, що демографія – це не доля", – зазначив економіст з Barclays Plc Томаш Веладек. Якщо до ЄС прагнуть біженці із Сирії і Північної Африки, то Польщу наповнюють українці. Так, кількість українських заробітчанин, що приїхали до Польщі, порівняно така, як кількість емігрантів, які приїхали до Німеччини в 2015-2016 рр. [2]. Хоча кількість українців у Польщі перевищило 1,3 млн. в минулому році, майже половина роботодавців шукала саме українських робітників, оскільки не змогла заохотити місцеве населення. В цілому за оцінками польських роботодавців, Польщі буде потрібно близько 5 млн. працівників протягом 20 років, для ефективного зростання економіки та покращення демографічної ситуації. На відміну від інших країн, Польща має унікальний шанс – своїх східних сусідів українців. Оскільки серед усіх іноземців українці найкраще адаптуються в цій країні.

Сфери зайнятості українських працівників у Польщі – це, передусім, будівництво, сільське господарство, промисловість, сфера послуг, домашні господарства тощо (рис. 2).

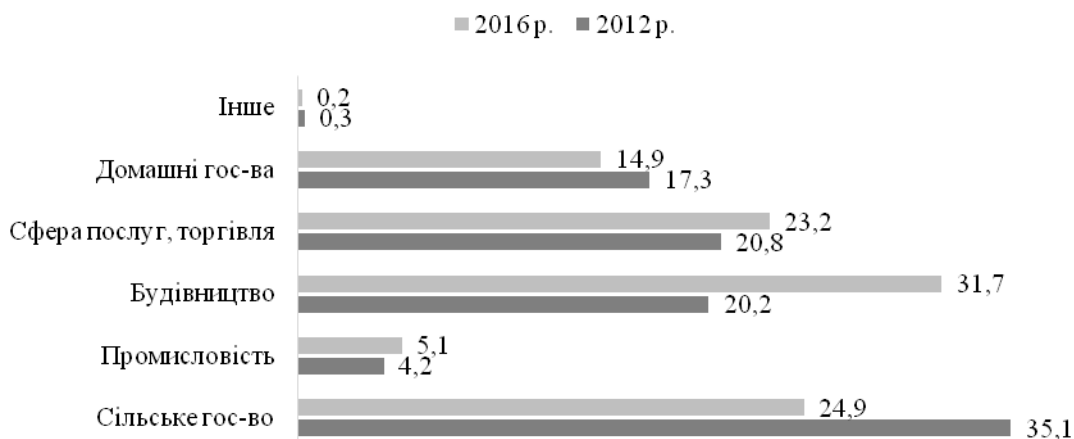

Рис. 2. Розподіл українських трудових мігрантів у Польщі за різними видами діяльності, тис. осіб.

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [3]

Таким чином, трудова міграція відіграє важливу роль у формуванні економічної політики держави. Оскільки трудові міграції мають здебільшого тимчасовий, зворотній характер, що вигідно для Польщі, яка отримує необхідну для низки секторів економіки робочу силу, так і для України, оскільки такий спосіб міграції дає змогу багатьом сім'ям покращити свій життєвий рівень та забезпечує державу від демографічних втрат населення.

Література

1. Poland Can't Get Enough of Ukrainian Migrants. Available at <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-06/million-migrants-fleeing-putin-score-a-policy-jackpot-for-poland>.
2. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Ганна О. Склярєва

Краматорський технологічний технікум, м. Краматорськ, Україна

Sklyarova_anna_ktt@ukr.net

Найважливіша проблема будь-якого підприємства (фірми), що працює в сучасних умовах, – це проблема його виживання і забезпечення безупинного стратегічного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні й реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі грамотно розробленої й ефективної стратегії розвитку підприємства.

В нинішніх реаліях, які супроводжуються глобалізацією, інтеграцією і структурною трансформацією економік, бізнесу, міжнародних ринків і

національних господарств, поглибленням і вдосконаленням конкуренції, розвитком технологічних і товарних інновацій, на зміну порівняльним перевагам приходить сучасна парадигма конкурентних переваг. Переваги стали динамічними і перестали бути статичними. Теоретичні положення концепцій формування конкурентних переваг зводяться, в основному, до трьох основних видів: ринкової, ресурсної та інституціональної [1].

Головною ознакою сучасності стала спроможність нації до створення багатства, яку вважають важливішим за саме багатство. У цьому контексті варто відзначити Україну, яка має багаті природні ресурси і є однією із найбільших країн Європи. Проте, саме фактор спроможності країни до економічного зростання викликає багато дискусій як серед вітчизняних, так і міжнародних експертів. В умовах глобалізації економіки виняткового значення і актуальності набуває проблема конкурентних відносин та формування конкурентних переваг суб'єктів і об'єктів національної економіки України. Наслідком жорсткої конкуренції на ринку стає оптимальний розподіл ресурсів, виявлення найперспективніших галузей економіки і господарюючих суб'єктів, ефективне їх функціонування, абсолютне задоволення попиту споживачів [2].

Забезпечення конкурентних переваг суб'єктів і об'єктів національної економіки можливе за умови визначення чіткої системи цінностей і орієнтирів в умовах національного суспільно-економічного стану і стратегічного вектора розвитку. У контексті світогосподарських тенденцій для національної економіки доцільно розробити не лише ієрархію цілей, а й чітку інституціонально-закріплену загальну стратегію розвитку і на її основі розглянути дорожні карти секторальних стратегій.

Стратегічна мета має зводитися до стійкого розвитку економіки. З теоретико-методологічної і науково-практичної точки зору, важливим є недопущення підміни методів, засобів і цілей. Тактичними завданнями виступає економічне зростання, підвищення рівня життя населення, збереження природного середовища і покращення екологічної ситуації, створення сприятливого інституційного середовища із врахуванням факторів зовнішнього середовища. У межах стратегічного і тактичних завдань мають вирішуватись оперативні, і саме на цьому рівні найчастіше відбувається становлення переваг [3]. Формування і реалізація конкурентних переваг підприємств має базуватися на основі сучасної загальної конкурентної парадигми із урахуванням секторальних відмінностей і особливостей. Поєднання ринкової, ресурсної та інституціональної концепцій забезпечить синергетичний ефект і дасть змогу створити стійкі конкурентні переваги. Необхідно враховувати соціально-економічні і суспільно-політичні особливості країн у контексті традиційно сформованих формальних і неформальних інститутів. Це зумовлено об'єктивними і суб'єктивними обставинами, насамперед, прискореними темпами економічної поляризації у розвитку країн в умовах глобалізації.

Для сучасного етапу формування ринкових відносин в Україні характерне посилення інтенсивності розвитку конкуренції між виробниками товарів та послуг. Конкурентну стратегію розвитку можна розглядати як засіб, завдяки

якому фірма переміщається з поточної ринкової позиції до бажаної. Це здійснюється шляхом адаптації до зовнішніх сил: конкуренції, ринкових змін, розвитку технології, а також за допомогою визначення і приведення ресурсів компанії відповідно до можливостей, які відкриваються перед фірмою.

Література

1. Швиданенко О.А. Глобальна конкуренція - новий історичний феномен / О. А. Швиданенко // Формування ринкової економіки : міжвід. наук. зб. / відп. ред. О.О. Беляєв. – К. : КНЕУ, 2005. - Вип. 13. - С. 97-104.
2. Власов В.І. Глобалізація і глобальна продовольча проблема / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 7-11.
3. Ільїн В.Ю. Конкурентні переваги аграрних підприємств з позицій міжнародного поділу праці / В.Ю. Ільїн // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Полтава : ПДАА. – 2012. – Вип. 2(5) – Т. 2. - С. 129-134.

ВИЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ВИТРАТ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ТОРГОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Ганна В. Столярчук¹, Єлизавета В. Луцишина²

*Національний аерокосмічний університет імені М.Є.Жуковського,
м. Харків, Україна*

¹anna.stolyarchuk.78@mail.ru, ²lutsysh@gmail.com

Швидкий розвиток нових технологій, його вплив на економічний розвиток України зумовлюють запровадження інновацій в усі сфери економічної діяльності, зокрема у торгівлю товарами та послугами. Нові торговельні технології сприяють змінам у бізнес-процесах на підприємствах торгівлі, а зокрема й у маркетинговій діяльності. Отже, всі означені вище фактори впливають на структуру маркетингових витрат.

Торговельні мережі вважаються найбільш передовим видом торгового бізнесу, тому всі нововведення і технології в роздрібній торгівлі розробляються і впроваджуються саме на цих підприємствах.

Інновація – це нововведення, нова, вдосконалена технологія, отримана в результаті інноваційного процесу. Найважливішою її складовою на торговельних підприємствах є вдосконалення технології торгівлі, яка являє собою сукупність робіт, що забезпечують реалізацію торгового процесу найбільш раціональними способами відповідно до конкретних господарських умов.

При підготовці нових технологічних процесів враховують такі умови: вид і тип підприємства торгівлі, вид торговельної структури, суб'єкт торгівлі, матеріально-технічну базу, технологію торгівлі та торговельне обладнання підприємства, технічні засоби, об'єкт торгівлі, процеси купівлі-продажу і рух товару, торговельне обслуговування, стан ринку, життєвий цикл нововведення. Основне завдання нововведень в торгівлі – забезпечити високу якість процесів купівлі-продажу і руху товару, торговельного обслуговування та торговельної

діяльності в цілому. Дуже важливо впроваджувати технології, що дозволяють більш ефективно реалізовувати маркетингову діяльність та підвищити ефективність новостворених маркетингових витрат (наприклад концепція SoLoMo та ін.). Таким чином, зміна технології маркетингу при запровадженні інновацій впливає на формування маркетингових витрат.

Протягом тривалого часу концепція витрат на основі маркетингу залишалася відносно автономною, що пояснюється:

- різними показниками ефективності маркетингової діяльності, а саме розмір продажу і надходження від продажу, в управлінському обліку – витрати;
- проблемами, пов'язаними з оцінкою ефективності маркетингових заходів;
- іншими аспектами аналізу витрат.

Серед науковців відсутній єдиний науково-методичний підхід до визначення маркетингових витрат, що викликано різноманітністю об'єктів віднесення витрат на маркетинг, а також існуванням різних способів їх інтерпретації. Спроба систематизації досить різного та частково фрагментарного поняття маркетингових витрат вимагає здійснення аналізу сучасних тенденцій в цьому напрямі. У зв'язку з цим, економістами запропоновано методичні підходи, що походять з різних періодів, мають істотне значення у маркетинговому середовищі та які стали предметом найчисленніших посилань інших дослідників. Слід виділити чотири напрями, в рамках яких по черзі об'єктами дослідження були: 1) ідентифікація витрат на маркетинг; 2) елементи витрат на маркетинг; 3) маркетингові інвестиції; 4) залежність між витратами на маркетинг і ринковою вартістю підприємства.

Виділення напрямів дискусій стосовно маркетингових витрат обумовлюється прийняттям в кожному з них в якості вихідного пункту окремих сфер діяльності підприємства: для першого це була економіка, для другого – управління, для третього – бухгалтерія, а для четвертого – фінанси. Саме тому, аналіз окремих напрямів досліджень маркетингової діяльності на підприємстві складає враження не тільки певних повторень, але й наявності істотних розривів.

Отже, можна визначити головне питання ідентифікації витрат на маркетинг, а саме, велику залежність від способів трактування поняття «маркетинг» – в загальному розумінні або в межах спеціалізованого напрямку досліджень. Тому, найчастіше під витратами на маркетинг розуміються витрати на просування, що обумовлюється звуженим поняттям маркетингової діяльності.

На наш, погляд, доцільним буде використання процесного підходу для визначення маркетингових витрат. Застосування процесного підходу вимагає ідентифікації процесів маркетингової діяльності та розподілу витрат за цими процесами. Оскільки маркетингова діяльність пов'язана з реалізацією товарів, то на нашу думку до неї можна віднести наступні процеси: розроблення маркетингових заходів (дослідження ринку, ефективності рекламних заходів, заходів із стимулювання збуту товарів), впровадження інновацій та здійснення заходів з маркетингу.

Отже, представимо розподіл витрат за виділеними вище процесами (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл витрат за процесами маркетингової діяльності

Бізнес-процес	Витрати бізнес-процесу
Маркетинг	Витрати на розробку комплексу маркетингу
	Витрати на впровадження інновацій з маркетингу
	Витрати на здійснення комплексу маркетингу
	Вартість трудових ресурсів

Таким чином, на нашу думку, маркетингові витрати – це витрати на розробку та здійснення комплексу маркетингу, впровадження інновацій, а також вартість трудових ресурсів, пов’язаних з маркетингом.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ГОТЕЛІВ MID-MARKET

Анастасія О. Сюткіна

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
sutckina.n@yandex.ru*

Інвестиційна привабливість є одним із найважливіших факторів, що сприяє розвитку країни у соціальному та економічному плані. Дослідження проблем щодо підвищення рівня інвестиційної привабливості готельного бізнесу України є актуальним, адже він потребує постійних інвестицій для збереження конкурентних позицій на ринку країни та світу.

Готелі mid-market – це готелі середнього цінового сегменту, переважно готелі 3 зірки. Розвиток виробництва та технологій, рівень життя, політична стабільність та державне регулювання щодо іноземних інвестицій – це основні фактори інвестиційної привабливості країни. Від рівня розвитку цих факторів залежить економіка України. Інвестування в готелі України до початку кризи було найбільш перспективним з-поміж інших країн СНД. Це обумовлено вигідним географічним розташуванням України та кроками до інтеграції з Європою. Україна була відкрита для інвестицій. У 2007-2008 роках в пресі з’являлись новини про альянси між великими мережевими готельними операторами та українськими готельєрами з будівництва готелів у великих містах країни. Важливим кроком для капіталовкладень в готельний ринок було рішення УЄФА про проведення в Україні Чемпіонату Європи з футболу в 2012 році. Сьогодні Україна знаходиться у непростому стані, що викликано низкою факторів, і саме у цей час є необхідність підвищення інвестиційної привабливості готелів сегменту mid-market.

Інвестиційний ринок України в готельному сегменті, на думку одних експертів, є привабливим для іноземних інвесторів, у першу чергу, з точки зору окупності проєктів: на відміну від інших європейських столиць, в Києві спостерігається досить висока наповнюваність готелів при порівняно високій ціні номера [1]. Цікавими для інвесторів можуть стати проєкти на останній стадії

будівництва, а також готові готелі радянського номерного фонду. Експерти також відзначають, що в Україні на сьогоднішній день практично відсутня якісна пропозиція для середньостатистичного туриста за адекватною вартістю [1]. Відповідно, сегмент 2-3-зіркових готелів є привабливим для девелопменту, тому багато компаній розглядають можливість будівництва готелів бюджетного і економ-класу. Привабливим може бути і 1-зірковий готель при нормі рентабельності 30% і можливістю за три роки окупити інвестиції. Це буде вигідніше, ніж 5-зірковий готель з рентабельністю 8-11% і терміном окупності 10 років [1].

У 2014 р. готельєри зосередили свою увагу на оптимізації операційних витрат, намітилася тенденція до об'єднання готельєрів з метою пошуку шляхів виходу з кризи [2]. За 2015 рік у Києві не було продано жодного готелю з тих, що виставлені на продаж. Зараз ринок купівлі-продажу готелів знаходиться в стані стагнації. В інших регіонах ситуація більш позитивна, особливо в таких популярних туристичних регіонах, як Одеса, Львів та Закарпаття. Сезон 2015 р. був прибутковим для готельного бізнесу м. Одеси, але про розвиток готельного ринку цього міста ще говорити зарано [2]. Після сезону 2015 року Одесою почали цікавитися міжнародні готельні оператори Hilton, Marriott, Accor Hotel Group і Rezidor Hotel Group.

Важливим фактором, який цікавить потенційного інвестора у галузі готельної нерухомості, є доходність капіталовкладень і термін їх окупності. Швидше за все окупаються готелі mid-market. Зараз простежується тенденція виходу нових брендів. В Україні у минулому році відкрився перший 3-зірковий готель під управлінням міжнародного оператора Ibis, до національної мережі готелів Reikartz приєднався готель «Галерея» в Полтаві, який позиціонується як «Reikartz Галерея Полтава» категорії 3 зірки плюс.

До основних перешкод для інвестування в готельний бізнес України можна віднести політичну нестабільність; часті зміни законодавства; складність і запутаність української законодавчої та фінансової системи; відсутність належної підтримки з боку держави для інвесторів; корупцію; коливання курсу національної валюти; скорочення зовнішнього туристичного потоку; відсутність висококваліфікованих працівників. Тож для підвищення довіри інвесторів необхідно покращити імідж нашої країни (проводити заходи міжнародного масштабу); взяти курс на інтеграцію з Європою, використовувати європейські стандарти якості; посилити заходи по боротьбі з корупцією; створити сприятливі умови для іноземних інвесторів (спростити процедуру реєстрації нового підприємства та зменшити податки); зменшити оподаткування і забезпечити гарантії прав власності для залучення внутрішніх інвестицій (національних).

Ці заходи сприятимуть зацікавленості інвесторів у вкладенні коштів в готельний бізнес України та, зокрема, у готелі mid-market.

Література

- 1.Звіт UREC HospitalityForum [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ureclub.com/uploaded/digest/UREClub_Digest_1_Ru.pdf.
- 2.ABC News [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://www.abcnews.com.ua/ru/markets/gostinichnyi-rynok-zakrylsia-dlia-prodazh>.
3.ABC News [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.abcnews.com.ua/ru/markets/odiessoizaintieriesovalis-mirovyie-ghostinichnyie-sieti>).
4.Commercial Property [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://commercialproperty.ua/analytics/market_review/detail.php?IBLOCK_ID=12&ID=44087.
5.Власна Справа [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://blog.vlasnasprava.info/colliers-international-osnovnye-trendy-2014-goda-na-rynke-kommercheskoj-nedvizhimosti-ukrainy/>.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОГО КОМПЛЕКСА

Татьяна Н. Тиховская

*Запорожский национальный технический университет, г. Запорожье, Украина
t_tan@list.ru*

С учетом подписания Украиной Соглашения об ассоциации с ЕС, реалии Украины требуют определения базовых ориентиров корреляции целей регионального развития Украины и ЕС [1]. Приоритетное значение для ЕС приобретает межрегиональное, транснациональное и макрорегиональное сотрудничество. С учетом вышеназванных тенденций возрастает роль такой ранее менее значимой отрасли как туризм в целом, так и гостинично-ресторанного бизнеса в частности.

Сегодня сфера гостинично-ресторанных услуг Украины находится в сложных условиях. Кризис, состояние экономики, ухудшение международных связей, ситуация на Востоке страны неблагоприятно влияют на индустрию туризма и отдыха, а следовательно, на сферу гостинично-ресторанных услуг. Расширение бизнеса этого сектора является почти невозможным, конкурентная борьба обостряется, количество клиентов постоянно уменьшается [2]. Экономическая сущность гостиничной деятельности заключается в том, что она, как любая сфера услуг имеет нематериальный характер. Результатом производственно-хозяйственной деятельности гостиниц является не «готовый продукт», а предложение услуг и сервиса. Однако для эксплуатации продукта сферы услуг необходимо наличие денежных средств и, как следствие, грамотное управление денежными потоками. Отсутствие такого сбалансированного управления финансами может привести не только к убыточному ведению хозяйственной деятельности, а и к потере бизнеса.

Вопросам управления денежных потоков предприятий посвящали, в частности, свои работы такие отечественные и зарубежные ученые: Дж.Гроппелли, Г.Нихкбахт [3], И.А.Бланк [4], А.Н.Поддерегин.

Финансы предприятия непосредственно связаны с движением денежных средств. Именно поэтому довольно часто понятие “финансы предприятия” отождествляют с денежными средствами, имеющимися финансовыми ресурсами. Однако сами средства не раскрывают понятия “финансы”, если не

выяснить сути экономической природы последних. Такими общими свойствами, которые лежат в основе финансов, являются закономерности воспроизводственного процесса и денежные отношения, которые возникают между участниками общественного производства на всех стадиях процесса воспроизводства, на всех уровнях хозяйствования.

Отечественные практики финансового менеджмента на сегодня в основном управление денежными потоками связывают с определением их объема относительным методом. Это осуществляется в процессе формирования годовой финансовой отчетности, которая, согласно стандартов Национального учета и финансовой отчетности, содержит отчет о движении денежных средств, где чистый денежный поток по операционной деятельности определяется относительным методом, а незначительные объемы денежных потоков по инвестиционной и финансовой деятельности не требуют формирования специальной информационной базы относительно их оценки прямым методом. Такое ограниченное внедрение данной категории в систему объектов финансового управления не позволяет предприятиям повышать качество финансового управления. Однако, наиболее сложной и наименее применимой сферой управления денежными потоками является планирование их движения. В научных трудах ученых проблемы сферы гостинично-ресторанных услуг исследуются преимущественно в аспекте управления взаимоотношениями с потребителями услуг, расширение спектра услуг и повышение их качества, но мало внимания уделяется вопросам каждодневного оперативного управления денежными потоками.

Денежный поток гостинично-ресторанного комплекса можно рассматривать как совокупность поступлений и выплат всех денежных средств от хозяйственной деятельности комплекса. Надо учитывать, что на движение денежных средств влияют такие факторы, как время, риск и ликвидность.

Гостинично-ресторанные комплексы взаимодействуют с контрагентами ежедневно. Поэтому для управленческого учета целесообразно ввести ежедневный платежный календарь, который в динамике показывает движение денежных потоков количественно и отражает все стадии процесса формирования, распределения и использования денежных средств. Другими словами, в календаре указаны даты и размер неотложных платежей, а так же наличие денежных средств по этим статьям нарастающим итогом. Такой документ показывает, какие суммы предприятие может отвлекать, а какие – нет до тех пор, пока не рассчитается с бюджетом, контрагентами и работниками.

Таким образом, на предприятиях гостинично-ресторанного комплекса для их успешного функционирования необходимо ввести оперативный ежедневный контроль финансовой деятельности.

Литература

1. Світлана Біла / Пріоритети регіонального розвитку ЄС до 2020 року та виклики щодо реформування регіональної політики в Україні / С.Біла // Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development (April 14-17, 2016, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration on Opole, 2016. – Opole, Poland, April 14-17, 2016. – С. 12-15.

2. Могилова А.Ю. Особливості маркетингу у готельно-ресторанному бізнесі / А.Ю.Могилова, В.О. Бодашко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2016. – Вип. 17, Ч.2. – С.72-75.
3. Гроппеллі Дж., Ніхкбахт Г. Фінанси. К.: «Хвиля –Прес» 1998. – 340 с.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – в 2-х т. Т.1. – К.: Эльга, 2004. – 590 с.

РЕНТООРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ В ГАЛУЗІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Ілля Д. Ткаченко

*Національна металургійна академія України, м. Дніпро, Україна
mail25@ua.fm*

В умовах інтеграції України в європейський простір з метою досягнення соціально-економічного розвитку територій виникає необхідність теоретичного розгляду та обґрунтування практичних засад формування рентоорієнтованих стратегій поведінки підприємств та держави в галузі надрокористування. Перегляд фундаментальних засад рентної політики держави в контексті підвищення соціально-економічного потенціалу розвитку країни та територій з метою імплементації директив Європейського Союзу та Міжнародного валютного фонду потребують застосування нових підходів до економічного механізму рентних відносин в галузі надрокористування. Існуючий соціально-економічний, техніко-технологічний та виробничо-господарський стан системи в галузі надрокористування при жорстких ресурсних обмеженнях, існуючих на сучасному етапі зовнішніх і внутрішніх загроз актуалізує проблематику ефективного надрокористування на державному рівні та потребує певного оновлення теоретико-методологічної спадщини теорії ренти та рентних відносин щодо врахування економічних інтересів територій.

Специфікою державного регулювання надрокористування будь-якої країни є визначення правового статусу форм власності на надра, в тому числі в аспектах оподаткування підприємців-надрокористувачів та створення умов до формування прозорості рентоорієнтованої стратегії їх поведінки з врахуванням економічних інтересів держави та територій. Вивчення означеної проблематики повинно базуватися на комплексному вивченні проблем, механізмів, моделей та інструментів форм реалізації прав власності на надра, як у вітчизняній практиці, так і з врахуванням провідного міжнародного досвіду. В міжнародній практиці надрокористування державне регулювання відносин відбувається на підставі або комплексних законів (які регулюють загальні принципи надрокористування та не враховують специфіку кожного конкретного виду надр), або законодавчо-нормативних актів (які регулюють взаємовідносини суб'єктів стосовно найбільш поширених та розроблених родовищ корисних копалин в певній державі) [1].

При визначенні форм реалізації прав власності на надра та розробці базових принципів рентних відносин в сфері надрокористування держава, як власник

надр, прагне забезпечити комплексний підхід до регулювання виробничо-господарської діяльності гірничих підприємств, які стосуються економічних, політичних, законодавчих, соціальних та екологічних проблем. В міжнародній практиці виділяють три базові моделі ренти [2, с. 67-70]: 1 модель є характерною для близькосхідних кран (Бахрейну, Кувейту, Ємену, Саудівської Аравії тощо) з загальнодержавною формою власності на надра, отриманням рентних доходів державою та власниками компаній з розподілом рентних доходів на соціальні та інфраструктурні проекти, а також на державному рівні спрямована на створення фондів «наступних поколінь» в грошовому еквіваленті. 2 модель відображає специфіку взаємовідносин у галузі надрокористування в США та Канаді, де до кола суб'єктів рентних відносин відносять: державу, приватні компанії та фізичних осіб. Федеративний (за своєю суттю) державний устрій дозволяє кожному штату (провінції) мати власне законодавство, що регулює діяльність надрокористувачів з відповідним здійснення «резервування надр» для наступних поколінь. 3 модель надає можливість здійснювати надрокористування лише державним компаніям та характерна для Великобританії, Венесуели, Мексики, Норвегії. Державні компанії розробляють родовища корисних копалин, видобувають сировину, збагачують її та займаються реалізацією концентратів корисних копалин. При необхідності залучення іноземного капіталу застосовується система «угод про розподіл продукції». Загальним для зазначених моделей є бажання зацікавлених в отриманні ренти суб'єктів здійснювати системні заходи для формування прозорої рентоорієнтованої стратегії поведінки з приводу отримання рентного доходу кожним із суб'єктів та максимізації цих надходжень, але не враховує інтереси розвитку територій на яких ведеться видобуток корисних копалин. В Україні на підставі Закону [3] здійснюється зарахування частини рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату до місцевих бюджетів, що дозволяє розвивати адміністративно-територіальні одиниці, на території яких проводиться видобуток вуглеводнів. Відповідно до внесених змін у Бюджетний кодекс України, до доходів загального фонду Державного бюджету України зараховуються 95% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату, а 2% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату зараховується до районних бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів.

Література

1. Решетилова Т. Б. Горная рента в механизме управления использованием недр. – М.: Изд-во МГГУ, 1997. – 178 с.
2. Ткаченко Н. И. Основные подходы к регулированию недропользования // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. – 2004. – № 80. – С. 65-72.
3. Закон України №1793-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – №7-8. – С. 49. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1793-19>.

ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СБЫТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УГЛЕДОБЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Наталья В. Трушкина

*Институт экономики промышленности НАН Украины, г. Киев, Украина
nata_tru@ukr.net*

На основе проведенных исследований выявлены специфические особенности и тенденции развития сбытовой деятельности предприятий угольной промышленности Украины. Среди них:

1. Постоянные колебания и изменения конъюнктуры рынка угля, нестабильный спрос на угольную продукцию, влияние фактора сезонности на формирование материального потока угольной продукции.

2. Неравномерное развитие процессов потребления и добычи угля в Украине. Так, по данным Государственной службы статистики Украины, объем потребления угля сократился за 2007-2015 гг. на 36,2% (с 71 до 45,3 млн. т), а добычи угля – на 49,2% (с 58,9 до 29,9 млн. т). При этом наблюдается рост соотношения объема потребления и добычи угля. Если в 2007 г. значение этого показателя составляло 1,21, то в 2015 г. – 1,52 раза. Это свидетельствует об увеличении уровня неудовлетворенности спроса потребителей угольной продукции (как правило, коксующегося и антрацитного угля). В структуре потребления энергетических материалов удельный вес угля вырос за 2007–2015 гг. на 5,7%, или с 25,2 до 30,9%.

3. Сокращение объемов добычи, готовой, товарной и реализованной угольной продукции государственных угледобывающих предприятий. По данным Министерства энергетики и угольной промышленности Украины, объем добычи государственных угледобывающих предприятий сократился за 2007–2015 гг. на 84,1% (с 42,2 до 6,7 млн. т), готовой угольной продукции – на 82,5% (с 28,6 до 5 млн. т), товарной – на 82,6% (с 28,2 до 4,9 млн. т), реализованной угольной продукции – на 84,3% (с 28,1 до 4,4 млн. т).

4. Увеличение объема остатков угля на складах государственных угледобывающих предприятий, то есть наблюдается тенденция профицита угольной продукции (как правило, угля газовой марки). Так, по данным Министерства энергетики и угольной промышленности Украины, объем остатков угля по Украине вырос за 2007-2015 гг. на 114,1% (с 1,29 до 2,76 млн.т), а на государственных угледобывающих предприятиях – на 68,1% (с 1,19 до 2 млн. т).

5. Снижение объема экспорта угля и, соответственно, рост его импорта (как правило, коксующегося и антрацитного). По данным Государственной службы статистики Украины, объем экспорта угля сократился за 2007–2015 гг. на 83,8% (с 3,7 до 0,6 млн. т), а объем импорта угля увеличился на 10,6% (с 13,2 до 14,6 млн. т). При этом наблюдается тенденция превышения объема импорта над экспортом угля. Если в 2007 г. значение этого показателя составляло 3,57, то в 2015 г. – 24,3 раза. По данным Государственной фискальной службы Украины,

общий объем импорта угольной продукции составил в 2016 г. 15,6 млн. т на сумму 1,47 млрд. долл. США. Из Российской Федерации в Украину импортировано угольной продукции на сумму 906 млн. долл. США (это 61% общего объема поставок антрацита), из США – 212 млн. (14% поставок), из Канады – 943 млн. долл. США (6% поставок). Кроме этого, уголь закупается в Польше, ЮАР, Австралии.

6. Неравномерность объемов отгрузки угля крупно- и среднеоптовым потребителям. Например, на одном из обследованных угледобывающих предприятий Украины объем отгрузки угля крупнооптовым потребителям снизился за 2001–2015 гг. на 65,8%, или с 1731,7 до 592,6 тыс. т, а среднеоптовым – на 87%, или с 509,3 до 66,4 тыс. т. При этом удельный вес отгрузки угля крупнооптовым потребителям увеличился за этот период на 12,6% – с 76,7 до 89,3%, а среднеоптовым потребителям сократился на 12,6% – с 22,6 до 10%. Удельный вес отгрузки угля мелкооптовым потребителям менялся незначительно и составлял 0,7%. Обследования показали, что в 2015 г. удельный вес поставок на ряде отечественных угледобывающих предприятий в структуре отгрузки угольной продукции крупнооптовым потребителям составил 86–90%, среднеоптовым – 3-10%, а мелкооптовым – 1-3%.

7. Увеличение уровня убыточности угледобычи в государственном секторе отрасли. В 2007 г. этот показатель составил 33,1%, в 2011 г. – 36,4, а в 2015 г. – 39,8%. В 2015 г. себестоимость 1 т товарной угольной продукции превышала цену в 1,7 раза (в 2007 г. – в 1,5 раз, в 2011 г. – в 1,6 раз).

8. Полная себестоимость в угольной промышленности Украины выросла в сопоставимых ценах за 2007–2015 гг. на 70,3% (с 12919 до 30234,2 млн. грн.), средний темп роста за этот период составил 106,9%. Затраты на организацию сбытовой деятельности в сопоставимых ценах уменьшились на 19,1% (с 212,8 до 138,5 млн. грн.), средний темп сокращения составлял 97,4%. Удельный вес затрат на сбытовую деятельность в полной себестоимости товарной продукции сократился за 2007-2015 гг. с 0,96 до 0,46%. Затраты на сбыт 1 т товарной продукции государственных угледобывающих предприятий увеличились на 36,5%, или 6,55 до 8,94 грн., средний темп роста составил 104,0%.

Таким образом, анализ статистических данных свидетельствует о тенденциях и закономерностях недостаточно эффективной организации сбытовой деятельности отечественных угледобывающих предприятий.

Для решения выявленных проблем целесообразным является разработка приоритетных направлений совершенствования организации сбытовой деятельности предприятий угольной отрасли, основными среди которых можно назвать формирование и развитие системы контрактных взаимоотношений с различными категориями потребителей угольной продукции; создание синдиката как эффективной модели партнерства между угледобывающими предприятиями различных форм собственности, добывающих уголь марки Г, который реализуется на ТЭС; формирование методического подхода к выбору эффективного канала сбыта угля; информационное обеспечение. Реализация перечисленного комплекса мероприятий будет способствовать повышению эффективности управления сбытовой деятельностью угледобывающих предприятий Украины в условиях нестабильности спроса.

SECTION 2

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY IN THE ERA OF STRUCTURAL CHANGES

OUTSTANDING QUESTIONS LEARNING THE BASICS REHABILITATION

Igor K. Churpiy, Natalia V. Churpiy
Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ch.igor.if@gmail.com

In recent years in Ukraine have been positive developments regarding the implementation of modern, scientifically based, improving methods of physical, psychological, educational, spiritual and medical rehabilitation. In many developed European countries, the establishment of a friendly environment for the existence of people with disabilities put into practice.

The main aim of this work was to study and deepening knowledge about issue of rehabilitation for improving the teaching of physical rehabilitation for medical students. Physical therapy is a discipline that has a special place. First of all, it is an integrated science that combines theoretical and clinical subjects. Teaching physical rehabilitation requires special approaches and specific measures to optimization mastering of students!

The use of different methods to influence the body for the purpose of rehabilitation evident effect on the various structures of the body through certain biochemical mechanisms affecting various organs, altering their functions.

There are some changes in the body, aimed at their normalization. In order to correct and most efficient combination of different fact or influencing the future expert body needs physical rehabilitation of basic knowledge of anatomy, normal and pathological physiology, chemistry, biochemistry, biomechanics. Physical rehabilitation is based on all these subjects and will be effective only in their rational and integrated together.

In the first stage of study in the university students must adapt to new conditions of learning new and much larger loads than at school. Adapting to each student is an individual. The main task facing teachers of higher educational institutions at the present stage is the formation from schoolboy personality to the student.

Search goes through the selection of educational content, new learning technologies, development methods by summarizing experience. In conducting physical rehabilitation should, to some extent, to carry out other types of rehabilitation (social, psychological and pedagogical). Only such a comprehensive approach in training students in the future will provide the total volume of rehabilitation. In conducting physical rehabilitation should be carried out and other rehabilitation

(social, psychological and pedagogical). Only such a comprehensive approach in training students in the future will provide the total volume of rehabilitation.

Analyzing the level of knowledge of students of the first courses it is not always sufficient level in disciplines that are taught in school (biology, chemistry, physics etc.), and each student has different level. This creates difficulties in mastering the program material and sets relevant tasks to the teacher. This is because public schools in which studied students, give different levels of basic knowledge of the basic disciplines.

Student learning depends on the rate of presentation lectures and volume which lector is telling in the lecture, emphasizing the most important information. Sentences should be simple and clear.

The perception of new material in lecture classes realized two analyzers – visual and auditory. In every person, they were developed differently. Therefore, the involvement in lectures both analyzers allows to increase the efficiency of teaching and learning. The requirements which relate to the illustrations have their own characteristics. The supplied material must be a clear, bright and concise. The best option is to use the most modern methods, including multimedia support lectures, films, etc. So, that requires further development of material base of the educational process.

During teaching physical rehabilitation in the lecture material we can found many new terms that students hear at the first time. For better mastering lectures, advisable to pre-acquaint students with new terms that will be used in specific lectures on the web portal of the university.

So, advisable teach students to work with educational materials and guides. Quality control of learning in students is conducted through systematic sections that contain different levels of complexity. The control of knowledge realized on the base of oral questioning, tests and situational problems. For successful mastering new material for each student which missed classes, must be created specific tests, also student should pass missed theme in full amount, because each next theme based on knowledge of the past.

There is important in the learning process for students in medical rehabilitation to involve them in research. This makes possible to have early stages of learning to teach future rehabilitators observe the results of their work, make generalizations and conclusions on the feasibility of the use of certain techniques, combinations.

Conclusions:

1. To optimize the learning process we must involve all the modern features in the study process that allow adapt most students to learning in higher education. Also it creates interest in the study of the subject, to unify the educational process and as a result improve the quality of the acquired knowledge and skills.

2. Training students in physical rehabilitation must be unique.

TO THE PROBLEM OF INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Svitlana Yu. Pampura

Donbas State Pedagogical University, Slovyansk, Ukraine

slana.p@mail.ru

The current state of the international relations of Ukraine requires a new approach to foreign language training of future specialists. University graduates should master a foreign language at a sufficient level for their professional and personal communication. Nowadays, a good level of English enlarges greatly applicants' chances to find an interesting and well-paid job, to get a promotion, to enjoy close relations with business partners. Thus, there is an urgent need for efficient foreign language methods for students of non-linguistic specialties.

Traditional methods of teaching foreign languages involve acquiring knowledge in artificial situations, which does not allow students to see the connection of the subject with their future professional activities. At the present time, more and more teachers are giving priority to the communicative method of English teaching. The objective matter of this method is speech itself that is the ultimate goal is communication. This method presupposes involving the whole group into simultaneous work, creating real communicative situations. Some tasks of problematic character, proposed to the group by the teacher, and lack of time for their solving contribute to the students' mental and academic activities.

The task of crucial importance for English teachers in non-linguistic universities is to uphold students' motivation for learning the language. It should be considered that teaching English for specific purposes is to be targeted at integration of communicative skills and language knowledge into a thematic and situational context of a certain professional field. Now, some Ukrainian universities provide teaching of some professional cycle subjects in English, which considerably facilitates the study and employment opportunities abroad.

Currently, the key issue of English teaching for non-linguistic students is the complex use of foreign language skills in solving real professional problems and practical tasks. "Foreign Language" turns out to be a discipline that can enrich the content of the professional education. It creates the opportunity to implement the interdisciplinary links between the professional subjects and the English language on the basis of integrated binary classes.

Integrated classes have proved their effectiveness in increasing the linguistic competence of students and improving the quality of their knowledge. Their aim is not to equip students with the established set of linguistic knowledge but to teach them to use their skills for conducting conversations on professional topics. Such classes help students to realize, in what way and for what purposes this knowledge can be applied.

Thus, the use of unconventional methods for the development of communicative competence as well as integration of the language knowledge and professional knowledge contribute to the successful implementation of the communicative method

of teaching English. The effective use of the communicative method indicates the increasing of the interest in learning foreign languages. The teaching process becomes developing, which is a peculiar feature of modern education in the world.

PECULIARITIES OF REFLECTIVE-PERCEPTUAL PROPERTIES OF LECTURERS OF FOREIGN LANGUAGES

Viktoriia V. Slabouz

Donbas State Pedagogical University, Slovyansk, Ukraine

slabouz.victoria@yandex.ru

From the standpoint of humanity, the ultimate goal of the educational process is that each person could become a full-fledged subject of activities, cognition and communication, free, spiritual, and responsible for what is happening in this world. The development of Ukrainian national school, as S. D. Maksimenko [2] points in his work, is inseparably connected with the improvement of the relationships between the pedagogue and student groups, between the pedagogue and students. In professional ethics of the lecturer, the researchers indicate, this point reflected in the comprehensive requirement to protect and promote the dignity of each student. Realizing by the lecturer the psychology of his/her students, taking into account their peculiarities in the ethics of their own behaviour is at the same time both his/her professional duty and the indicator of the pedagogical capabilities and methodical mastery [1]. This point especially concerns the lecturers of foreign languages.

The problem of cognition by the pedagogue the personality of the student has become relevant enough as it is directly connected with the humanistic tendencies that make up the leitmotiv of the modern educational and upbringing process. As A. A. Rean points out, the new various approaches in pedagogical language practice (pedagogy of cooperation, methods of immersion into the language environment, etc.) are associated with the transition from the conceptual system “subject – object” to the system “subject – subject”, from the one-sided process of the analysis to the two-sided one. The gradual join of psychology of activities and psychology of communication is taking place. It is especially seen on the example of the pedagogical disciplines the object of which is such activities that are built in accordance with the laws of communication (Language Oral and Written Practice, Practical Phonetics, theoretical disciplines of this or that language). Communication always assumes the parallel process of interpersonal cognition. The effectiveness of pedagogical communication depends substantially on the completeness and adequacy of cognition by the pedagogue the personality of the student.

The problem of productiveness of the pedagogical activities and communication is one of the most urgent problems of pedagogical and social-pedagogical psychology and teaching methods of foreign languages. The great objective complexity of the problem is due to the influence of the whole complex of factors on the result of the pedagogical activities, and subjective difficulty of its solution is fully connected with

numerous and varied approaches to its analysis and even to the very formulation of the problem.

The effectiveness of the pedagogical activities is significantly associated with the level of cognition by the pedagogue of the student, with the adequacy and completeness of cognition. In this regard, the reflexive-perceptual analysis of the relevant abilities should be considered as one of the most important factors in improving productivity of the pedagogical activities and pedagogical communication. The reflexive-perceptual abilities are reflected on the interpretation of the subjectively-objective relationships during the pedagogical acts and are connected with the specific sensitivity of the pedagogue both to his/her own personality and the student's personality.

The issues of the social pedagogical perception have been widely studied in national pedagogy (B. H. Anan'yev, A. A. Bodalyev, S. I. Voronina, A. A. Derkach, A. V. Petrovskyy, A. A. Rean and others).

But as the authors indicate, the social and pedagogical aspects of education and upbringing, the problems of pedagogical communication have received neither theoretical nor practical comprehension. The research of the social and psychological phenomena of the pedagogical and methodical process within the system "pedagogue – student" is relevant nowadays [3, 4].

The given theoretical points have defined the direction of our research, in particular: the peculiarities of the reflexive-perceptual characteristics of the lecturers with the different types of pedagogical interaction.

The aim of our research is to investigate the impact of the reflexive-perceptual characteristics on the peculiarities of the emotional reaction of the lecturer in the conflict situation and productivity of the pedagogical language activities.

The hypothesis of our research is as follows: the insufficient level of the development of the reflexive-perceptual skills of the lecturers forms such a stereotype of the professional conduct as emotional burnout; the adequacy of the emotional response of the lecturer in a conflict situation is greatly linked to the productivity of the pedagogical language activities.

Hypothesis testing was carried out in the process of solution of the following tasks of the research: disclosing of the psychological content of the concepts of pedagogical social perception and pedagogical language communication; defining the peculiarities of perception of the students by the lecturers; defining the peculiarities of self-perception of the lecturers; investigating the level of the syndrome of emotional burnout of the lecturers; defining the effectiveness of the pedagogical language activities; developing and approving the reflexive-perceptual training for the lecturers.

The practical significance of the results is that on their basis it is possible to improve productivity of pedagogical language activities and pedagogical communication. The obtained results show us the insufficient level of the development of the reflexive-perceptual skills of the lecturers, which forms such a stereotype of the professional conduct as emotional burnout. The adequate emotional response of the lecturer promotes effectiveness of the pedagogical activities.

References

1. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя: Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1967. – 183 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко. – Вид. 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
3. Реан А. А. Психология познания педагогом личности учащихся / А. А. Реан. – М., 1990 – 80 с.
4. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. С. Коломинский. – СПб : Питер Ком, 1999. – 416 с.

MORAL AND ETHICAL VALUES OF UNDERGRADUATE STUDENTS

Iana G. Tikan

*National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,
Kyiv, Ukraine
Y.Tikan@kpi.ua*

Nowadays modernization of higher education in Ukraine and its integration into the European educational system requires a rethinking of the basic principles of training students. The emphasis has been made on cultivating multidimensional, creative individual, capable of self-realization in the rapidly changing sociocultural conditions. This implies well-organized and systematic activities of higher educational establishments oriented on creating favorable conditions for spiritual, behavioral and intellectual development as well as instilling socially significant qualities, attitudes and moral ethical values in students to promote their self-improvement and to adapt to new conditions, generally speaking, to become a subject of sociocultural changes. Integration into the European educational environment for Ukraine means obtaining country's European identity and enhancing its educational opportunities. Therefore, the scientific and practical interest of Ukrainian researchers is constantly increasing to the international experience of European countries.

Theoretical analysis gives reason to conclude that higher education has a great potential to solve successfully the above-mentioned issues through introducing liberal education into university curricula. In order to provide appropriate conditions for developing the value-oriented youth, we need a broad education focusing on critical and creative thinking, developing the personality for productive professional activity, citizenship in the community and life in all its manifestations. The emphasis of higher education on axiological issues would shape undergraduate students' fundamental moral values and socially accepted patterns of behavior, which are the basis for personality worldview, inner culture and successful social life in future.

The term “ethics” is defined as universal standards and commitments that support justice, care, welfare and rights, and as a principled sensitivity to the rights of others. These values encapsulate what is good and bad for humans given their nature in the actions or inactions that they choose. Examples of ethical values might be hospitality, equity, professionalism, friendliness etc. The scholars J.K.Donlevy and K.D.Walker

highlight the basic sources for ethical values used individually or in society to identify an action or inaction as right or wrong, morally good or bad, among those included are: religion (sacred tradition), society (laws, customs and moral norms), organizations (culture embedded values), and family (generational tradition) [2, 4].

The term *moral values* refers to a set of principles guiding an individual on how to evaluate right versus wrong. People generally apply moral values to justify decisions, intentions and actions, and it defines the personal character of a person. Many authors use the term “morals” to refer to ethical practices, standards or beliefs, understanding them as interchangeable words, but there is the variance between private and public value sets. The term “morals” is more accurate to be used to refer to the attributes and values learned in childhood, pre-professional and private life, and the term “ethics” to the attributes and standards learned and required in the contest of professional life [3, 99]. Thus, ethics refers to a set of standards of behavior expected by a group of people to which an individual is a member, while moral values stress on a person’s moral code. Common ethics might be in conflict with moral values at times, especially in workplace. In educational policy, both in research and in practice, there are different ideas about the desired outcomes of education in the personal, social and moral domains, about how to work with values in education, and about the role of schools. Values are expressed in attitudes that become visible in opinions and concrete behavior. Attitudes based on moral values refer to being in society, being with others, and the reflective view on one’s own identity.

James Rest states that morality as an ensemble of processes, considering the following major components in developing a moral framework:

- 1) how does the person interpret the situation and view any possible action as affecting people’s affair,
- 2) how does the person figure out what the morally ideal course of action would be,
- 3) how does the person decide what to do,
- 4) how does the person implement what she or he intends to do [1, 29].

Rest highlight that this psychological model assumes that moral behavior is defined not by its external consequences solely, but by the internal processes that govern it. As sociocultural transformational processes in the world and Ukraine as well determine increased attention to personal characteristics of young people and shaping their humanistic liberal values, the further research of fundamental moral and ethical values of undergraduate students is of great importance that will shed a new light on axiological dimension in education. Researching the value theories further will illuminate moral and ethical values that will be determinable ones in successful social and cultural development of a person and are of great importance in contemporary globalized world.

References

1. Carroll J, Rest J. (1982). Moral development. In J. Wolman and G. Strieker (Eds.), *Handbook on developmental psychology* (pp. 434-451). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
2. Donlevy, J.K., Walker, K.D. (2011). *Working Through Ethics in Education and Leadership: Theory, Analysis, Plays, Cases, Poems, Prose, and Speeches*. Sense Publishers.
3. Sture, J. (2013). Moral Development and Ethical Decision-Making. In M. Selgelid, B. Rappert, *On the Dual Uses of Science and Ethics: Principles, Practices, and Prospects* (pp.97-120). Canberra, Australia: ANU E Press.

КЛАСИФІКАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Олена С. Бескорса¹, Олена Є. Ішутіна², Ірина М. Лобачова³

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

¹beskorsy@inbox.ru, ²anel84@bk.ru, ³sbitneva.irina@ukr.net

Інтеграційні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, вимагають перегляду підходів до вивчення іноземної мови в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах та урізноманітнення методів і прийомів навчання відповідно до «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти...», нормативних документів, рекомендованих Радою Європи.

Початкова освіта й методика навчання іноземної мови, зокрема, мають бути націлені на підвищення інтелектуального рівня розвитку учня, адже саме в цей період починається формування мовної особистості молодшого школяра. Головною метою вивчення іноземної мови в початковій школі є формування в учнів певного рівня комунікативної компетентності, зокрема навчити їх спілкуватися іноземною мовою в межах тем, визначених для початкової ланки.

Застосування комп'ютерних технологій дозволяє відкрити нові перспективи для результативного вирішення завдань навчання, освіти, виховання й розвитку особистості молодшого школяра під час навчання іноземної мови. Адже комп'ютер як носій інформації має практично невичерпний потенціал для задоволення інформаційних потреб молодших школярів і стимуляції різних мотивів їхньої діяльності: ігрових, комунікативних, лінгвопізнавальних, соціокультурних, естетичних тощо.

Вирішенням проблеми оптимізації та пошуком шляхів підвищення ефективності навчання іноземної мови в початковій школі займається низка вчених (Н. Бірюкевич, О. Коломінова, О. Метьюлкіна, О. Петренко, В. Редько, С. Роман та ін.). Вони збагачують методику новими науковими розробками щодо навчання усномовленнєвої діяльності, тестових форм контролю та інших аспектів навчального процесу. Проте, як показує практика навчання, реальний рівень сформованості в учнів англomовної комунікативної компетентності після закінчення початкової школи часто виявляється недостатнім для реалізації іншомовного спілкування в межах вимог Програми та симпозіуму Ради Європи. Одним із шляхів можливого покращення навчання іноземних мов у початковій школі є використання комп'ютерних технологій.

Метою дослідження є класифікація комп'ютерних технологій та виявлення шляхів їх функціонування в навчанні іноземних мов. Доцільним є визначення поняття «комп'ютерні технології» для виявлення їхньої ролі та способів функціонування в навчанні усного англomовного мовлення. Комп'ютерні технології (англ. Computer Science) – це узагальнена назва технологій, що відповідають за зберігання, передачу, обробку, захист і відтворення інформації з використанням комп'ютерів, а також відповідна наука. Однак, у дослідженні до

уваги взято ідеї І. Захарової та Є. Пасічника, які визначають поняття «комп'ютерні технології» у більш вузькому значенні. Вони висновують, що комп'ютерні технології є інформаційними технологіями, які можуть використовувати комп'ютер як один із засобів, не виключаючи при цьому застосування аудіо- та відеоапаратури, проекторів та інших технічних засобів.

Упровадження комп'ютерних технологій відбувається через низку засобів, які можна поділити на дві категорії: 1) електронні навчальні матеріали та 2) комп'ютерні тестові програми.

Електронні навчальні матеріали використовуються для створення інформаційного наповнення уроків англійської мови. До таких матеріалів належать електронні підручники з англійської мови для початкової школи, а також додатки до них, що виконують роль тренажерів.

Комп'ютерні тестові програми надають інструментарій для поточного та рубіжного контролю результатів засвоєння лінгвістичного матеріалу та комунікативних умінь та навичок, самоконтролю в інтерактивному режимі.

Аналіз лінгводидактичної літератури дозволяє стверджувати, що комп'ютерні програми з іноземної мови для початкової школи мають бути спрямовані насамперед на формування комунікативної компетентності, зокрема на аудіювання й говоріння. Крім того, під час використання цих програм мають бути вирішені й такі додаткові завдання, як: 1) створення умов для ранньої іншомовної комунікативної адаптації молодшого школяра; 2) розширення активного і пасивного словникового запасу учнів; 3) набуття культурологічних знань; 4) формування культури іншомовного спілкування; 5) сприяння розвитку мотивації щодо подальшого оволодіння англійською мовою; 6) формування потреби у використанні іноземної мови як засобу спілкування тощо.

За функціональним призначенням комп'ютерні програми поділяють на: 1) навчальні; 2) ігрові; 3) інформаційні; 4) контрольні; 5) комбіновані. Але, ураховуючи той факт, що провідним видом діяльності молодших школярів є ігрова діяльність, можемо стверджувати, що пріоритетними для цього віку мають стати ігрові або комбіновані комп'ютерні програми з елементами гри, самонавчання і самоконтролю.

Саме за допомогою таких програм молодшому учню легко уявити себе в ролі: 1) носія іноземної мови; 2) спостерігача функціонування двох мов: іноземної та української (С. Роман, О. Коломінова).

Отже, застосування комп'ютерних технологій на уроках англійської мови відповідає сучасним новим цілям і завданням навчання іноземної мови в початковій школі, що обумовлено реорганізацією іншомовної освіти в Україні. Використання комп'ютерних технологій під час навчання учнів молодшого шкільного віку англійської мови сприяє результативному оволодінню ними іншомовною комунікативною компетентністю, бо комп'ютерні програми розроблено відповідно до вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, з урахуванням їхніх потреб, що робить процес вивчення англійської мови легким і доступним.

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ганна В. Біличенко

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
slavdpu-do@mail.ru*

Соціальна сутність комунікативного розвитку особистості виявляється в різних форматах взаємодії: людини і навколишнього об'єктивного світу; людини і світу суб'єкт-об'єктних соціальних стосунків, соціальних статусів та ролей; людини і її внутрішнього світу, світу свого «Я», своєї індивідуальності.

Сучасні дослідження соціально – комунікативного розвитку особистості базуються на теорії загальної соціалізації особистості (Б.Ананьєв, Г.Андрєєва, І.Бех, І.Кон, О.Кононко, О.Леонтьєв, І.Рогальська-Яблонська, О.Сухомлинська); звертаються до концептуальних положень розуміння процесу спілкування, його внутрішнього та зовнішнього змісту і етичної сутності (К.Абульханова – Славська, Г.Балл, О.Бодальов, О.Бондаренко, О.Леонтьєв, Л.Петровська); розуміння місця та ролі соціального виховання в сучасному освітньому просторі (О.Безпалько, І.Бех, А.Капська, А.Рижанова, С.Харченко); висвітлення закономірності соціального розвитку в дитячому віці (Л.Божович, Л.Виготський, Д.Ельконін, О.Запорожець, В.Мухіна, Д.Фельдштейн); визначення науково методичних засад концепції активного навчання (І.Бех, Ю.Ємельянов, М.Єрастов, Р.Мартінова, В.Сухомлинський).

Аналіз теоретичних і практичних аспектів досліджуваної проблеми дозволив виявити суперечності між:

- визначальною роллю комунікативного розвитку в становленні особистості і недостатністю цілеспрямованої педагогічної системи формування відповідних умінь;
- потенційними можливостями соціально-педагогічної роботи з дітьми молодшого шкільного віку та низьким рівнем результативності цієї роботи щодо соціального та комунікативного розвитку молодших школярів.

Комунікативний розвиток здійснюється у процесі міжособистісної взаємодії, є результатом освоєння суб'єктом спілкування комунікативного досвіду суспільства.

Очевидно, що саме комунікативна діяльність частіше за все створює індивідуальні проблеми, провокує дисгармонію «Я-концепції» та неадекватну взаємодію з іншими.

Саме це доводить необхідність соціально-педагогічного втручання, потреба в якому «...з'являється тоді, коли у індивіда, особистості групи складається проблемна ситуація у взаємовідносинах з середовищем» [Беляєва Л.О.]; визначає соціально-педагогічну направленість проблеми розвитку комунікативної культури молодших школярів.

Аналіз наукових досліджень з проблеми дає нам можливість визначити вихідні позиції для побудови експериментального дослідження:

- міжособистісна взаємодія має бути не тільки комунікативно ефективною, а й психологічно комфортною, що пов'язане з розвитком культури спілкування, має моральний сенс, зумовлює характер ставлення до інших людей і до самого себе. Ступінь та якість представленості даних характеристик особистості визначається сформованістю її комунікативного потенціалу;

- структура комунікативного потенціалу особистості включає чотири взаємопов'язаних та взаємообумовлених рівня: базовий, змістовний, операційний, рефлексивний, які визначають сутнісні характеристики даного феномену;

- базовий рівень комунікативного потенціалу визначає загальну направленість та мотивацію комунікативних дій, включає в себе внутрішні установки та ціннісні орієнтації особистості у комунікативній сфері;

- змістовний рівень комунікативного потенціалу забезпечує побудову комунікативних програм для вирішення конкретної комунікативної ситуації, усвідомлення реальної цілі спілкування;

- операційний рівень комунікативного потенціалу особистості представляє собою систему комунікативних вмінь та навичок;

- рефлексивний рівень комунікативного потенціалу особистості забезпечує оцінювання та аналіз власних комунікативних дій, містить єдність внутрішньо-особистісних та поведінкових особливостей.

Дані положення визначили понятійне поле нашого дослідження, моделювання діагностичного інструментарію та побудову системи соціально-педагогічного впливу на комунікативний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Дослідження психологів в області психології спілкування дозволяють стверджувати, що комунікативні проблеми детерміновані особливостями психологічної природи людини і людських стосунків: негармонійним розвитком різних характеристик особистості, її відношень і соціального контексту. Це дає підставу для визначення вихідних позицій і змісту соціально-педагогічного впливу на комунікативний розвиток дітей молодшого шкільного віку. Конкретизувати вектори становлення даного феномену і змодельовати напрям соціально-педагогічної корекції можливо, виходячи зі складових комунікативного потенціалу особистості і його рівнів.

Комунікативний розвиток особистості – складний багатоструктурний процес, розвиток якого забезпечує ефективну міжособистісну взаємодію, її адекватність, успішність, індивідуальну своєрідність. Суб'єктивність і суперечність дефініцій ставлення до себе і до іншого, особливості соціальної та індивідуальної ситуації розвитку дитини дозволяють розглядати даний процес в контексті соціально-педагогічної діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Людмила Г. Гаврілова

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
lusjamuz64@gmail.com*

Характерною рисою сучасної мистецької освіти є її оновлення у відповідності до вимог єдиного інформаційного простору, що наразі активно формується в межах університетського інформаційно-комунікаційного освітнього середовища. Типовим явищем навчання мистецтва стає розроблення й активне впровадження електронних освітніх ресурсів, використання інформаційно-довідкових мультимедійних джерел, електронних підручників і посібників, навчально-методичних програмних засобів тощо. Поступово до мистецької освіти залучаються й засоби дистанційного навчання. Пошук нових форм і методів викладання різних видів мистецтва, ефективних в умовах дистанційної освіти, є актуальним напрямом сучасної мистецької педагогіки.

Різні аспекти дистанційного навчання вивчають українські науковці В. Биков, Н. Жевакіна, В. Кухаренко, М. Лещенко, В. Олійник, О. Рибалко, Н. Сиротенко, О. Спірін, П. Стефаненко, А. Яцишин та ін., російські вчені А. Андрєєв, Є. Полат, І. Роберт, В. Солдаткін, А. Хуторської, американські та європейські дослідники Ч. Ведемеєр (C. Wedemeyer), Р. Деллінг (R. Dellinh), Б. Холмберг (B. Kholmberh), О. Петерсон (O. Peterson), Е. Розетт (A. Rossett), Р. ВоганФразе (R. VaughanFrazze), Р. Шанк (R. Schank) та ін.

Не зважаючи на значну кількість наукових розвідок щодо проектування, розроблення, впровадження дистанційних курсів (ДК), їх забезпечення електронними навчальними ресурсами, у сучасній науці практично відсутні дослідження цих процесів у галузі мистецької освіти. Відомо, що в навчальних середовищах факультетів мистецтв та мистецьких вишів України створені окремі дистанційні курси з музичного, образотворчого, хореографічного мистецтва, проте ознайомитися з їх структурно-змістовим контентом не можливо, оскільки ці курси є закритими.

Спробуємо висвітлити специфічні умови використання комп'ютерних технологій у дистанційних курсах із музично-історичних дисциплін та особливості впровадження цих курсів у професійну підготовку майбутніх учителів музики, спираючись на власний досвід.

1. *Інтенсивне залучення засобів мультимедіа до всіх видів навчальної діяльності та ресурсів дистанційного курсу.* Зазначимо, що широке впровадження мультимедійних засобів під час вивчення музично-історичних дисциплін не є випадковим чинником. Саме ці дисципліни є багатопрофільними курсами інтегрованого плану, оскільки включають різні аспекти музичної культури, серед яких систематизація музичних форм в їх історичному розвитку, інструментознавство, музичне виконавство, власне музична література (біографії композиторів, інформація про окремі твори), музична палеографія тощо. Крім

того, історія музики завжди потребує використання міждисциплінарних зв'язків із предметами загальноосвітнього циклу (історією, літературою, культурологією), музично-теоретичними дисциплінами (аналізом музичних творів, теорією музики, гармонією та ін.), різними видами мистецтва (живописом, театром, кіно, хореографією тощо).

Історія музики, у такий спосіб, серед гуманітарних дисциплін є одним із найбільш різнопланових і багатоскладних курсів, який включає значний обсяг інформації, у тому числі візуальної та звукової. Об'єднати різні складники в рамках одного дистанційного курсу, залишивши його при цьому відкритим для інновацій, дають можливість засоби мультимедіа. Саме під час вивчення історії музичного мистецтва доцільно синтезувати вербальну, візуальну, звукову та графічну інформацію, поєднувати абстрактно-логічні та предметно-образні форми наочності, підвищувати мотивацію навчання в наслідок єдності емоційності та образності мультимедійної форми викладу навчального матеріалу.

Віртуальні навчальні середовища дистанційного навчання, зокрема MOODLE, надають можливості вводити мультимедійний контент майже в усі види діяльності та ресурси дистанційного курсу: теоретичний лекційний матеріал доцільно наповнити візуальними даними та аудіо-фрагментами музичних творів; розробити презентації та інтерактивні плакати до окремих тем курсу (з допомогою веб-сервісів Glogster, Padlet) із широким використанням мультимедійного контенту; залучати засоби мультимедіа до тестового контролю та завдань самостійної роботи студентів.

2. Специфічне проведення контролю знань та умінь, набутих під час вивчення музично-історичного дистанційного курсу. Як відомо, опанування музично-історичних дисциплін спрямовано на набуття професійно зорієнтованих музичних знань, які, з одного боку, сприяють формуванню цілісного уявлення про музичне мистецтво, його соціальну природу, функції й місце в суспільному житті, естетичні норми і критерії музичної культури, з іншого – допомагають сприйняттю конкретних музичних здобутків, а саме: закономірностей розвитку мистецтва музики, особливостей його інтонаційної мови, структурованості форми, жанрово-стильових різновидів, засобів художньо-образної виразності. У першому випадку йдеться про ключові музичні знання, у другому – про специфіковані.

Для того, щоби перевірити сформованість ключових знань, набутих під час вивчення дистанційного курсу з історії музичного мистецтва, достатньо провести звичайне тестування в навчальному середовищі MOODLE з використанням тестових завдань різних типів. Перевірка специфікованих музичних знань, а також сформованості особливих умінь сприйняття музики, розвиненості навичок слухання музики, розпізнавання музичних творів на слух вимагає проведення музичної вікторини (впізнавання творів із визначенням їх авторів, частини або конкретної теми великого твору). Можливості тестових модулів середовищ дистанційного навчання дозволяють створити музичні вікторини у вигляді тестових завдань закритої та відкритої форми.

3. *Використання методів дистанційного навчання, специфічних для музично-історичних дисциплін:* метод створення історико-культурного контексту із використанням комп'ютерних технологій, який передбачає так зване контекстне вивчення музики, своєрідний «вихід» за межі музичного мистецтва; методи синхронічного та діахронічного аналізу творів, які передбачають залучення «міжхудожніх асоціацій» і спілкування з іншими мистецтвами, що уможлиблюють комп'ютерні технології; метод візуалізації музичних творів, побудований на точному візуальному відтворенні власних емоцій, відчуттів, візуальних образів, які виникають під час слухання певного музичного твору.

Впровадження дистанційних курсів у професійну підготовку майбутніх учителів музики має перспективи подальшого наукового пошуку, які вбачаємо, передусім, у залученні нових форм і методів дистанційного навчання.

РОЗРОБКА ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФАХІВЦЯ ФАРМАЦІЇ

Мар'яна І. Гаркуша, Рита В. Сагайдак-Нікітюк
Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
sagaidak_rita@ukr.net

В умов євроінтеграції України в світову спільноту та наближення вітчизняного законодавства до світових стандартів перед фармацевтичною галуззю гостро постає проблема удосконалення своєю діяльності. Відповідно до Національної Лікарської (фармацевтичної) політики [6] основними напрямками поліпшення стану фармації є обґрунтування вибору основних лікарських засобів (ЛЗ) і виробів медичного призначення (ВМП) та цін на них, оптимізація системи фармацевтичного постачання (оптова та роздрібна реалізація), розвиток національного фармацевтичного виробництва, забезпечення відповідної якості ЛЗ, розробка сучасних препаратів, а також кадрове забезпечення фармацевтичних закладів, контроль та оцінка виконаної роботи тощо. Таким чином, одним з головних завдань розвитку фармації в Україні є забезпечення всіх ланок висококваліфікованими фахівцями. Це, в свою чергу, вимагає від них бути, по-перше, обізнаними стосовно новачків в фармацевтичній науці та практиці, розвитку та змін галузевих законодавчих актів, належних практик та відповідних стандартів, нових оригінальних і генеричних ЛЗ, сучасних досягнень в галузі медицини, способів та методів використання ЛЗ; по-друге, толерантними, урівноваженими, відповідальними і т.п. відносно споживачів, партнерів і колег. Тобто володіти певним набором соціально-психологічних компетентностей, потрібних фахівцям фармації для здійснення своєї професійної діяльності.

На підставі проведених досліджень визначено, що до професійно значущих соціально-психологічних характеристик фахівців фармації належать:

- поведінкова компетентність;

- емоційно-вольова компетентність;
- інтелектуально-пізнавальна компетентність;
- комунікативна компетентність;
- організаторська компетентність;
- творча компетентність;
- мотиваційно-ціннісна компетентність.

Для оцінювання сформованих соціально-психологічних характеристик фахівця фармацевції доцільним є створення відповідного інструментарію [1-5, 7]. За результатами досліджень дібрано комплекс тестів, які всебічно характеризують соціально-психологічні компетентності фахівців фармацевції (табл.1).

Таблиця 1. Опис методів тестування соціально-психологічних компетентностей фахівців фармацевції

Метод	Сутність	Соціально-психологічні компетентності
Короткий орієнтовний тест Вандерліка	Визначає загальні здібності фахівця	Здатність узагальнення й аналізу матеріалу Гнучкість мислення Інертність мислення Високий рівень відволікання Швидкість і точність сприйняття, розподіл і концентрація уваги Грамотність Вибір оптимальної стратегії виконання завдань Просторова уява
Тест на рівень суб'єктивного контролю (РСК)	Виявляє тип поведінки та локус контролю фахівця	Екстернальний тип Інтернальний тип Локус контролю
Опитувальник комунікативної толерантності В.В. Бойко	Досліджує рівень толерантності	Схильність до конфліктів
Опитувальник Смекала-Кучера	Дозволяє виявити прагнення та цінності фахівця	Прагнення фахівця
Методика Н.Є. Стамбулової	Оцінює рівень розвитку власних вольових якостей фахівця	Цілеспрямованість Наполегливість Завзятість Сміливість Рішучість Ініціативність Самостійність Витримка
Тест Кеттелла 16 PF	Вимірює 16 факторів особистісних рис та властивостей фахівця, що відображають відносно стійкі способи його взаємодії з оточуючим світом і самим собою	Емоційні, комунікативні, інтелектуальні властивості Властивості саморегуляції, які узагальнюють інформацію фахівця про самого себе

Таким чином, був дібраний комплекс тестів, що всебічно характеризують соціально-психологічні компетентності, якими повинен володіти сучасний фахівець фармацевції.

Література

1. Ануфриев А. Ф. Психологический диагноз: система основных понятий / А.Ф.Ануфриев. – М., 1995. – 160 с.
2. Белова О. В. Общая психодиагностика : метод. указания / О. В. Белова. – Новосибирск : Научно-учебный центр психологии НГУ, 1996. – 40 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика : учеб. для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2003. – 351 с.
4. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л.Ф.Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер, 2001. – 207 с.
5. Кумков Л. В. Психологическое исследование : метод. рек. по проведению / Л.В.Кумков. – СПб., 1994. – 119 с.
6. Проект Національної політики щодо забезпечення лікарськими засобами // Еженедельник «Аптека» [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.apteka.ua/article/383565>
7. Психологическая диагностика : учеб. пособие / К. М. Гуревич, М. К. Акимова, Г.А.Берулава и др.; ред.-сост. Е. М. Борисова. – Бийск, 1993. – 324 с.

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ХІМІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ірина М. Главатських

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Слов'янськ, Україна

RIM-GIM@yandex.ru

Підвищення якості навчання у вищих навчальних закладах – важлива проблема освіти на сучасному етапі. Головна функція дидактичної системи – стимулювання і доведення якості пізнавальної активності тих, хто навчається, до рівня самоосвіти та здатності самореалізовувати цей принцип на усіх етапах навчання та професійної діяльності.

В умовах постійного оновлення наукової інформації, головним для спеціаліста будь-якого профілю (і зокрема хімічної галузі) стає самостійний пошук і відбір інформації, яка необхідна йому для подальшого вдосконалення професійної майстерності. Набуті знання, якщо їх не оновлювати, швидко старіють. До того ж, освіченим стає фахівець, який не лише постійно поповнює свої знання, а й виявляє творчість у розв'язанні професійних проблем.

Робітники освіти продовжують пошуки нових підходів до структурування знань, як засобу цілісного розуміння і пізнання світу. Необхідна інтеграція, об'єднання, синтез часткових знань із окремих предметів у цілісну наукову картину світу, яка з одного боку сприяє розвитку особистості, залишає менше можливостей для формування комплексів, стандартних стереотипів мислення, з іншого – заставляє мислити, шукати, відкривати нове. Вона також забезпечує формування цілісної особистості, розкриває цілісну наукову картину світу, формує наукове розуміння основних законів.

Розглянемо детальніше інтеграцію знань студентів – як умову якісної підготовки фахівців хімічного виробництва. Так, студенти вивчають методику викладання хіміко-технологічних дисциплін, ціль якої – формування навчально-

методичного мислення інженера-педагога на базі знань, вмінь і навичок проведення учбових занять з виробничого навчання і спеціальним предметам хіміко-технологічного профілю в професійно-технічних училищах (ліцеях) і технікумах (коледжах). Методика викладання хіміко-технологічних дисциплін і виробничого навчання завершує цикл психолого-педагогічної підготовки фахівців. Вона – зв'язуюча ланка між дисциплінами психолого-педагогічного циклу і спеціальними дисциплінами.

Інтеграція знань студентів здійснюється на основі різноманітних процесів хімічної промисловості, в яких вихідні матеріали зазнають перетворення глибокі і супроводжуються зміненням агрегатного стану, складу речовини, внутрішньої структури. Поряд з хімічними реакціями, що є основою хіміко-технологічних процесів, останні включають різноманітні фізичні (і механічні) і фізико-хімічні процеси, до яких відносять: переміщення твердих матеріалів і рідини, подрібнення і класифікація їх, скраплення та транспортування газів, нагрівання і охолодження речовини, їх перемішування, розподіл рідких і газових неоднорідних сумішей, випарювання розчинів, сушка матеріалів тощо. При цьому способі проведення цих процесів часто визначає ефективність і рентабельність виробничого процесу у цілому.

Технологія виробництва різноманітних хімічних продуктів і матеріалів (кислот, лугів, солей, мінеральних добрив, красителів, полімерних і синтетичних матеріалів, пластмасі...) включає ряд однотипних фізичних і фізико-хімічних процесів, які характеризуються загальними закономірностями. Ці процеси в різних виробництвах проводяться в аналогічних по принципу дії машинах і апаратах, які повинні проектувати і виготовляти інженери-механіки. Наприклад, одним з основних процесів є перегонка (ректифікація) – процес розподілу рідких сумішей, оснований на відмінностях тиску парів компонентів суміші, який застосовується для розподілу рідкого повітря і азотної кислоти, у виробництві кисню, розподілу складної суміші органічних продуктів при отриманні дівініла у виробництві каучуку (синтетичного) і в багатьох інших хімічних виробництвах.

До основних апаратів належать тарілчасті та насадні колони, які застосовуються не тільки для проведення процесів ректифікації, а і для добування компонентів із газових або парових сумішей рідким поглинувачем (процеси абсорбції), очищування газів від пилу тощо, а також компресори і насоси, фільтри і центрифуги, теплообмінники і сушарки, які в різних сполученнях складають типові обладнання більшості хімічних виробництв, що є основою інтегрованих знань про технологію хімічного виробництва.

Особливе місце в підготовці фахівців хімічного виробництва займає інтеграція знань з фундаментальних наук. Так, в курсі «Процеси і апарати хімічних виробництв» вивчають принципи влаштування і методи розрахунку апаратів і машин, теорію основних процесів, що для проведення цих процесів застосовуються. Аналіз закономірностей протікання основних процесів і розробка узагальнених методів розрахунку апаратів спричиняються виходячи з фундаментальних законів насамперед математики, фізики, хімії, фізичної хімії, термодинаміки, економіки, інших наук. Курс будується на основі виявлення

аналогії зовнішньо різнорідних процесів і апаратів незалежно від галузі хімічної промисловості, в якій використовуються. В цьому курсі вивчаються і закономірності переходу від лабораторних процесів і апаратів до промислових. ПАХВ – інженерна дисципліна, важливий розділ теоретичних основ хімічної технології (складова частина комплексу дисциплін, що висвітлюють різні аспекти хімічної технології як науки).

Сучасні вимоги до проектування хіміко-технологічних виробництв приводять до необхідності багатоваріантних розрахунків як окремих апаратів, так і технологічних схем різних виробництв з ціллю розробки оптимальних технологічних процесів. Студенти повинні вибрати оптимальні конструкції апаратури і раціональні схеми їх з'єднання в технологічній схемі. Розрахунки треба виконувати на ЕРМ. Для цього потрібні інтегровані знання по складанню або розробці алгоритмів розв'язання. Застосування методів і технічних засобів сучасної кібернетики поліпшує моделювання хіміко-технологічних процесів, а також машин і обладнання, що включають математичне моделювання.

Отже, інтеграція знань студентів з дисциплін – необхідна умова якісної підготовки фахівців хімічних виробництв.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Ольга В. Гнатюк

*Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна
gnatyuko@bk.ru*

На сучасному етапі в умовах реформування освіти актуальною є проблема формування компетентностей учнів, зокрема, здоров'язбережувальної. Адже навчити школярів берегти та зміцнювати своє здоров'я і здоров'я оточуючих людей – одне з важливих завдань української школи.

Одним із видів роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності учнів є уроки з «Основ здоров'я», які введено в навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів. Предмет «Основи здоров'я» відіграє важливу роль у системі навчання і виховання школярів, мета якого визначена у навчальній програмі, а саме: «формування компетентності зі збереження здоров'я учнів на основі засвоєння ними знань про здоров'я та безпеку, практичних навичок здорового способу життя і безпечної поведінки, сприяння їхньому фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку і, завдяки цьому, – утвердження ціннісного ставлення самих школярів до життя і здоров'я» [5, с. 314].

Компетентність щодо збереження здоров'я – це здатність учня застосовувати всі належні компетенції в конкретних умовах життєвої або навчальної ситуації на користь збереження, зміцнення і формування здоров'я.

Здоров'язбережувальні компетенції – це суспільно визнаний рівень знань,

умінь, навичок, ставлень, які сприяють здоров'ю у всіх сферах життєдіяльності людини [5]. Основними завданнями предмета «Основи здоров'я» є: формування в учнів знань про здоров'я та безпечну поведінку; розвиток у школярів мотивації дбайливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я оточуючих людей; розвиток умінь самостійно приймати рішення щодо власних вчинків; набуття учнями власного досвіду зі збереження здоров'я з урахуванням фізичного стану; використання у повсякденному житті досвіду здоров'язбережувальної практичної діяльності для власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Досягнення мети з даного предмета можливе за умов використання здоров'язбережувальних підходів до навчання, які розглядаються як сукупність прийомів і методів організації навчально-виховного процесу без шкоди для здоров'я учнів (забезпечення школяреві можливості збереження здоров'я за період навчання в школі, формування у нього необхідних знань, умінь і навичок зі збереження й зміцнення здоров'я, навчання використовувати отримані знання у повсякденному житті, формування валеологічного мислення тощо).

З метою підтримання і збереження здоров'я учнів у навчально-виховному процесі слід також враховувати такий важливий чинник, як організація навчального дня. Для цього необхідно:

- стежити за тим, щоб навчальне навантаження відповідало віковим та індивідуальним можливостям школярів;
- забезпечити і підтримувати рухову активність дитини; правильну робочу позу при різноманітних видах діяльності; охорону зору та слуху.
- дотримуватись раціонального режиму праці та відпочинку; організовувати режим навчальних занять з урахуванням динаміки розумової працездатності учнів протягом навчального дня, тижня, року;
- створити оптимальні умови середовища навчання (мікроклімат, освітленість, шкільне обладнання тощо), які відповідають гігієнічним нормативам та вимогам;
- уважно стежити за станом кожної дитини, оцінювати її настрій та емоційні реакції [6].
- Формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках буде ефективною за таких умов:
 - постійної мотивації учнів до здорового способу життя і безпечної поведінки;
 - проведення різних типів уроків із застосуванням інтерактивних методів навчання, проведенням практичних робіт; забезпечення змістових і мотиваційних зв'язків предмета з навчальним матеріалом інших предметів;
 - наявності навчально-методичного забезпечення для всіх учасників навчально-виховного процесу (зокрема, підручників з «Основ здоров'я») [1-4];
 - наявності підготовленого вчителя і відповідного освітнього середовища із спеціальним обладнанням;
 - співпраці вчителя з батьками, батьків з дітьми; ціннісного ставлення вчителя і батьків до свого здоров'я, особистого прикладу дотримання правил здорового способу життя і безпечної поведінки.

Література

1. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: 1 кл. / О.В.Гнатюк. – К.: Генеза, 2012. – 112 с.
2. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В.Гнатюк. – К.: Генеза, 2012. – 112 с.
3. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В.Гнатюк. – К.: Генеза, 2013. – 144 с.: іл.
4. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В.Гнатюк. – К.: Генеза, 2015. – 160 с.: іл.
5. Гнатюк О.В. Основи здоров'я. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / [Т. Є. Бойченко, Т. В. Воронцова, О. В. Гнатюк та ін.] // Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – С. 314-327.
6. Зайцев Г.К. Школьная валеология: педагогические основы обеспечения здоровья учащихся и учителей. / Г.К. Зайцев. – СПб.: «Детство – Пресс», 2001. – 160 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Вікторія О. Гринько¹, Світлана М. Грицай²

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

¹tysinda16@gmail.com, ²belevich58@mail.ru

Упродовж останніх десятиліть відбуваються грандіозні зміни в галузі освіти, які пов'язані зі стрімким розвитком цифрових технологій. Школи активно впроваджують інноваційні технології у навчальний процес, готуючи дітей до життя у суспільстві нових можливостей.

Останнім часом у навчально-виховному процесі все ширше використовуються LEGO-технології, які спрямовані на розвиток конструктивного мислення, уяви, бажання експериментувати і винаходити, що відповідає змісту реформи освіти, зокрема нової української школи.

В Україні офіційним початком впровадження в освітній процес даної технології вважається 2009 рік, коли було схвалено програму курсу інформатики за вибором «Основи робототехніки» для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (протокол №4 від 28.05.2009 року науково-методичною радою з питань освіти Міністерства освіти і науки України). Метою курсу є створення умов для вивчення основ алгоритмізації та програмування з використанням інтерактивного конструктора Lego Mindstorms NXT, розвитку науково-технічного та творчого потенціалу особистості дитини шляхом організації її діяльності в процесі інтеграції початкового інженерно-технічного конструювання та основ робототехніки, організації дозвілля учнів у позаурочний час [1]. Набір LEGO є актуальним і відповідає всім сучасним тенденціям у світовій педагогіці. Дуже важливо, що тепер учні нарешті програмують усвідомлено, адже робот підключається до планшета (ноутбука) за допомогою Bluetooth. Внаслідок цього програму можна легко змінити, запустити і рухатися з планшетом за роботом, спостерігаючи, як програма керує діями робота. Діти з захопленням експериментують з програмою, досліджують нові команди, і, внаслідок цього, можуть вирішити програмно більш складну задачу, ніж

передбачалося спочатку. Особливістю організації навчання з LEGO є те, що учням пропонуються завдання зі звичайного життя. Розв'язуючи їх, діти ставлять запитання, шукають необхідну інформацію, будують і досліджують моделі, пишуть програми. Тобто знання не подаються в готовому вигляді, а стимулюється їх самостійний пошук. Тут актуальним стає і командна робота, і протоколювання процесу роботи, і захист проектів. У процесі роботи з набором в учнів формуються певні компетенції: комунікативні, навчально-пізнавальні, комунікаційні, мовні, компетенції діяльності, ціннісно-сміслові, компетенції особистісного самовдосконалення, читацькі тощо.

Комплект навчальних матеріалів та програмне забезпечення WeDo 2.0 дозволяють проводити захоплюючу проектну діяльність з учнями, розвивають навички проектування, конструювання та програмування [2].

WeDo 2.0 включає ряд різних проектів, що наочно демонструють принципи роботи різних технологій, фізичних законів або природних явищ. Виконання проектів розбито на три етапи:

1. Дослідження: учні знайомляться з науковою або інженерною проблемою, визначають напрям досліджень і розглядають можливі рішення.
2. Створення: учні збирають, програмують і модифікують модель LEGO®. Проекти можуть відноситися до одного з трьох типів: дослідження, проектування і використання моделей. Етап створення розрізняється для різних типів проектів.
3. Обмін результатами: учні представляють і пояснюють свої рішення, використовуючи моделі LEGO і документ із результатами досліджень, створений за допомогою вбудованого інструменту документування.

Документування (щоденник проекту) – важлива частина будь-якого робототехнічного змагання, яка спонукає учнів постійно здійснювати фіксацію своїх ідей, конструкцій, проектів, складати плани роботи і відслідковувати на кожному етапі отриманий результат. Досвід роботи показує, що три місяці – цілком достатній термін для опанування такої методики роботи.

Творці робототехнічного набору WeDo 2.0 розробили досконалі методики оцінювання діяльності учнів. Використання цих методик на заняттях може бути потужним інструментом формуючого оцінювання, яке забезпечує для учнів зворотний зв'язок, пояснюючи, що вони зробили добре, а де потрібно докласти більше зусиль. Мова йде не про успіх чи невдачу, мета навчання полягає в тому, щоб активно вчитися, постійно спиратися на нові ідеї та перевіряти їх на практиці. Недоліки WeDo 2.0: висока вартість самого набору, складності з встановленням та роботою програмного забезпечення, необхідність дотримуватися певних вимог до системи. Отже, впровадження набору WeDo 2.0 в освітній процес сприяє підвищенню якості навчання, ефективності роботи на уроці, активності та мотивації дітей до творчої діяльності.

Література

1. Ігнатченко Н.В. Комплексний урок з робо техніки / Н.В.Ігнатченко // Комп'ютер в школі та сім'ї. – №2, 2015. – С. 22-24.
2. Каталог Lego Education 2017. – Режим доступу http://firstlegoleague.org.ua/wpcontent/files/LE_Brochure_2017_RV_6184036_iPaper_download.pdf

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З НАПРЯМКУ «ІНОЗЕМНА МОВА»

Олеся В. Дмитрієва

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

Oleseya7@ukr.net

Прагнучи підвищити рівень володіння англійською мовою серед населення України, Президент оголосив 2016 рік Роком англійської мови в Україні. Так, згідно виконання наказу від 16 листопада 2015 року № 641/2015 «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» [5], починаючи з минулого року вивчення цієї мови стало одним з пріоритетів у розвитку України. Але для вільного повноцінного спілкування й культурного обміну потрібне не лише знання мови. Особливого значення набуває вивчення культури, побуту та менталітету народу, мова якого вивчається.

Варто зазначити, що дисципліна, в рамках якої надаються різні відомості про ту чи іншу державу у процесі вивчення мови (тієї країни) мають різні назви. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки студенти можуть брати участь у програмі «вивчення іноземних мов та місцевості» (*Foreign Language and Area Studies*), у Німеччині подібний курс називається культурознавством (*Kulturrkunde*), у французькій методичній школі побутує поняття «мова і цивілізація» (*langue et civilisation*).

Курс «Країнознавство Англії та США» викладається як окрема дисципліна у ВНЗ України на філологічних факультетах, особливо на факультетах та відділеннях іноземних мов. Цей предмет удосконалює рівень володіння студентами іноземною мовою і робить внесок у широку гуманітарну освіту фахівців, що є важливим для подальшого професійного працевлаштування, адже роботодавці віддають перевагу фахівцям, обізнаним у багатьох сферах суспільного життя.

Як зазначають Ю.І. Веклич [1], А.Б. Гапонів [2], О. Коваленко [3], курс «Країнознавство Англії та США» у вищих навчальних закладах України спрямований на ознайомлення з культурою, традиціями та звичаями, історією, географічним положенням Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та Сполучених Штатів Америки та інших англомовних країн.

Варто підкреслити, що особливого значення у підготовці фахівців з напрямку «Іноземна мова» набуває процес формування країнознавчої компетентності. Під країнознавчою компетентністю ми розуміємо комплекс знань про країну, мова якої вивчається, та відповідних умінь і навичок використовувати ці знання в практичній діяльності, позитивно сприймаючи культуру іншого народу та долаючи бар'єри в міжкультурній комунікації.

Так, Ю.М. Коган виокремлює такі педагогічні умови формування країнознавчої компетентності: «визначення та використання критеріїв відбору країнознавчого матеріалу у вивченні іноземної мови у ВНЗ; спрямування змісту

навчальних дисциплін фахової підготовки на розвиток структурних компонентів країнознавчої компетентності майбутніх учителів іноземної мови; урахування рівня сформованості країнознавчої компетентності студентів у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови; розробка та впровадження в процес професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови мультимедійних комп'ютерних програм, побудованих на країнознавчих засадах» [4; 14].

Під час реалізації відбору країнознавчого матеріалу під час підготовки фахівців з напрямку «Іноземна мова» важливо урахування інтересів та потреб здобувачів вищої освіти, а також рівня їхнього когнітивного розвитку. Також країнознавчий матеріал має бути сучасним, тематичним, функціональним та мати культурологічну та країнознавчу цінність.

Втілення такої педагогічної умови як розробка та впровадження в процес підготовки фахівців з напрямку «Іноземна мова» мультимедійних комп'ютерних програм має здійснюватися за допомогою широких країнознавчих можливостей інформаційних технологій, а саме використання мережі Інтернет, тощо. Нові авторські мультимедійні комп'ютерні програми («American Slang», «Kobzar's Paths») сприяють удосконаленню навичок усного мовлення та розвитку комунікативної компетенції [4; 16].

Отже, урахування педагогічних умов формування країнознавчої компетентності під час підготовки фахівців з напрямку «Іноземна мова» є запорукою того, що майбутній фахівець іноземної мови (вчитель англійської мови або перекладач) бути здатний здійснювати міжкультурну комунікацію, дотриматися толерантності та поваги до представників та культур інших народів.

Література

1. Веклич Ю.І. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови у підготовці майбутніх учителів початкової школи / Ю.І. Веклич, Д.І. Миронец // Молодь і ринок. – 2012. – № 3 (86). – С.118-121.
2. Гапонів А. Б. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни : підручник [для студентів та викладачів вищих навчальних закладів] / А. Б. Гапонів, М. О. Возна. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 464 с.
3. Коваленко О. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів (досвід роботи центру англійської мови та інформації) / О. Коваленко, О. Фоменко, А.Шелякіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2012. – № 45. – С. 53-55.
4. Коган Ю. М. Країнознавство як компонент професійної підготовки вчителів іноземної мови у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю. М. Калюжна. – Луганськ, 2006. – 20 с.
5. Указ Президента України № 641/2015 «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні». – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 08.03.2017.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК МЕТИ ОСВОЄННЯ СУЧАСНОГО ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Яніна А. Донченко

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

Dadayana1991@gmail.com

Шкільний курс інформатики в Україні зазнає значних структурних змін, які торкнулися мети, ролі, змісту та місця дисципліни в системі загальної освіти. Відповідно до Державного стандарту повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 538 від 07.08.2013), інформатика як обов'язковий компонент загальної освіти відноситься до галузі «Технології» та її мета полягає у формуванні та розвитку проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей в учнів початкової та середньої школи [4]. Перед вчителями постала проблема визначення компонентів інформаційно-комунікаційної компетентностей для подальшого підбору методів та прийомів навчання учнів інформатиці.

Проблемами визначення цілей навчання інформатики, зокрема, розкриттям сутності понять «компетенція», «інформаційно-комунікаційна компетенція» займалися такі вчені-педагоги, як М. Жалдак, Г. Ломаковська, Н. Морзе, А. Радченко та ін.

Аналіз наукової літератури показав, що «компетенція» як сформована якість особистості виступає у вигляді вміння та розуміння як застосовувати отримані знання у практичній діяльності. Тобто, «компетенція» виступає як здатність використовувати досвід та знання для розв'язання практичних завдань та вирішення життєвих ситуацій.

Компетенція – це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів. Отже, компетентність це не тільки і не стільки знання, а знання плюс уміння і навички користуватися цим знанням [5].

Інформаційно-комунікаційна компетентність пов'язана з використанням інформаційних процесів: пошуку, зберігання, аналізу, редагуванню, розповсюдженню та шифруванню інформації.

Слід зауважити, що сучасний урок інформатики повинен сприяти формуванню вміння вирисовувати інформаційні процеси не лише у електронному середовищі, а й повинен навчати учнів роботі з фізичними носіями інформації (підручники, реферати, енциклопедії та ін.) [1].

Відповідно дослідженням вчених-педагогів, можна виділити такі інформаційно-комунікаційні компетентності:

1. Інформаційна складова покликана формувати в учнів критичне мислення, здатність сортувати дані за певними критеріями (інформація-шум,

новизна, актуальність, тощо), широко використовувати у повсякденній діяльності та роботі інформаційні процеси.

2. Технологічна складова формує в учнів здатність роботи з різними інформаційними структурами та системами для якісного пошуку необхідної інформації та наступної її обробки чи представлення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Іншими словами – це здатність учня використовувати ІКТ для роботи з інформаційними процесами.

3. Технічна складова передбачає теоретичні знання принципів побудови та роботи ІКТ для здатності учнів налаштування пристроїв для роботи з власними проектами, формування структурного та алгоритмічного мислення при розробці архітектури ІКТ, необхідної реалізації поставленої задачі.

4. Правова та ціннісна складові повинні привчати учнів до розуміння понять «авторське право», «інтелектуальна власність», «ліцензійне програмне забезпечення», формувати уявлення про види відповідальності за порушення правил користування інтелектуальною власністю.

Отже, формування інформаційно-комунікаційної компетенції учнів являє собою важливу частину всього процесу навчання.

Складові означеної компетенції формують в учнів вміння критичного мислення при роботі з інформацією, використовувати ІКТ для реалізації практичних завдань, сумлінно відноситися до інтелектуального надбання людства.

Література

1. Кізім С. С. Застосування засобів мультимедіа в професійній підготовці майбутніх робітників електрорадіотехнічних професій : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.С.Кізім. – Вінницький державний педагогічний ун-т імені М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 20 с.
2. Лецюк І. Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя як умова проектування комунікаційного освітнього середовища [Електронний ресурс] / Ігор Лецюк. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp9/lecuk.pdf
3. Педагогика и психология высшей школы / [М.В. Буланова-Топоркова, А.В.Духавнева, Л.Д. Столяренко и др.]. – Серия – Ученики и учебные пособия. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 / Україна. Кабінет Міністрів // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4-5. – С. 3-56.
5. Федорук Г. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.М.Федорук. – Вінницький державний педагогічний ун-т імені М. Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – 244 с.

ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ КУРСУ З МЕДІАОСВІТИ

Тетяна А. Євтухова¹, Тетяна І. Гудзар²

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

¹evtuhovaddpu@gmail.com, ²tanushka249@mail.ru

Останніми десятиліттями у формуванні духовного клімату та функціонуванні найважливіших сфер життя держави визначальну роль відіграє інформаційний простір, без якого вже неможливо уявити сучасне суспільство. Медійний простір становить його основу, яку складають насамперед мас-медіа – преса, радіо, телебачення, кіно, інтернет. Засоби масової інформації дедалі все більш потужно і суперечливо впливають на зміст культурних і соціальних систем, беручи участь у створенні і трансляції певного ряду соціальних ролей, норм поведінки і цінностей особливо для дітей та молоді. Вагома частка вільного часу молодих верств населення припадає саме на взаємодію з різноманітними медіа.

Ситуація, яка склалася в Україні останніми роками, переконливо доводить, якими можуть бути наслідки відсутності критичного сприйняття інформації серед аудиторії загалом і молодіжної аудиторії зокрема. Психолого-педагогічна спільнота все частіше наполягає на впровадженні в навчальні програми всіх ступенів курсу медіаосвіти, як частини освітнього процесу, спрямованого на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, набуття нею такої компетентності, як медіаграмотність.

Важливе значення для нас мають наукові дослідження з медіаосвіти та медіаграмотності сучасних науковців. У різних аспектах проблему вивчають М. Андрющенко, Н. Бондаровська, О. Волошенюк, Л. Городенко, В. Зінчук, В. Іванов, Ю. Казаков, О. Квашук, А. Костирев, К. Кошак, М. Матвійчук, Л. Масол, Л. Мастерман, О. Невмержицька, С. Пальчевський, С. Пензін, І. Пенчук, Д. Попова, Б. Потятиник, С. Семчук, Є. Субота, Н. Темех, Ю. Усов, А. Федоров, С. Шандрук, А. Шариков та ін.

У 2010 році в Україні було затверджено Концепцію впровадження медіаосвіти, яка базується на міжнародному досвіді. Наразі триває експериментальний її етап, який охопив близько 120 шкіл із різних регіонів країни. Концепцією передбачено масове упровадження медіаосвіти в навчальний процес у 2020 році. Головним на сьогодні є підготовка вчителів, яких здебільшого навчають у закладах післядипломної освіти і на курсах підвищення кваліфікації. Академія української преси разом із Національною академією педагогічних наук розгорнула цілеспрямовану діяльність для педагогів усіх ланок освіти через проведення тренінгів та шкіл із медіаосвіти, яких відбулося на 2016 рік уже дев'ять.

Для ефективної підготовки медіаграмотного педагога початкової ланки

освіти у навчальну програму підготовки бакалаврів Донбаського державного педагогічного університету впроваджено навчальну дисципліну «Медіаосвіта», яка має на меті формування в майбутніх учителів початкової школи компетентностей з основ медіаосвіти та медіаграмотності щодо вирішення сучасних медіапедагогічних проблем; розуміння ролі та значення медійного світу в професійному та особистісному ставленні людини.

Предметом вивчення навчальної дисципліни, серед іншого, є педагогічні і методичні умови підготовки студентської молоді до свідомого існування в медіасередовищі та органічної інтеграції у медіакультуру через формування критичного мислення; перетворення здобувачів вищої освіти як споживачів медіапродукту на свідомих і творчих користувачів мас-медіа; вироблення в них імунітету до маніпулятивної дії медіапродукту; створення умов інформаційної безпеки для учнівської молоді.

Основні завдання «Медіаосвіти» полягають у підготовці студентської молоді до життя в сучасних інформаційних умовах, формування в неї навичок із розуміння та усвідомлення наслідків впливу різних видів медіа на психіку особистості та суспільства в цілому, виробленні навичок розпізнавання маніпулятивної медіаінформації, формуванні практичних навичок використання загальноосвітніх медіапродуктів у професійній діяльності вчителів початкової школи, розкритті дидактичних, психолого-педагогічних і методичних аспектів застосування медіа в навчанні і вихованні, вивченні впливу різних медіазасобів на навчання і виховання молоді, можливих наслідків їх негативного впливу.

Навчальний курс із медіаосвіти розрахований на 90 годин, 48 із яких – аудиторні (лекції та практичні заняття). Після опанування курсу у майбутніх учителів початкової школи мають бути сформовані фахові компетентності. Серед найважливіших слід відзначити такі: здатність до виявлення маніпулятивного контенту медіа; готовність здійснювати аргументований критичний огляд медіапродукту і створювати власний якісний медіапродукт; здатність застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації та використання аудіовізуальної та друкованої інформації; здатність здійснювати перевірку та класифікацію джерел інформації; здатність розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість, аналізувати й оцінювати медіаповідомлення; здатність усвідомлювати соціальні аспекти девіації як форми соціальної дезадаптації учнівської молоді; готовність самостійно створювати медіапроекти в галузі професійної діяльності вчителя, долати негативні тенденції, що створюють ЗМІ, формувати в учнів культуру спілкування в інформаційному суспільстві.

Отже, медіаграмотність педагога в умовах нинішньої інформаційної війни та інформаційної агресії стає життєво необхідною. Від рівня інформаційно-комунікаційних компетентностей сьогоdnішнього студента, а завтрашнього вчителя залежить рівень медіакультури учнів. Упровадження курсу з медіаосвіти у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи має стати підґрунтям для формування особистості, здатної адекватно орієнтуватися в інформаційному просторі та свідомо обирати й споживати медіаінформацію.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ CASE-STUDY В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

Ольга М. Зайцева

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,

м. Глухів, Україна

olga.urol@gmail.com

Проблема вивчення та впровадження кейс-методу в педагогічну практику нині є досить актуальною. Суть, типологію, основні ознаки та переваги висвітлені у наукових дослідженнях А.Долгорукова, Л.Козиревої, С.Лопай, Г.Новолодської, І.Сангадієва, О.Смолянінова, Т.Терновської, В.Тимохова та ін. На думку вчених і практиків головна функція кейс-методу – вчити студентів вирішувати складні неструктуровані проблеми, які не можливо вирішити аналітичним способом. Технологія виступає як специфічний практичний дискусійний метод організації учіння, стимулює й мотивує навчальний процес, а також виконує функцію практичного контролю й самоконтролю.

На нашу думку, технологія case-study є одним із дієвих засобів, які допоможуть студентам у підготовці до вирішення типових ситуацій, що чекають їх у майбутній професійній діяльності. Метою даної технології є: набуття студентом вміння правильно аналізувати ситуацію; виявляти проблеми та їх детермінанти; знаходити шляхи та засоби їх вирішення; продукувати нестандартні, креативні ідеї; визначати пріоритети; вміти застосовувати свої знання на практиці тощо.

Суть кейс-методу полягає в тому, що студенту пропонується опис, модель реальної життєвої ситуації, проблеми, яку необхідно вирішити. Важливою особливістю є й те, що студент має набути не тільки практичних навичок розв'язання типових ситуацій, а й засвоїти необхідний комплекс знань.

На нашу думку, реалізація case-study в навчальній діяльності є надзвичайно результативною.

По-перше, сприяє розв'язанню проблем технологізації і оптимізації освіти, методологічного насичення і застосування в навчанні різних методів, форм і технологій навчання.

По-друге, є інтерактивним методом навчання, то й сприймається студентами як гра, що допомагає їм засвоїти великий обсяг знань мимовільно, не напружуючись.

По-третє, моделювання різноаспектних життєвих і професійних ситуацій створює підґрунтя для ефективної практичної діяльності в реальному житті, формування позитивного ставлення до вибраної професії, ефективному формуванню професійної готовності, спрямованості, мотивації, активізує подальше особистісне та професійне зростання.

По-четверте, кейс-метод сприяє модернізації освіти, адже він детермінує суб'єкт-суб'єктну взаємодію, демократичне спілкування між викладачем та студентом. На нашу думку, це є позитивною його особливістю, зважаючи на те,

що в українських вищих навчальних закладах викладачі переважно займають авторитарну позицію в спілкуванні та вважають студента об'єктом навчання, який тільки засвоює знання, вміння, навички. Реалізація методу створює сприятливі умови для обміну досвідом між суб'єктами навчально-виховного процесу. В результаті відбувається «розкріпачення» викладачів, формування у них прогресивного стилю мислення, а студенти почувають себе рівноправними компетентними фахівцями.

По-п'яте, метод ситуаційного навчання має й важливий психологічний аспект – він наповнений великою кількістю соціальних ролей. Така особливість стимулює студента до розвитку рефлексії, формування «Я-концепції», здатності співпереживати та розуміти інших.

Аналізуючи теорію і практику питання, власний досвід викладання, нами виділені та обґрунтовані педагогічні умови ефективного використання технології case-study з метою підготовки студентів до професійної кар'єри:

1. Використання у навчальному процесі пакету кейсів у поєднанні різних їх типів та рівнів складності.

2. Відповідність розроблених кейсів чітко поставленим меті та вимогам, які до них пред'являються.

3. Врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, рівня навченості, оволодіння загальними та спеціальними компетенціями.

4. Заняття з використанням технології case-study потребує реалізації системи дидактичних принципів: науковості, комплексного підходу до навчання, професійної спрямованості, наступності у навчанні (вертикаль – ступені навчання, горизонталь – міжпредметні зв'язки).

5. Досконале володіння методикою case-study передбачає підвищення інноваційної грамотності викладача, удосконалення його науково-педагогічної, методологічної компетентності, розвиток креативних особистісних та професійних рис, постійний пошук нових ідей, педагогічних технологій, прийомів та засобів навчання.

6. Забезпечення належної матеріально-технічної бази науково-методичної роботи, проведення майстер-класів та представлення власного педагогічного досвіду за технологією кейсів.

7. Створення сприятливого психологічного мікроклімату в науково-педагогічному колективі, організація та проведення спеціальної системи тренінгів стимулювання особистісного та професійного самовдосконалення, підтримка керівництвом інноваційних починань викладачів.

Таким чином, кейс-метод дозволяє зацікавити студентів процесом навчання, формує сталий інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань і розвитку аналітичних, практичних, творчих, комунікативних та соціальних навичок, формує професійну готовність, спрямованість, мотивацію, досвід творчої професійної діяльності, емоційно-ціннісне відношення до майбутньої професії та успішної побудови професійної кар'єри.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Олександр М. Зинов'єв

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
aleksandr.zinovv@mail.ru*

Багаторічний досвід вітчизняної і зарубіжної практики роботи з інвалідами, які мають порушення опорно-рухового апарату, засвідчує, що фізична культура і спорт для означеного контингенту є найбільш дієвим методом з-поміж усіх інших видів фізичної реабілітації. Тому вона повинна функціонувати як лікувально-педагогічна і психологічна системи, що дозволяють на різних етапах корекції і компенсації їхньої рухової сфери ефективно і оперативно вирішувати як часткові, так і перспективні завдання.

Психолого-педагогічна реабілітація інвалідів засобами фізичної культури дозволяє в оптимальному об'ємі реалізувати співвіднесеність лікувальних, психологічних і педагогічних факторів і забезпечує тим самим їхню інтелектуальну, емоційну і фізичну адаптацію до умов оточуючого середовища.

Фізична реабілітація, структурним компонентом якої є корекційне навчання фізичних вправ, розвиток фізичних якостей, нервово-м'язової працездатності, моторно-вісцеральної регуляції, як лікувально-педагогічна система в наш час потребує подальшого теоретичного, експериментального і методичного обґрунтування. Практика фізичної і соціальної реабілітації засвідчує, що вона повинна стати підґрунтям формування в нашому суспільстві фізичної культури для інвалідів як соціально обумовленого явища з відповідним науковим, організаційним, програмним та фінансовим забезпеченням. Корекційна фізична культура повинна надати інвалідам можливість задовольняти достатньою мірою свої естетичні і етичні потреби, прагнення до фізичного вдосконалення і реалізації себе як особистості в різних сферах людської діяльності.

Наше дослідження було спрямоване на вивчення порушення функцій спинного мозку та організацію фізичної і соціальної реабілітації інвалідів означеної категорії. У процесі дослідження було визначено етапи корекційної роботи та їх зміст щодо фізичної і психічної реабілітації інвалідів з порушеннями функцій спинного мозку в шийному відділі. Результати роботи дозволили зробити наступні висновки.

1. Динаміка фізичного розвитку, рухової підготовленості та моторно-вісцеральної регуляції інвалідів з порушеннями функцій спинного мозку в шийному відділі хребта визначається характером первинного дефекту, структурою вторинних відхилень та ефективністю процесу корекційного фізичного виховання і реабілітації в цілому.

2. Система педагогічних факторів, що застосовуються у корекційному навчанні інвалідів, регламентується основними параметрами фізичних навантажень: потужністю, обсягом, часом одноразового впливу навантаження,

інтервалами відновлення і спрямованістю фізичного навантаження, адекватністю комплексу методів навчання.

3. На констатувальному етапі вивчався характер вторинних порушень рухової сфери інвалідів залежно від складної структури дефекту. Одержані дані засвідчили досить низькі показники фізичного розвитку і рухової підготовленості інвалідів з порушеннями функцій спинного мозку в шийному відділі. Структурний аналіз рухової сфери засвідчив, що фізична і соціальна реабілітація повинна бути організована як поетапна робота з включенням операційних, мотиваційних, регулятивних компонентів їхньої діяльності.

4. Результати формуючого експерименту засвідчили досить високі показники за всіма критеріями. Так, рухова сфера інвалідів з порушеннями функцій спинного мозку в шийному відділі характеризувалась зростанням показників сили на 42,8% ($P < 0,001$), швидкості – на 23,8% ($P < 0,001$), швидкісно-силових здібностей – на 34,8% ($P < 0,001$), витривалості – на 28,7% ($P < 0,001$), спритності на 14,2% ($P < 0,001$) в пізньому періоді відновлення, а в резидуальному – ця тенденція зберігалась з таким збільшенням показників сили на 10,9% ($P < 0,001$), швидкості – на 15,3% ($P < 0,001$), витривалості – на 12,4% ($P < 0,001$), спритності – на 7,9% ($P < 0,001$), точність рухів зросла на 38,6% ($P < 0,001$), гнучкості – на 14,3 % ($P < 0,001$) швидкісно-силові здібності – на 18,3% ($P < 0,001$), рухова реакція зросла на 47,6%, а реакція на рухомий об'єкт – на 39,8% ($P < 0,001$).

5. Реалізація комплексної поетапної структури фізичної і соціальної реабілітації учнів старшої вікової групи з частковим порушенням функцій спинного мозку в шийному відділі хребта в резидуальному періоді (мотиваційно-підготовчий, мотиваційно-тренувальний, мотиваційно-прогресуючий етапи) забезпечили стабільну тенденцію подальшого покращення показників якісного стану рухової сфери. Порівняльний аналіз показників рухової сфери інвалідів з ЧПФСМ у шийному відділі контрольної і експериментальної груп був статистично достовірним (показник t знаходився в межах 2,75-3,26, $P < 0,001$), значного покращення досягли показники дидактико-реабілітаційної мотивації.

Таким чином, було експериментально доведено, що домінуючими психолого-педагогічними умовами, які повною мірою забезпечують ефективність фізичної і соціальної реабілітації учнів старшої вікової групи з частковим ураженням функцій спинного мозку в шийному відділі хребта виступили: поетапна структура корекційної роботи, що враховує складну структуру дефекту та індивідуальні особливості кожного інваліда; створення для них комфортних умов та ситуацій, що формують оптимістичні сподівання відносно своїх можливостей та позитивну дидактико-реабілітаційну мотивацію; комплексний характер використання корекційних психологічних і педагогічних факторів, спеціальних рухових режимів, методів лікарняно-педагогічного контролю, формування рухових дій, розвитку фізичних якостей, корекції і компенсації рухової сфери; рейтинговий контроль рівня фонду життєво-важливих рухових навичок і вмінь; комплексний підхід до соціальної адаптації;

максимальний рівень індивідуальної активності кожного інваліда в офіційних і самостійних формах фізичної реабілітації. Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в пошуках оптимальної організації спортивної підготовки інвалідів і психолого-педагогічної форми систематичної роботи з їхньої фізичної і соціальної реабілітації, поліпшення якості життя.

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Галина Ю. Зінченко

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна
G_U_Z1n4enko@ukr.net*

Сучасні інтеграційні тенденції пронизують усі сфери людського буття, визначаючи соціальний запит на якісно нового фахівця – спеціаліста культури планетарного мислення, особистості-носія предметно-практичної діяльності та пізнання. Реалізація цих завдань зумовлює необхідність підвищення вимог до рівня професіоналізму вчителя, зокрема – вчителя математики, включення в його професійну компетентність інноваційного компоненту – математичної культури.

Під поняттям професійної підготовки майбутнього вчителя розуміємо єдність змісту, структури, цілей навчання й виховання студентів, способів реалізації набутих знань, умінь і навичок у роботі з учнями [3, с. 111]. Уточнюючи це поняття відносно підготовки майбутнього учителя математики, відзначимо, що дослідники виділяють такі компоненти у структурі підготовки майбутнього учителя математики: фахові математичні знання, навички й уміння здійснювати математичну діяльність, психологічні й педагогічні знання й професійно-педагогічні вміння, професійно-психологічні позиції, установки вчителя, індивідуальні особливості як чинники оволодіння вчителем професійними знаннями й уміннями [3, с. 115].

В інтелектуально-культурному контексті особливої значущості набуває рівень професійної компетентності майбутнього вчителя математики, від якого у повній мірі залежить якість математичної освіти підростаючого покоління, його інтелектуально-культурний розвиток. Компетентність розглядається сучасною педагогічною наукою (П. П. Горностай, І. Г. Єрмаков, В. Г. Кремень, Л. Л. Хоружа) як інтегральний соціально-особистісно-поведінковий феномен, який визначає здатність особистості вчителя кваліфіковано й ефективно діяти як у стандартних умовах освітнього процесу, так і вирішувати креативні професійні завдання. Розвиток ціннісно-сміслової сфери підпорядкований завданням розвитку самосвідомості людини і відбувається в просторі культури [2].

Вважаємо, що ефективна підготовка майбутнього вчителя математики до здійснення професійної діяльності зумовлюється рівнем розвитку його культурологічних характеристик: професійно-педагогічної культури (І. Ф. Ісаєв),

професійно-психологічної культури (Н. І. Ліфінцева), науково-дослідної культури (Т. Є. Клімова), конфліктологічної культури (Н. В. Самсонова) та математичної культури (Н. Я. Віленкін, І. М. Яглом), оскільки культура особистості є вищим проявом її професійної компетентності (Б. С. Гершунський).

Проведений теоретичний аналіз наукових праць дозволив виокремити пріоритетні принципи підсилення культурологічного аспекту математичної підготовки майбутніх учителів математики. До них відносимо принципи:

- синтезу загальнолюдських, національних, етнічних і групових цінностей (шкільний курс математичної освіти функціонує як культурно-історична традиція: він забезпечує передачу із покоління в покоління системи знань про кількісні відношення і просторові форми реальності людського буття та одночасно впливає на формування і розвиток інтелектуальних здібностей, раціональних якостей загальної культури мислення учнів);

- розуміння математичної освіти як відкритої системи, для якої характерним є постійне збагачення новими положеннями, що розкривають закономірності людського буття (сучасні математичні знання – абстрактні або максимально ідеалізовані, виражені за допомогою штучної мови. Завдяки цьому вони набувають необхідної точності, однозначності та придатності до концентрації й ущільнення [1, с. 22]);

- вагомості пріоритету збереження досвіду педагогічної спадщини вітчизняних педагогів (використання цих ідей у педагогічній практиці, разом із запровадження інноваційних технологій на основі культуротворчого характеру взаємодії «викладач-студент», потім – «учитель-учень»).

Перспективним напрямом продовження дослідження є розробка багатоаспектної технології підготовки майбутніх учителів математики, яка базується на вказаних вище принципах і зорієнтована на перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, яка дасть змогу задовольняти потреби і можливості особистості у здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівнів за бажаним напрямом відповідно до її здібностей (згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»).

Література

1. Бевз В. Г. Історія математики як інтеграційна основа навчання предметів математичного циклу у фаховій підготовці майбутніх учителів [Текст] : автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.02 / Бевз В. Г.; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 45 с.
2. Белых А. С. Культура мировоззрения как категория методологии педагогики / А. С. Белых // Гуманітарні науки. – 2005. – № 1. – С. 160-163.
3. Кузьмінський А. І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики : [монографія] / А. І. Кузьмінський, Н. А. Тарасенкова, І. А. Акуленко. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 320 с.

ЛИЧНОСТНЫЕ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА ТРЕНЕРА ПО ФУТБОЛУ

*Леонид П. Иванченко¹, Светлана Г. Иванченко², Владимир А. Тищенко³
Донбасский государственный педагогический университет, г. Славянск, Украина
^{1,3}ivanchenko_62@ukr.net, ²svet0621lana@ukr.net*

Успех спортивной команды во многом обусловлен профессиональным мастерством тренера. Показатель эффективности деятельности тренера по футболу – успешное достижение цели при наиболее рациональном использовании сил и средств всех членов команды [5]. Другими словами, эффективность тренера предполагает соответствие структуры и функционирования его психики структуре и динамике его деятельности.

Своеобразие тренера, отличие его работы от того, что делают коллеги, заключается в особенностях проявления его личностных качеств, реализации педагогических способностей, которые в совокупности являются важным фактором профессионального мастерства [3].

Анализ научно-методической литературы по футбольной тематике [1, 2, 4, 5], а также опрос спортивных тренеров, который проводился нами во время работы курсов повышения квалификации в Донбасском государственном педагогическом университете в январе 2017 года позволил выделить 5 групп качеств, которыми должен обладать тренер-профессионал. Рассмотрим их более детально.

Нравственные качества. В этой группе было обнаружено свыше 30 качеств, среди которых по значимости выделились следующие: любовь к своим воспитанникам, честность, справедливость, доброта, ответственность и чувство долга, трудолюбие, дисциплинированность, требовательность и др. При этом тренер должен отличаться особой моральной чистоплотностью, повышенной ответственностью за жизнь и здоровье воспитанников, за формируемую личность спортсменов, а также ответственностью за качество и результат своего труда.

Эмоционально-волевые качества. По результатам опроса респонденты особо выделили такие качества как выдержка и самообладание, терпеливость, настойчивость, энергичность, уравновешенность, решительность, уверенность, целеустремленность в решении учебно-воспитательных / учебно-тренировочных задач с отсроченным результатом, самостоятельность. Специфическими для футбольного тренера являются: способность эмоционально-волевым усилием добиваться точного и быстрого выполнения требований; подчеркнутая уверенность в себе, воля к победе, выраженная доминантность, профессиональное честолюбие, здоровая амбициозность; целеустремленность в подготовке спортсменов к высоким результатам, способность настроить их на борьбу и на победу.

Интеллектуально-творческие качества. Респонденты отметили наблюдательность, способность к импровизации, фантазию и креативность,

стремление и умение заинтересовать, глубину интеллекта, выразительность слова и другие.

Коммуникативные качества. В группу этих качеств входят общительность, доброжелательность, внимательность, тактичность, приветливость, открытость, равнодушие, чуткость; способность к установлению доброжелательных взаимоотношений, владение оптимальным стилем общения и руководства; речевые способности (лаконичность и четкость речи).

Тренеру, помимо этого, необходимо обладать способностями к установлению конструктивных деловых взаимоотношений со спортсменами (менее эмоциональных, чем в общем случае межличностного общения, в том числе педагогического), к активному использованию невербальных средств общения.

Перцептивно-гностические качества тренера включают наблюдательность, эмпатию, антиципацию (пролонгированную групповую, эпизодически ситуативную); прогностические умения, (способности осуществлять педагогическое предвидение, прогнозировать результаты педагогического взаимодействия) и перцептивные характеристики.

В целом перечисленные качества обобщённой характеристики футбольного тренера-мастера дают возможность сравнивать их наличие у каждого конкретного тренера, что позволит определить направления работы по самосовершенствованию.

Таким образом, мы показали, какими личностными качествами и педагогическими способностями должен обладать тренер, чтобы успешно выполнять свою работу. Были представлены наиболее значимые личностные качества и педагогические способности, яркая выраженность которых, способствовала бы совершенствованию профессиональных знаний и педагогического мастерства тренера по футболу.

Литература

1. Александров М.Н. Призвание – тренер / М.Н.Александров. – М.: Физкультура и спорт, 1972. – 120 с.
2. Белорусова В.В. Основы профессионально-педагогического мастерства преподавателя (тренера) / В.В. Белорусова, А.В. Романова, Б.А. Карпушин. – Л.: 1988. – 156 с.
3. Корх А.Я. Тренер: деятельность и личность А. Я. Корх. – М.: Терра спорт, 2000. – 232 с.
4. Кочетков А.П. Управление футбольной командой / А.П. Кочетков. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2002. – С. 38-77.
5. Якимов А.М. Основы тренерского мастерства / А.М. Якимов. – М.: Медицина, культура и спорт, 1992. – 169 с.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юлія Ю. Ільїна¹, Софія А. Богомазова²

Національний університет цивільного захисту України, м. Харків, Україна

¹ julija-illina@mail.ru, ² sofislon@ukr.net

Дослідження заявленої проблематики актуальне передусім з огляду на суттєві змінами у системі гендерних відносин, внаслідок чого, з одного боку, відкриваються можливості для їх оптимізації, а з іншого – виникає ризик порушень формування гендерної ідентичності.

Гендерні відносини є одним з найважливіших показників цивілізованості суспільства, стійкості його внутрішніх зв'язків та рівнів соціального, культурного і особистісного розвитку.

Гендерні стереотипи – механізми, що забезпечують закріплення і трансляцію гендерних ролей від покоління до покоління. У суспільній свідомості вони функціонують як стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру відповідно до понять «чоловіче» та «жіноче» [1].

Мета нашого дослідження – з'ясувати особливості впливу гендерних стереотипів на міжособистісні відносини. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Національного університету цивільного захисту України. Вибірка становила 58 студентів та курсантів 3 курсу (підібраних відповідно до принципу гендерної рівноваги).

Методологічною основою дослідження є теоретичний аналіз наукової літератури із заявленої проблеми, емпіричні методи з використанням психодіагностичних методик: опитувальник С.Бем «Анкета статевих ролей»; тест міжособистісних відносин Т.Лірі; самооціночний тест Є.П.Ільїна «Характеристики емоційності».

Поняття «гендер» відображає особливості взаємин між людьми такі, як соціальні, культурні, психологічні, а також взаємовідносини між ними. Воно включає в себе рольові, поведінкові, ментальні та емоційні відмінності і виступає як організована модель соціальних відносин [2].

Аналіз психологічної літератури щодо розкриття проблеми гендерних стереотипів дозволив зосередити нашу увагу на підході В.Є.Кагана, І.С.Клецина, які виділяють 3 групи гендерних стереотипів. Перша – стереотипи маскулінності – фемінності. Друга група гендерних стереотипів включає уявлення про розподіл соціальних (сімейних і професійних) ролей. Третя – визначається специфікою змісту праці. У відповідності з традиційними уявленнями [цит. за 3].

На першому етапі досліджування була проведена методика С.Бем на визначення типу особистості: фемінний, маскулінний, андрогінний.

Аналізуючи отримані дані, можна зробити висновок, що до фемінного типу особистості відносяться 38 осіб – 47,5%, до мускулінного 29 осіб – 36,25%, до андрогенного 13 осіб – 16,25%.

Отримані дані говорять про наявність психологічних статевих розходжень між юнаками та дівчатами. Юнаки більше схильні до прикрашання себе (що

погоджується зі стереотипами про мужність – жіночність). Дівчата більше хочуть додержуватися власних уявлень про жіночність.

На другому етапі нашого емпіричного дослідження була проведена методика Т.Лірі на дослідження уявлень суб'єкта про себе, ідеальне "Я".

Аналізуючи отримані дані, ми виявили, що частина групи визначає себе як залежні. Цей тип відповідає людям конформних, м'яким (23 особи – 28,75%). Основна маса студентів помірно агресивна, відрізняється доброзичливістю (38 осіб – 47,5%). Частина групи складають люди агресивні, які відрізняються прагненням до лідерства (19 осіб – 23,75%). Їх характерні риси – владність і негативізм. Це зона можливих конфліктів в міжособистісних стосунках групи.

Після перегляду зведених даних з питань щодо впливу стереотипів на міжособистісні взаємини, було виявлено, що дані отримані за опитувальником С.Бем і тесту Т.Лірі є подібними до попередніх, що є показником стійкості маскулінних і фемінних характеристик.

На останньому етапі був проведений тест призначений для самооцінки вираженості різних характеристик емоцій Є.П.Ільїна. Було виявлено, що існують відмінності в емоційній експресії юнаків і дівчат, які пов'язують з особливостями виховання тих і інших. Так, юнаки схильні до меншого прояву емоцій, в той час як дівчата – більш імпульсивні та емоційно сприймають певні ситуації.

Це дає підставу стверджувати, що емоційні особливості властивостей особистості у групі досліджуваних не однакові, різна і ступінь їх зовнішнього прояву.

Отже, в різних соціальних і гендерних групах міжособистісні відносини вибудовуються по-різному, умови в яких розвиваються міжособистісні відносини, істотно впливають на їх динаміку і форми прояву.

У соціумі формування соціальних стереотипів проходить досить легко, оскільки соціалізація та культура нав'язують для нас певні норми та правила, які є загально прийнятими та визнаними. Тому люди керуються цими нормами та правилами для того, щоб відповідати певним соціальним ролям.

Література

1. Головин С.Ю. Словарь практического психолога / С.Ю. Головин. Минск: Изд-во «Хервест», 1998. – 214 с.
2. Ильин Е.П. Пол и гендер / Е.П. Ильин. СПб: Изд-во «Питер», 2010. – С.101-123.
3. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин. СПб.: Питер, 2013. – 576 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Юлія І. Катасонова

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
katasonova20111991@mail.ru*

Дистанційне навчання на сьогодні є одним із ключових напрямів оновлення всіх ланок освітньої системи України. Наразі відбувається науково-теоретичне осмислення дистанційних форм навчання, до наукового обігу входить нова термінологія, розробляється відповідне методичне забезпечення.

Серед вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень різних аспектів дистанційного навчання (ДН), кількість яких в останні роки значно зросла, широко вживаними є поняття «дистанційне навчання (distance learning)», «дистанційна освіта (distance education)», «електронне навчання (e-learning)», «електронна освіта (e-education)», «навчання на відстані», інші суміжні поняття, які почасти використовуються неоднозначно і розтлумачуються по-різному.

Проблемою смислової наповненості поняття «дистанційне навчання» та суміжних термінів опікуються вітчизняні науковці (В. Бикова, В. Кухаренка, Д. Матухин, Є. Полат та ін.) та зарубіжні (Й. Губагар (Y. Gubahar), М.Р. Сімонсон (M.R. Simonson), Д. Пейнтер (D. Painter), Р. Шанк (R. Schank), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze) та ін.). В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко та ін. виокремлюють два типи дистанційного навчання. Перший тип – це традиційне дистанційне навчання, яким є заочне навчання, другий – електронне-дистанційне навчання (е-ДН) (Биков В., Кухаренко В., Сиротенко Н. та ін., 2008, с. 9). Є. Полат та ін. науковці вважають, що дистанційна освіта не є модернізацією чи аналогом заочного навчання, а впроваджується як принципово нова форма навчання. Різниця цих форм полягає у факторах інтерактивності, засобах реалізації усіх компонентів системи навчання, специфіці використання послуг Інтернету в умовах дистанційної освіти та ін. (Полат Є., Бухаркіна М., Моїсєєва М., 2004).

Слід відзначити, що у науково-педагогічній літературі терміни «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта» почасти вживаються як синоніми. Проте вони суттєво відрізняються один від одного, так само, як загальнопедагогічні поняття «навчання» і «освіта». Відомо, що в педагогічній науці ще від часів Й. Песталоцці навчання вважається шляхом здійснення освіти, яка, у свою чергу, стає результатом, кінцевою метою навчання. Тож поняття «дистанційна освіта» є ширшим за «дистанційне навчання», що не виключає можливості використання цих понять як синонімічних.

Аналізуючи феномен дистанційної освіти, слід зупинитися також на аналізі дефініції «відкритої освіти», яка вживається у багатьох наукових виданнях пострадянських країн у зв'язку з розвитком дистанційних форм навчання.

У вітчизняній науці (В. Биков, М. Лещенко, А. Яцишин та ін.) тлумачення поняття відкритої освіти виходить із задекларованого Національним інститутом

стратегічних досліджень. У цьому визначенні основний акцент зроблено на використанні інформаційних технологій, так само характерних для дистанційної освіти; основним чинником відкритості сучасної освіти вважається її технологічність.

Зарубіжні дослідники, зокрема Тору Іійосі та М. С. Віджай Кумар, підкреслюють різні цілі й завдання видів освіти: якщо дистанційна освіта розвивається у напрямку зростання рівня доступності освіти для людей, які раніше з різних причин не мали змоги її отримати, то інструменти відкритої освіти передусім спрямовані на поліпшення якості освіти, що не виключає забезпечення більшої доступності (Toru Iiyoshi & M. S. Vijay Kumar, 2009, 11).

Отже, відкрита освіта, на відміну від дистанційної, спрямована передусім на пошук нових методів і прийомів навчання, оновлення підготовки і організації освітнього процесу, а нові технології мають значення лише у контексті їх творчого застосування в освітній системі.

Ще одним широкоживаним на сьогодні поняттям є «електронна освіта», або е-дистанційна освіта, що демонструє різновид освітньої системи (Биков В., Кухаренко В., 2008, 10). Науковці вказують, що електронна освіта (е-освіта) реалізується комплексом сучасних навчальних засобів – електронних освітніх ресурсів (ЕОР), основні види та функціональна класифікація яких оприлюднені у Положенні про електронні освітні ресурси (2012).

Більшість науковців цілком справедливо розрізняють поняття дистанційної та електронної освіти як істотно різні педагогічні структури. Вони вважають, що у результаті стрімкого розвитку й удосконалення засобів комунікації е-навчання стало наразі вагомішим за дистанційне.

Почасту електронне навчання виступає синонімом Web-навчання та online-навчання. Тому даний термін можна розуміти як інтенсивне використання у навчанні комп'ютера, засобів мультимедіа, ресурсів мережі Інтернет, систем віддаленого спілкування. Поширення е-навчання привело до виникнення нового напрямку – змішаного навчання. Змішане навчання (hybrid, mixed, integrative, blended learning, technology-mediated instruction, web-enhanced instruction, mixed-mode instruction) – це форма освіти, згідно з якою учень (студент, слухач) засвоює одну частину матеріалу засобами дистанційного навчання, а іншу частину матеріалу вивчає очно в аудиторії.

Підсумовуючи огляд основних дефініцій дистанційної освіти, можна відзначити, що базовим серед усіх проаналізованих є поняття дистанційної освіти, значно ширше за дистанційне навчання, яке є результатом, кінцевою метою навчання. Проте не виключається можливість використовувати ці поняття як синонімічні. Найточніше сутність сучасного distance learning у вищому навчальному закладі відтворює категорія е-дистанційного навчання, яке забезпечується використанням ресурсів мережі Інтернет, мультимедійних навчальних засобів та інших електронних освітніх ресурсів. Розвиток дистанційної освіти пов'язаний передусім із запровадженням змішаного (гібридного) навчання, а також її органічним входженням у систему відкритої освіти.

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОПОРНИХ ШКІЛ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тетяна В. Колган

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

м. Слов'янськ, Україна

taKolgan@ippo.dn.ua

В Україні відбувається процес децентралізації влади. Ця реформа передбачає новий, якісний рівень надання послуг в громадах, в тому числі і в галузі освіти. Для цього влада надала цим громадам низку інструментів: створення опорних шкіл, отримання фінансування та можливості одержання якіснішої освіти для своїх дітей тощо. Проблеми теорії та практики, що порушують питання опорних шкіл як результат соціального розвитку громади, були розглянуті багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями, зокрема А. Баранським, М. Гербстом, Я. Герчинським, Л. Гриневич, І. Дзежговською, Г. Титишем, П. Хобзеєм, Р. Шияном та іншими [2].

Школа в традиціях усіх часів, у різних народів була в центрі уваги країни та суспільства. Її успішна діяльність у багатьох випадках залежить від того, хто нею управляє й хто в ній навчає. У сьогоденні особливо актуальною стає проблема становлення висококваліфікованого управлінця та вчителя-майстра нової української школи, яким притаманні компетентність, професіоналізм, майстерність, творчість, і які, розуміючи «інноваційний характер епохи», чутливі до нових педагогічних ідей, інноваційних технологій, перспективного досвіду та здатні до їх впровадження в діяльність опорної школи.

Сьогодні, коли педагоги сучасної української школи використовують переважно застарілі дидактичні засоби; не вміють досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити та презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних, соціальних і наукових проектах тощо; постає питання – *хто він, сучасний педагог опорної школи? Якими компетентностями має володіти керівник, щоб ефективно управляти новою українською школою? Що необхідно знати й уміти, щоб бути висококваліфікованим фахівцем та конкурентоспроможним педагогом?* [1].

Тому суттєвих змін має зазнати процес і зміст підготовки педагога опорної школи. А, отже, перед науково-педагогічним колективом Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти постала необхідність у проведенні *спецкурсу підвищення кваліфікації для педагогічних працівників опорних шкіл регіону «Hubschool – школа з європейським рівнем якості освіти»*. Спецкурсу, де б учителі мали змогу ознайомитися й опанувати новими освітніми технологіями, особливостями управління освітнім процесом, психологією групової динаміки тощо. Усвідомити нову роль учителя – не як єдиного ментора та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Отже, спецкурс підвищення кваліфікації для педагогічних працівників опорних шкіл області «Hubschool – школа з європейським рівнем якості освіти» має на **мети** підвищення рівня готовності, професійної компетентності керівників та педагогів опорних шкіл області до перебудови системи регіональної освіти у процесі децентралізації, через популяризацію інноваційних ідей, технологій, знахідок; вироблення узгоджених підходів до подальшого розвитку опорних навчальних закладів, розбудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів.

Відповідно до мети, визначені **завдання** спецкурсу: 1) провести широке інформування педагогічної спільноти щодо організації діяльності опорних шкіл, вимог до їх створення в умовах децентралізації в освіті, чинної нормативно-правової бази з цього питання; 2) обговорити ризики децентралізації в освіті, шляхи запобігання негативним результатам і визначити чинники, які сприяють позитивному розвитку освітньої системи громади; 3) провести оцінку готовності учасників обговорень до впровадження структурної реформи середньої освіти та процесу децентралізації в освіті; 4) розробити концепцію та програму розвитку закладу, алгоритм роботи з педагогами щодо складання авторської педагогічної технології, персонал-технологію навчання учнів; 5) виготовити пакети інструментарію для роботи педагогів за новими технологіями; 6) підвести педагогів до розуміння необхідності наповнення власної системи роботи інноваційним змістом; 7) виробити стійку мотивацію учасників до перетворень в умовах децентралізації в освіті.

Очікуваними результатами спецкурсу є:

Слухач повинен знати: сутність процесів децентралізації місцевого самоврядування; особливості структурної реформи в освіті; чинники, які сприяють позитивному розвитку освітньої системи громади; ризики децентралізації в освіті; алгоритм наповнення власної системи роботи інноваційним змістом.

Слухач повинен уміти: застосовувати узгоджені підходи до управління мережею навчальних закладів у контексті децентралізації влади; визначати показники оцінки діяльності освітньої системи об'єднаної громади; розробляти концепцію та програму розвитку закладу; розробляти алгоритм роботи з педагогами щодо складання авторської педагогічної технології; розробляти персонал-технологію навчання учнів; підбирати інструментарій для роботи за новими технологіями.

Слухач повинен усвідомлювати: необхідність перебудови системи регіональної освіти, що прискорить реформування освіти, зробить його проведення дієвим та дасть бажане підвищення рівня якості освіти і рівня самостійності в освітній роботі громад; необхідність роботи за новими підходами, концепцією та програмою розвитку школи; необхідність перебудови власної педагогічної системи.

Спецкурс передбачає застосування різноманітних видів навчальних занять, таких як воркшоп, ділова гра, дискусія, експрес-тренінг, інтерактивна вправа, інформаційний та комунікативний практикуми, квік-налаштування, круглий стіл,

майстер-клас, методичний інтернет-дайджест, методична майстерня, методичний тренажер, педагогічний коучинг, практикум, презентація авторської моделі, презентація програми, робота в групах, спаринг-партнерство, стратегічна сесія, творча лабораторія та педагогічна майстерня, тренінг тощо.

Під час навчання розглядаються такі питання, як «Вектори реформування освіти в контексті адміністративно-територіальної реформи України», «Опорна школа: пошук оптимального шляху, аналіз перспективних освітніх тенденцій», «Зміна концептуальних підходів до управління освітньою інфраструктурою», «Формування стратегії освітнього осередку об'єднаної територіальної громади», «Розробка кейсу документів опорної школи», «Організаційний розвиток та організаційна культура в освітньому окрузі», «Використання хмарних сервісів у роботі опорної школи», «Сучасні підходи до навчання дорослих», «Демократична школа – планування змін», «Побудова ефективної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу на засадах транзакційного аналізу», «Візуалізація як шлях до яскравого, цікавого, доступного уроку» тощо.

Підсумком проходження спецкурсу для менеджерів стане творчий залік «Презентація програми розвитку освітнього округу», для педагогів – творчий залік «Презентація програми моєї роботи в новій українській школі».

Спецкурс розрахований на 72 години навчального часу.

Отже, проходження педагогічними працівниками опорних шкіл спецкурсу «Hubschool – школа з європейським рівнем якості освіти» буде першим кроком до становлення висококваліфікованого управлінця та вчителя-майстра нової української школи.

Література

1. Концепція нової української школи. [Електронний ресурс]: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.
2. Савчук Д.М. Опорні школи як результату соціального розвитку громади / Д.М. Савчук // Молодий вчений. – 2016. – № 7 (34). – С. 124-126.

УТОЧНЕННЯ ТЕРМІНУ «АЛГОРИТМІЧНЕ МИСЛЕННЯ»

Олександр Л. Кошелєв¹, Наталія М. Пасічник²

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

¹alleko2005@yandex.ru, ²enem@i.ua

Структурні зміни у суспільстві є причиною необхідності вже в юному віці розкривати причини і з'ясовувати сутність явищ, пояснювати їх та мислити абстрактно, вміти формувати, розробляти і застосовувати на практиці узагальнені алгоритми успішної життєдіяльності. Підготувати до цього людину – завдання сучасної педагогіки.

В умовах зростаючого потоку інформації та безперервної інтеграції у життя продуктів технічного прогресу, виготовлених із різних видів процесорів, починаючи від автоматизованої зубної щітки до високотехнологічних систем (відео-спостереження, клімат-контролю, «кмітливого будинку» тощо) виникла

необхідність приділяти більше уваги проблемі розвитку такого виду мислення як алгоритмічне.

Метою роботи є уточнення терміна, визначення його об'єму та класифікації ліній розвитку алгоритмічного мислення людини з перспективою вивчення можливостей використання активізації та залучення мимовільної складової до оволодіння навичками алгоритмічного мислення в навчальному процесі. Методологічною основою дослідження є загально-філософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у педагогічному процесі.

Проблема розвитку алгоритмічного мислення порушена в роботах педагогів та психологів, методистів математики та інформатики. Поняттю «алгоритмічне мислення» передувало поняття «алгоритмічний стиль мислення», яке склалося в період часу, коли переважала парадигма структурного програмування.

Під алгоритмічним мисленням в системі сучасних визначень та класифікацій розуміють мислення, зосереджене на заданому правилі, прийнятих послідовностях дій, необхідних для вирішення типових завдань; систему мисленнєвих операцій, спрямованих на розв'язок задачі, що спирається на раніше визначені правила та послідовності дій тощо.

Як правило, алгоритмічне мислення характеризують як мислення шаблонне, мислення за зразком, мислення репродуктивне, пов'язане з пам'яттю і відтворенням попередніх результатів, але аналіз досліджень свідчить про наявність певної суперечності: об'єм поняття «алгоритмічне мислення» виходить за рамки мислення за раніше відомими правилами.

Алгоритмічне мислення нерозривно пов'язує із поняттям «алгоритм». Прилади, системи комунікацій, технології змінюються швидше, ніж діти закінчують навчання в школі. Комп'ютер і системи програмування віднині не цілі, а засоби навчання, які використовуються для розвитку алгоритмічного мислення. Тому є нагальна необхідність вчити не шаблонним діям, а вмінню визначити вже відомі послідовності, задавати ці шаблони, знаходити серед них найбільш оптимальний і гнучкий та визначити нові правила.

Алгоритм цих дій вже давно не виглядає сталим. Він не існує відокремлено, а весь час пристосовується до системи з невизначеними умовами подальшого розвитку подій. Для створення свого власного алгоритму необхідно опрацювати десятки алгоритмів уже відомих. У цьому процесі існує принаймні дві сторони: 1) визначити(розпізнати) та застосувати відомий алгоритм(і це знову ж репродуктивне мислення); 2) вибудувати, створити новий алгоритм(а це вже продуктивне, а іноді й творче мислення).

Якщо для розв'язання задачі потрібно використовувати раніше відомі правила та послідовності дій, потрібно буде докладно розібратись, як вони працюють та з чим взаємодіють (встановити причинно-наслідкові зв'язки). Тільки потім можна вбудовувати цей елемент у новий алгоритм або навпаки.

Зараз відбувається трансформація поняття алгоритмічного мислення від суто репродуктивного до продуктивного та навіть творчого завдяки розширенню об'єму поняття внаслідок бурхливого розвитку інформаційних комп'ютерних

технологій та структурних змін в житті, що вимагає гнучкого застосування алгоритмічних навичок.

Уточнене визначення поняття буде таким: «Алгоритмічне мислення це процес використання, виділення, відображення та оптимізації стійких послідовностей», а до його об'єму будемо відносити:

- мислення шаблонне, що спирається на задані правила, загальноприйняті послідовності дій, необхідні для вирішення типових завдань;
- мислення, спрямоване на задавання цих правил та стійких послідовностей;
- мислення, спрямоване на вибір системи обмежень (обмежити самого себе границями обраних команд для відповідного виконавця);
- мислення, спрямоване на складання плану дій (алгоритму) в межах обраної системи команд та вдосконалення (оптимізація) цього плану.

Існує декілька ліній формування алгоритмічного мислення людини: 1) природна (в літературі її називають іноді називають мимовільна, спонтанна); 2) соціальна (життєва); 3) навчальна.

Уточнене поняття «алгоритмічне мислення», узагальнені та класифіковані лінії його розвитку дають можливість системної побудови методики активізації та залучення природної і життєвої складової до оволодіння навчальними навичками алгоритмічного мислення.

Перспективним напрямком дослідження є виконання подальшої класифікації та поглиблення деталізації соціальних (життєвих) алгоритмів із метою стандартизації систем керування побутовими та виробничими приладами, що при раціональному спрямуванні та розробці виважених навчальних програм (або ліній в межах предметних програм) дозволить формувати необхідні виробничі навички на базі природних та життєвих алгоритмів, починаючи з початкової школи.

КОНДЕНСАЦІЯ В РІЗНОРІВНЕВІЙ ТРАНСПОЗИЦІЙНІЙ ПАРАДИГМІ РЕЧЕННЯ

Олена В. Куц

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова,

м. Київ, Україна

o_v_kuts@ukr.net

У сучасній парадигмі гуманітарного знання дослідження природи дериваційної парадигми поглиблює розуміння процесів передачі семантики мовними одиницями. Різномірнева транспозиційна парадигма як один з типів дериваційної парадигми охоплює системні трансформації між синтаксичними одиницями різних структурних типів при загальній спільності денотативної семантики. Транспозиційна парадигма представляє процеси конденсації,

свідченням чого є компоненти складної синтаксичної природи, похідність синтаксем як результат міжчастиномовної транспозиції.

Виділяємо з огляду на кількість тактів трансформацій два типи різнорівневих транспозиційних парадигм:

1.Однотактові парадигми, що передбачають перетворення елементарного двоскладного речення на словосполучення як результат конденсації речення, напр.: *Дитина співає* → *спів дитини*; *Хлопець був чемним* → *чемність хлопця*; *Дім стоїть над озером* → *дім над озером*. Конденсація вихідного речення відбувається або шляхом перетворення базового предиката на відпредикатний іменник із збереженням залежних компонентів з об'єктною семантикою, при цьому суб'єкт дії, стану чи процесу з позиції підмета двоскладного речення транспонується в позицію керованого компонента з синкретичною суб'єктно-об'єктно-атрибутивною семантикою (*Дівчина в'яже сукню* → *в'язання сукні дівчиною*; *Бабуся лагідна до онуків* → *лагідність бабусі до онуків*; *Квітка цвіте* → *цвітіння квітки*), або предикат вихідного речення зазнає редукції, і його функції виконує пропозиційний предикат – прийменник – у поєднанні з іменником (*Дерево росте біля будинку* → *дерево біля будинку*; *Меблі зроблені з дубу* → *меблі з дубу*).

2.Двотактові парадигми. Перший підтип охоплює регулярні трансформації елементарного двоскладного речення на словосполучення під час першого такту і словосполучення – на композит (конденсат речення, що експлікований складним словом) під час другого такту, напр.: *Вони сіяли квіти* → *сіяння квітів* → *квітосіяння*; *Фермери збирали картоплю* → *збирання картоплі фермерами* → *картоплезбирання*.

Другий підтип складають двотактові парадигми, які репрезентують системні перетворення складного речення на просте семантично ускладнене під час першого такту з подальшою зміною на словосполучення. За типом складного речення як вихідної одиниці парадигми виокремлюємо різновиди зі складнопідрядними реченнями (*Хоча були несприятливі обставини, дівчина виконала завдання* → *Усупереч несприятливим обставинам дівчина виконала завдання* → *виконання завдання дівчиною усупереч несприятливим обставинам*), складносурядними (*Вони вчили учнів мислити, і вони вчили учнів творити* → *Вони вчили учнів мислити і творити* → *навчання учнів мислити і творити*) і безсполучниковими реченнями (*Митець усвідомлював, що написане слід показати на виставці* → *Митець усвідомлював необхідність показання написаного на виставці* → *усвідомлення митця необхідності показати написане на виставці*). Прийменники (пропозиційні предикати II рангу) репрезентують процеси транспозиційної конденсації, результати якої безпосередньо залежать від семантичних відношень між частинами складного речення. Граматична природа складного речення дозволяє виділити формально-граматичний репрезентант транспозиції – прийменник, що корелює зі сполучником. У базовому безсполучниковому складному реченні маркер транспозиційних процесів є імпліцитним, а в дериваті його корелят експліцитний. Між пропозиційними предикатами I рангу (сполучниками) і II рангу

(прийменниками) спостерігаємо синонімічні відношення, що забезпечують процеси транспозиції. Пропозиційні предикати одного рангу перебувають між собою в синонімічних відношеннях, що зумовлює їхню взаємозаміну без зміни семантико-синтаксичного відношення, а лише з акцентуванням на певних відтінках синтаксичної семантики. Вони функціонують у формально-граматичній структурі одного типу. Це пропозиційні предикати-синтагматичні синоніми.

Виділяємо і пропозиційні предикати-парадигматичні синоніми – це пропозиційні предикати I і II рангу, які перебувають між собою у відношеннях транспозиційної синонімії – виражають одне семантичне відношення і семантичною валентністю відкривають дві позиції, що заповнюють елементарні речення як репрезентанти двох сигніфікативних ситуацій – онтологічних дій, станів і процесів. На семантико-синтаксичному рівні за з'єднання двох ситуацій обидві можуть бути представлені в розгорнутому вигляді при пропозиційних предикатах I рангу і одна виступати базовою, а інша бути згорнутою при пропозиційних предикатах II рангу. Напр.: *Аналогія належить до явищ психологічного порядку, однак цього ще недосить, аби відрізнити її від фонетичних змін...* (Ф.деСоссюр) → *Аналогія належить до явищ психологічного порядку, однак цього ще недосить для відрізнення її від фонетичних змін...* У безсполучниковому складному реченні пропозиційний предикат I рангу є імпліцитним, а в дериваті його корелят, пропозиційний предикат II рангу, є експліцитним. Напр.: *Він Богом був. І він створив свій світ. І одвернувся: все було погано* (Л.Костенко) → *І одвернувся, бо/ тому що/ оскільки/ адже все було погано* → *І одвернувся внаслідок поганості всього/ через поганість всього*.

Отже, різнорівнева транспозиційна парадигма репрезентує регулярні трансформації між синтаксичними одиницями різних структурних типів при загальній спільності денотативної семантики. Виокремлюємо два типи парадигм за кількістю тактів трансформацій, пов'язаних із конденсацією: однотактові та двотактові. Пропозиційні предикати-парадигматичні синтаксичні синоніми є маркерами транспозиційної конденсації.

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Надія М. Ляшова

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
nzs2012@yandex.ru*

Професійна освіта є початковим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку. Вона не лише надає знання, а й формує відповідне ставлення до розвитку молоді впродовж всього життя. Концепція професійної освіти для сталого розвитку визначає основні пріоритети щодо підготовки майбутніх

викладачів, вчителів початкових класів до життя, забезпечуючи при цьому сталий розвиток суспільства.

Проблемі реалізації концепції освіти в інтересах сталого розвитку присвячені дослідження О. Пометун, А. Васильченко, Т. Ігоніної, М. Кириченко. Досвід Латвії в цьому напрямку проаналізовано Т. Тамбовцевою. Досвід Білорусі вивчали Т. Ковальова, С. Кундас, С. Анкуда. Значний внесок у розробку навчальних посібників, методичних рекомендацій для вчителів шкіл та дошкільних навчальних закладів належить Н. Гавриш, О. Саприкіній, Т. Волчак, Т. Трифоновій, Н. Голик, О. Домаранській, Н. Поповій, Л. Різун та ін. Результати технології впровадження цього напрямку неодноразово обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема на Всеукраїнській конференції «Теорія і практика освіти для сталого розвитку в Україні», яка проходила в Тернополі.

Більшість науковців сходяться в думці про те, що універсальних моделей освіти для сталого розвитку не існує і тому кожний педагог, не байдужий до цієї проблеми, визначає свої пріоритетні завдання та дії щодо галузі сталого розвитку в освіті студентської молоді. Освіта для сталого розвитку направлена на формування компетентності студентів, що досягається розв'язанням ключових завдань в інтересах сталого розвитку на різних рівнях системи формування професійної освіти. При цьому, відбувається збереження традиційних напрямків у навчанні основних предметів та курсів, і в той же час, відкривається можливість для міждисциплінарного вивчення та аналізу матеріалу. Мета освіти для сталого розвитку полягає у тому, щоб інтегрувати методи сталого розвитку у всі аспекти навчання. Беручи до уваги тезу, що не одна дисципліна не може охопити всі аспекти освіти для сталого розвитку, то будь яка освіта в інтересах сталого розвитку повинна відображати актуальні умови і компоненти освіти – знання, проблеми, навички, перспективи, цінності та їх взаємозв'язок у міждисциплінарному аспекті. Зокрема, вклад методико-математичних дисциплін в освіту сталого розвитку для майбутніх учителів початкових класів виявляється у тому, що дає змогу показати як навчити дітей розв'язувати задачі з природознавчим змістом: про забруднення навколишнього середовища; рослинний та тваринний світ; економію води, деревини, та інших природних матеріалів; про корисні копалини тощо; будувати найпростіші графіки, діаграми; застосовувати математичні методи статистики в різних галузях життя.

Освіта для сталого розвитку включає ряд педагогічних методик, що сприяють активному навчанню та розвитку розумової діяльності. В пошуках розв'язання даної проблеми ми пропонуємо у курсі «Технології вивчення освітньої галузі «Математика» для початкової школи» ввести інтегрований модуль, який допоможе зрозуміти складний та багатоаспектний зміст сталого розвитку. На заняттях студенти знайомляться з теоретичними аспектами сталого розвитку, досвідом впровадження та практичним застосуванням його. Одним із напрямків практичної складової модуля є підбір та самостійна розробка завдань,

задач, вправ, проектів, фрагментів уроків з математики екологічного, економічного та соціального змісту.

Наприклад, студентами було підібрано систему задач для учнів початкових класів екологічного змісту:

1. Посадка з 400 молодих тополь на своєму листі за літо затримує 340 кг пилу, а посадка в'яза у 6 разів більше. Скільки пилу затримує посадка в'яза з 400 дерев? Скільки пилу затримує одне дерево в'яза? Тополі?;

2. Тривалість життя глоду у 2 рази більша ніж акації, а смереки у 3 рази більша, ніж глоду. Скільки років живе кожне дерево, якщо вони разом живуть 1350 років?;

3. На весні учні посадили 1768 кленів. На першій ділянці вони посадили в 3 рази більше саджанців, ніж на другій. Скільки дерев посадили на кожній ділянці?;

4. 20 кг макулатури зберігають від зрубування одне дерево. Скільки дерев збереже тонна макулатури?;

5. Зараз на Поліссі збирають 67 видів лікарських рослин, що на 40 видів менше, ніж збиралося раніше. Скільки видів лікарських рослин збирали в цьому регіоні раніше?

Під час опрацювання кожного подібного завдання ведеться бесіда про екологічний стан, та про дії які призводять до таких наслідків, та що треба зробити, щоб запобігти такому становищу. Студенти отримують досвід математичної та екологічної орієнтованості, рефлексивно-оцінної та практичної діяльності тісно пов'язаними з життям, що спрямовує їх на подальше вивчення та перспективу вирішення проблем які висвітлюються.

Ще однією формою активізації студентів у цьому напрямку є розробка та презентація власних проектів. Серед них можна відзначити такі проекти: «Ми в екосвіті – екосвіт навколо нас: математична складова», «Математичний Еверест», «Математична спрямованість та зміст освіти сталого розвитку», «Школа випереджаючої освіти сталого розвитку», «Роль вчителя у формуванні перспектив для сталого розвитку молодших школярів» тощо.

Тож, саме освіта має бути елементом трансформації технології сталого розвитку. Вона надає не лише знання, а й формує досвід роботи, відповідне ставлення до сталого розвитку як в шкільній практиці, так і у вищій школі. Перебування студентів тривалий час в заданому освітньому середовищі сприяє не лише формуванню методико-математичної компетентності, а й світоглядних позицій, необхідних для виконання ними професійних обов'язків під час роботи у школі.

Література

1. Кириченко М. О. Інформатизація як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку / М. О. Кириченко // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». – 2017. – № 1(9). – С. 46-50.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ СМислоВЕ НАПОВНЕННЯ НОМІНАЦІЇ *ВСЕСВІТ* У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ РУДЕНКА

Алла В. Моргун¹, Лідія С. Прокопович²

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве, Україна

¹ morgun.aw@yandex.ru, ² tubek25@gmail.com

У сучасній теорії мови актуальні міждисциплінарні дослідження, в яких поєднано лінгвальні і екстралінгвальні ракурси розгляду мовних явищ, ураховано теоретико-практичні здобутки різних галузей гуманітарного знання – філософії, психології, соціології, антропології, культурології, етнології тощо. Вони формують стереометричну модель вивчення способів вербалізації уявлень людини про довкілля та саму себе як носія певної культури в контексті антропоцентричної парадигми мовознавства.

Із другої половини ХХ ст. у форматі наукових зацікавлень значне місце посідає аналіз *простору* як важливого фрагмента мовної картини світу.

Проблема вивчення *простору* в лінгвопоетиці не втрачає дискурсивної актуальності і в сучасному мовознавстві. Низку дисертаційних і монографічних досліджень, пов'язаних з моделюванням простору та вербалізацією категорій, співвідносних з простором, диференціюємо за кількома взаємодоповнюваними напрямками: *когнітивної лінгвістики* (В. Бялисток, Дж. Лакофф, Л. Талмі, А. О. Шиленко); *структурної семантики* (Н. Д. Арутюнова, Р. Гжегорчикова, Т. А. Щебликіна); *функціональної семантики* (Л. А. Моря-Міцик); семіотики (В. М. Топоров, В. В. Іванов, Ю. М. Лотман, Ю. С. Степанов, Н. В. Слухай, Т. В. Цив'ян); лінгвофольклористики (Н. О. Данилюк, Т. П. Беценко, Н. В. Іовхімчук).

Поетична мова другої половини ХХ ст. насичена словесно-образними знаками, які виявляють лінгвоментальну структурованість мовно-просторової картини світу, зокрема свідчать про активне метафоричне окреслення специфічного – *екзистенційного* – сегмента простору.

Із вербалізацією метафоричної теми «буття людини» пов'язане функціональне навантаження іменника *світ* – «1. Сукупність усіх форм матерії як єдине ціле; всесвіт. 2. Окрема частина всесвіту. 3. Земна куля, Земля з усім, що на ній є» [4, СУМ, IX, 84]. Ці значення формують своєрідний каркас для смислового й оцінного розростання номінації *світ* у процесі її метафоризації, мовно-естетичної трансформації у поетичному дискурсі. У цьому виявляється динамічна природа поетичного слова, його здатність інтенсивно входити в змінні контексти, унаслідок чого змінюється смислове наповнення слова.

Екзистенційне смислове наповнення образу *світ* тісно пов'язане з номінацією *всесвіт*. В українській поетичній мові другої половини ХХ ст. вони не тільки активно актуалізуються, але й ускладнюються, збагачуються новими відтінками, асоціативними нашаруваннями.

Передусім відзначимо, що у прямому лексичному значенні *Всесвіт* (в обох графічних варіантах його написання – і з великої, і з малої літери) вживається

рідко. Таке наше спостереження суголосне з одним із висновкових положень монографічного дослідження О. О. Маленко. Наскрізно простежуючи лінгвопоетику Всесвіту в українському художньому тексті, дослідниця доводить: *Всесвіт* – це родове поняття, ядерна номінація, семантичну еволюцію якої у мовотворчості І. Драча, Д. Павличка, Б. Олійника, М. Вінграновського, В. Стуса, Л. Костенко забезпечують образи *небо, сонце, місяць, зірка, зоря, хмара, гроза, грім, блискавка, райдуга*, назви планет, сузір'їв, галактик. При цьому текстотвірна актуальність, уживаність слова *Всесвіт* не констатовані в укладеному авторкою як додаток до монографії «Словнику-покажчику смислових інтерпретацій назв-космонімів у текстах української поезії» [1].

Зафіксовані у поетичній мові другої половини ХХ ст. уживання номінації *всесвіт* засвідчують периферизацію її власне просторового значення, послаблення актуальності смислотвірних сем 'сукупність усіх форм матерії', 'світобудова'. Натомість спостерігаємо семантичне зміщення у площину вербалізації екзистенційних проблем. Наприклад, таку еволюцію засвідчує кореляція *Всесвіт – людина*. Для української поетичної традиції ця тенденція – не нова, зокрема її докладно описала Л. О. Ставицька як стильотвірну ознаку поетичної творчості 10-х років ХХ ст., відзначивши, що «складовою частиною єдності світобудови у символістській естетичній концепції постає взаємопроникнення Людина – Всесвіт» [5, с. 45]. У цьому сенсі концептуальну співзвучність із поезією символістів демонструє мовотворчість М. Руденка: *Без людини Всесвіту нема* (3, с. 45). (Тут і далі вказуємо лише сторінки). *Я стверджую, що Всесвіт є Людина* (205); *Я і Всесвіт – це одна судьба* (25); *Всесвіт у тобі пульсує* (328); *Розкована душа із Всесвітом злилась* (328).

Логічним продовженням розвитку цього мотиву є антропоморфізація образу *Всесвіт* у різнотипних образних конструкціях. Зокрема, це предикативні метафори з дієсловом на позначення фізичної, фізіологічної, психоемоційної діяльності людини: *Всесвіт має радіти, зітхати, страждати* (114). *Цілий Всесвіт плакав і стогнав* (175). Знаковими для наведених ілюстрацій є також імпліковані у структуру поетичного вислову експресивно марковані звукові характеристики *радіти, зітхати, плакати, стогнати* тощо.

На думку В. М. Русанівського, «метафоричний образ, побудований на дієсловах, виступає як засіб подвійного бачення світу: реально виступає на фоні фантастичного, створеного уявою поета, і все ж уявний образ [...] повторює реальний світ» [3, с. 11].

Суттєва ознака екзистенціалізації образу *Всесвіт* крізь призму духовного світу людини – його ототожнення з *храмом*: *Всесвіт – наш єдиний храм* (134).

Знаковий параметр сприйняття й показу *Всесвіту* – його колірна характеристика, актуалізована опосередкованому контекстному зв'язку (*Всесвіт кине на плечі блакитну кирею* (34).

Отже, традиційно домінантну позицію щодо окреслення сфери буття людини займає слово – образ Всесвіт. Контекстний зміст аксіологічно маркованої номінації *Всесвіт* постає унаслідок мовно-естетичного освоєння і прямого номінативного значення і вторинного семантично розбудованого в сторону

осмислення філософських категорій буття, місії людини, часу і простору, проблеми свободи і вибору, взаємостосунків людини і Бога. У поетичній мові Миколи Руденка ця лексема виявляє активність як вторинна номінація екзистенційного простору ліричного героя.

Література

1. Маленко О. О. Лексико-семантична група "небо" в українській поезії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова"/ О. О. Маленко. – Х., 1996. – 18 с.
- 2 Руденко М. Поезії / М. Руденко. – К. : Дніпро, 1991. – 413 с.
3. Русанівський М. В. Дієслово – рух, дія, образ / В. М. Русанівський. – К.: Рад. школа, 1977. – 111с.
- 4.Словник української мови: в 11 т. / [І.К. Білодід (голова) та ін.]. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; К.: Наукова думка, 1970-1980.
5. Ставицька Л. О. Естетика слова в українській поезії 10–30-х рр. ХХ ст. / Л. О. Ставицька. – К.: Правда Ярославичів, 2000. – 155 с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Лариса К. Одинченко¹, Тетяна Ю. Скиба²

¹Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

²Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка,

м. Суми, Україна

¹odinchenko-64@mail.ru, ²tanyasumy@list.ru

Побудувати сильну й якісно нову демократичну державу можуть лише справжні патріоти власної країни, що люблять і пишаються своєю Батьківщиною, поважають її історію, народні звичаї та культурні традиції; розуміють і виконують громадські обов'язки та правові норми, підпорядковують особистісні інтереси суспільним; мають внутрішню потребу й готовність відстоювати інтереси українського народу, забезпечувати національну безпеку, сприяти встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. Тому мета освітнього процесу сучасної школи полягає не тільки у формуванні в учнів необхідних компетенцій і наданні ґрунтовних знань із різних предметів, а й у вихованні духовно розвиненої особистості, активного громадянина, патріота. Значні можливості для реалізації поставленої мети закладені в системі уроків географії.

Питанню виховання у дітей почуття патріотизму присвячені наукові пошуки Г. Ващенка, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Особливості формування громадянської вихованості учнів спеціальних шкіл розглянуто у наукових доробках І. Беґа, О. Вержиховської, А. Висоцької, І. Єременка, Н. Коваль, М. Кота, С. Миронової, В. Синьова та ін. Окремі аспекти патріотичного виховання учнів спеціальної школи на уроках

природничого циклу розкрито в наукових працях Г. Блеч, О. Головатої, Т. Грузинської, Л. Одинченко, В. Липи, В. Синьова, С. Трикоз та ін.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.) патріотичне, громадянське виховання визначені як стрижневі, основоположні. Наголошується, що саме ці виховні напрями «відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, здорового способу життя, готовності до змін» [3, с. 87].

В умовах сьогодення спеціальна школа має вирішувати низку виховних завдань, пов'язаних із національно-патріотичним вихованням дітей із порушенням розумового розвитку, головною метою якого є становлення громадянина-патріота України, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків. У вихованні патріотизму учнів з особливими освітніми потребами географія як навчальний предмет спеціальної школи посідає одне із провідних місць. Основні завдання, окреслені у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.), чітко відображені у змісті курсу «Географія України», а ефективність їх реалізації залежить від дотримання певних педагогічних умов, як-то: відбір змісту навчального матеріалу й посилення його українознавчої складової; дотримання принципу національної спрямованості шкільної географії; використання виховного потенціалу шкільного краєзнавства; формування в учнів уявлень про досягнення України в галузі науки, техніки, культури [3].

Кожна з перелічених умов реалізуються у змістовому і процесуальному компонентах уроків «Географії України». Так, посилення українознавчої спрямованості змісту навчального матеріалу може бути відображено у повідомленні вчителя при вивченні теми «Машинобудівний комплекс України»: роль славетних українців у досягненнях космічної індустрії (Сергій Корольов). Реалізація принципу національної спрямованості шкільної географії передбачає формування в учнів національної свідомості, прищеплення шанобливого ставлення до традицій і звичаїв українського народу щодо вшанування й збереження природи краю, підтримання таких важливих рис української нації, як чуйність, працелюбність і милосердя, що має знайти своє вираження в широкому й активному залученні в процес вивчення географії України творів видатних українських письменників і поетів: О. Гончара, Л. Костенко, П. Мирного, В. Сосюри, В. Сухомлинського, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка та ін. Формування знань про природу, господарство й населення рідного краю має сприяти реалізації завдання використання виховного потенціалу шкільного краєзнавства. При цьому, найбільш ефективним формами навчання виступають активні: навчальні екскурсії у природу, на підприємства, виконання дослідницьких проєктів, суспільно-корисна праця тощо. Формуванню у розумово відсталих учнів уявлень про досягнення України в галузі науки, техніки, культури може бути найбільш ефективно реалізоване в процесі

знайомства учнів зі значущими результатами діяльності видатних вітчизняних дослідників, державних діячів, представників громадських організацій; висвітлення інноваційних проектів у рамках міжнародного співробітництва (П. Чубинського, С. Рудницького, А. Синявського, О. Маринича та ін.).

Отже, дотримання окреслених педагогічних умов на уроках географії в 9 класі спеціальної школи забезпечить виховання високих моральних якостей національно свідомих громадян України, справжніх патріотів, відданих Батьківщині, готових до плідної праці в ім'я рідного народу.

Література

1. Висоцька А. М. Основні завдання, форми і методи громадянського виховання учнів спеціальних шкіл-інтернатів/А. М. Висоцька //Дефектологія. – 2005. – № 3. – С. 29-34.
2. Коваль Н. І. Принципи громадянського виховання старшокласників з вадами інтелекту / Н. І. Коваль // Вісник Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія – Випуск 3. – Кам'янець-Подільський: «Медобори-2006», 2011. – С. 82-88.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу МОН України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформаційний збірник та коментарі МОН України. – 2015. – № 8 (серпень). – С. 87-95.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Ирина Ю. Остополец

*Донбасский государственный педагогический университет, г. Славянск, Украина
irinaostopolets@mail.ru*

В настоящее время в образовании все более актуальной становится консультативная практика психолога. Особо востребованной она является в процессе подготовки специалистов в высшей школе и именно там, где нет психологической службы в вузе.

Джордж и Кристиани определяют консультирование как профессиональные отношения между специально подготовленным консультантом/психологом и клиентом [5]. В нашем случае клиентами выступают субъекты образовательного процесса и чаще всего студенты. Назначение консультирования заключается в том, чтобы помочь клиентам понять и прояснить собственные взгляды на их жизненное пространство и научить их достигать собственных, самостоятельно определяемых целей посредством осуществления сознательного выбора и решения проблем эмоционального и межличностного характера. Эти же определения приводит в своей книге Р.Кочюнас, выделяя основные положения консультативного процесса:

1. Консультирование помогает человеку выбирать и действовать по собственному усмотрению.
2. Консультирование помогает обучаться новому поведению.
3. Консультирование способствует развитию личности.

4. В консультировании акцентируется ответственность клиента, т.е. признается, что независимый, ответственный индивид способен в соответствующих обстоятельствах принимать самостоятельные решения, а консультант/психолог создает условия, которые поощряют волевое поведение клиента.

5. Сердцевиной консультирования является «консультативное взаимодействие» между клиентом и консультантом, основанное на принципах гуманистической психологии [1].

Психологическое консультирование, которое мы осуществляем в нашем вузе (Донбасском государственном педагогическом университете) ориентировано на потребность студента в эмоциональной поддержке, фасилитации и сопровождении в процессе личностного развития на этапе ранней профессионализации. Оно включает формирование(совместно с клиентом) возможных стратегий преодоления трудностей, оказание психологической помощи в конструировании собственного личностного пространства (в том числе и образовательной среды), а также эффективного взаимодействия с другими.

Проблемное поле психологического консультирования студентов отражают запросы. Запросом называется просьба или жалоба клиента, содержащая формулирование трудностей, разрешение которых он ждет от психолога [2]. Проанализировав запросы студентов на психологическое консультирование за текущий 2016-2017 гг, мы можем констатировать следующее: с запросами, касающимися проблем эмоционально-волевой сферы обратилось 22% клиентов, взаимоотношений – 24%, самооценки – 15%, самоменеджмента и организации времени – 21%, мотивации – 18%.

В консультативной практике мы исходим из принципов гуманистической психологии, разработанных еще К.Роджерсом: а) каждая личность обладает безусловной ценностью и заслуживает уважения как таковая; б) каждая личность в состоянии быть ответственной за себя; в) каждая личность имеет право выбирать ценности и цели и принимать самостоятельные решения [4]. В работе используем экофасилитативный подход к клиенту, что предполагает актуализацию личностных ресурсов самого клиента в решении жизненных задач [3].

Таким образом, даруя личности уверенность в собственных силах, подтверждая её адекватность в рамках сложившейся ситуации, метод экологической фасилитации позволяет успешно решать многочисленные задачи не только в области психотерапии, но и в сферах взаимоотношений, педагогики, и даже бизнеса. Психологическое консультирование востребовано во всех сферах жизни украинского общества. Развитие консультативной функции психолога в высшем образовании способствует личностному развитию и становлению будущего профессионала. Экофасилитационный подход в консультировании студентов, будущих учителей является очень действенным и имеет ряд преимуществ, позволяющих решать запросы клиентов, опираясь на их личностный ресурс.

Література

1. Кочюнас. Р. Основы психологического консультирования. – М.: Академический проект, 1999. – 240 с.
2. Набатникова Л. П. Формирование у студентов мотивации преодоления жизненных трудностей средствами психологического консультирования. Мотивация в современном мире: Материалы международной научно-практической конференции. ГОУ ВПО МГПУ. – М.: МО Щелково, 2011. – С. 205-208.
3. Остополец И.Ю. Экофасилитативный подход в подготовке специалистов в вузе. Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference “Problems and Prospects of Territories Socio-Economic Development (April 14-17), 2016, Opole, Poland. The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. P. 186-190.
4. Роджерс К. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы. М.: «Издательство Института психотерапии», 2006. – 344 с.
5. George R. L., Cristiani T. S. Counseling: Theory and Practice, 3rd Ed. Englewood Cliffs. N. J.: Prentice Hall, 1990.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В УМОВАХ РОБОТИ В ОСВІТНІХ ОКРУГАХ

Володимир М. Проскурін¹, Уляна В. Проскуріна²

¹Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

²Університет Фрідріха Шіллера, Інститут освіти і культури,

м. Йена, Німеччина

¹proskuninvm@ukr.net, ²uliana.proskunina@gmail.com

Управління якістю освіти в межах освітніх округів як складник державного управління освітньою галуззю (мезоосвітнє й макроосвітнє середовище) підпорядковане загальній стратегії держави на пріоритетний розвиток освіти й тому воно передбачає низку актуальних чинників дієвого впливу на процес трансформації, модернізації та реформування освіти.

Системний аналіз літератури [1; 2; 4] дозволив встановити, що керований вплив науково-педагогічних, соціально-економічних та організаційно-управлінських чинників на інституцію педагогічних кадрів, що працюють у системі освітніх округів є потужним чинником формування в них адекватного креативного професійного мислення.

З'ясовано, що в межах системи їхньої підготовки до роботи в інноваційних умовах освітніх округів особливо ефективними є проективно-аналітичні сесії та форми підвищення професійно-педагогічної кваліфікації на базі вищих навчальних закладів, що входять до структури освітнього округу.

Таке утворення зумовлене тим, що учасники інноваційного проекту проходили такі формувальні та корегувальні фази професійно-педагогічної підготовки, перепідготовки та адаптації до умов системи освітніх округів:

1) ситуаційний аналіз і фіксація проблеми трансформації, модернізації й реформування освіти, освітнього середовища на основі організаційно-управлінського алгоритму освітнього округу;

2) виділення способу дії та засобів роботи в умовах інноваційної відкритої педагогічної системи освітніх округів;

3) конструктивна критика засобів роботи, визначення дефіциту педагогічних засобів, методів, технологій, програм, підручників матеріально-технічної бази в системі освітніх округів;

4) опанування структурою проективної моделі освітнього округу та функціональними моделями суб'єктів освітнього округу, що утворюють інноваційну відкриту педагогічну систему.

Отже, реалізація концепції освітніх округів забезпечує формування педагогічних кадрів нової соціально-педагогічної формації та відкриває перспективу отримання цілісної картини бачення процесів трансформації та модернізації в освітній галузі, що дозволяє структурувати науково-методичні проблеми за їх нагальністю й розробляє варіанти (моделі) розв'язання та пропозиції для центрального та місцевого рівнів управління з метою успішної реалізації освітньої стратегії у формі освітніх округів.

Результати нашого дослідження дають досить вагомі підстави для обговорення достатньо актуальної проблеми рівного доступу учнів до якісної освіти, яку ми розглядаємо в комплексному вимірі.

У викладеному аспекті результати свідчать про те, що освітнє середовище суб'єктів освітнього округу є потужним чинником професійного самовизначення учнів старшої школи від результатів якого залежить їхнє особистісне та фахове майбутнє.

Структура інноваційної відкритої педагогічної системи освітніх округів переконує, що ця система освіти не є ізольованою системою, отже, на її функціонування, кінцеві результати суттєво впливає освітньо-соціальне середовище, у якому перебуває та функціонує конкретний її освітній округ та його суб'єкти.

Саме тому для вироблення оптимальної освітньої політики на регіональному рівні, прийняття управлінських рішень на будь-якому рівні державного управління освітою, організації педагогічної діяльності, спрямованої на подолання недоліків у вихованні й навчанні як конкретного учня, так і всієї учнівської молоді, велике значення має систематичне проведення моніторингів якості освіти в системі освітнього округу.

Література

1. Конаржевский Ю.А. Менеджмент и внутришкольное управление / Конаржевский Ю.А. – М.: Педагогический поиск, 2000. – 222 с.
2. Проскурін В.М. Організаційно-педагогічні умови діяльності освітніх округів на регіональному рівні: автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. пед.. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.М. Проскурін. – Луганськ, 2008. – 20 с.
3. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах [Текст]: навч. посіб.: у 2 ч. авт., заг. ред.. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 136 с.
4. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом / Хриков Є.М. – К.: Знання, 2006. – 365 с.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ СТРУКТУРИ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Інна І. Прудченко

*Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна
anyuta_dom@ukr.net*

Технологічний компоненти структури змісту вищої педагогічної освіти представляє його особистісний (діяльнісний) вимір. Технологічний зміст орієнтований на освоєння реального навчального, професійно-педагогічного й освітнього простору.

Оволодіваючи технологічним змістом студент напрацьовує *вміння будувати й організовувати відповідну діяльність*. Тобто, навчання діяльностям передбачає як передачу *знань* про те, як потрібно діяти, так і формування *вміння* діяти. Оскільки результатом засвоєння змісту вищої педагогічної освіти має стати здатність і вміння конструювати, організовувати й здійснювати професійно-педагогічну діяльність, то закономірним бачиться пріоритет саме технологічного компоненту змісту. Зрозуміло, що при цьому не применшується роль процесу передачі знання. Він є важливим початковим етапом навчання, підготовки й освіти. Однак його функція допоміжна, так як засвоювані знання покликані допомогти побудувати й осмислити власний досвід навчальної, професійно-педагогічної, освітньої діяльності і практичної роботи.

З огляду на узгодженість і взаємозалежність предметного і технологічного компонентів структури змісту вищої педагогічної освіти, перший доцільно структурувати у логіці тієї чи іншої діяльності, у процесі якої зміст того чи іншого рівня засвоюється. Так, предметний сегмент навчального змісту слід структурувати у логіці навчального процесу (навчальної діяльності); цей же сегмент змісту професійно-педагогічної підготовки варто розробляти у логіці професійно-педагогічної діяльності. У той час, коли предметний зміст має переважно лекційно-семінарську (традиційну) форму представлення, технологічний компонент змісту орієнтується на інноваційні форми, як-то: навчальні, професійно-педагогічні, освітні тренінги, проблемні й проектні семінари, засідання дисциплінарних і міждисциплінарних круглих столів і т. д., на яких моделюються відповідні ситуації, аналізуються конкретні проблеми, здійснюються проектні розробки, що орієнтуються на вирішення практичних завдань і проблем.

Відповідно до форм представлення різниться й сама процедура трансляції. Технологічний компонент структури змісту вищої педагогічної освіти не зорієнтований на вербальну передачу наявного навчального, професійно-педагогічного й освітнього знання чи технологій діяльності. Вони повинні бути знайдені і побудовані у процесі спільної роботи викладача і студента, які разом працюють над постановкою і вирішенням проблем. Отже, технологічний компонент змісту вищої педагогічної освіти зорієнтований не на засвоєння знань, а на *засоби і способи їх оформлення* (конфігурації, систематизації), з

подальшим їх використанням у діяльності (функціонування знання у діяльності). Мова йде не про формування нового знання у результаті науково-дослідницької діяльності (таке знання «відірване» від діяльності і передбачає подальше розгортання спеціальної процедури впровадження). Об'єктом уваги стає не зовнішній досліднику об'єкт, але здійснювана ним діяльність.

Засвоєння технологічного сегменту навчального змісту – це не лише засвоєння-репродукування. Він передбачає й творчу діяльність, креативність з боку студента. Однак така творчість є діяльністю «для себе». Вона не вважається істинною творчістю, бо її результатом, зазвичай, є відкриття загальновизнаної істини *для себе*. Таке відкриття можна назвати *навчальним відкриттям*. Як відкриття «для себе» окремих фрагментів навчального знання («відкрите» знання) воно здійснюється в акті особистісного навчального пізнання. Саме тому знання, що є результатом навчального відкриття, завжди особистісне. Через нього встановлюється контакт з дійсністю, реальністю. Людина живе, перебуває в цьому знанні. Останнє забезпечує їй істинне відчуття об'єктивності. Такого роду знання, як і дія, оснований на ньому, є *умілим, майстерним* (М. Полані); воно простягається за межі наукових істин, оформлених у формули. На його основі будуються фундаментальні поняття, що слугують підґрунтям індивідуального світосприйняття.

Отже, технологічний компонент структури змісту вищої педагогічної освіти, що представлений окремими сегментами змістів-рівнів (технологічні сегменти змісту навчання, змісту професійно-педагогічної підготовки, змісту освіти) зорієнтований на рефлексивне осмислення істинності теоретичних знань, їх співвіднесеність з реальністю, практикою. Він спрямований на оволодіння способами функціонування, передачі й засвоєння знань, набуття досвіду здійснення навчально-пізнавальної, професійно-педагогічної і освітньої діяльності. Таке спрямування робить його незамінною основою й важливою умовою організації навчального й освітнього процесу, процесу професійної підготовки на засадах особистісно-зорієнтованого (особистісно-центрованого) підходу. Ключовим моментом останнього є забезпечення умов для вільного вибору власного шляху в освіті. Свобода ж вибору освітньої траєкторії, як відомо, передбачає оволодіння засобами і способами її побудови. Таким чином забезпечується рефлексія власної освіти, її психолого-педагогічне і соціокультурне осмислення й інтерпретації.

Технологічний компонент структури змісту вищої педагогічної освіти «відповідає» за формування відповідних компетентностей майбутніх учителів: навчальна, професійно-педагогічна (у тому числі й навчально-професійна і науково-педагогічна), освітня компетентності.

Рівень засвоєння технологічного компоненту структури змісту вищої педагогічної освіти визначає рівень розвитку практичного мислення студента, орієнтованого на засвоєння часткового й одиничного. Основним завданням технологічного компоненту змісту визначається застосування предметних знань (знання загального) в конкретних ситуаціях діяльності.

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА І ОСВІТИ

Ігор Р. Пучков¹, Володимир В. Сарієнко²

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна.

¹ yyy1973@mail.ru, ² Vsar@ukr.net

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій зумовлює необхідність їх активного впровадження в навчальний процес вищого педагогічного навчального закладу. Застосування цих технологій дозволяє значно підвищити якість підготовки учителя до своєї професійної діяльності. У свою чергу, це вимагає відбору змісту цієї підготовки відповідно до сучасних освітніх завдань, у тому числі й використання навчальних комп'ютерних програм.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що вищевказану проблему досліджено науковцями в таких основних напрямках: обґрунтування науково-методологічних основ комп'ютеризації освіти (Б. Гершунський, М. Жалдак, Н. Морзе, Ю. Первін, Є. Полат та інші), визначення основних вимог до розробки навчально-методичного забезпечення й, зокрема, програмного навчального забезпечення студентів (І Пучков, Ю. Триус, В. Шаравін та інші).

Що ж до початкової школи, то головним критерієм при відборі змісту має бути *готовність* майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій. Ця готовність визначається, перш за все, рівнем сформованості інформаційно-технологічних компетенцій, а саме: навичок кваліфікованого користувача комп'ютерної техніки; знань особливостей та здатність використання КТ в початковій школі; спроможність за допомогою СІТ здійснювати самоосвітню діяльність; здатність засобами СІТ створювати власні дидактичні матеріали, здійснювати діагностику рівня навчальних досягнень учнів, здійснювати організаційну діяльність та планування; спроможність використовувати СІТ для творчої науково-пошукової діяльності.

Іншим критерієм вибору змісту підготовки вчителя початкової школи у контексті інформатизації є забезпечення професійної адаптації студентів на заняттях з інформатики. Вона може здійснюватися за рахунок виконання професійно-орієнтованих практичних завдань. На початковому етапі – це опанування комп'ютерною технікою та прикладним програмним забезпеченням.

Особливістю змісту підготовки учителя початкової школи в частині інформаційно-технологічних компетенцій є те, що вона повинна розглядатися під кутом зору спроможності застосування комп'ютерної техніки при вивченні різних предметів. Для такого підходу характерне виділення чотирьох груп навчальних дисциплін щодо застосування інформаційних технологій.

Першу групу складають предмети, при ознайомленні з якими відбувається безпосереднє освоєння комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій. Це предмети, в межах яких відбувається вивчення КТ. Зокрема, це предмети з блоку комп'ютерних дисциплін: програмування, програмне та апаратне забезпечення комп'ютерної техніки, комп'ютерні мережі, ряд розділів

математики, зокрема, геометричні побудови, функції і графіки та ін.

Другу групу складають предмети, в межах яких доцільне систематичне використання нових інформаційних технологій. До таких предметів відносяться фізика та астрономія, хімія, біологія, ботаніка та зоологія.

Третю групу складають предмети, для підвищення якості навчання яких використання нових інформаційних технологій в професійній діяльності є необхідним. Зокрема, це предмети, які містять статистичну інформацію, наприклад, предмети психологічної, гігієнічної, методичної спрямованості.

Четверту групу складають предмети, в межах яких комп'ютерна техніка використовується опосередковано. Це, зокрема, мовні дисципліни та дисципліни естетичного спрямування.

Наступним критерієм відбору змісту підготовки вчителя початкової школи у контексті інформатизації є вибір найбільш ефективних видів організації навчальної роботи студентів. На наш погляд, одним з найефективніших видів є лабораторно-практичні заняття. Саме вони забезпечують формування інформаційно-технологічних компетенцій. При цьому навчальна діяльність студентів має найбільші потенційні можливості щодо практичної реалізації різноманітних форм і засобів інформатизації навчання.

Ці можливості реалізуються за чотирма напрямками:

1. Використання нових інформаційно-комунікаційних технологій вчителем початкової школи у своїй професійній діяльності.

2. Вивчення елементів комп'ютерної обізнаності та формування основ інформаційної культури в початковій школі. У межах цього напрямку студенти засвоюють навички підготовки та проведення інтегрованих уроків, в ході яких застосовуються інформаційні технології.

3. Створення електронних дидактичних матеріалів супроводження навчального процесу. Студентам необхідно дати знання про правила створення електронних дидактичних засобів, вимоги до електронних дидактичних засобів, методи використання мультимедійних програм в навчальному процесі та ін.

4. Визначення рівня навчальних досягнень учнів засобами інформаційних технологій.

Визначальною ознакою якості зазначеного змісту є обов'язкове активне використання студентами різноманітного інструментарію сучасних інформаційних технологій та останніх досягнень з педагогіки, психології, гігієни, методики вивчення предметів з курсу початкової школи.

Література

1. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі і в вузі / М.І.Жалдак // Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі : зб. наук. праць / Редкол. : М.І.Шкіль (відп. ред.) та ін. – К. : КДПІ, 1991. – С. 3-16.
2. Пучков І. Р. Можливості використання інформаційно-освітнього порталу ВНЗ у навчальному процесі / І. Р. Пучков, В. І. Сипченко // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Сер.: Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 33. – Ч. 1. – С. 237-240.
3. Триус Ю. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін : дис... докт. пед. наук : 13.00.02 – теорія і методика навчання інформатики / Ю. Триус. – Київ, 2005. – 649 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Тетяна В. Румянцева
betsy9@ukr.net

Інтерактивні технології навчання можна створювати та впроваджувати як у процес традиційного, так й інноваційного навчання студентів із застосуванням комп'ютерно-орієнтованих засобів та методів навчання. Інтерактивні технології щодо процесу навчання іноземних мов визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної інтерактивної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком. Найпоширенішими інтерактивними традиційними методами навчання, що застосовуються під час навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі післядипломної освіти, є: словесні методи – бесіда, діалог; наочні методи – інтерактивна демонстрація; корпоративні методи навчання робота в парах, робота в малих групах, карусель та ін.; колективно-групові методи навчання «аналіз ситуацій», «мозковий штурм», вирішення проблем та ін.; ситуативні методи навчання імітаційні ігри; дискусійні методи навчання дискусія, дебати та ін.; дослідницькі методи метод проектів тощо.

Серед комп'ютерно-орієнтованих методів навчання можна вирізнити саме ті, які доцільно застосовувати в поєднанні з традиційними у процесі навчання іноземних мов майбутніх фахівців. До них можна віднести: наочні комп'ютерно-орієнтовані методи навчання – мультимедійні лекції, комп'ютерні презентації навчально-методичного матеріалу тощо; комп'ютерне навчання іноземних мов – робота з електронними посібниками та підручниками, електронними кейсами та мовними портфелями, електронними енциклопедіями та словниками, системами машинного перекладу та ін.; методи комп'ютерної діагностики готовності студентів до занять діагностичне комп'ютерне тестування; комп'ютерно-орієнтовані методи навчального контролю і самоконтролю автоматизоване тестування; проблемно-дискусійні комп'ютерно-орієнтовані методи навчання Інтернет-дискусії, Інтернет-конференції, веб-семінари та ін.; комп'ютерно-імітаційні методи навчання – рольові та ділові комп'ютерні ігри; дослідницькі комп'ютерно-орієнтовані методи навчання – метод телекомунікаційного проекту та ін. Враховуючи комунікативний підхід та ситуативність навчальної діяльності як основні критерії формування іншомовної комунікативної компетенції Н.П.Кочубей [3] поділяє інтерактивні методи навчання на ситуативні та неситуативні. До неситуативних інтерактивних методів вона відносить такі методи як діалог, опитування, взаємоопитування та мовний портфель студента. Ситуативні інтерактивні методи дослідниця представляє двома групами методів: ігрові та неігрові методи. Неігрові методи включають аналіз ситуацій, аукціон ідей, різного плану диспути, дебати, форуми, дискусії, «мозковий штурм». Серед ігрових ситуативних інтерактивних методів виділяє імітаційні (рольові та ділові ігри) та неімітаційні (моделюючі ігри, проектні ігри, тренінги, обмін знаннями)

методи Іншою складовою інтерактивних технологій навчання іноземних мов є засоби навчання, які допомагають викладачу організувати ефективне навчання іноземних мов, а студентам – успішно оволодіти нею. Серед засобів навчання, що застосовуються у процесі навчання іноземних мов можна виділити «паперові» (підручники, посібники, практикуми, навчально-методичні матеріали тощо) і комп'ютерно-орієнтовані навчальні засоби, які різняться за видами матеріально-технічних носіїв інформації, на яких цей засіб знаходиться.

Можна вирізнити такі рівні інтерактивності комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання: відсутність інтерактивності, мінімальна інтерактивність, середня інтерактивність і високий рівень інтерактивності. Наприклад, електронні версії посібників на паперових носіях інформації, навчально-методичні матеріали, розміщені на веб-сторінках викладачів, які студенти використовують у навчальному процесі лише для отримання навчальних даних, є характерним прикладом комп'ютерно-орієнтованих засобів з відсутньою інтерактивністю. Але в більшості сучасних комп'ютерно-орієнтованих засобах навчання (електронні підручники, дистанційні курси, портали, веб-конференції, відео-конференції та ін.) інтерактивний компонент присутній і допомагає в процесі організації навчання іноземних мов мати оперативний зворотний зв'язок студента з викладачем, керувати мультимедійними презентаціями, спілкуватися з колегами-студентами під час виконання групових проектних робіт. На нашу думку, найбільший успіх у навчанні іноземних мов забезпечує комплексне використання різних засобів навчання. Інтенсивність та ефективність процесу навчання досягаються лише в результаті раціонального використання всіх наявних засобів, враховуючи дидактичні переваги та недоліки кожного з них, тобто організовуючи процес навчання за принципами органічного поєднання різних засобів навчання та доцільного їх впровадження.

Отже, характерними ознаками інтерактивних методів навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах є: активність, колективність, комунікативний та ситуативний характер навчальної діяльності; розвиток у тих, хто навчається, рефлексивних умінь, уваги, фантазії, уяви, спостережливості, нестандартного мислення; виховання системності, логічності, критичності і креативності мислення, а також працездатності, допитливості, пізнавальної самостійності та наполегливості в досягненні поставленої мети. Інтерактивні технології навчання іноземних мов є перспективними технологіями, оскільки визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної інтерактивної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком і передбачають врахування основних методичних принципів навчання іноземних мов комунікативності та ситуативно-тематичної організації навчання.

Література

1. Гриценко В.И., Кудрявцева С.П., Колос В.В., Веренич Е.В. Дистанционное обучение: теория и практика: (Монография). – К.: Наукова думка, 2004. – 375 с.: ил., табл. – Библиогр.: – С. 359-371.
2. Коваль Т.І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. Посібник. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – 380 с.

3. Кочубей Н. Характеристика інтерактивного навчання англійського діалогічного мовлення молодших школярів // Збірник наукових праць «Теоретичні питання культури, освіти та виховання» [за заг. редакцією проф. Матвієнко О. В.]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – Вип. 42. – С. 133-139.

4. Машбиц Е.И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы. – М.: Знание, 1986. – 80 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Дар'я Г. Светенко¹, Олена А. Чернега²

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

¹daria.svetenko@gmail.com, ²sergei-chernega@mail.ru

Суспільство, в якому ми живемо, весь час розвивається та змінюється. Сучасний світовий освітній простір постійно поповнюється новим змістом знань [1]. В останні роки зберігається ознака престижності економічних знань, а, як наслідок, і професій. Виникають нові сфери відносин, нові спеціальності. Особливого значення набуває необхідність підвищення рівня економічної освіти та розробки стратегії і тактики її викладання. Вдосконалити цей процес здатні інновації. Інноваційність як одна з важливих передумов входження в Болонський процес потрібна в усіх основних напрямках діяльності навчальних закладів.

Сучасний стан викладання економічних дисциплін як в Україні, так і за кордоном має багаторічний досвід. Якісна підготовка майбутнього фахівця залежить від побудови навчального процесу, теоретичного та практичного змісту професійної підготовки. Тому викладачі економічних дисциплін мають постійно працювати над вдосконаленням методики їх викладання.

Досвід свідчить про необхідність застосування таких форм, прийомів, методів та засобів навчання, які можуть зробити навчальний процес інтенсивнішим, активізувати пізнавальну діяльність студентів, підвищити результативність їхньої самоосвіти.

Останнім часом навчання в сучасних умовах відбувається в широкому інформаційному просторі, яке полягає в перенасиченості інформацією. Виникає потреба віднайти результативні, раціональні, лаконічні методи викладання матеріалу для студентів економічного профілю. Універсальних ефективних або неефективних методів не існує. Усі методи навчання мають свої позитивні та негативні сторони. Розглянемо деякі з них.

Традиційні методи навчання (лекції та практичні заняття), хоч і залишаються провідними, але не забезпечують виконання усіх завдань, які стоять перед сучасним навчальним закладом. Проте, лекції активно поєднуються з альтернативними методами навчання. Нинішня молодь потребує поживлення навчального процесу через застосування різноманітних інноваційних методів.

До основних активних інноваційних методів навчання відносяться:

Метод проектів. Він служить активізації самостійної роботи студентів. У них розвиваються пізнавальні навички та критичне мислення. З'являється потреба виходу з вузької спеціалізації та інтегрування знань з різних навчальних дисциплін. Недоліки методу є тривалий час для його підготовки та складність контролювання викладачем.

Імітаційне навчання (імітаційно-ігрове моделювання) заключається в умовах навчання процесів, що відбуваються в реальній системі. В рамках нашого аналізу до сильних сторін даного методу відноситься можливість відобразити в навчальному процесі різні види професійного контексту і формувати необхідний досвід в умовах квазіпрофесійної діяльності. В імітаційному навчанні перевага віддається різноманітним практикам. Але цей метод передбачає наслідування певних моделей та не дозволяє повною мірою виявити творчість [2].

Робота в малій групі з розподілом ролей (фасилітатор, регістратор, доповідач, журналіст, активний слухач, спостерігач). До переваг даного методу можна віднести можливість всім студентам брати участь у роботі, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування. Недоліками методу є брак часу і додаткового простору та нечітке дотримання інструкцій учасниками або неправильне розуміння завдання.

Тренінг. Тренінговий метод навчання має такі переваги: активність групи, поєднання інформації та емоційного ставлення до неї, підвищення рівня мотивації, здатність групи до колективного мислення та прийняття рішень, практична перевірка та закріплення отриманих знань. Недоліки тренінгу: цей метод непридатний для подання великого обсягу теоретичного матеріалу та потрібна більша майстерність викладача, оскільки слухачі можуть по-різному усвідомлювати тренінгові завдання [2].

Непідробний інтерес у студентів викликають методи навчання, спрямовані на розвиток логічного мислення, серед яких квест-ігри. Це пояснюється тим, що логічні прийоми, такі як порівняння, синтез, аналіз, класифікації, доказ – застосовується у всіх видах людської діяльності. У квесті здобуваються навички стратегічного та оперативного мислення, взаємодії в команді, правильному розподілу функцій, вибір вірної стратегії, комунікабельність, робота з сучасною технікою. Проте даний метод потребує ґрунтовної лексичної підготовки студентів та скорочення часу на підготовку викладачу.

При викладанні більшості дисциплін напряму «Економіка і підприємство», «Менеджмент» та ін. одним з ефективних і популярних є кейс-метод. Його використання дає не просто суму знань, а навчає аналізувати ситуації, шукати оптимальні шляхи їх розв'язання, розвиває ініціативу та розробку групових проектів. Перевага групової організації праці у бізнес-організаціях беззаперечна. До недоліків кейс-методу можна віднести брак часу для прийняття рішення, незгодженість думок серед студентів.

Проаналізувавши частину інноваційних методів навчання ми дійшли висновку, що при викладанні економічних дисциплін потрібно використовувати саме такі методи навчання, які сприяють полегшенню опанування знань, стимулюють пізнавальну діяльність, формують дослідницькі вміння студентів.

Література

1. Еш С. М. Методологічні підходи до використання новітніх технологій у процесі вивчення фінансових дисциплін / С. М. Еш // Вища школа. – 2008. – Вип. № 8. – С. 60–70. – Бібліогр.: 4 назв. – укр.
2. Софій Н. З. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання / Н. З. Софій // К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти». – 2007. – С. 3-60.

КАТЕГОРІАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ

Оксана Ю. Ступак

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
stupak-oksana@ukr.net*

Молодь як одна зі специфічних категорій населення, з одного боку, виступає каталізатором суспільного розвитку, який демонструє ціннісні орієнтації, наміри та настрої суспільства, а, з іншого – відтворює результат і наслідки виховання, освіти, впливу соціального середовища та соціалізації, що відіграє ключове значення в розвитку громадянського суспільства. Водночас, соціально-педагогічна робота з молоддю сприяє гармонійному розвитку особистості, формування стійких життєвих принципів, ціннісних орієнтирів та має свої особливості, технології та методи, що враховують специфіку молодіжної активності, зацікавленості. Характеристика категоріальних понять соціально-педагогічної роботи з молоддю відображає закономірності розвитку, універсальні властивості та відношення до оточуючого середовища.

Провідними категоріями соціальної педагогіки є «соціальне середовище» та «соціалізація» особистості, їх доповнюють категорії «соціальна ситуація» у формування особистості та «соціальна адаптація». Названі категорії тісно пов'язані з загально-педагогічним та загально-психологічними категоріями, що в зарубіжній та вітчизняній практиці розглядаються як форма і методи соціальної педагогіки: соціальне виховання, соціальне навчання, самовиховання, самоосвіта, соціальна допомога, самодопомога, соціальна активність, самозбереження, самоконтроль, самооцінка, саморегуляція, самопізнання та ін. [2, с.54]. Ураховуючи досліджуваний молодіжний сегмент соціально-педагогічної діяльності, охарактеризуємо лише деякі з означених категорій.

На думку, О.В. Безпалько, соціально-педагогічна діяльність спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її культурних і духовних потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини [1, с.13].

Водночас, однією з важливих категорій соціально-педагогічної роботи з молоддю виступає історично зумовлений процес розвитку особистості, передачі та засвоєння поведінки, притаманних певному суспільству, що об'єднується в

категорію «соціалізація». Вона може відбуватися як в умовах цілеспрямованого формування виховання, так і в умовах стихійного впливу на особистість [2, с.55].

До основних інтегративних соціально-педагогічних понять А.Й.Капська відносить соціальне виховання як створення умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в нього соціально-позитивних ціннісних орієнтацій. Соціальне виховання забезпечується суспільством і державою в організаціях (мережа навчальних і пізнавальних закладів, дитячі та молодіжні організації), а також в тих, де виховання не є провідною функцією (виробництво, громадські об'єднання) [3, с.27].

Із позиції психології, соціальна робота забезпечує соціальні зміни, що допомагають вирішити проблеми у відносинах між людьми, підвищити соціальний благоустрій людей, надати їм певні повноваження та свободу. Застосовуючи на практиці теорії поведінки та соціальних систем, соціальна робота проводиться в тій сфері, де люди взаємодіють з оточуючими їх факторами [4, с.189].

Наведені дефініції не вичерпують всіх категоріальних засад соціально-педагогічної роботи з молоддю, проте дають можливість виокремити основні характеристиками реалізації соціальної роботи з молоддю в суспільстві:

- включення різних категорій молоді до громадянської діяльності;
- використання різноманітних форм і методів вирішення проблем соціалізації з залученням державних та громадських установ чи організацій;
- взаємодія всіх соціальних інститутів на шляху до ефективного процесу соціалізації молоді;
- урахування соціальних, психологічних, особистих факторів розвитку особистості під час формування диференційованого підходу в роботі з молоддю.

Таким чином, багатоукладний, проте вкрай важливий процес соціально-педагогічної роботи з молоддю базується на надійному фундаменті категоріальних засад соціальної педагогіки, що сприяє подальшому розвитку наукових підходів у роботі з молоддю в різних установах, організаціях, інститутах громадянського суспільства.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Євтух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка: Підручник. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 232 с.
3. Соціальна педагогіка : Підручник / За ред. А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
4. Фирсов М.В., Шапиро Б.Ю. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Изд-й центр «Академия», 2002 с. – 192 с.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Валерія В. Тупченко

*Луганський національний аграрний університет, м. Харків, Україна
tupchenkovaleriya@mail.ru*

Художньо-естетичне виховання необхідно розглядати як універсальний засіб виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів. Події у суспільстві останнього часу довели необхідність повернення суспільства до витоків духовності, що сприятиме формуванню духовно зрілої і цілісної особистості, дозволить молоді засвоїти християнські традиції і моральні норми українського народу.

Головними джерелами художньо-естетичного виховання є твори мистецтва. Мистецтво у будь-які часи виконує естетичну, виховну, пізнавальну функції у всебічному розвитку особистості. Виховна функція мистецтва полягає у духовному і моральному вдосконаленні людини, орієнтуванні її в цінностях життя, розвитку всього діапазону чуттєвості через шедеври, втілені в них естетичні ідеали. Сила мистецтва полягає в його цілісному впливі на людину. Воно відіграє провідну роль у процесі формування творчої особистості. Мистецтво сприяє цілісному розвитку її духовного світу, естетичних смаків, світогляду, потреб і творчих здібностей. Мистецтво відтворює світ емоційно-чуттєво, в усьому багатстві краси дійсності і виражається в образах.

У XIX столітті в педагогічній науці простежувалася тенденція виокремлення теорії виховання в самостійну теоретичну і практичну галузь. Надання виховній проблематиці більш вагомого значення зумовило необхідність розробки на якісно новому рівні багатьох освітніх завдань, у тому числі й художньо-естетичних. Одним із дієвих засобів гармонійного розвитку особистості вважалось естетичне виховання, яке відіграє важливу роль у формуванні не тільки естетичного ставлення людини до навколишньої дійсності, але й духовно-моральних якостей. Видатні педагоги наголошували на необхідності естетичного виховання в процесі навчання. Педагоги шукали резерви, здатні покращити викладання не тільки предметів естетичного циклу, але й взагалі цикл усіх навчальних предметів. Завдання виховання – створення умов, які б сприяли формуванню емоційної сфери студентської молоді.

Кожен з видів мистецтва різниться специфікою образності. Найбільші можливості мають живописні твори. Колір – їх головний засіб виразності, оскільки першим сприймається колорит картини, її колірна гама. З поміж видового та жанрового різноманіття живопису найбільшу увагу слід приділити пейзажному живопису, анімалістичному та портретному.

Музика, як вид виражального мистецтва, створює образ людських почуттів. Образи музики цінні не конкретно-предметним явленням образу, як у живопису, їм властива гармонія, що організовує звуки в художній музичний образ. Інтонаційний, мелодійний, ритмічний ряд має яскраво виражену національну

своєрідність, зумовлену менталітетом нації. Вона розкриває закономірне у людських почуттях. Музика визначається багатством жанрових форм: пісня, танець, сюїта, соната, симфонія, опера, ін. Такі специфічні особливості музики, як варіативність образів, висока абстрактність мови, евристичні орієнтири є сприятливими для розвитку образно-асоціативного мислення, фантазії, художнього сприймання. Художня мова поезії малює не менш яскраві словесні образи, ніж живописні та музичні. Завдяки смисловій глибині слова кожен, хто активно сприймає поезію, залежно від рівня уяви, малює власну картину, доповнюючи її новими нюансами переживання краси. Прозова література зосереджена навколо думки, в ній слово набуває образного змісту, де іде не називання об'єктів у слові (як у поезії), а перетворення слів у названі об'єкти.

У процесі естетичного виховання доцільно використовувати художні та літературні твори, музику, мистецтво, кіно, театр, народний фольклор. Цей процес передбачає участь у мистецькій, музичній, літературній творчості, організацію лекцій, бесід, зустрічей і концертних вечорів з художниками та музикантами, відвідування музеїв і художніх виставок, вивчення архітектури міста. Виховне значення має естетична організація праці: привабливе оформлення аудиторій та освітніх установ, художній смак, що виявляється в стилістиці одягу студентів і викладачів. Це стосується й соціального ландшафту в повсякденному житті. Як приклади можна навести чистоту під'їздів, озеленення вулиць, оригінальний дизайн магазинів і офісів.

Таким чином, використання творів мистецтва у навчальній діяльності вищого навчального закладу аграрної сфери сприяє формуванню художньо-естетичного світогляду студентської молоді, надає можливість розвиватися кожній окремій особистості, що є актуальним для розвитку високоінтелектуальної, духовної особистості майбутнього фахівця, здатної вирішувати творчі завдання.

РЕСУРСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Олена В. Шевченко

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна
olga.sport64@mail.ru*

Реалізація основних завдань професійної діяльності вимагає від майбутнього вчителя фізичної культури бути здатним до творчої організації навчально-виховного процесу, здійснювати дослідження педагогічного процесу з метою розробки і впровадження авторських методик та технологій навчання і виховання, вільно володіти методологією педагогічної науки, опановувати нові технології та інформаційні системи, узагальнювати передовий досвід, критично

оцінювати результати власної роботи, творчо працювати у напрямку професійного самовдосконалення [3, с. 106].

Взаємоузгодженість цілей і інтересів учасників задіяних на різних рівнях освітнього процесу відбувається завдяки використанню різноманітної кількості принципів, методів і інструментів навчання. При побудові ресурсного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури доцільно виділити основні елементи, що становлять її ядро, на якому і навколо якого формуються інші складові частини системи і механізму освіти в цілому. Таким ядром при формуванні професійної готовності повинні стати елементи об'єкту – ресурси та компетенції. Саме вони спільно з метою (цілями) підготовки студентів впливатимуть на вибір конкретних методів, інструментів освітнього процесу.

Мета роботи полягає в аналізі і визначенні змісту ресурсного підходу до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

На думку Ю. Забродіна, С. Дружилова, О. Кондакова та ін. ситуації суттєвих змін, які відбуваються в освіті, в умовах переходу до ресурсного підходу, що продукує варіативність, особистісну направленість, інноваційність системи освіти, повинні змінюватись механізми формування змісту освіти [2, с. 298].

Вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційного рівня відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової і професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації [1, с. 12].

Ресурси в процесі навчання є тими джерелами, через які відбувається вплив на студентів. Джерела мають різну природу і походження: матеріальну, соціальну, інформаційну, вони не існують відособлено один від одного, а тісно взаємодіють і, можна сказати, утворюються в процесі взаємного впливу. Джерела ресурсів, і як наслідок, самі ресурси, завжди бувають обмежені в рамках конкретного рівня підготовки майбутнього фахівця. Важливо відмітити, що методи і інструменти завжди є змінною системою елементів, оскільки змінний, структурний склад того або іншого механізму підготовки залежить від багатьох чинників. На етапі професійної підготовки фахівця характерні: становлення нового рівня розвитку самосвідомості, визначення своєї творчої позиції, активізація процесів самовизначення, формування готовності до майбутньої професійної діяльності.

Компетенції являються похідною внутрішніх людських ресурсів. На нашу думку, професійна компетентність передбачає: засвоєння системи професійних знань, умінь і навичок; дотримання науково-методичних та технологічних вимог навчального процесу; володіння способами інтеріоризації(засвоєння) теоретичних професійних знань: ознайомлення, запам'ятовування, рефлексії; інтенсивність реалізації в процесі виробничої практики теоретичних знань, умінь і навичок, набутих у процесі підготовки до професійної діяльності.

Важливу роль у професійному становленні майбутнього педагога відіграє розвиток і збагачення його рефлексивних уявлень про себе як професіонала, що зумовлює раціональне ставлення до професійної діяльності та характеру її

здійснення. Професійне становлення майбутнього вчителя передбачає глибокі перетворення у структурі суб'єктивного досвіду.

Таким чином, з позицій ресурсного підходу професійне становлення – це форма відображення у свідомості індивіда реального розвитку особистісних професійних якостей. Особливістю професійного розвитку майбутнього педагога в контексті ресурсного підходу є ініціювання ним послідовних дій, спрямованих на вироблення особистісних стратегій у вирішенні нестандартних професійних проблем та професійної рефлексії. На поведінковому рівні цей напрям розвитку професійних якостей характеризується прийняттям рішень, результатами реалізації рішень у практичних діях, об'єктивним аналізом власних дій і рішень, інтенсивністю і культурою висловлювань, відвертістю і активністю в обговоренні власних рішень і дій з метою професійного самовдосконалення. Характерною ознакою професійного розвитку, який в ресурсному підході є визначальним, це цілеспрямованість особистості, як уміння визначити мету і діяти у напрямі до її досягнення, використовуючи увесь арсенал професійних знань, умінь і навичок.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 01.07.2014 року : із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37/38. – С. 2004.
2. Кондаков А.М. Образование как ресурс развития личности, общества и государства: дис. ... доктора пед. наук / Александр Михайлович Кондаков. – М. – 2005. – 322 с.
3. Радул В.В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя. Навчальний посібник/ В.В. Радул, В.О. Кравцов, І.М. Михайліченко. – Кіровоград: Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс ЛТД», 2007. – 252 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З УРАХУВАННЯМ ВАРІАТИВНОСТІ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

Олександра І. Шиман

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

aleksandra.shiman@gmail.com

Напередодні нового 2016/2017 навчального року Міністерством освіти і науки України було презентовано Концепцію Нової української школи [1], в якій, зокрема, заявлено про впровадження нових стандартів, програм, підручників, нових підходів до підготовки вчителів. Уже з 1 вересня 2016 року було здійснено перші кроки з реформування початкової освіти – оновлення змісту тринадцяти навчальних програм для початкової школи. Перерозподіл навчального матеріалу відбувався з огляду на можливість активного формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів. Паралельно зі структурними змінами планується удосконалення методик викладання всіх шкільних дисциплін, підвищення кваліфікації вчителів, переорієнтація

педагогічної освіти на компетентісне навчання, педагогіку партнерства, індивідуальний підхід. Учителю буде надано академічну свободу: він зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку.

В пропонованій публікації буде окреслено напрямки модернізації підготовки студентів напряму 6.010102 Початкова освіта з метою формування у них таких компетентностей, які б дозволили самостійно розв'язувати проблеми побудови шкільних навчальних предметів з використанням найсильніших сторін усіх існуючих на сьогодні друкованих і електронних засобів, адже Нова школа буде підтримуватися електронною платформою для створення і поширення електронних підручників і навчальних курсів.

Нині організація навчання в початковій школі здійснюється відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти, а саме його редакції, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20 квітня 2011 р. Державний стандарт складається з типового навчального плану початкової загальної освіти, який визначає зміст і структуру її за допомогою інваріантної та варіативної складових. Міністерство освіти і науки, розробляючи нове покоління освітніх стандартів, передбачатиме використання базових навчальних програм, а також всебічне залучення варіативних програм, підручників, посібників та інших засобів, як друкованих, так і електронних.

Перш за все слід відмітити, що при оновленні навчальних програм для учнів 1-4 класів враховано значний ступень їх варіативності, що надає вчителю можливість вибудовувати траєкторію навчання на власний розсуд із орієнтуванням на можливості та інтереси своїх учнів, але з обов'язковим забезпеченням виконання вимог програми. Вчитель має право змінювати послідовність вивчення тем, але потрібно звернути увагу на те, що наявність навчального матеріалу з основних змістових ліній повинна бути присутня в кожному класі, тобто повинен дотримуватися лінійно-концентричний принцип навчання. Тож, під час методичної підготовки майбутніх учителів необхідно формувати у них розуміння основних положень інваріантних програм усіх освітніх галузей початкової школи [2]. Також важливо донести, що можливості базового навчального плану мають певні обмеження, які не сприяють максимальному розкриттю індивідуальних здібностей, нахилів, інтересів учнів початкових класів, тому для реалізації нової освітньої парадигми слід знайомити студентів з існуючими варіативними програмами курсів за вибором відповідного профілю [3].

Концепція модернізації початкової освіти передбачає використання для навчання всіх дисциплін варіативних навчально-методичних комплектів (НМК) різних авторських колективів, до складу яких входять: підручник, робочий зошит для учнів, методичний посібник для вчителя, набір тестів для експрес-контролю, спеціальні ППЗ. Усе існуюче навчально-методичне забезпечення для початкової школи характеризується неабиякою багатокomплектністю та варіативністю. До його складу, крім базових НМК, входять додаткові робочі

зошити для учнів (авторські розробки), посібники для вчителя від кращих учителів-методистів України (методичні рекомендації, розгорнуте поурочне планування, детальні конспекти уроків, технологія роботи з комп'ютерними програмами, методика проведення психологічного розвантаження та фізкультурних хвилин тощо), а також різноманітні електронні ресурси: програмні засоби з наявного у ЗНЗ навчального програмного забезпечення та мультимедійні середовища, які адаптовані для навчання і розвитку дітей молодшого шкільного віку – ігрові завдання для формування навичок роботи з мишею і клавіатурою; програми для підтримки вивчення основних предметів (математика, мови, природознавство, образотворче й музичне мистецтво); програми для розвитку логічного, просторового, алгоритмічного мислення, пам'яті, уваги, уяви, творчих здібностей тощо.

Окреслена компетентнісна організація методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи базуватиметься на використанні варіативного дидактичного забезпечення (традиційного й електронного), що сприятиме формуванню особливих якостей педагога Нової школи, озброєного фундаментальними теоретичними знаннями, передовими педагогічними та інформаційними технологіями, який вміє і прагне використовувати їх як інструмент навчання, виховання й усебічного розвитку молодших школярів.

Література

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/Новини%202016/08/17/mon.pdf>
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. 1-4 класи. – К., Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392с.
3. Програми курсів за вибором для загальноосвітніх навчальних закладів. Варіативна складова Типових навчальних планів. 1-4 класи. Книга 1 / Упоряд. Л. Ф. Щербакова, Г. Ф. Древаль. – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – 240 с.

SECTION 3

HUMANITARIAN AND POLITICAL ASPECTS OF TRANSFORMATION IN SOCIETY AND SOCIAL RELATIONS

SOCIAL RELATIONS AND YOUTH MOBILITY ON BORDERLANDS (ON THE EXAMPLE OF UKRAINE, POLAND AND HUNGARY)

Olena P. Bartosh¹, Viktoria O. Riul²

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

¹olena.bartosh@uzhnu.edu.ua, ²viktoria.riul@uzhnu.edu.ua

Introduction. Borderland occupies a special position in the mental-geographical mapping. On the one hand, it is the periphery of countries, on the other – it becomes the centre of specific region where the processes are defined by the boundary factor [1]. The life-style of borderland population demonstrates special interaction of border countries. Borderland is about the distance factor and border countries relationship. Borderland is the specific area of development, where: problems of international relations are solved; new specific problems arise; the process of «layering» of different social and cultural meanings, of social structures on the geographic environment takes place [2, p.149]. As a rule this process is conditioned by different development levels of border countries. The population of borderlands (namely the youth) is involved in various cross-border movements, thus the research of borderlands impact on the youth mobility becomes important.

Analysis of recent research and publications. The specificity of borderlands has been considered by Polish researchers: Dariusz Voyakovsky, Antonjina Kloskovska and others. Y.Dashkevych, O.Dolhova, O.Kovalova and others have considered the problems of Ukraine's borders formation and development of borderlands. The study of ethnic processes on the Ukrainian borderlands has been performed by O.Boldetska, O.Dulichenko, I.Kononov and others. The *purpose* of the research is to identify the impact of borderlands on the youth mobility.

Discussion. We define social mobility as the process of movement of individuals between hierarchically organized elements of the social structure. In the context of our research the social mobility of borderlands youth is the intensity of such movements, as well as plans on studying and living in a neighbouring country. While analyzing the youth borderlands mobility (the relevant questionnaire was used) we studied the youth from Zakarpattia (468), Lviv (392) region, Hungary (359) and Poland (294) (n=1513 high school graduates). We received definite answers about the impact of borderlands on life of young people in Zakarpattia (37,0%) and Lviv (23,7%) oblast. In total, about 60,0% of borderlands youth is convinced that living on the border area to some extent affects their life (Figure 1).

As for the social and cultural interaction of borderland residents, it is characterized by the active interaction between the two neighboring countries. In the context of our

research we speak of two borderline zones, each with its specificity (Zakarpattya – Hungary, Lviv oblast – Poland).

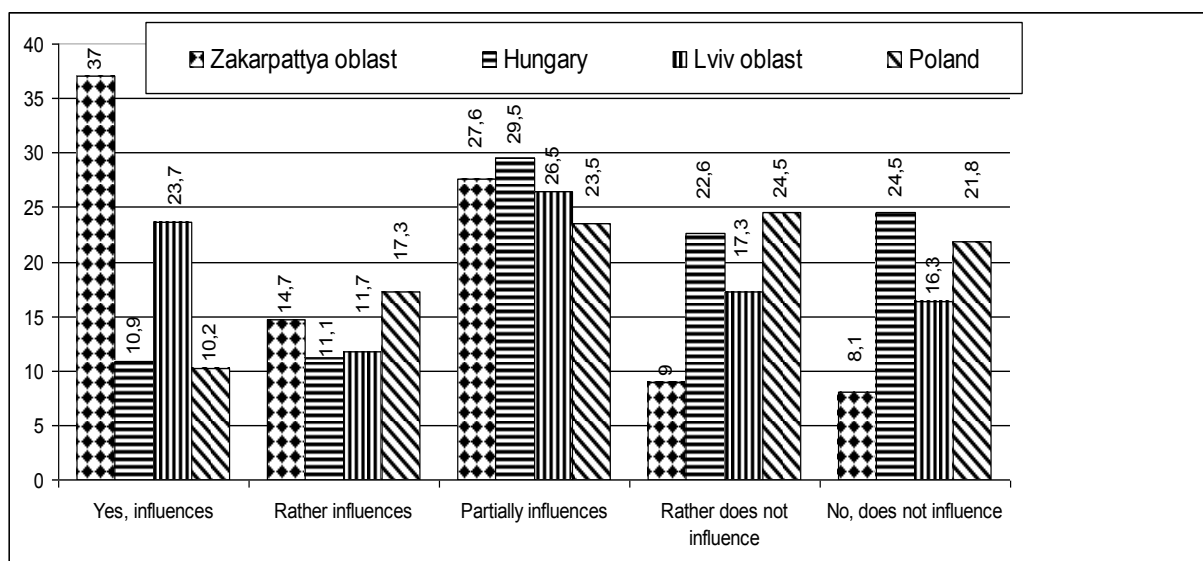

Fig.1. Influence of borderland on the youth` life

The Ukrainian borderland youth (Zakarpattya and Lviv oblast) noted that they make purchases actively in the neighboring country, which is less specific for the Hungarian and Polish youth. Parents of Zakarpattya and Lviv oblast respondents work in neighboring countries, which is typical for these areas (labour migration is caused by high unemployment). From the survey results we can state that the majority of respondents indicate that their relatives and friends live in the neighbouring country, both from the Ukrainian (Zakarpattya and Lviv oblast) and foreign (Hungary and Poland) border. Holidays of neighboring countries are celebrated by Zakarpattya families (29,3%), which is the result of common historical past of the neighboring countries. The travels take place more often between residents of Zakarpattya (27,6%) and Hungary (20,3%). Lower figures on frequency of travels to neighboring countries are fixed in the Lviv oblast (18,6%) and Poland (14,6%). The youth from Zakarpattya (32,5%) and Lviv (30,1%) borderlands shows more desire to study in the neighboring country, than correspondently from Hungary and Poland. According to the survey results Zakarpattya (42,9%) and Lviv (39,3%) oblast young people plan to emigrate from Ukraine and live in the neighboring country. Young people from Hungary (29,8%) and Poland (21,8%) plan to reside in more promising European countries than their own. Lviv oblast youth speaks well Polish (60,2%) and Zakarpattya youth – Hungarian (49,4%) (Figure 2).

Tourism is the main purpose of travel to the neighboring country, as well as visiting relatives and friends. Business trips (mostly goods purchase) are more peculiar to Zakarpattya borderlands residents (Figure 3).

Thus, we *conclude* that the impact of borderlands on the youth is significant; the ties with neighboring countries are close in many cultural and social spheres.

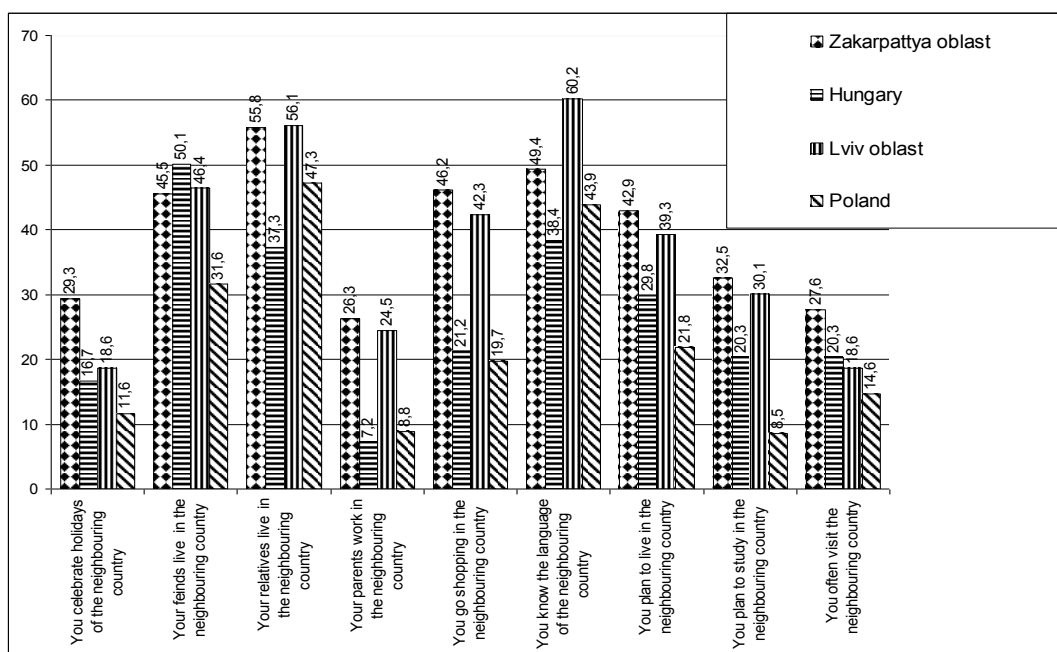

Fig.2. Social relations and social mobility of the youth on borderlands

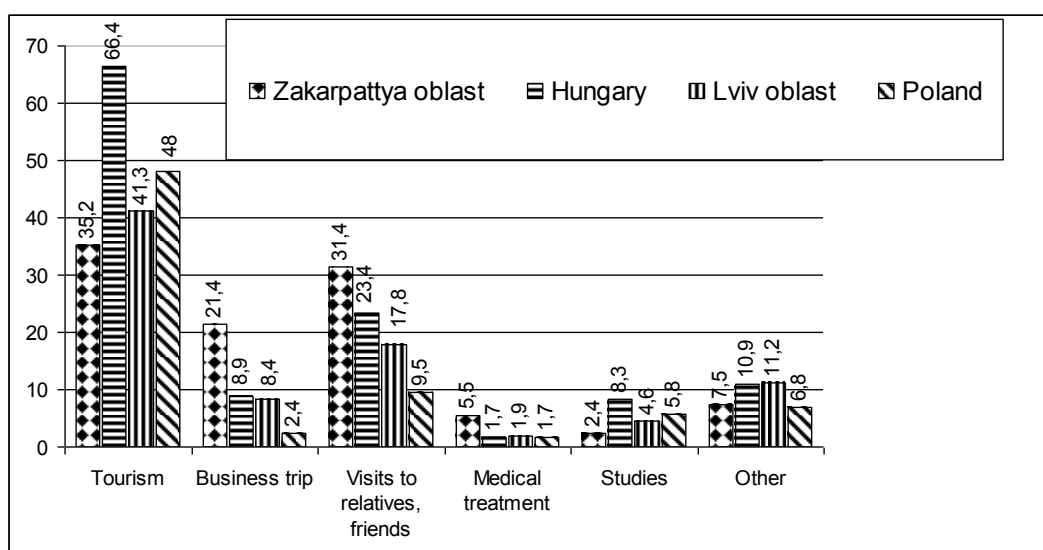

Fig. 3. Aim of trips of the youth to borderlands

The features allow to consider borderlands from 3 perspectives: 1) social-cultural approach, under which borderlands are the contacts between two or more ethnocultural communities, localized in space; 2) spatial-geographical approach, that understands borderlands only as a territory located nearby the border and away from the center; 3) personal-cultural discourse, which characterises borderland as a place of formation of certain type individual from borderlands society.

References

1. Кривицька О. Дискурс пограниччя в соціокультурних дослідженнях: теоретико-методологічні аспекти / О.Кривицька [Електронний ресурс]. – www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_78/kryvytska_dyskurs.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Бреский О. От транзитологии к теории Пограничья. Очерки деконструкции концепта “Восточная Европа”/ О.Бреский, О.Бреска. – Вильнюс: ЕГУ, 2008. – 336 с.

WSPARCIE SPOŁECZNE DLA SENIORÓW I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Jarosław Czepczarz¹, Sabina Wiatkowska²

Wyższa Szkoła Zarządzania w Opolu, Opole, Polska

¹j.czepczarz@tlen.pl, ²sabwia@interia.pl

Problematyka wsparcia społecznego cieszy się dużą popularnością wśród wielu dyscyplin naukowych psychologii, pedagogiki, socjologii. Wsparcie społeczne należy też do kluczowych terminów z zakresu promocji i ochrony zdrowia oraz działalności terapeutycznej. W badaniach nad wsparciem społecznym wyróżnia się podejście strukturalne oraz podejście funkcjonalne. Pierwsze, ilościowe, traktuje wsparcie społeczne jako „osadzenie” jednostki w sieci społecznej, która zapewnia poczucie bezpieczeństwa, przynależności, zintegrowania z innymi, akceptacji, itp. Korzystny dla dobrego samopoczucia jest sam fakt istnienia społecznych związków między ludźmi. Rozumiane w ten sposób wsparcie jest pewnym zasobem, jaki człowiek uzyskuje dzięki uczestnictwu w sieci społecznej. W badaniach empirycznych, wskaźnikiem wsparcia społecznego są miary obiektywne, takie jak wielkość sieci społecznej, gęstość, spójność, dostępność, symetryczność, homogeniczność, a także liczba interakcji, ich częstość, intensywność i trwałość w czasie. W badaniach tego typu dokonuje się ponadto rozróżnienia źródeł wsparcia którymi może być rodzina, sąsiedzi, przyjaciele, współpracownicy, instytucje (Z. Jaworowska-Oblój, B. Skuza, 1986). Źródłami wsparcia społecznego są również: sieci społeczne tworzone przez członków rodziny, znajomych, sąsiadów (tzw. pierwotne źródła wsparcia) oraz instytucje, grupy samopomocowe itd. (wtórne źródła wsparcia). Wraz z wertykalizacją sieci rodzinnej, czyli zmniejszaniem się liczby osób z tego samego pokolenia i zwiększaniem się liczby jednocześnie żyjących pokoleń, ograniczeniu ulegnie możliwość uzyskania wsparcia w obrębie rodziny, a większa odpowiedzialność będzie spoczywała na samorządzie terytorialnym, organizacjach pozarządowych oraz nieformalnych, nierodzinnych sieciach wsparcia, czyli tzw. wtórnych źródłach wsparcia. Osoba starsza oraz niepełnosprawna stara się zaspokoić potrzeby samodzielnie, jednak pojawiające się problemy zdrowotne powodują, że nie każdy rodzaj potrzeb senior może zrealizować własnymi siłami. Niemożność zaspokojenia niektórych potrzeb (np. wymagających pewnej sprawności fizycznej, takich jak zakupy) powoduje, że osoby starsze i niepełnosprawne poszukują wsparcia ze strony sąsiadów, kolegów, znajomych. W tym przypadku należy wziąć pod uwagę podział wsparcia na: postrzegane (perceivedsocialsupport) oraz otrzymywane (receivedsocialsupport) (H. Sęk, R. Cieślak, 2004, s. 20.).

System wsparcia społecznego ludzi starszych i niepełnosprawnych realizowany jest na całym świecie, w różnym stopniu na różnych poziomach i z różnymi efektami przez wiele podmiotów polityki społecznej. Każdy człowiek otrzymuje wsparcie w codziennym życiu, w sytuacji ciągłych relacji i interakcji z innymi ludźmi, ale jest ono szczególnie istotne w sytuacji osób starszych, niedołączonych, schorowanych. Ludzie starsi wymagają różnorodnych form wsparcia społecznego. W tym celu

przeprowadzona musi być pełna diagnoza ich sytuacji, a zwłaszcza stanu ich zdrowia, sprawności, warunków życia, statusu społecznego, organizacji czasu wolnego, kondycji psychicznej, samotności a także osamotnienia. Owa diagnoza dotyczyć powinna zakresu dotychczasowej opieki, pomocy, a zwłaszcza ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego, pomocy społecznej realizowanych w konkretnych formach pracy socjalnej. Kolejny obszar diagnozy uwzględniać powinien zagadnienia związane z rolą środowiska lokalnego w kompensowaniu potrzeb ludzi starszych i niepełnosprawnych (B. Skałbania, 2009, s. 18). Przyjmuje się, że jednym z najważniejszych źródeł wsparcia społecznego dla człowieka jest rodzina, gdzie poprzez pozytywną więź emocjonalną możliwe jest zaspokojenie wszystkich potrzeb psychicznych swoich członków – a zwłaszcza potrzeby pewności i bezpieczeństwa, przynależności, solidarności i łączności z bliskimi osobami, potrzebę akceptacji, uznania, miłości, oraz potrzebę samourzeczywistniania. Bliskie więzi z najbliższą rodziną stanowią ochronę przed poczuciem alienacji oraz wzmacniają odporność człowieka (H. Sęk, R. Cieślak, 2005, s. 16.). Bardzo istotnym elementem wsparcia społecznego jest subiektywne przekonanie człowieka, że podlega on opiece własnej sieci, jest szanowany, a komunikacja w sieci opiera się na zasadzie wzajemnych zobowiązań. W takich okolicznościach wsparcie odgrywać może ważną rolę w utrzymaniu zdrowia człowieka starszego, chronić go przed chorobą i wspomagać procesy zdrowienia. Dla stanu zdrowia osób starszych bezcenne są wszelkie relacje i więzy społeczne, spojrzenie na osobę starszą poprzez pryzmat jej uczestnictwa w sieci interakcji społecznych, to szansa do wskazania relacji między zdrowiem fizycznym, psychicznym, i społecznym, Zaspokojenie potrzeb osób starszych, niejednokrotnie realizowane jest przy współudziale lub za pomocą różnych form wsparcia społecznego (P. Brzyski, T. Knurowski, B. Tobiasz-Adamczyk, 2005). Grupą ludzi, która szczególnie potrzebuje wsparcia społecznego są osoby schorowane, zniedołężniałe, starsze. W przypadku seniorów należy określić ich sytuację życiową, czyli m.in. stan zdrowia i sprawność, status społeczny, styl życia, kondycję psychiczną oraz warunki życia. Nie bez znaczenia jest również określenie roli lokalnego środowiska w kompleksowym realizowaniu potrzeb seniorów i osób niepełnosprawnych. To właśnie oni stanowią grupę o podwyższonym ryzyku osamotnienia i samotności (B. Skałbania, 2009, s.18).

Wsparcie społeczne dla seniorów oraz osób niepełnosprawnych jest jednym z podstawowych działań całego naszego społeczeństwa. Te działania winny być podejmowane w oparciu o współczesne wyzwania starzejącego się społeczeństwa. Znaczenie wsparcia społecznego dla seniorów w ich środowisku zamieszkania jest bardzo ważne i znajduje źródło w więzach relacji rodzinnych i sąsiedzkich, pozytywnie wpływa na poprawę samopoczucia, zdrowia, samooceny i jakości życia.

Literatura

- Brzyski P., Knurowski T., Tobiasz-Adamczyk B., *Trafność i rzetelność skali wsparcia społecznego SSL12-I w populacji osób starszych wiekiem w Polsce*, Przegląd Epidemiologiczny, 2005, 59.
- Jaworowska-Oblój Z., Skuza B., *Pojęcie wsparcia społecznego i jego funkcje w badaniach naukowych*, Przegląd Psychologiczny, 1986, t. 29, nr 3.

Sęk H., Cieślak R., *Wsparcie społeczne – sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne*, [w:] *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie*, H.Sęk, R. Cieślak (red.), PWN, Warszawa 2004.

Skałbiana B., *Poradnictwo pedagogiczne. Przegląd wybranych zagadnień*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2009.

GLOBAL RANGE OF PROBLEMS AND PROCESSES OF DEVELOPING TERRITORIES

Aleksandr N. Malyuta¹, Rada B. Rus², Yaryna I. Rybak³

Innovative company "Tryet'ye Slovo", Kiev, Ukraine

¹manusm@mail.ru, ²ra.da.rus@mail.ru, ³yarynai.rybak@gmail.com

The term "Territory" is undefined by meaning (neither by its form or content). In Earth conditions, it can involve everything: from a piece of land to the surface of the entire Earth. Depending on the initial data connected with a specific territory (i.e. its size, geography, population, etc.), you may concretize the global range of problems that is associated with its development.

Naturally, the global range of problems is connected with a territory that has meaning, place and certain significance in global processes.

In global and local processes, the importance of a territory is defined not only by its size but also by its status factor that can accord with the most unexpected evaluation criteria, that is not the usual estimate used in normal situations.

In our statement, the word "territory" will imply parts of Earth, declared as separate state formations. In example, European countries (Germany, Poland, etc.).

The atypical representative of the European nationhood is Vatican City. This state occupies a very small territory, but its status value overshadows the specific weight of many countries (that are much greater in size than Vatican City) on European and International levels of politics.

Considering a typical country for an average territory, let's name a number of qualities that are connected with their development on a modern stage of humanity being, such as:

1. Development in a number of situations is connected to expanding the territory, that can be accompanied with expansion, wars of conquest, other means of increasing of their "living space" by those who occupy the territories that (for whatever reason) began their process of intensive development, not taking into consideration the interests of their neighbours. With no further details it should be mentioned that it is impossible to completely eliminate the danger of expansion, but by using various methods (legal on the international level) you can regulate in a wide range the possibility of the expansion problem appearing.

2. The problem of expansion is complete on its own (in addition to the interest of many other countries) to make the proposal for the Global Worldwide Project of developing territories necessary, in which can and should be decided and taken into consideration the interests and needs of separate components (Local Development

Projects of separate countries and their unions). For now (in an obvious way) such Global Earth project is not existent. But a similar theme is discussed in mass media under titles such as “the conspiracy theory”, “shadow world government”, “the concept of the “gold billion””, etc. In our opinion, this task needs serious prognosis and attention in order to prevent catastrophic consequences when some hot heads decide to try something of the sort.

3. The problem of Cosmic expansion.

The two previously mentioned problems may be completely eliminated or severely weakened if the task of expanding the living space will be connected with external expansion, directed from the Earth (i.e. in direction of Mars or Venus). Today such task belongs to the most massive projects, implementation of which is possible only to the combination of the most developed and cosmically sustained countries of the world. But, perhaps, this option, no matter its complexity and expensiveness, will be the only possible one, especially in case if the alternative options (especially in the Earth range) in the process of their realization will have to be paid for not by technical means but with human lives.

4. For the global project as well as with a goal of preventing (or weakening of possible appearance) of a possible conflict on religious grounds, it is better to systemically analyze, review possible scenarios and, if it be possible, develop and propose a Global option for Spiritual development (or accompaniment) on global and local levels. It is necessary to investigate these possibilities, options, and scenarios separately and in various system complexes, acceptable for general and for private development of territories, separate citizens and their multinational unions, communities and groups.

In our opinion, one of the acceptable options that are applicable for implementation on a local and global level may be the approach based on “Mudroslaviye” (author – Malyuta A.N., PhD.), that organically, on the basis of system patterns and technologies, allows to organize the spiritually-religious existence in harmony of all known today world religions and spiritual beliefs without taking away their individual qualities.

5. Previously mentioned problems, like many others that were not brought up here topics and problems, that can (and will) appear in the process of developing territories, will be not only impossible to solve, but even to understand their meaning, if these tasks will not be secured with a decent personnel makeup, whose intellectually-active potential will be equal to the level of complexity of the appearing problems. Supposedly, this problem is a priority, is primary, has a global character, so the success and the preventative effective solution in many ways define the success of all other tasks and problems, that are connected not only with the development of territories but also with the fact of existence of intellectual life on planet Earth.

WYBRANE ASPEKTY WPŁYWU CZASU WOLNEGO NA AKTYWNOŚĆ FIZYCZNĄ DZIECI I MŁODZIEŻY

Filip Pokusa

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole, Polska
f.pokusa@poczta.wsza.opole.pl

Mówiąc o czasie wolnym nie można zapomnieć o jego wpływie na człowieka i o funkcjach jakie on spełnia. Obecnie zwiększa się jego limit poza godzinami pracy i nauki, choć nie wszyscy zdają sobie z tego sprawę, przytłoczeni rozlicznymi problemami. Sprawiają one, że ludzie narzekają na brak czasu, nie widzą możliwości jego zorganizowania i wykorzystania.¹ Mądrze i rozsądnie dysponowany czas wolny ma bardzo ważne znaczenie w rozwoju jednostki, wywiera pozytywny wpływ na zdrowie i na sferę psychiczną jednostki, pozwala na zregenerowanie sił. Jego brak ma negatywny wpływ zarówno na zdrowie fizyczne jak i na kondycję psychiczną człowieka. Istnieją różne klasyfikacje funkcji czasu wolnego.² Na użytek tego opracowania, czas wolny wśród dzieci i młodzieży wg Czajkowskiego³ możemy rozpatrywać w czterech aspektach:

1. *Aspekt socjologiczny – ekonomiczny.* Aspekt socjologiczny posiada wartość ideowo-wychowawczą. Czas wolny bowiem ułatwia kontakty i przeżycia społeczne. Dzięki tym kontaktom budzą się w dziecku potrzeby współdziałania z innymi, rezygnowania ze swoich postaw egocentrycznych na rzecz wspólnego działania, wspólnego poświęcenia, wspólnej radości i wspólnych rozczarowań.⁴

Czas wolny ułatwia kontakty i przeżycia społeczne. Trzeba rezygnować z postaw egocentrycznych na rzecz wspólnego działania, poświęcenia, radości i wspólnych zainteresowań. Jednostka w czasie współdziałania z innymi przeżywa osobiste radości własne szczęście i zadowolenie.

Szczęście społeczne góruje nad indywidualnym; wspólny wypoczynek, zabawa współdziałanie w kołach zainteresowań, wycieczki. Ekonomiczny aspekt polega na zapewnieniu odpowiedniej ilości czasu wolnego i stworzeniu warunków sprzyjających należytemu wykorzystaniu tego czasu, planowym dostrzeganiu zależności i różnic ekonomicznych między czasem wolnym a nauką.

2. *Aspekt psychologiczny.* Czas wolny stanowi dla rozwoju psychicznego źródło nowych przeżyć, wywołujących żywe reakcje psychofizyczne. Ważną cechą przeżyć psychicznych jest poczucie zadowolenia, szczęścia, radości, odprężenia psychicznego. Czas wolny sprzyja wytwarzaniu pozytywnych emocji oraz cech charakteru, takich jak

¹ Siwiński W. i wsp. (red) (2003) Czas wolny, rekreacja, turystyka, hotelarstwo, żywienie (wyniki badań naukowych). Wyd. Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu. s.54.

² Dziubiński Z. (2008) Podręcznik instruktora rekreacji ruchowej. Wyd. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa. s. 21-22. ² Dąbrowski Z. (1966) Czas wolny dzieci i młodzieży. Warszawa.s.8. Kamiński A.(1964) Kultura mas a wczasy. Wyd. Kultura i społeczeństwo. Nr.3.

³ Czajkowski K. (1979) Wychowanie do rekreacji. Wyd. WSiP, Warszawa. s. 90.

⁴ Tauber D.R., Siwiński W. (2002) Pedagogika czasu wolnego. Zarys wykładu. Wyd. Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu. s.20.

koleżeńskość, uprzejmość, serdeczność, osłabiając bojaźliwość, lenistwo, niezaradność, samotność.⁵ Nauka szkolna nie zawsze zapewnia dziecku dostateczne odprężenie, zwolnienie napięcia psychicznego powodowanego dużym wysiłkiem intelektualnym. Nauka jest bowiem niełatwym obowiązkiem. Osobowość dzieci jest przekształcana i wzbogacana w czasie pozalekcyjnym; dziecko ujawnia swoje poglądy, które urzeczywistniają w zabawie i rozrywce. Czas wolny daje do tego więcej okazji. Ujawniają się zainteresowania, dziecko kształtuje je i rozwija. Uczeń często w szkole nie przejawia żywych zainteresowań, ujawnia je chętnie w czasie pozalekcyjnym, pasjonuje się wieloma sprawami nie dostrzeganymi w szkole. Dzieci i młodzież w czasie wolnym zajmują się tym: co nie jest im obojętne, co je zaciekawia, czym się interesują z własnej woli, a nie z obowiązku. Ujawniają się wtedy uzdolnienia i zdolności dzieci, co ułatwia ciekawsze zorganizowanie tego czasu.

W czasie zajęć pozaszkolnych wielu uczniów odkrywa siebie, czas wolny może wpływać również na temperament jednostki. Radosna, wesoła atmosfera sprawia, że melancholik lub flegmatyk ożywiają się. Cholerycy czy sangwinicy natomiast uczą się zdyscyplinowania, planowości gry i zabawy (ułatwia im opanowanie nadmiernego temperamentu). W zabawie najwyraźniej ujawnia się charakter dziecka – w swobodnej, nieskrępowanej atmosferze czasu wolnego.

3. *Aspekt higieniczno-zdrowotny.* Aspekt higieniczno-zdrowotny jest zabezpieczeniem młodego organizmu przed nadmiernymi obciążeniami spowodowanymi obowiązkami szkolnymi, spełnia także funkcję ochrony zdrowia dzieci i młodzieży.⁶ Intensywne zużywanie materiałów odżywczych, niezbędnych przy wytwarzaniu energii w ustroju powoduje zmęczenie, które atakuje ośrodki nerwowe, regulujące funkcje organizmu. Zmęczenie powoduje ogólne odczucie ciężkości wysiłku fizycznego i towarzyszy mu spadek zdolności i chęci (motywacji) do kontynuowania pracy.⁷ Szkoła to jaskinia bodźców stresowych, hałas wytwarzany przez dziecięce gardła, krótkie przerwy międzylekcyjne, długie siedzenie w niewygodnej ławce obciążenie pracami domowymi; jeżeli dodamy jeszcze złe warunki domowe, wzrastającą ilość środków audiowizualnych (video, komputer), brak terenów rekreacyjnych na osiedlu, złą atmosferę rodzinną (niepokojną) – są to bardzo niekorzystne warunki higieniczno-zdrowotne dla dzieci i młodzieży.

W obecnych czasach musimy kłaść naciski na walory higieniczno-zdrowotne czasu wolnego. Najważniejsze walory to:

- odprężenie psychofizyczne organizmu, czas pozaszkolny wolny od wysiłku intelektualnego;
- duży zasób zdrowego świeżego powietrza, w którym spędzamy czas wolny;
- ruch fizyczny, rozwijanie układu mięśniowo-kostnego, rozwijanie sprawności fizycznej, regulowanie wadliwej przemiany materii, dodatni wpływ na psychikę dziecka;

⁵ Tamże, s.21.

⁶ Tauber D.R., Siwiński W. (2002) Pedagogika czasu wolnego. Zarys wykładu. Wyd. Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu. s.22.

⁷ Jaskólski A, Jaskólska A. (2005) Podstawy fizjologii wysiłku fizycznego z zarysem fizjologii człowieka. Wyd. AWF Wrocław, s. 291.

- zabawa i radość, korzystny wpływ na samopoczucie fizyczne i żywotność.

Myśląc o higieniczn-zdrowotnych walorach czasu wolnego nie zapominajmy, że niezbędne do ich pełnego wykorzystania jest systematyczne i właściwe odżywianie. Musi ono odpowiadać normom jakościowym i ilościowym, oraz spełniać wymagania organizacyjno-higieniczne. Dzieci i młodzież muszą spożywać regularne posiłki – odchylenia będą źródłem zmęczenia i wyczerpania psychofizycznego.

4. *Aspekt pedagogiczny.* Wartość pedagogiczna czasu wolnego polega na tym, że istnieją sytuacje gdzie inicjatywę przejawiają dzieci. Aktywność i umiejętność organizowania sobie zajęć poza program. Czas wolny to możliwość przejawiania własnej inicjatywy i samodzielności. Dobrze jak projektantami czasu wolnego są dzieci i młodzież. Dodatnim elementem czasu wolnego jest samowychowanie, stałe podnoszenie swoich umiejętności i doskonalenie ich. Samodzielne wykorzystanie czasu wolnego daje poczucie swobody, rozwinięcia własnej inicjatywy. Różnorodne formy spędzania czasu wolnego stanowią doskonałą szkołę, która uczy techniki gospodarowania czasem wolnym, kształtują umiejętność wypoczyniania.

Dzięki walorom pedagogicznym czas wolny staje się dziedziną zabawy i radości życia, w której młodzież i dzieci poszukują nowych i lepszych metod i form spędzania i organizowania zajęć rekreacyjnych⁸.

MUTUAL ATTITUDES OF THE OLD AND THE YOUNG GENERATION

Miroslav Rádek

Alexander Dubček University of Trenčín, Trenčín, Slovak Republic

miroslav.radek@tnuni.sk

A family is a group of individuals who are united by blood relationships, marriage or adoption and form an economic unit and their adult members are responsible for the upbringing of the children. (Kubíčková, 2014) A man is not born into an empty environment but to a certain family backgrounds, which is made up of several generations. Generation thus consists of one cohort in the framework of a family tree. Related to the cohorts, it is possible to say that they have certain emergent characteristics, attitudes, values in a changing world. Emergent characteristics mean that social units have a systemic, global and in separable personalities on the sum of the individual personalities. (Viceník, Černík, 2004)

If we take into consideration today's young people and we compare them with the generation of their parents, when they were at a young age, we find out that they are influenced by the other opinion streams and thoughts directions. It all has its causal context. In this context, it is possible to state that throughout the history a certain historical event occurs, which can start a series or stream of events, it reveals the new social or economic problems that are necessary to be responded. All of this has its influence on music, fashion, culture and creates new subcultures.

⁸ Czajkowski K. (1979) Wychowanie do rekreacji. Wyd. WSiP, Warszawa. s. 90.

In this context it is possible to indicate that as a result of the internal and external factors the change of socio-economic formations after 1989 occurred. (Čemez, 2013) It also has its impacts on the labour market in the sense that youth, vitality and performance are required. The value system of the current younger generation compared to previous generations has shifted. The value of the property has risen and there has been a depreciation of social values. (Sak, Kolesárová, 2012)

Generations are different from each other by their characteristic in time they live in. Naturally from generational conflicts between the younger and older generations arise. The conflict arises from a certain tension. Its essence in simplified essence lies in the fact that the old wants to maintain its positions and wants to preserve the status for two reasons:

1. Subjective – either wants to keep the influence and the implied privileges,
2. Objective – does not result from egoistic interests, but from the belief that sustaining of this condition is correct also for generations.

On the other hand of the barricades, the younger generation stands that thanks to its impatience, eagerness and dynamics wants to tear down the positions and to lead social changes and processes, and thus wants to replace the older generation. Generational replacement is natural. Older ones have to sooner or later give a way to the young, it is just a matter of time. Old ones are gradually stagnating, losing the dynamism and ability to adapt to new and changing conditions in the world, they become incapable of adaptation and die little by little. The old generation is replaced by the new generation. An old age is ended by the death. The simplest definition of death says, that is the collapse of all the fundamental functions of the organism. (Kouklík, 2014)

On the basis of the theory of social conflict, it is the social conflict that pushes a social development forward, while social progress is not possible to prevent.

Objectively speaking, inter-generational conflicts are arising from certain positive and negative personalities that both generations have. The problem is that each of the generations looks mostly only at the negative aspects of the other one. If we start with older generation, so here is possible to see these two aspects:

1. Positive –experience,
2. Negative –conservatism.

If we continue with the younger generation, this one is specified by these two aspects:

1. Positive –sense for innovation,
2. Negative –lack of experience.

If we compare the above mentioned aspects between the generations (both positive and negative), it is possible to draw a fairly simple conclusion, that the younger and older generation from this point of view are supplementary, i.e. what is the disadvantage in one generation is an advantage for the other generation. If we continue e.g. to the working level, so on the one hand, there are young workers who are disadvantaged compared to older employees by the lack of practice, but on the other hand they are more flexible. (Hroncová, Emmerová et al, 2010) A serious problem is shown by the young people transition between the secondary or university and

employment. (Millová, 2012) Among the big problems, that will be necessary to face more and more is a decreasing number of population of working age. (Páleník, 2012)

The aim of the empirical research is to find out what attitudes young people have towards older people and vice versa, older people towards younger people. In general, the negative attitudes of young people towards older people prevails (58,60%), while positive attitudes reached the less value (28,13 %). From the point of view of both genders, the negative attitude of young people towards older people prevails almost equally – slightly over 58%. In all the municipalities prevails a negative attitude, which achieves over 50, even to 60%. The only exception is Bratislava region, where the negative attitudes outweigh the positive, but reached "only" 47,06%. In relation with rising age from 18 to 29 the negative attitude of young people towards older people decreases and on the contrary, a positive attitude rises. The only exception is the category of 26 to 27, where the value of the negative attitude is higher than in the previous age category from 24 to 25. The conservatism is the issue that young people mind the most about the older people. Older people have in general a negative attitude towards young generation and it reaches a value of 60,61%. Older people from the perspective of gender have a negative attitude, which reaches in both sexes approximately the same value – over 60%. On the contrary, a positive attitude reaches a value of around 22-23%. Older people in terms of residence in municipalities maintain a negative attitude, which reaches from 50 % in Trenčín region to 70,59% in Trnava region. From the point of view of age categories of older people (62-65, 66-69, 70-75, 76-80, 81 and more) it is seen that the negative attitude tends to rise and vice versa, the positive attitude decreases with the exception of a positive attitude in the category of 76 – 80 which is higher than in the previous category. The rudeness is the issue that older people mind the most about the young people.

References

1. ČEMEZ, A. 2013. Kapitalizmus s ľudskou tvárou a líderskádemokracia.[Capitalism with a human face and leadership democracy.] In KOZON, A. et al. *Etické otázky socializácie sociálnej práce a príbuzných vedných disciplín.* [Ethical issues of socialization in social work and related scientific disciplines.] Trenčín: SpoSoIntE, 2013. ISBN 978-80-89533-10-7.
2. HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I. et al. 2010. *Sociológia vzdelávania.* [Sociology of educating.] Faculty of Pedagogy UMB, 2010. ISBN 978-80-557-0035-9.
3. KOUKLÍK, F. 2014. *Matuzalém: O starnutí a stáří.* [Matuzalem: About ageing and old age] Prague: Charles University, 2014. ISBN 978-80-246-2464-8.
4. MILLOVÁ, K. *Psychologie celoživotního vývoje.* [Psychology of lifelong development.] Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-699-0.
5. PÁLENÍK, V. 2012. *Strieborná ekonomika v slovenskom, európskom a svetovom kontexte.* [Silver economy in the Slovak, european and global context.] Bratislava: Institute of Economic Research SAS, 2012. ISBN 978-807144-205-9.
6. SAK, P., KOLEŠÁROVÁ, K. 2012. *Sociologie stárí a seniorů.* [Sociology of ageing and seniors] Prague: Grada Publishing, 2012. 978-80-247-3850-5.
7. VICENÍK, V., ČERNÍK, J. 2004. *Problém rekonštrukcie sociálnych a humanitných vied.* [The problem of the reconstruction of the social and human sciences.] Bratislava: IRIS, 2004. ISBN 80-89018-84-X.

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Наталя О. Акімова

Машинобудівний коледж Донбаської державної машинобудівної академії,

м. Краматорськ, Україна

akimowa.nata2015@yandex.ru

Фізична культура, фізичне виховання та спорт вважаються одними зі значущих надбань людства. Завдяки руховій діяльності вони беруть свій початок на ранніх ступенях розвитку цивілізації одночасно із загальною культурою. Фізична культура демонструвала рівень матеріального достатку, що і вплинуло на розвиток природних форм рухової діяльності. Вважаємо, що саме це вплинуло на формування умінь та навичок ходьби, бігу по пересіченій місцевості, кидання каміння і палок, стрибків, плавання тощо задля того, щоб підготувати свій організм до негативного впливу навколишнього середовища, поліпшити умови існування.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура – це частина загальної культури, яка займає своє особливе місце у всебічному розвитку людської особистості. Це самостійна галузь знань, умінь і навичок, яка спрямована, головним чином, на зміцнення здоров'я людини, подовження її творчої та фізичної активності та життєдіяльності, а також на підвищення і вдосконалення її всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих вмінь та навичок в суспільній, трудовій та інших видах діяльності.

Актуальність проблеми дослідження базується на тому, що, займаючись фізичною культурою та фізичним вихованням, спортом як у школі, коледжі, вищому навчальному закладі так і впродовж всього життя, людина розвивається всебічно і гармонійно. Результати цього в свою чергу знаходять своє відображення у покращенні показників у навчальній, та в майбутній трудовій діяльності [1].

Фізичне виховання є важливим засобом підвищення соціальної й трудової активності студентів, задоволення їх моральних, естетичних та творчих потреб, життєво необхідної взаємодії, спілкування, розвитку дружніх стосунків між представниками студентської молоді різних релігійних поглядів та національностей, що в майбутньому призведе до толерантного відношення у сучасному суспільстві, та зміцнення миру.

Проблемою фізичного виховання та спорту в сучасному суспільстві займалися такі фахівці, як К. І. Любешева, Арнольдів, М. М. Бахтин, А. Д. Бронников, В. О. Левченко та ін. Мета даного дослідження – розкрити процес розвитку фізичного виховання і спорту в сучасних умовах, розглянути фактори, які впливають на розвиток.

Фізична культура та фізичне виховання є саме тією частиною загальної культури, яка характеризується рівнем розвитку її фізичних і рухових вмінь та навичок, збереження та укріплення здоров'я. Вона розкриває потенціал

людського організму, дозволяє з допомогою своїх специфічних засобів і методів виявити фізичні можливості людини. Результати аналізу закономірностей розвитку фізичної культури, фізичного виховання та спорту країн зі стабільною економічною ситуацією значною мірою є орієнтиром для розгляду особливостей функціонування даної сфери.

В останні роки склалася складна ситуація у сфері фізичної культури та спорту. Діти та студентська молодь у теперішній час – час технічного прогресу – виявляють зацікавленість більш комп'ютерними технологіями, ніж здоровим способом життя. І, як наслідок цього, за інтегральним показником здоров'я населення спостерігається зниження середньої очікуваної тривалості життя людини.

До позитивних слід віднести такі фактори, як популяризація здорового способу життя, фізичної культури та спорту; проведення культуро-масових заходів з метою підвищення позитивної мотивації до занять; ознайомлення за допомогою новітніх технологій з принципами раціонального харчування, збагаченого мікроелементами, необхідними організму.

Протягом останніх років спостерігається тенденція зростання числа людей, які займаються оздоровчою діяльністю. Завдяки заняттям фізичною культурою та спортом молодь отримала нову форму самовираження і самоутвердження, визначаючи його спосіб життя, загальнокультурні та соціально значущі пріоритети. Під час занять спортом формується сильна, вольова, морально стійка особистість. На передній план висувається прагнення до успіху. Результатом пов'язаної навчальної й спортивної діяльності студентів є формування соціально значущих якостей: соціальної активності, самостійності, впевненості в своїх силах та також честоловства [3].

Спорт – засіб фізичного виховання. Його цінність визначається заохочувальним впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення. Сьогодні у світі функціонує багато видів спорту, які не піддаються точному обліку. Головними з них є олімпійські, об'єднані в Міжнародні спортивні федерації [4].

Сучасний етап розвитку фізичного виховання та спорту характеризується тенденцією до появи нових видів спорту. Вони є наслідком технічного прогресу (наприклад, черлідінг, воднолижний спорт, фрістайл тощо). Процес культурного розвитку людина діє у трьох напрямках: засвоює культуру, виступаючи об'єктом її впливу; створює нові культурні цінності, виступаючи в даному випадку як суб'єкт культурної творчості; культура інтегрується в суті самої особи, яка функціонує в культурному середовищі як конкретний носій культурних цінностей.

Таким чином, можна вважати, що фізична культура, фізичне виховання та спорт – це сукупність досягнень суспільства у створенні та раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого вдосконалення людини. А основними показниками розвитку фізичної культури та фізичного виховання на даному етапі розвитку, згідно з вище зазначеним, є рівень здоров'я, фізичний розвиток та підготовленість різних верств населення;

рівень розвитку системи фізичного виховання; рівень розвитку самодіяльного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами; рівень впровадження у фізичну культуру досягнень науково-технічного прогресу; показ явищ фізичної культури в засобах масової інформації, у творах мистецтва і літератури [4].

Література

1. Белькевич В.К. Физическая культура для всех и каждого. – М.: ФиС, 1998.
2. Шкретій Ю.М. Напрями реформування системи фізичного виховання і спорту в Україні // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2004. – №4. – С. 5-11.
3. Лотоненко А.В., Щукин Б.Д., Гостев Г.Р. Здоровый образ и спортивный стиль жизнедеятельности студенческой молодежи: Учеб.-метод. пос. – Воронеж: ВГУ, 2000.
4. Козлова К.П., Скібенко Н.В., Лезнік Н.В. Формування професійних умінь у майбутніх вчителів фізичної культури. – Луцьк, 1994. – С. 99-100

ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ «НОВОГО ВИХОВАННЯ» У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Наталія Г. Богданова

*Українська інженерно-педагогічна академія, м. Слов'янськ, Україна
bogdanovang@ukr.net*

Проведення реформ, побудова громадянського суспільства неможливі без розвитку духовності. Пріоритетною сферою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави є освіта. Сучасна освіта в основному орієнтована на теоретичний тип наукового знання, на природничі й інженерно-технологічні моделі мислення, є державно регульованою сферою. Спроби реформувати педагогічну систему постійно натикаються на ту обставину, що педагогіка в основній своїй частині залишається цілком і повністю державною та регульованою ззовні, скільки б не говорили про часткову автономію школи, освіти, вищого навчального закладу.

Кардинальні зміни, що відбуваються у нашому суспільстві, зумовили появу великої кількості нових вітчизняних педагогічних технологій. Багато з них базується на новому прочитанні зарубіжних філософсько-освітніх і виховних досягнень. З-посеред таких відроджених світоглядних і управлінських освітньо-виховних концепцій педагогіка успіху переживає зараз значне піднесення. У розробці принципових положень цієї концепції значну роль відіграли праці видатного французького педагога Селестена Френе. Він відчув і зумів точно сформулювати ті вимоги, які демократичне суспільство має висувати перед освітою. Його думки впливали і впливають зараз на значне середовище теоретиків і практиків західної філософії виховання.

До концептуальних основ філософії «нового виховання» вчені по праву відносять праці Селестена Френе. Прибічниками «нового виховання» називають фундатора Вальдорфської школи освіти Р. Штейнера (Німеччина), О. Декролі (Бельгія), М. Монтесорі (Італія), А. Фер'єра (Швейцарія), А. Нейлла (Англія).

Найбільш яскравими вітчизняними представниками «нового виховання» є: П. Блонський, К. Ушинський і Л. Толстой, В. Сухомлинський. Незважаючи на велике розмаїття ідейно-теоретичних положень, які висувалися цими неординарними педагогами, усіх прибічників «нового виховання» об'єднує психобіологічний підхід до проблеми розвитку і навчання. Вони критикують «педагогічний традиціоналізм» і вважають найголовнішим чинником ефективного виховання демократичні, рівноправні відносини в освіті і вихованні. Але не дивлячись на досить великий пласт досліджень з цієї актуальної проблеми сучасності, означена проблематика все ще не має остаточно визначених контурів, пропозицій щодо конкретних практичних змін у сфері реформування освіти. Тому метою цієї статті є дослідження складових концепції філософії «нового виховання» у теоретичному і практичному плані для радикального реформування освіти, сутністю якого є подолання відчуження індивіда від суспільства та культури, різноманіття і глобалізація.

Дослідники філософії «нового виховання» прагнуть розширити існуючі уявлення теорії і практики освіти та соціальної філософії, менеджменту про здобутки і проблеми процесів креативності, її інституалізації в розвитку суспільства, їхньої ролі для суспільного буття і соціального пізнання в контексті соціального просвітництва та аналізу явищ освіти, виховання, навчання. Соціальна філософія, філософія освіти і менеджмент в контексті формування креативності розглядаються в «соціальній філософії освіти» як базис світоглядних основ інституційно-громадянського процесу; освітній процес постає у цьому контексті як об'єкт управлінського і соціально-філософського аналізу. В цій концепції здійснюється аналіз соціальних, світоглядних та управлінських аспектів в моделях і методології сучасної філософії освіти та менеджменту освітньо-виховних процесів.

Експериментування і колективні форми праці створюють сприятливі умови для співробітництва та демократії в освіті і вихованні, де вихованці та вихователі виступають як товариші, учасники одного процесу. Концепція філософської педагогіки успіху зорієнтована на життєві ситуації, мета яких – вирішення певних проблем, пов'язаних із життям дитини, класу, громади. У такій ситуації діти вмотивовані і зацікавлені в опануванні нових знань, вмінь і навичок, які їм не нав'язуються. На думку С. Френе, застосування нових прийомів і методів навчання змінює підхід до навчального матеріалу, саму систему викладання і відносини у класі. Діти можуть здобувати знання різними способами, а не тільки у тій формі, яку нав'язує їм учитель. Таким чином, кожна дитина здобуває знання і розвивається своїм власним темпом, що залежить від природних здібностей дітей, особливостей їх характеру тощо.

Одним із найважливіших елементів «техніки Френе» є «вільний текст». Організація роботи з «вільними текстами» пов'язана із засвоєнням писемної форми мовлення. Традиційно навчання письму базується на навчанні читання. У С. Френе навчання читання навпаки базується на творчій писемній діяльності. Це невеличкі твори, в яких діти розповідають про те, що їх хвилює, описують свої враження. Найкращий текст відбирається, обговорюється всім класом,

коригується, він стає «текстом дня», а потім друкується, причому все це роблять самі діти. Наріжний камінь філософії педагогіки С. Френе – високий рівень педагогічного спілкування з дітьми. У межах такого спілкування слово вихователя – це не моралізаторство, а слово з надзавданням, сутність якого не тільки в тому, що воно несе емпатійне ставлення дорослого до дитини, а й збуджує її на активний діалог з самою собою, провокує її рефлексію. Ефективність діалогу між учителем і учнем залежить саме від того, наскільки вміє вихователь користуватися силою слова, яке «моделює особистісне самовдосконалення» [1, с. 87].

Система М. Монтессорі, яка користується світовим визнанням і одержала широке розповсюдження, – чудовий приклад ефективної практичної реалізації ідей вільного виховання, могутнього гуманістично орієнтованого педагогічного напрямку, що виник в Європі й Америці на межі XIX-XX ст.

Світове визнання технологія М. Монтессорі одержала завдяки таким головним особливостям, як гуманістичний підхід до виховання і навчання дітей, віра у безмежні можливості розвитку дитини, опора на її самостійність та індивідуальність. Метою виховання в технології італійського педагога є розкриття духовного та інтелектуального потенціалу дитини, засобами ж здійснення мети виступають не зовнішні впливи на особистість, а створення спеціально підготовленого середовища, своєрідної «духовної екології» [2, с. 10]. У наш час спостерігається активізація Монтессорі-руху в усіх країнах світу, в тому числі і в Україні. В практиці освітньої системи почали функціонувати школи Монтессорі, де активно використовується її метод, який надає новій якості стратегії розвитку освіти в період модернізації, гуманізуючи її, повертаючи до людини. Монтессорі хотіла будувати свою методику на спостереженнях за дитиною в природних умовах і розумінні її такою, якою вона є, а не такою, якою повинна стати особистість, що формується, в очах дорослих. Поступово, у М. Монтессорі кристалізується її перше педагогічне кредо: гуманна педагогіка можлива тільки тоді, коли дитині дається свобода дій, а стримують її лише в особливих випадках.

За основу своєї педагогічної системи Монтессорі узяла біологічну передумову – будь-яке життя є прояв вільної активності. Дитина, що розвивається, має вроджену потребу у свободі та незалежності. Дисципліну М. Монтессорі також трактувала як активність, що контролюється і регулюється самою дитиною, і передбачає дії, визначені нею самою, а не нав'язані ззовні педагогом. Зміст методу, розробленого Монтессорі, полягав у тому, щоб стимулювати дитину до самовиховання, самонавчання, саморозвитку. Завдання вихователя – допомогти організувати їй свою діяльність, піти власним унікальним шляхом, реалізувати свою природу. М. Монтессорі стверджує, що «з молодого покоління ми повинні створити сильних людей, а сильними ми називаємо людей самостійних і вільних [3, с. 60]». Тому Монтессорі бачила роль педагога не в навчанні і вихованні, а в керівництві самостійною діяльністю дітей і воліла використовувати термін «керівниця» замість «учитель» [4, с. 52].

Марія Монтессорі розвинула нову філософію виховання, засновану, з одного

боку, на власних спостереженнях за дітьми, а з іншого – на гуманістичних традиціях Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, які надавали особливої значущості вродженому потенціалу дитини та її здібностям розвиватися в умовах свободи й любові. Своєрідність педагогічної філософії М.Монтессорі полягає в тому, що дитинство, на її погляд, – не просто період життя, а «інший полюс природи людини», і що дорослий залежить від дитини настільки, наскільки дитина залежить від нього [5, с. 56]. Італійський педагог вірила у безмежні можливості дитини, яка, на її думку «вступає у світ, щоб відновити людство» [2, с. 201]. М. Монтессорі вважала, що дитина володіє унікальною здатністю до «самобудівництва», тобто ще до народження дитина повинна мати в собі модель для власного психічного розвитку, яку вона називає «духовним ембріоном» [2, с. 206-207].

Друге, не менш важливе, поняття педагогічної теорії М. Монтессорі – «всотуючий розум», що означає здатність дітей вчитися і прагнення до навчання, яке забезпечується сприятливим оточуючим середовищем. Засвоєння будь-яких об'єктів оточуючого світу відбувається на підсвідомому рівні, за допомогою всотуючого розуму, який властивий лише дітям дошкільного віку. Дорослий повинен створити для дитини-дошкільника таке середовище, в якому вона могла б знайти все необхідне й корисне для свого розвитку, отримати різноманітні сенсорні враження, «всмоктати» правильну мову, соціально прийнятні способи емоційного реагування, зразки позитивної соціальної поведінки, способи раціональної діяльності з предметами [5, с. 57].

Отже, феномен педагогіки М. Монтессорі полягає у її безмежній вірі в природу дитини, і в її прагненні виключити будь-який авторитарний тиск на людину, що формується, і в її орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості. Віра в дитину – наріжний камінь педагогіки М. Монтессорі, найбільш повне вираження її гуманістичних устремлінь.

Що стосується вальдорфської педагогіки, потрібно відзначити, що вона найбільш складна у порівнянні з іншими педагогіками, наприклад з педагогікою М. Монтессорі або педагогікою Дж. Дьюї. Перш за все тому, що тут не береться за основу якийсь один принцип, який потім проводиться через всю систему і з якого ми можемо дедуктивно вивести взагалі все. Наприклад, Монтессорі-педагогіка побудована на ідеї, що дитина розвивається сама. Це альтернатива тому, що дорослий ззовні, своїми діями направляє – читай: нав'язує – дитині, як і з якою швидкістю їй розвиватися. «Допоможи дитині зробити це самій» – гасло педагогіки. Дидактичний матеріал вибудовується таким чином, щоб дитина, самостійно займаючись з ним, розвивалася в саморусі. Звичайно, ідея саморозвитку – це важлива ідея, і вона має бути присутня у будь-якій педагогіці, але тут вона проводиться, починаючи з дошкільнят, через усю систему як основний принцип. Глобалізація і технологічна революція повинні бути використані для радикальної перебудови освіти і забезпечення для представників радикальної педагогіки навчальних умов, щоб вони могли запропонувати свої моделі педагогіки та реконструкції освіти для її служіння демократії та прогресивних соціальних змін. Хоча і потрібно жорстко

критикувати неоліберальні моделі, також важливо водночас і пропонувати альтернативи їм. Таким чином, необхідно супроводжувати попит на нові знання і перебудову освіти з програмою її креативності.

Чим менше люди читають, критично аналізують, теоретизують, тим менше вони знають і тим більше індоктринованими вони стають. Приймаючи це національно заохочуване невігластво, вони залазять у бездонну духовну боргову інтелектуально-культурну яму. Тому, одним із завдань при реформуванні і демократизації освіти сьогодні є залучення для освіти положень філософії «нового виховання» для формування і розвитку креативної, творчої особистості.

Література

1. Френе С. Избранные педагогические сочинения / С. Френе; [Под ред. Б.Л.Вульфсона]. – М.: Прогресс, 1990. – 304 с.
2. Монтессори М. «Помоги мне сделать это самому» / М. Монтессори // Сост. М.В.Богуславский, Г. Б. Корнетов. – М.: Изд. дом «Карапуз», 2000. – 272 с.
3. Метод научной педагогики М. Монтессори / Сост. З. Н. Борисова, Р. А. Семерникова. – К.: Деловая Украина, 1993. – 131 с.
4. Дичківська І. М. М. Монтессорі: теорія і технологія / І. М. Дичківська, Т. І. Поніманська. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
5. Монтессорі М. Всотуючий розум. Роль дитини у перетворенні світу / М. Монтессорі; [Пер. з англ. І. М. Дичківської] / І. М. Дичківська, Т. І. Поніманська. Вправи у соціальній поведінці дітей за системою М. Монтессорі: Навч. посібник для студ. спец. «Педагогіка і психологія (дошкільна)». – Рівно: Рівненський держ. педагогічний ін-т., 1999. – С. 53-57.

ВИКОРИСТАННЯ ЯЗИЧНИЦЬКОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ В ФОРМУВАННІ У МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Єлизавета С. Демченко

*Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, Україна
d_elena_pr@ukr.net*

На сучасному етапі відбуваються світоглядні трансформації в свідомості студентської молоді, які зумовлені руйнуванням радянської соціокультурної моделі цінностей, специфікою перехідного періоду становлення української державності та світовими глобалізаційними тенденціями. Хоча студентство вважається найбільш прогресивною, освіченою, культурною, активною групою серед молодого покоління, в останні десятиріччя спостерігаються деструктивні процеси в їхній аксіологічній сфері, деформація системи цінностей у бік домінування матеріальних потреб, зниження рівня духовності, поширення шкідливих звичок.

Досліджуючи особливості вузівської підготовки програмістів, професія яких вважається однією із затребуваних в нашій державі, вчені визначають перелік компетентностей, сформованість яких у студентів забезпечить їм у майбутньому можливість створення якісних програмних продуктів. Так, наголошується на

домінувальному значенні інформаційно-комунікаційно-технологічної компетентності, розвиток якої відбувається під час вивчення низки дисциплін, зокрема курсу «Адміністрування комп'ютерних мереж». Важливий акцент дослідники роблять на математичній освіті майбутнього інженера-програміста, основи якої закладає дискретна математика.

Для того, щоб бути сильним і конкурентоздатним у сучасному світі недостатньо отримати вищу освіту, основою якої є професійні знання й уміння, а важливо володіти некогнітивними якостями. Вважаємо, що студентські роки є сенситивними для продовження формування світогляду та уявлення про об'єктивну наукову картину світу. За нашим переконанням, важливу роль у підготовці студентів негуманітарних спеціальностей відіграють предмети загальнокультурного, світоглядного спрямування, в процесі опанування яких відбувається продовження становлення особистості молодої людини, переструктурування ієрархії потреб: від індивідуальних до колективних, від матеріальних до духовних, від особистісних до національних. У такому контексті слід відзначити потенціал названих дисциплін щодо формування в молоді цілісної картини світу, яка стане базою, як для професійної діяльності, так і в особистому й громадському житті майбутнього інженера-програміста.

Категорія «картина світу» досліджується в філософському, лінгвістичному, психологічному та інших дискурсах. Вивчення психологічного феномену було започатковане в працях О.Леонтьєва, С.Смирнова та ін. Зокрема, актуальним залишається визначення, що картина (образ) світу є певною сукупністю або впорядкованою системою знань людини про світ, про себе і про інших людей, яка опосередковує, переломлює через себе будь-який зовнішній вплив [2, с.142].

Як філософська категорія такий феномен нерідко ототожнюється з поняттям світогляд (А.Чанишев). Сформованість у молодої людини цілісної картини світу забезпечить їй чітке уявлення про зміст життя, про себе, своє місце і діяльність тощо. Таке системне утворення включає когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти, що репрезентують систему взаємовідносин людини зі світом і самою собою та реалізуються в життєдіяльності. Картина світу як глобальний образ навколишньої дійсності формується в процесі контактування людини з природним і культурним середовищем, соціумом. Вона об'єктивується в мові, мистецтві, ритуалах, соціокультурних еталонах поведінки.

Важливим аспектом формування цілісної картини світу в молодих українців є вироблення правильного ставлення до свого народу, держави, усвідомлення своєї національної ідентичності, розуміння значення язичницької філософії пращурів у системі сучасних цінностей. Проте в кризовій кінця ХХ-початку ХХІ століття, в якій спостерігається існування мультикультуралізму, атеїстичного спадку радянського суспільства, духовного нігілізму, маргінальних культур, свободи релігій, синкретизму язичництва з християнством, уявлення молодого покоління про культуру й світорозуміння праукраїнців є дещо спотвореним і нерідко сприймаються поза контекстом загальної картини світу. Язичницька система світобачення і традицій має стати, за нашими

переконаваннями, основою формування цілісної картини світу молодого покоління українців, їхнього світогляду, духовності, соціальної організації життєдіяльності, громадської діяльності.

Щодо розуміння язичництва звернемося до позиції Г.Лозко [1], яка репрезентує комплексне пояснення такого феномену, показуючи водночас його значення у відродженні української ідентичності, інтегруючи наукові, світоглядні, культурологічні, державницькі, патріотичні засади. Так, на думку вченої, язичництво – це самобутній феномен кожної нації, яка себе поважає, та спосіб її самозбереження, виживання й духовного піднесення; духовний спосіб життя, чиє коріння сходить до стародавніх природних релігій народів світу; універсальні переконання для всього людства, що засновані на фундаментальних природних істинах, які єдині в усьому світі та засновані на фундаментальних і непорушних законах Природи; спадщина предків, яка дбайливо зберігається та адаптується до реалій сучасного життя, в її основі визнання святості Природи, вшанування Божественного начало в усьому сушому тощо.

Отже, вважаємо, що постала гостра необхідність, з одного боку, та прослідковуються об'єктивні чинники, з другого, для того, щоб у ході формування цілісної картини світу студентів загалом, майбутніх програмістів зокрема, повернути їх до етнічних культурно-духовних і релігійно-світоглядних витоків, «розбудити» в них генетичну етнічну пам'ять, формувати почуття національної приналежності та гідності, спонукати до усвідомленого пізнання світу й себе, самовдосконалення та активної участі в національному та державному відродженні.

Література

1. Лозко Г.С. Українське народознавство / Г.С.Лозко. – 2-е вид., доповнене та перероблене. – К. : Видавництво «АртЕк», 2004. – 472 с.
2. Смирнов С.Д. Психология образа: проблема активности психического отражения мира / С.Д. Смирнов. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 231 с.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ В СТРАНАХ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Татьяна Зубро

*Экономический университет в Братиславе, г. Братислава, Словакия
tatiana.euba@gmail.com*

Изучение политической трансформации и процессов демократизации является актуальным и самостоятельным направлением политического исследования. Концепции Д. Растоу, Й. Шумпетера, Р. Даля, А. Пшеворского, Ф.Шмиттера, Д. Линца и других западных автор являются продуктивными в изучении демократии как таковой. Однако при анализе трансформации в постсоветских обществах общепризнанных моделей демократизации явно недостаточно. И поэтому часто возникает вопрос, в какой мере эти

теоретические построения применимы к изучению политических трансформаций в странах бывшего СССР.

Можно выделить два направления для исследования политической трансформации в странах постсоветского пространства, как и несколько уровней переменных, влияющих на процессы демократизации и, соответственно, с помощью которых их можно анализировать и верифицировать. В первом направлении доминируют институциональные или процедурные аспекты, к которым можно отнести исследования:

- конституционной модели и типа политической системы в государстве;
- функционирования органов власти;
- социально-экономического развития общества;
- институциональных элементов политической системы – политических партий, общественно-политических движений и организованных групп, их политической стратегии и тактики;
- уровня развития гражданского общества и его структурных составляющих;
- конкретных решений и действий политической элиты и ключевых акторов.

Такой подход в концепциях политической трансформации иногда называю минималистским, потому что внимание акцентируется лишь на институциональных или процедурных переменных функционирования демократии.

Второе направление исследований политической трансформации – более широкое, называемое максималистским – включает не только вышеуказанные аспекты, но изучает и содержательные образующие процессов демократизации и уровня демократической консолидации. В этом направлении важно обратить внимание на не институциональные компоненты политического развития, которые некоторые авторы называют "духом демократии". К таким относятся:

- политическая культура, которая включает политические ценности и ориентации, знания о политике, доминирующие в обществе;
- индивидуальные, личностные и политико-психологические факторы;
- исследование идентичности и влияния ее составляющих на демократизацию;
- приверженность демократическим ценностям в обществе и т.д.

Однако при рассмотрении моделей демократии в постсоветских странах возникает ряд методологических проблем в операционализации используемых понятий, переменных, а также в измерении конкретных показателей, которые не обладают достаточной объяснительной способностью. Несмотря на это, направление исследования политической трансформации при применении вышеуказанных факторов и переменных ученые рассматривают как одно из важных для изучения перспективы моделей демократии в постсоветском обществе. Осуществляются и формулируются специфические характеристики процесса трансформации политических режимов в этих странах. Многие авторы

пытаются определить общие черты и различия в процессах, проанализировать успехи и демократические дефициты, найти ответы на вопросы почему в одних странах бывшего СССР политическая трансформация привела к построению устойчивых моделей и консолидации демократии (например, Прибалтика), а в других государствах анализ указывает на наличие экзистенциальных кризисов, ведущих к проблемам государственности и военным конфликтам на их территории (Украина), или установлению специфических политических систем с трудно определяемой траекторией развития (например, Молдова, Беларусь).

Усилия исследователей в этом направлении свидетельствуют о определенных тенденциях, которые коротко можно отразить следующим образом:

- акцентирование внимания на институциональных особенностях демократизации как сложного многогранного перехода и роли государства в этом процессе;
- изучение истории, традиций и культуры этих стран как факторов, способствующих или препятствующих консолидации демократии;
- определение специфических черт, которые характерны для переходных процессов в этом регионе;
- установление промежуточных результатов и, если это возможно, конечных точек прибытия в процессе трансформации.

На основании вышеуказанного можно констатировать, что изучение политической трансформации, несмотря на существующие сложности, приносит свой вклад в развитие политической науки и является перспективным направлением.

РОЛЬ ПОЛЬСКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГІРНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Олена В. Колган¹, Максим О. Зінковський²

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

¹ovkolgan@gmail.com, ²max_izum_1994@mail.ru

У перспективі розвитку української економіки величезну роль відіграє розвиток гірничої справи, тим більше, зважаючи на сьогодишню ситуацію в Україні. Економіка України має великий гірничодобувний та гірничопереробний сектор і відповідний термінологічний актив, який потребує докладного вивчення, бо «...за геологічними запасами викопного вугілля сьогодні посідає перше місце в Європі» [1, с. 66].

У Польщі ж «На початку ХХІ ст. ... нараховують понад 70 різних корисних копалин. Серед країн ЄС Польща займає за запасами бурого вугілля 6-е, кам'яного вугілля та срібла – 7-е, міді – 8-е, свинцю та цинку – 10-е місце» [2, с. 136].

Етапи входження в гірничу терміносистему іншомовних запозичень зумовлений передусім зростанням потреб науки в номінації нових понять, пов'язаний із традиціями попередніх століть, глибокими змінами в соціально-економічному житті України, її контактами з іншими країнами, так само й із Польщею.

Українська гірнича термінологічна система за своїм походженням досить неоднорідна. Так, до складу гірничої термінології входять: а) загальнонаукова лексика (*спосіб, процес* та ін.) тощо; б) загальнотехнічна лексика (*частка, середина* і под.) та ін.; в) лексичні одиниці, залучені із суміжних галузей науки (*іон, трикутник, хорда* та ін.) тощо; г) загальні для мови слова-терміни (*порох, підривання, порожняк, потяг* і т. ін.).

Серед проаналізованих одиниць окрему кількісно значну групу становлять терміни, утворені від імен і прізвищ видатних учених, а також від географічних назв (чи від назви місцевості), астрономічних назв, назв копалин, родовищ тощо.

Активно функціонують в українській гірничій термінології терміни, утворені від географічних назв, зокрема й із польської: *полоній* – названий на честь Польщі (лат. Polonia) та ін.

Широко представлені у гірничій термінології епоніми, тобто слова-терміни на позначення мінералів, речовин, хімічних елементів, утворені від імен та прізвищ, зокрема: *тарасовіт* – названий за ім'ям великого українського поета Тараса Шевченка й под. Одиниць такого характеру, які б походили від польських антопонімів у проаналізованій термінології гірничої справи нами не знайдено.

Окрему малочислену групу становлять терміни, утворені від назв міфічних героїв (осіб): *егірин* – від імені морського велетня Егіра в скандинавській міфології; *мартит* – за ім'ям міфологічного бога війни Марса тощо. Лексем, утворених в українській гірничій термінології від українських чи польських міфічних героїв, не виявлено.

Відантропонімічні та відтопонімічні утворення є офіційними, узаконеними в гірничій термінології позначеннями й повністю відповідають природі терміна та його властивостям.

Нами було проаналізовано 10 000 термінів, з'ясовано, що українська гірнича термінологія за своїм походженням досить неоднорідна. До її складу природно й закономірно входить як питома українська лексика (21%), так і іншомовні запозичення (45%), які вводять до національної терміносистеми не так поняття, як принцип її структурної організації.

З **грецької мови** українською термінологією запозичено, напр.: *антрацит* (грец. antrax – вугілля), *хронометраж* (грец. chronos – час, пора, година + metreo – міряю) і под.; з **латинської мови**: *перфоратор* (латин. perforare – просвердлювати), *експедитор* (латин. expedire – відправляти) та ін.; з **німецької мови**: *шліх* (нім. Schlich – виверт, викрут), *шток* (нім. Stock – скупчення корисних копалин, жила) тощо; з **французької мови**: *турбіна* (фр. Turbine < латин. turbineus – вихороподібний) тощо; з **англійської мови**: *шельф* (англ. shelf – букв. уступ і под.) і т.ін.; з **арабської** *лазурит* (від араб. лазавард –

блакитний камінь) тощо; з **голландської**: *люк* (голланд. *luik* – виріз, отвір) і т.ін.; з **італійської**: *габро* (італ. *gabbro* – магматична гірська порода) тощо; з **персидської**: *циркон* (*цирконій*) (від перс. заргун – золотистий); з **іспанської**: *бастард* (ісп. *bastardo* – бастард); з **малайської**: *агар* (мал. агар – полісахариди).

Термінів-запозичень із **польської мови** нами в аналізованій термінології не виявлено. Проте, серед термінів-запозичень досліджуваної терміносистеми чітко виділяються терміни, які потрапили в гірничу термінологію через мови-посередники, зокрема й польську, наприклад: *гвинт* (польс. *gwint* < нім. *Gewinde* – гвинт), *шлюз* (польс. *sluza* < нім. *Schleuse* – загата) і под.

Через дію позалінгвальних чинників значна частина гірничої термінології запозичена через російську мову.

Отже, запозичення, зокрема й з польської мови, відрізняючись більшим чи меншим ступенем активності, є універсальним засобом поповнення української гірничої термінології.

Література

1. Білецький В. Вугілля у сучасному світі і Україні / Володимир Білецький // Донецький вісник НТШ. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. – Т.3. – С. 58-67.
2. Білецький В.С. Хронологія гірництва в країнах світу / Володимир Білецький, Геннадій Гайко. – Донецьк: Донецьке відділення НТШ, «Редакція гірничої енциклопедії», УКЦентр, 2006. – 224 с.

ДІАЛОГ КУЛЬТУР / ЛІТЕРАТУР В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Олена П. Колінько

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

kolinko56@meta.ua

Людина з самого першого дня свого життя стає учасником комунікативних відносин, притаманних даній культурі, і формування та становлення її свідомості неможливе поза комунікативних впливів. Й оскільки основу відносин в соціальних системах складають духовні системи моральних цінностей (добро і зло, справедливість і несправедливість, чесність і безчестя тощо) і ціннісних орієнтацій, відтак великого значення набувають соціально-гуманітарні знання, які мають комунікативну природу, що може проявлятися опосередковано через книги, підручники, опредмечені цінності культури і скарби людського генія.

Серед різних типів комунікаційного процесу найбільш вагомим в умовах глобалізаційних процесів є діалог, який передбачає не протиборство, а компроміс і співробітництво. Як стверджує Тетяна Бельська, «глобальність суспільства означає, що не може існувати локального соціуму поза світовою спільнотою, тобто самодостатнє, замкнуте існування неможливе ні для наймогутніших націй, ні для маленьких держав. Глобалізація як лібералізація визначається як зняття державних обмежень та створення відкритого світового простору без кордонів та демократизація владно-суспільних відносин» [1].

Тож вбачається закономірним поширення в к. ХХ – поч. ХХ ст. діалогічної моделі, згідно з якою будь-яка культура більшою чи меншою мірою завжди відкрита для впливів Іншого, і кожен суб'єкт в міжособистісному діалозі є взаємозалежним, а суб'єктами можуть бути не тільки людські особистості, а й національні культури, незалежно від їх географічного розташування. Про це влучно пише Г.-Г. Гадамер: «Коли хтось слухає Іншого, він завжди слухає того, хто має свій власний горизонт. Це спілкування між «я» і «ти» – той самий процес відбувається між народами, культурними спільнотами, релігійними громадами. <...> ми повинні <...> домогтися, щоб кожен учився зводити мости через прірви нерозуміння й суперечностей, а, отже, що нам треба шанувати, берегти та доглядати інших, по-новому слухати один одного» [3, с. 172.]. Діалог з Іншим передбачає усвідомлення свого Я, яке буде набувати нового досвіду, пізнаючи досі невідоме, незнане через призму прийняття / відторгнення, інтегруючи Іншого в ідентичність, але обов'язково рухаючись в напрямку універсального, загальнолюдського. Про діалог в онтологічному вимірі як співбуття з іншими говорить і М. Хайдеггер. Як не буває голого суб'єкта без світу, так «не дано від початку ізольоване Я без інших. <...> Присутність сутнісно сама по собі є співбуттям, оскільки екзистує як буття з «іншими», «до інших», «буття-одне-з-одним», «заради інших» тощо, що виражається у модусах роботи, неробства, самотності, байдужості, чужості, розлуки та ін. <...> Саме тому, що буття людини є співбуттям, у неї наявна можливість розуміння інших, а також знання себе, оскільки інший – “дублет самотності”» [6, с. 137; 140; 144-149]. Утім учений застерігає і про ймовірність негативних наслідків «співбуття», тому варто турбуватися і про «відмінність від інших», про збереження дистанції під час буття одне з одним, щоб не потрапити в залежність від інших. З цього висновується ще більша необхідність діалогу, і участь у ньому стає найважливішим чинником розвитку будь-якого «співбуття» і культурного «співжиття».

Діалог є саме тим інструментом, який уможливлуватиме перехід до усвідомлення людством необхідності співробітництва і взаємопроникнення різних культурних світів, долаючи страх сприйняття культурного розмаїття як загрози власній культурі та ідентичності. Таким чином, «культурна єдність людства, котра нині вперше в історії виникає, має принципово змінити механізми взаємодії окремих культурних світів. Настає нова ера, у якій на авансцену всесвітньої історії виходить “багатомірний діалог” культур» [4, с. 217-264].

Саме в умовах «багатомірного діалогу» не буде «знецінення вищих цінностей» (М. Гайдеггер), не буде «всесвітньої одноманітності», а боротьба за утвердження власної національної ідентичності не буде переходити в «культурні війни» (Е.-Д. Сміт) і «зіткнення цивілізацій» (С. Гантінгтон), а відтак – зникне патологічний страх і ненависть до Іншого, і людину, визначену «у своїх вчинках, настановах, уподобаннях, у всій своїй духовності національною субстанцією, сприйматимуть як чинник позитивний» [8, с. 71].

Діалог культур є конструктивною світоглядною позицією адептів глобалізму, яка спонукає культивувати й утверджувати ці ідеї у вужчому явищі – художній літературі, де «діалог текстів спонукає до ширших узагальнень: про риси національної ментальності, про вплив епохи на художнє мислення митця, про Ноосферу, в якій струменить потік української думки – самобутньої і діалогічно пов'язаної з думкою інших націй» [5, с. 12].

Варто спростовувати уявлення про «меншовартість», «другорядність», «неповноту» тієї чи іншої культури / літератури, адже кожна має могутні внутрішні потенції, щоб залишитися самодостатнім явищем, щоб не розчинитися, не розпорошитися, не асимілювати в умовах глобалізаційних процесів. Культура людства, включаючи і її художній аспект, не унітарна, не одноякісно-космополітична, не «унісонна», «має симфонічний характер: кожній національній культурі з її самобутніми рисами належить роль певного інструмента, необхідного для повноцінного звучання оркестру» [7, с. 377], і в ньому «кожна національна цілісність дорога усім іншим і своїм унікальним тембром, і гармонією з усіма» [2, с. 9].

Отже, діалог як основа комунікаційного процесу є головним важелем у розв'язанні багатьох складних проблем гуманітаризації сучасного соціуму в умовах світових глобалізаційних процесів.

Література

1. Бельська Тетяна. Глобалізація як фактор трансформації владно-суспільних відносин // Державна політика. – С. 72-78. – [Електронний ресурс] / Тетяна Бельська. – Режим доступу : kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/2/02.pdf.
2. Гачев Г. Космо-Психо-Логос : Национальные образы мира. – М. : Академический проект, 2007. – 511 с.
3. Гадамер Г.Г. Різноманітність мов і розуміння світу // Гадамер Ханс Георг. Герменевтика і поетика: Вибрані твори / пер. з нім. В. Бабич, М. Кушнір та ін.; упорядник, передмова Д. Наливайка. – К. : «Юніверс», 2001. – 288 с.
4. Основи культурології : [навч. посібник] / Сандюк Л. О., Щубелка Н. В., Шмиголь М. Ф., Сулим О. В. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 400 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://megalib.com.ua/book/82_Osnovi_kylytyrologii.html. – С. 217-264.
5. Токмань Г.Л. Інтерпретація як мистецько-екзистенціальний діалог: типологія методик // Діалогічне прочитання української літератури: [монографія] / за заг. ред. Г.Токмань. – К. : Міленіум, 2007. – С. 3-18.
6. Хайдеггер М. Бытие и время: [пер. с нем. В.В. Библихина]. – Харьков : Фолио, 2003. – 469 с.
7. Хализев В.Е. Теория литературы : учебник. – 4-е изд., испр. и доп. / В.Е.Хализев. – М. : Высшая школа, 2007. – 405 с.
8. Шерех Ю. Етюди про національне в літературах сучасності // Сучасність. – 1993. – № 4. – С. 68-94.

НОВІ АСПЕКТИ ПІДЛІТКОВОГО СУЇЦИДУ

*Лариса О. Кондратенко¹, Лідія М. Манилова², Оксана Ю. Чекстере³
Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, м. Київ, Україна*

¹lorusz@ukr.net, ²lidia.manylova@yandex.ua, ³achextere@mail.ru

Підлітковий суїцид належить до тих прикрих і болючих явищ, які хоч і вражають своєю трагічністю але часто розглядаються суспільством як виключно особистісні трагедії. Та час від часу відбувається різке збільшення підліткових суїцидів, які набувають рис епідемії. Так на самому початку ХХ століття Російською імперією прокотилась хвиля самогубств гімназистів. Тільки за офіційними даними, у 1904 р. покінчили з життям 44 вихованці середніх учбових закладів, у 1907 р. – 74, у 1908 р. – 83, у 1909 р. – 143, тобто за чотири роки добровільно пішли з життя 274 дитини. В цьому випадку суспільство уже не могло розглядати суїцид як поодиноке явище, а тому почалось його обговорення широкими колами громадськості і науковою спільнотою. Нажаль у радянський час проблема суїциду підлітків потрапила до розряду "не бажаних" для дослідження, а тому широке вивчення цього феномену розпочалося тільки з приходом доби "перебудови". Проведені дослідження дозволили виявити основні причини суїциду підлітків.

Фоном, на якому розвивається суїцидальна поведінка дитини, можуть бути конфліктні стосунки в родині, коли дитина відчуває себе зайвою, непотрібною. Це і емоційна глухість батьків, нерозуміння батьками нагальних потреб дитини, байдужість до її проблем та переживань, насилля в сім'ї, розлучення батьків чи складні взаємовідносини між ними. Почуття самотності, поглиблюється в разі відсутності або обмеженості кола друзів, з якими можна було б обговорити всі проблеми. На такому фоні поштовхом до суїциду може виступити як реальна проблема, якою підліток не може поділитися ні з батьками, ні з друзями (булінг або моббінг з боку однолітків, переслідування або фізичне чи сексуальне насилля з боку стороннього дорослого, вперше відчута та усвідомлена власна нетрадиційна сексуальна орієнтація, нещасливе кохання, фінансова неможливість задовольнити свої потреби, тощо), так і абсолютно дрібні скороминучі прикроси (погана оцінка хорошого учня, образа на дорослого або на однолітка, страх покарання, падіння престижу, несправедливі звинувачення та навіть хвилиanne бажання "покарати" дорослого) можуть стати поштовхом до підліткового самогубства. Саме тому дитячий суїцид так важко попередити. Однак у всіх випадках "традиційного" підліткового суїциду у самогубця були власні, внутрішні інтенції до здійснення цього вчинку.

Однак зараз з'явився новий тип суїциду, головною відмінністю якого від традиційного виступає те, що у самогубця часто немає ні об'єктивних, ні суб'єктивних причин для цього вчинку і навіть немає власного наміру до його здійснення. По суті це суїцид лише за формою, але не за змістом. Мова йде про самогубство як елемент певної таємничої гри, в ході якої гравець поступово виконує все складніші завдання: спочатку простий малюнок на руці, потім

нанесення собі фізичних ушкоджень, виконання дій, пов'язаних з ризиком для життя (перебігти дорогу якомога ближче до машини, що рухається⁹, перескочити з даху на дах сусідніх будинків, проїхатись на даху вагону поїзда) і завершується гра (так званий квест) власне суїцидом, який проходить у вигляді "польоту" з останнього поверху багатоповерхівки. Всі етапи гри фотографуються, знімаються на відео та розміщуються в Інтернеті. Завершальний етап знімають двоє – сам майбутній самовбивця – вид перед стрибком і спостерігач – результат стрибка.

Зрозуміти логіку дій учасників мережових "груп смерті" досить важко. Їх пояснення плутані та непослідовні. Вони говорять, що грають в гру, бо це "круто", дає можливість довести, що ти "особливий", не такий як інші.

Обстежений співробітниками лабораторії психодіагностики та науково-психологічної інформації Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України чотирнадцятирічний підліток, який зупинився лише тоді, коли впритул підійшов до останнього завдання квесту, розповідав, що його не дуже поважали в школі, а коли він став учасником "групи смерті" до нього різко змінилось ставлення однокласників. Він показував переписку, демонстрував виконання завдань і пишався собою. Але з часом йому ставало все страшніше та страшніше. Однак відмовитись від гри йому було дуже важко, бо він розумів, що однокласники, дізнавшись про це, швидше за все, будуть насміхатись над ним. Та все ж страх смерті виявився сильнішим і він спробував вийти з групи. Однак адміністратор гри почав надсилати йому SMS повідомлення, погрожуючи помстою. На щастя підліткові вистачило мудрості звернутись по допомогу. Було змінено IP-адресу комп'ютера, про всяк випадок відформатовано жорсткий диск, а також замінено сім-карту і номер телефону.

Що ж змушує таких як він взагалі вступати в гру? Для дітей цього віку характерно бажання самостверджуватись, ставати кимсь важливим, знаходити групу друзів, які б визнавали його "особливість". Якщо він не знаходить таких друзів у реальному світі, то починає шукати їх у віртуальному.

Заглибившись у нетрі соціальних мереж він може поступово втрачати зв'язок з реальністю, впадаючи у так званий "диссоціативний транс" [John Suler], і в цьому стані у нього різко знижується критичність сприйняття, він легко піддається навіюванням та маніпуляціям з його свідомістю. До того ж віртуальні ігри створюють ілюзію "множинності життя" або взагалі "не існування смерті". Такий підліток, стрибаючи з даху будинку, насправді до кінця не вірить у власну загибель, він запевняє себе, що його або хтось врятує, або він просто "полетить до іншого світу, де все буде краще". Як і у випадку традиційного суїциду кращою пропедевтикою такого вчинку є налагодження дійсно теплих, дружніх стосунків у родині, безоціночного прийняття дитини, забезпечення соціального комфорту поза сім'єю, створення середовища, в якому вона могла б себе повністю виявити і не потребувала б пошуку визнання у віртуальному світі.

⁹ Для дітей молодшого шкільного віку, та молодших підлітків це завдання трансформувалось у самостійну гру "Біжи або помри".

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ И СОГЛАСИЯ

Валерий К. Крутиков¹, Веслав Гворыс², Татьяна В. Дорожкина³

^{1,3} Институт управления, бизнеса и технологий, г. Калуга, Россия

² Высшая школа управления и администрации в Ополе, г. Ополе, Польша

^{1,3} office@universitys.ru, ² info@poczta.wszia.opole.pl

Ведущие исследователи отмечают, что основные тенденции изменения социально-экономического пространства России следует рассматривать в связи с процессами, происходящими в современном мире. Изменения, по их мнению, обусловлены тремя группами основных факторов: 1) глобализация мирового пространства, интеграция в сфере экономики, политики, образования, информации, с одной стороны, и дезинтеграционные процессы с другой; 2) процесс бурных трансформаций, протекающих в бывших социалистических странах; 3) существенные особенности важных процессов, имеющих исключительно российский характер, отличный от других стран.

Воспринимая трансформацию как необходимый и неизбежный процесс, исследователи отмечают, в то же время, отсутствие теоретически обоснованной и практически фундированной политики по социальной реконструкции России, в силу чего этот процесс развивается стихийно, непоследовательно и иррационально. Фиксируется неустойчивость социальной структуры трансформирующегося общества, ее аморфность, неопределенность. Формируется новая система отношений равенства-неравенства, интеграции-дезинтеграции в социальном пространстве. Развитие сложных процессов, связанных с трансформацией всех отношений в российском обществе, выдвинуло на первый план проблемы социальной интеграции и дезинтеграции, согласия и конфликта, являющиеся ключевыми проблемами классической социологической теории и основным полем социологического анализа.

Социальная интеграция чаще всего понимается как состояние и процесс объединения социальных явлений в единое целое, существование различных элементов общества вместе, то есть как процесс гармонизации отношений между различными социальными группами. Социальная дезинтеграция понимается как процесс и состояние распада общественного целого на части, разъединение элементов, некогда бывших объединенными, то есть процесс противоположный социальной интеграции. Социальная интеграция, таким образом, означает наличие упорядоченных отношений между индивидами, группами, организациями и т.д. [4]. Социальная дезинтеграция рассматривается исключительно как порок общества, источник неравенства, несправедливости и массовых конфликтов, поэтому социологи делают следующий вывод: «Исследование любой интегрированной системы социокультурных явлений показывает, что все основные ее элементы являются с различной степенью интенсивности взаимозависимыми. В реинтегрированных и дезинтегрированных социокультурных скоплениях нельзя найти такую взаимосвязь» [5].

В современном российском обществе все пространство социальной стратификации определяется практически одним фактором, а именно – материальным (капитал, доход, собственность) при резком снижении компенсаторных функций других проявлений социальной дифференциации. Идущие ныне сертификационные процессы способствуют не интеграции общества, усилению солидарности, а увеличению поляризации и социального неравенства, аномии. Речь идет о разрыве не только в доходах, но и в обеспечении такими социальными благами, как коммунально-бытовые услуги, культурное и медицинское обслуживание. Наиболее зримым является немислимый для цивилизованного общества разрыв в доходах, обуславливающий возможности пользования всеми прочими социальными благами цивилизации. Целью реформ должно стать создание благосостояния не избранных, а всего народа, на основе обеспечения равновесно гармоничных социально-структурных отношений, являющихся условием и экономической динамикой, и демократии, и возвышающего личность, соответствующего требованиям постиндустриального общества духовного развития.

Меры, связанные с обеспечением благосостояния, должны предусматривать приоритеты труда над капиталом в отличие от нынешнего полного, а потому асоциального подчинения отношений труда отношениям капитала; более справедливую оценку труда разных групп трудящихся; более полное социальное обеспечение не занятого в экономике населения [4].

С похожими проблемами столкнулась Китайская народная республика, которая ради достижения высоких темпов прироста ВВП длительный период допускала непропорциональное развитие национальной и региональной экономики. Слабо учитывались интересы населения и необходимость сохранения окружающей среды [7].

В целях привлечения иностранных инвесторов и завоевания внешних рынков Китай принимал политику встраивания в мировые производственные цепочки в качестве поставщика дешевой рабочей силы [8]. В то время как значительная часть заработанных средств поступала в банки и фонды развитых стран. В результате накоплен негативный потенциал, который обостряет экономические, социальные, демографические, экологические проблемы. И хотя у китайской экономики рост ВВП значительно выше многих стран – мировых лидеров, руководством страны принято решение о корректировке экономической стратегии. Разработан план долгосрочных мер преодоления трудностей и обеспечения дальнейшего устойчивого развития нации. Во главу угла ставиться не процент прироста ВВП, а достижение высокого качества экономической структуры. Осуществляется разворот в сторону приоритета внутреннего рынка, запросов людей, качественного улучшения и сближения условий жизни населения городов и деревень. Наступает время инновационных производств, основанных на отечественных научных разработках, высококачественных и конкурентоспособных товарах и брендах [1].

План, получивший название «Новая норма», осуществляется под девизом «Согласованное развитие» и включает в себя содействие экономическому и

социальному развитию, что подразумевает продвижение новой индустриализации, модернизацию сельского хозяйства, оздоровление финансов, развитие «мягкой силы» государства. Целевой показатель экономического роста намечен в 6,5% ВВП в год. Этого будет достаточно, чтобы показатель ВВП и среднедушевой доход населения увеличились в 2 раза по сравнению с показателями 2010 года. Предполагается, что будет окончательно покончено с нищетой, в условиях которой все еще живет несколько десятков миллионов китайцев [2]. Базовыми составляющими реализуемых планов являются следующие элементы: сокращение разрыва между деревней и городом: будут устранены различия в жизни в деревне и городе; общественное обслуживание: все будут совместно наслаждаться плодами развития; динамика борьбы с бедностью: более 70 млн. граждан, нуждающихся избавиться от бедности; справедливость в получении образования: каждый ребенок будет иметь право на образование; трудоустройство и создание собственного бизнеса: откроются прекрасные перспективы трудоустройства; медицинское страхование: люди распрощаются с бедностью по причине заболеваний; продовольственная безопасность: широким массам населения будут доступны, экологически чисты продукты; политика «двоих детей в семье» (демографическое развитие будет сбалансировано); реформа системы прописки; будут обеспечены законные права и интересы граждан; улучшение экологии (каждый человек будет дышать свежим воздухом) [9].

В соответствии с принципами «Новой нормы», КНР приступила к реализации плана «Китайской мечты о великом возрождении китайской нации». Срок реализации «Китайской мечты» – 2049 год, к которому планируется не только улучшить материальную жизнь народа, но и избавить его от неустроенности и несправедливости прошлых десятилетий. Лидер Китая Си Цзиньпин подчеркивает, что «в обществе все еще существует огромное количество нарушений принципов равноправия и справедливости, реакция на них народных масс стала еще более острой». Поэтому, по его мнению: «Решение вопроса о соблюдении принципов социального равенства и справедливости ни в коем случае не следует откладывать до момента полного развития экономики. Одновременно с непрерывным увеличением «экономического пирога» встает проблема его правильного дележа. Китайское общество, словами Конфуция, «тревожит не отсутствие богатства, а его неправомерное распределение» [3].

Некоторые зарубежные эксперты поначалу приняли план «Китайская мечта» как идеологическую новацию. Но когда были разработаны стратегические концепции, конкретизировавшие содержание плана, представлены реальные направления, в частности уже реализуемой на практике концепции «Один пояс и один путь», стало очевидным формирование несущей конструкции новой геоэкономической стратегии Китая. Еще более убедительным примером является деятельность по вывозу китайского капитала. Она становится новой важнейшей тенденцией мировой экономики и может существенно изменить инвестиционный климат планеты [6].

Исследование позволяет сделать следующие выводы. «Новые нормы» и «Китайская мечта» обусловлены конкретными условиями необходимости проведения преобразований в Китае. Идеи, приобретающие практическую направленность, сформулированы не по «лекалам» западных советников, а ответственными за свою страну политиками. Разумеется, механический перенос концепции в российскую социально-экономическую жизнь, вряд ли возможен. Но важнейшие подходы и компоненты, безусловно, следует использовать. В России до настоящего времени отсутствует долгосрочная стратегия развития, и экономика страны еще решает проблемы догоняющего развития. Существует масса перекосов и нестыковок в хозяйственной и социальной жизни. В тоже время такие составляющие «Новой нормы», как разворот к приоритету внутреннего рынка, улучшение и сближение условий жизни населения городов и деревень, стимулирование инновационного производства, производство высококачественных и конкурентоспособных товаров на основе отечественных научных разработок и многие другие должны вызывать большой интерес у российских экономистов, политиков, представителей бизнеса, населения.

Литература

1. Ван Чжэн. Обновляясь, сохранить рост // Китай. – №3 (113). – 2015. – С.32.
2. Линь Ифу. Китайская экономика по-прежнему обладает потенциалом быстрого роста // Китай. – 2013. – №9(95). – С.5.
3. Овчинников В. Слагаемые успеха китайских реформ // Китай. – 2012. – №10 (84). – С.23.
4. Осипов Г.В. Летопись реформирования России. – М.: Вече, 2013. – С.180.
5. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С.145.
6. Чжун Хэ. Новая эпоха Интернет-экономики // Китай. – №1 (123). – 2016. – С.42.
7. Чун Яту Вездесущие «made in China» // Китай. – 2013. – №9 (95). – С.39.
8. Чэнь Нань. Новый бум покупки европейских предприятий // Китай. – 2012. – №4. – С.35.
9. Шаньшань Ю. Динамичное развитие внешних инвестиций Китая // Китай. – 2014. – №2(100). – С.27-28.

ПРИНЦИПЫ АЙКИДО В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОЛОГИЧНОСТИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ

Игорь Н. Макогоненко¹, Ирина Ю. Остоплец²

Донбасский государственный педагогический университет, г.Славянск, Украина

¹igor_makogonenko@mail.ru, ²irinaostopolets@mail.ru

Современный мир достаточно сложен и противоречив, довольно жесток и конкурентен, а люди уже давно привыкли к проявлению агрессии по отношению друг к другу. Древнее правило «выживает сильнейший» характеризует реалии существования в современном мире и является залогом определенного успеха. Однако, как писал В. И. Вернадский: «Самыми главными вопросами являются вопросы этические, вопросы о том, как следует вести себя при тех или иных условиях жизни» [1] и при этом подчеркивал, что экология человека – это,

прежде всего, оздоровление духовного мира общества, освоение высокой культуры взаимоотношений и гуманистической морали. Мы видим огромный потенциал использования принципов айкидо в формировании гармоничных экологических взаимоотношений между людьми.

Жизненная философия основателя айкидо О'сенсея Морихеи Уесибы очень экологична и включает в себя принцип единения с окружающим миром. Идея айкидо заключена в миротворчестве, в осознании невозможности и надуманности превосходства одной человеческой индивидуальности над другими.

Альтернативой классическому спортивному состязанию айкидо считает соревнование человека с самим собой, своими личными противоречиями, агрессией и несовершенством. Задача занимающегося этим искусством заключается не в отречении от мира и противопоставлении себя другим, а в единении с окружающими, стремлении понять их и прочувствовать.

В отличие от других единоборств, айкидо является боевым искусством, ориентированным на внутреннее развитие человека, качественный рост его личности через физическую практику. Сочетание техники айкидо с его философией делает это единоборство уникальным, непохожим на другие системы [3]. Умению управлять своим поведением, сдерживать и направлять в нужное русло свои негативные эмоции, в значительной мере могут способствовать занятия в секции айкидо [5]. Принципы этого боевого искусства могут служить одним из средств снижения агрессивности и быть использованы для гармонизации отношений с окружающими, причем они уже широко используются и в психологии. [2, 4]

Формулирование, демонстрация и озвучивание принципов «объединения» с соперником, «присоединения» к нему, попытка понять его мотивы и не навредить ему сверх меры – основная цель проведения психологической подготовки на занятии айкидо. При постепенном их освоении, они должны быть «вынесены» в диалоге инструктора с учениками за пределы понимания лишь технического движения, и рассматриваться на примерах повседневной жизни. Ученик, выполняя технику айкидо, таким образом, постигает ее основную нравственную сущность – «не навреди противнику и, если это возможно, дай ему шанс пересмотреть свои агрессивные намерения». На этой почве меняется восприятие противника и по-новому, переживается ситуация собственного превосходства над конфликтом, что рождает чувство самоуважения, ответственности за выбираемый способ реагирования и в конечном итоге – формируется достоинство личности [5].

Соединение идей миролюбия айкидо и физического движения можно описать следующим образом: парная отработка техники заключается в идеомоторной имитации конфликтной ситуации (атаки) и способа ее разрешения, т.е. выбора соответствующего стиля поведения, причем атака в айкидо не встречается жесткой ее блокировкой или ответной агрессией, а переводится в круговое вращение соперника с его контролем в каждой точке движения и возможностью мгновенной нейтрализации. Правильное выполнение

техники в айкидо предполагает, как базовую и специальную физическую подготовленность, так и понимание смысла движения «ирими» – входа в «сферу соперника», и движения «тенкан» – уклонения от лобового столкновения с нападающим.

Мастера айкидо вкладывают в принцип «ирими» духовный смысл, что выражается как «наставляющая строгость». Агрессивным намерениям противника противопоставляется непреклонная собственная воля. Это подразумевает высокую психоэмоциональную устойчивость. Войти в «сферу соперника», сделать «ирими», означает, что необходимо попытаться понять, что заставляет человека конфликтовать, каковы мотивы его агрессивного поведения. Это позволит отнестись к нему с пониманием и милосердием в конкретной ситуации, но с обязательным условием личной безопасности. Благодаря использованию принципа «тенкан» можно предотвращать конфликт на ранней стадии его возникновения.

В отличие от «ирими» (активного начала), тенкан трактуется в айкидо как уклоняющееся, внешнее начало. Этот принцип осуществляется в действиях, которые характеризуются как «внимательная пассивность», и служит целеустремленным дополнением четко продуманной обороны с использованием энергии нападающего. В нравственном смысле «тенкан» понимается как «снисходительная доброта». Это своеобразная игра с агрессией партнера, которая путем «повторения наставлений» должна привести его к осознанию бессмысленности вражды и тем самым к смене образа мыслей.

Об этом же говорит принцип слияния в технике айкидо движения своего «центра» с «центром» соперника – «авасэ», и принцип «мусуби» – объединение с его атакой. Эти принципы должны пониматься не только в смысле технического действия и последующего болевого приема, а в первую очередь – знания того, как можно прочувствовать внутреннее состояние нападающего и через это понимание сформировать адекватное отношение к конфликтной ситуации и справедливое ее разрешение с условием сохранения человеческого достоинства – как своего, так и, по возможности, соперника.

Литература

1. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988. – С. 386.
2. Литвак М. Е. Психологическое айкидо / М. Е. Литвак. – М. : Феникс. – 2007; ISBN: 5-222-11446-5, 978-5-222-11446-9.
3. Макогоненко І. М. Вплив духовних і гуманістичних аспектів айкидо на якість життя людини / І. М. Макогоненко, І. Ю. Остополець // Conference Proceedings of the International Scientific Internet-Conference Modern Problems of Improve Living Standards in a Globalized World (December 8, 2016, Opole – Berdyansk – Slavyansk), 2016; ISBN 978-83-62683-871.
4. Психологическое Айкидо и методы работы с Манипуляциями : [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://clubcross.ru/component/content/article/38-seminars2010/179-pchyhoaikido.html>.
5. Чехонин А. Д. Занятия айкидо как фактор нравственного развития подростка / А.Д.Чехонин // Образование и наука. – №9 (66). – 2009. – С. 113-123.

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ НА МІСТО

Тетяна П. Несторенко¹, Ольга І. Луковська²

¹*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна*

²*Львівський Палац мистецтв, Українська академія друкарства, м. Львів, Україна*

¹*tetyana.nestorenko@gmail.com, ²olhalukovska@yahoo.com*

В останні десятиріччя (кінець XX – початок XXI ст.) у багатьох країнах суттєво змінився погляд на роль культури (мережі культурно-мистецьких інституцій, або закладів культури) в економічному розвитку міста, регіону, країни. Все більше сектор культури розглядається як стратегічний інструмент розвитку громади і вирішення не тільки її соціальних та екологічних, але й економічних проблем.

Незважаючи на те, що культурний сектор не є найбільшою галуззю економіки в жодній країні (навіть в розвинутих країнах витрати на культуру в середньому не більше 5% ВВП [5]), інвестиції в нього сприяють мультиплікативному зростанню доходів територіального утворення. Так, у Великій Британії кожний £ 1 інвестицій в культуру дає £ 2 [2]. В США \$ 1 витрат відвідувачів музею приводить до збільшення обсягів продажу підприємств штату на \$ 2,1 [4]. Слід зазначити, що доходи більшості закладів культури та, зокрема, музеїв та виставкових центрів, від основної діяльності та додаткових видів діяльності не в стані компенсувати свої витрати. Наприклад, у 2013 р. в художніх музеях Канади, США та Мексики відвідувач в середньому витрачав \$ 8, включаючи плату за вхід та додаткові витрати. Так як середні витрати музею в розрахунку на одного відвідувача становили \$ 53, то дохід покривав лише 15% від загального обсягу видатків на кожного відвідувача. Дохід художнього музею від продажу вхідних квитків в країнах Північної Америки становить незначну частину їх доходів – лише 7% від загального доходу [1]. Тому більша частина доходів музею – це фінансування їх діяльності або з боку держави, або з боку приватних осіб, фондів та корпорацій.

Вплив закладу культури на місцеву економіку слід розглядати в двох напрямках:

1) прямі витрати закладу культури (його співробітників, відвідувачів) на товари і послуги місцевих (регіональних) виробників. Ці витрати підтримують місцевих підприємців, які, в свою чергу, наймають місцевих жителів, щоб продавати товари і надавати послуги, необхідні закладу культури;

2) непрямі або індуковані витрати в місті (регіоні). Заклади культури і приватні особи, які отримують прямі виплати, витрачають частину цих коштів в локальній економіці, тим самим формуючи потребу у створенні додаткових робочих місць.

Таким чином, між закладом культури та містом (регіоном) встановлюються взаємовигідні відносини. Зростання привабливості будь-якого міста як туристичного об'єкту сприяє зростанню кількості відвідувань музеїв та

виставкових центрів, що розташовані на його території. Закриття ж закладу культури буде мати негативні наслідки для місцевої економіки: скорочення кількості робочих місць, зменшення фінансування закладів міста, якщо даний заклад культури фінансувався з державного чи регіонального бюджету тощо.

Відвідування закладу культури часто розглядається туристами як один із головних стимулів до приїзду в місто. Наприклад, з більш одного мільйона відвідувачів Художнього музею Бостона близько 430000 стверджували, що музей був основною причиною того, що вони поїхали в м. Бостон або штат Массачусетс. Ці відвідувачі забезпечують додатковий дохід місту і штату завдяки покупкам страв і закусок, сувенірів, інших товарів та послуг, найманню готельних номерів, відвідуванню атракціонів в м. Бостон та штаті Массачусетс [3]. Музеї штату Мен також приваблюють туристів із-за меж штату: кожен п'ятий відвідувач визначає бажання побачити музей в якості основної причини свого приїзду [4].

Заклади культури можуть мати велике значення з точки зору розвитку локальної (місцевої) економіки, конкурентоспроможності та привабливості міста для туристів. Тому важливим є аналіз економічного впливу українських закладів культури на міста, в яких вони розташовані.

В Україні мережу культурних інституцій створює комплекс підприємств, установ, організацій і закладів культури державної та комунальної форми власності, діяльність яких спрямована на створення умов для забезпечення розвитку творчості людини, збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та духовні цінності, наукові розробки, а також на забезпечення цілісності культурного простору країни, доступності національного культурного надбання, дотримання прав громадян у сфері культури. Деякі українські дослідники вже наголошують на необхідності визначення економічного ефекту від розгортання музейних та виставкових комунікацій [9], але системне та комплексне визначення впливу закладів культури на локальну економіку поки що не проводилося.

Розрахунки прямого, непрямого та індукованого економічного впливу закладу культури на місто доцільно, в першу чергу, провести для м. Львова, який неофіційно вважається культурною столицею України. Музеї та виставкові центри Львова та Львівської області користуються популярністю у туристів – 60% туристів розглядають відвідування музеїв, галерей, виставок як одну з основних причин приїзду у Львів [7].

Туристичний потенціал Львівщини, з точки зору кількості та якості музеїв, є достатньо високим: для відвідування відкрито 26 музеїв. У 2015 р. музеї Львівщини відвідали 1,8 млн. осіб (на 13,4% більше в порівнянні з 2014 р. та в 1,7 разів більше в порівнянні з 2005 р.). Серед найбільш відвідуваних музеїв області – Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Г. Возницького, Львівський історичний музей, музей народної архітектури та побуту у Львові [6]. У Львові також розташований найбільший за розмірами культурно-мистецький центр України – Львівський палац мистецтв. В приміщеннях цього закладу культури впродовж 2016 р. відбулося понад 200 мистецьких та ділових заходів,

презентацій та зустрічей, які відвідали близько 250 тис. осіб. Доходи Львівського палацу мистецтв як економічного агента формуються із доходів від комерційної діяльності (1628,8 тис. грн.), доходів від продажу вхідних квитків (176,8 тис. грн.), здачі в оренду приміщень для проведення різноманітних культурних та ділових заходів (203 тис. грн.) та надходжень з обласного бюджету (3141 тис. грн.).

Завдяки існуванню даного закладу культури на території м. Львова було забезпечено створення та існування 58 робочих місць. Працівники Львівського палацу мистецтв, одержуючи заробітну плату (в 2016 р. фонд оплати праці склав понад 2,2 млн. грн.), більшу її частину витрачають на придбання товарів та оплату послуг на території Львова, тим самим збільшуючи доходи місцевих фірм. Львівський палац мистецтв, оплачуючи комунальні послуги, ремонтні роботи, послуги поліграфічних та видавничих фірм, що розташовані у Львові, тим самим стимулюють економічний розвиток міста.

Також позитивний вплив від функціонування даного закладу культури є й для бюджету м. Львова: до нього, зокрема, надходить частина податку на доходи фізичних осіб – працівників Палацу, а також податок на землю. Львівський палац мистецтв, як і інші культурно-мистецькі інституції, що розташовані на території міста, своєю діяльністю стимулює економічний розвиток міста та зменшує стан соціально-економічної напруги за рахунок забезпечення певної кількості робочих місць. Значення культурно-мистецьких інституцій, як і інших туристичних об'єктів, для локальної економіки повинно враховуватися при формуванні стратегії розвитку м. Львова.

Література

1. Art museums by the numbers. Association of Art Museum Directors. 2014.
2. Arts Council England, Press Office, 'You can cut us but don't kill us, say the UK's cultural leaders' (2010): <http://press.arts council.org.uk/content/Detail.aspx?ReleaseID=1063&NewsAreaID=2>
3. Economic Impact of the Museum of Fine Arts, Boston. Mt. Auburn Associates, Inc. and Economic Development Research Group, March 2002.
4. Maine Museums. An Economic Impact Study: Maine Art Commissions. https://mainearts.maine.gov/.../arts_other/2010_MaineMuseumStudy.pdf.
5. van der Pol, Hendrik, 2007. Key role of cultural and creative industries in the economy," UNESCO Institute for Statistics paper (Montreal).
6. До міжнародного дня музеїв. Головне управління статистики у Львівській області. Прес-реліз. http://www.city-institute.org/Socio/tourism_2014.jpg.
7. Львів туристичний. Інститут міста. – Електронний ресурс: http://www.city-institute.org/Socio/tourism_2014.jpg.
8. Львівський Палац Мистецтв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lpm.com.ua/uk/about/history>.
9. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку, с.75-84.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ: КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Наталія П. Нікітіна

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
nikitina_sdpu@ukr.net*

Те, що специфіка життя сучасного світу підпорядкована глобалізаційним процесам, ні для кого не є новиною. Освіта як найдавніша соціальна інституція, не може и не повинна стояти осторонь цих процесів, більше того, вона має адекватно реагувати на них, зазнаючи певних змін та впливу глобалізації й водночас зберігати своє, неповторне, що криється в культурі, традиціях, характері людей і що робить її гнучкою в умовах інтеграційного простору.

Формування толерантних стосунків і адекватних взаємин – важлива соціально-психологічна складова побудови гармонійного полікультурного світу. Для освіти тут відкривається широке поле діяльності. Передусім, необхідно чітко з'ясувати морально-психологічний бік цього питання. І це не випадково, адже освітній процес має починатися з усвідомлення моральної основи конкретного соціокультурного простору.

Моральний розвиток особистості й культура конкретного суспільства йдуть поруч, доповнюючи одне одного. Етика, як загальна характеристика поведінки людей, як система моральних принципів, що існують у суспільстві, роз'яснює моральне значення конкретних дій конкретної особи, зобов'язує людину відрізнити правильну поведінку від неправильної, дає орієнтири толерантного спілкування. Морально-психологічне осмислення себе в новому оточенні – шлях доволі складний, адже передбачає індивідуальну і соціальну зміну та супроводжується певними особливостями й ускладненнями: необхідно подолати суперечність між намаганнями особистості (чи групи людей) бути ідеально представленими своїми індивідуальними особливостями в новій спільноті й потребою нового оточення прийняти, схвалити та культивувати лише ті індивідуальні якості, які сприяють розвиткові цієї нової спільноти.

Забезпечення включення індивіда в інтеграційний простір зумовлює людину чи групу переорієнтовуватися, пристосовуватися так, щоб не втратити себе, своє моральне обличчя й не загубитися в новій ситуації взаємодії. І тут без опанування моральною специфікою толерантного поводження в незнайомому соціумі, без досягнення норм моралі, справедливості й чесності в спілкуванні аж ніяк не обійтись. На користь твердження про актуальність для освітнього простору толерантних взаємин виступає обставина, яка пов'язана з тим, що контакти між представниками абсолютно різних культур у наш час стають такими ж звичними і реальними, як і між представниками однієї культури. Це лише підсилює значення дослідження психології та педагогіки толерантних взаємин, зокрема, потребу з'ясування специфічних проявів толерантних взаємин з урахуванням культурно-освітнього контексту, опанування етичними

стандартами спілкування, прийнятими у всьому світі і в конкретному соціумі, врахування їх національно-психологічної специфіки.

За таких умов толерантність розглядається нами як цінність і норма цивілізованого суспільства, яка виявляється у праві всіх індивідів і окремих груп бути різними; як відмова від домінування, готовність до розуміння і співпраці один з одним при наявних відмінностях; як визнання багатовимірності, багатовекторності й розмаїття моральних норм, культури, установок [1].

Внутрішні і зовнішні відносини мають будуватися на загальнолюдських нормах і правилах, а також таких моральних якостях, як добро, совість, обов'язок, честь, гуманність, відповідальність. При цьому не слід ігнорувати часові, національно-психологічні, релігійні та інші чинники, пам'ятати, що те, що є моральним у певний час і на певній території може сприйматись як аморальне за інших історичних умов і в іншому соціокультурному просторі.

Оскільки вплив негараздів глобалізації зачіпає проблему спілкування й взаємодії між країнами й окремими іноетнічними групами, актуалізується проблема терпимого, поблажливого ставлення до чужих думок, поглядів, звичок і норм, як ніколи набувають гостроти особливості формування толерантної свідомості – вони стають усе більш привабливими для вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків.

Дослідники звертають увагу на зниження толерантності людей один до одного як в середині однієї спільноти, так і на міжнародному рівні, а отже, на погіршення взаємовідносин і діяльності у полікультурному світі [2]. Це серйозний симптом і для освітнього простору, і для більш широкої палітри зв'язків, адже втрачаються важливі соціально-психологічні і етнокультурні ознаки толерантності: впевненість у собі і своєму оточенні, усвідомлення надійності власних позицій і власного менталітету, відкритість для інших, право бути різними, готовність до розуміння один одного і співпраці на рівних при наявних відмінностях.

Без наведених вище особистісних цінностей індивід втрачає свою цілісність й індивідуальність і перетворюється на гвинтика, манекена, яким можна керувати в потрібному руслі і якого можна переставляти з місця на місце за чийось велінням.

Зазначені міркування як першочергове актуалізують перед освітянами (науковцями і практиками) завдання формування соціальної й етнічної толерантності, яке має стати основною турботою викладачів, вчителів, вихователів, практичних психологів, які працюють з великими масами людей.

Література

- 1 Орбан-Лембрик Л.Е. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі // Соціальна психологія. – К., 2008. – № 4 (30). – С. 73-85.
2. Подгурецькі Ю. Соціальна комунікація для педагогів: Монографія. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2007. – 224 с.

ПОНЯТТЯ ГРОШЕЙ В ЕКОНОМІЦІ ТА ЛІНГВІСТИЦІ

Тетяна В. Охріменко

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

tv.okhrim@mail.ru

Дослідження феномену грошей як унікального явища, заглибленого в історію та культуру людства, важливе тому, що, по-перше, відбиває одну з найбільш давніх та стійких сфер господарської діяльності людини та суспільства в цілому – царину грошового обігу, бо ж саме гроші є основною мірою вартості об'єктів матеріального світу. По-друге, ставлення до грошей суттєво впливає на формування не лише матеріальних, а й ідеологічних цінностей сучасного суспільства – суспільства ринкових відносин із прагматичними цілями та споживацькими властивостями. Як відомо, гроші насамперед є поняттям економіки. Більше того, вважається, що вивчення грошей значною мірою визначило формування економічної теорії як науки. Однак, незважаючи на багатовікові дослідження і велику кількість теоретичних концепцій грошей, людство сьогодні не має однозначної й остаточної відповіді на питання, що таке гроші. Цей факт пояснюють тим, що суть грошей змінюється адекватно змінам характеру суспільних відносин, в яких вони функціонують.

У традиційній економічній теорії гроші тлумачаться як металічні або паперові знаки, які є мірою вартості при купівлі-продажу та виконують роль загального еквівалента, тобто виражають вартість усіх інших товарів та обмінюються на будь-який з них. На цікаву різницю між металічними грошима (монетами) та паперовими вказав К. Маркс при опису їхнього обігу. Він писав, що монети (зокрема золоті, срібні) обертаються тому, що мають цінність, а паперові гроші мають цінність тому, що обертаються. Економічне тлумачення поняття грошей як металічних або паперових платіжних засобів укорінене й у мовній традиції слов'ян, тобто відповідає сталому лінгвістичному погляду. В.І. Даль у «Толковом словаре живого великорусского языка» зафіксував родові поняття грошей як вторинне та метафоризоване від застарілої словникової одиниці «дѣньга» зі значенням «деньги вообще, капитал, богатство, достаток». В.І. Даль так само, як і в традиційній економічній науці, розрізняв металічні знаки (монети) та паперові гроші. Він писав про монету: «звонкий денежный знак, дѣньга, ходячая (или ходившая) чеканенная ценность... и всякий денежный знак»; «бумага» у Словнику В.І. Даля серед інших має визначення «ассигнация, бумажный денежный знак». Прослідковується і чітка аксіологічна опозиція «хорошие / худые деньги». «Хорошие деньги – неподдельные, вовремя оплаченные», а також «верные, надёжные», на відміну від «худых, фальшивых денег» як традиційного економічного протиставлення про законний та незаконний грошовий обіг.

Б. Грінченко притримувався подібних поглядів, але поняття грошей дещо звужував: у «Словарі української мови» він описав родові поняття грошей («денег») як похідне утворення від укр. «гріш», застар. польськ. «грошъ» та

старовинної мідної монети «денежка», також поняття грошей і капіталу як похідні вивів із множини ж.р. «копійки». Б. Грінченко описував гроші перш за все як монети («гріш круглий», «монета гривенникъ», «гривні золоті», «таляри биті», «монета злот», «монета левъ», «монета дукат», «монета дудек», «монета чехъ» тощо), лише тлумачення «карбованця» (рос. «рубля») мало ширшу перспективу («рубль первоначально серебряный, затѣм всякій»).

У «Толковом словаре русского языка» С.І. Ожегова опозиція «небольшие деньги – большие деньги» вже не має чіткого аксіологічного протиставлення. З одного боку, невеликі кошти можуть позначатися анігілюючим висловом «не деньги», зневажливим зменшенням «деньжонки», з іншого боку, «большие деньги» не є суто позитивним наслідком накопичення, тому що згадування про великі кошти часто супроводжується позамовним контекстом, в якому превалюють відчуття заздрощів, неприємного здивування, інколи погрози, загалом зображується ситуація виокремлення суб'єкта – носія значних коштів – із рамок суспільства, порушення суспільних норм тощо. Знаходимо у словнику С.І. Ожегова й власне негативні номінації: розмовне несхвальне «сумасшедшие деньги» (дуже великі), розм. «бешеные деньги» (занадто великі гроші або великі гроші, які дісталися легким шляхом), стійкі вирази «Делать деньги из воздуха» (отримувати прибуток, не вкладаючи кошти нікуди, не маючи початкового капіталу), розм. жарт. «Плакали мои денежки» (зникли й не повернеш), «Не ставит ни в грош не в денежку» (ніяк не цінує). Начебто меліоративного характеру вислів «Завелись деньжонки» у Ожегова, як і вислів «Деньги водятся у кого-либо» в сучасних словниках російської мови, супроводжується зневажливим зменшенням та вказівкою на появу багатства не ціною людських зусиль, а якимсь сумнівним чи надприродним шляхом. У сучасній російській мові негативну оцінку отримують вирази «Тратить, проживать деньги», «Гнать, набить, грести, заколачивать, сколачивать, зашибать деньгу», «Грязные деньги», «Отмывать грязные деньги», «Деревянные деньги», «Шальные деньги», «Пустить деньги в трубу», «Сорить, сыпать деньгами», «Столько-то не деньги», «Ни за какие деньги», «Кто-либо, что-либо не стоит денег», «Жениться на деньгах». Треба нагадати, що укр. поняття «гроші», як і рос. «деньги», були у минулому сукупністю дрібних монет («грошъ» та «дѣньга» вартували півкопійки), що сприяло виникненню словотвірних переосмислень зі значенням малого (укр. зменш.-пестл. «грошик», «грошики», «грошенята», рос. зменш. «денежки», «деньжата», «деньжоночки») або ж несуттєвого, незначущого (укр. фам. «грошва», рос. прост. «гроши»). Переосмислення «грошей» як малого, незначущого утворювалося і за допомогою часток заперечення: укр. «Гріш ціна» – мало або нічого не вартий, «Ламаного гроша не вартий» – не має цінності, «Ні на гріш» – немає чого-небудь, «Грошей ні копійки» – немає ніяких грошей, «Ні за які гроші не купиш» – важко, неможливо дістати що-небудь.

На основі досліджуваного мовного матеріалу можна зробити висновок про об'єктивно-історичні та економічні причини виникнення ряду грошових номінацій та похідних висловів саме з пейоративною оцінкою.

ФІЛОСОФСЬКА ПРОЗА АНАТОЛІЯ ФЕДЯ ПІД ЧАС ГУМАНІТАРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Руслана М. Падалка, Катерина Ю. Юзюк

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
ruslana-padalka@i.ua*

*...Кров у жилах враз потекла швидше,
стало так хороше-хороше, ніби райдуга
перевисла із Землі на Небо. Закрутилося все
навкруг, замкітрилося в голові, зати́м аж
побілів приді́нцевий світ («Сойка» А.Федь).*

Українська філософська проза Анатолія Федя в період трансформації суспільства включає в себе як формування ідентичності як національної ідеї, так й світогляд та ментальність як виразників культурно-національної ідентичності в цілому. Наука і мистецтво поєднані творчістю письменника, аби в художньо-образних формах відтворити духовну сутність традиційної української світоглядної ментальності.

Як і вимагають сучасні умови життя, філософська проза А.Федя є процесом становлення та розвитку культури як соціального досвіду людини, її соціальної пам'яті. Особливо важливою є філософія етнокультури в межах конкретного регіону, де простежується естетика фольклору, народних ремесел, звичаїв та обрядів. Недарма події творів розгортаються на території Південної Слобожанщини.

Художня мова, звертаючись безпосередньо до уяви читача, здатна відтворити й рухи, і їх пластику, і звуки, і філософське світосприймання, тобто всю складність життя й людських почуттів у найрізноманітніших формах їх вияву. Відомо, що вся історія людського буття завжди була перейнята пошуками ідеального щастя та краси. Кожна людська душа прагне досягнути прекрасне, дійти до досконалості, особливо в періоди становлень суспільства. Звичайно, «художником слова» митця робить не просте використання емпіричних предметів, а їх переосмислення, перетворення, насичення авторськими інтенціями й витворення зовсім нового «продукту» поетичного мислення – художнього предмета. Особистість автора в момент найвищого творчого вираження вже припиняє бути лише особистістю, він є втіленням кожного зі своїх персонажів, є їхніми думками, вчинками тощо. Як людина релігійна, А.Федь знаходить вхід у сферу *sacrum*'у, зокрема через персонажів власних творів. Глибоке розуміння цієї проблеми знаходить своє відображення на сторінках новели «Оклад», де письменник торкається теми збереження й відродження традиційного ставлення до найсвятішого:

«До речі, ця споруда, як казала баба Ганна, була пам'ятником козацької архітектури і, напевно, сам Бог оберігає від церковних погромів тридцятих...

...Оскільки купол з хрестом найбільш зручна мішень, по ньому першому й бабахнули...Баба Ганна у знищені храму побачила Якийсь знак. Каже: «Церков колись побудуєте, попів навчите служби Божої, а от Духа Святого не зробите, з каменю Дух Святий не тулиться» [3, с.184].

Сакральне та літературний процес особливо тісно пов'язані в період гуманістичного відродження суспільства. Витоком і носієм сакрального є людина, яку не можна вирвати з контексту культури. У бутті людини релігійної постійно відбувається взаємне спілкування із сакральним: *sacrum* втручається, входить у людське буття.

Отже, глибоке розуміння проблеми суспільних відносин знаходить своє відображення у філософській прозі Анатолія Федя.

Література

1. Набитович І. Проблеми досліджень *sacrum*'у в українській літературі // Біблія і культура / за ред. А. Нямцу. – Вип. 1. – Чернівці: Рута, 2000. – 174 с.
2. Федь А.М. Сучасність вічного. Зібрання творів / Анатолій Федь. – Київ: Альтерпрес, 2015. – 260 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Вікторія В. Перевознюк

*Кременчуцький національний університет ім. Михайло Остроградського,
м. Кременчук, Україна
viktoriaperevozniuk@gmail.com*

Події, які відбуваються сьогодні в Україні, свідчать про те, що людство багато втрачає через недооцінку проблем виховання молоді, формування системи цінностей, моральних, естетичних ідеалів. Багатьом байдуже до того, що відбувається перед очима, якщо це не стосується їх особисто. Такими людьми правлять жадоба до панування над іншими завдяки нечесно заробленим статкам, ненависть і жорстокість. Кожен день з телеекранів чути про корупцію і підступність, але головним прагненням у сучасному житті стають гроші. Такі особистісні якості як чесність, відповідальність, совість, порядність, милосердя, толерантність замінюються байдужістю та злістю. На думку Г.П. Шевченко, «початок ХХІ століття відзначився однією із найжахливіших криз у світі, яку філософи називають антропологічною кризою, що демонструє знищення людського в людині» [1, с. 288]. Цілком справедливо зазначає Ауреліо Печчеї: «Теперішня глобальна криза...є прямим наслідком нездатності людини піднятися до рівня відповідної їй нової могутньої ролі в світі, усвідомити свої нові обов'язки і відповідальність у ньому» [2, с. 47].

Духовний і культурний розвиток особистості – це надзвичайно складна і водночас дуже важлива справа. Втім лише культурний народ здатний створити справжню високорозвинену державу. Наразі культурою вважають усе, що набула людина не від природи, а від власного розуму, власної творчості.

Суспільство й освіта нероздільні, тому що будь-які проблеми, які виникають у суспільстві, неминуче відображаються на сфері освіти. І навпаки, саме сфера освіти, відгукуючись на виклики суспільства й цивілізації та реагуючи на них, суттєво впливає на розвинення певних культурних програм і головних тенденцій розвитку суспільства. Зрештою, сфері освіти належить велика частка відповідальності за численні негативні події у суспільстві, а саме появу кризи у духовній сфері, створення культурного ландшафту загалом та формування відповідного йому типу особистості зокрема. Найважливішим аспектом цього складного комплексного процесу є виховання у суспільстві «образу людини культури духовності, дієвого патріотизму, морально-естетичних ідеалів, культури вчинку, краси повсякденної дії, наповненою глибоким моральним змістом» [1, с. 289].

Канадський вчений Пол Шафер у своїй монографії «Культурна особистість» звертає увагу на те, що з точки зору історії не може бути більш сприятливого періоду для дослідження сутності культурної особистості і її виховання [3, с. 10]. Враховуючи усі економічні, екологічні, соціальні, політичні та технологічні перетворення, що відбуваються у світі, можна стверджувати, що сьогодення потребує вивчення ролі і обов'язків людини відносно природного середовища існування, інших видів, інших людей, майбутніх поколінь, людей, які живуть в інших частинах світу, і, можливо, найбільше – себе самого. Оскільки очевидно, що більшість людей світу ледве витримують випробування і прикромці життя у сучасному світі. Це зумовлено, як визначає Пол Шафер, тим, що сучасна світова системи орієнтована на розвиток економіки і економічних систем, у результаті чого акцент робиться на виробництві, споживанні, матеріалізмі, місці на ринку праці та економічному розвитку. Водночас роль культури у цій системі змаргіналізована, а проблеми духовності досліджуються лише обмеженим колом дослідників на непостійній основі.

Вищесказане засвідчує, що людство потребує створення нової системи світу майбутнього, яка має ґрунтуватися на цілісному розвитку культури і культур. Основою такої системи має бути глибоке вивчення природи, а головними напрямками дослідження – навколишня дійсність, людина, турбота, співпереживання, нове сприйняття людської особистості, обов'язків і прав громадянина і, нарешті, досягнення балансу та гармонії між матеріальним і нематеріальним аспектами розвитку. Саме культура має відігравати центральну роль, а уявлення про духовність повинні формуватися на основі досвіду, який постійно накопичується усіма людьми. Великий Цицерон ще дві тисячі років тому дав людям натяк на те, якою може бути ця система, коли сказав: «Культура є філософією або культивуванням душі».

Література

1. Шевченко Г.П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духовотворчості // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. ред. Г.П.Шевченко . – Вип. 3(66). – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – С. 288-298.
2. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: “Прогресс”, 1985. – 312 с.
3. D. Paul Schafer. The cultural personality. World culture project. Markham. 1991. – 86 p.

ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІСТОРІЇ В ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Олексій В. Прокопенко

Луганський аграрний національний університет, м. Харків, Україна

prokopenko.aleksei@mail.ru

Історія прокладає собі шлях у професійні заняття найпозаісторичніших і найаполітичніших філософів через усвідомлення ними кризи культури. Криза самих основ життя є чимось на зразок серйозного сумніву в літопису історії. Цілком певно, що згаданий сумнів не виконує функції методологічного сумніву доти, доки він не схоплений свідомістю кожного як філософська постановка питання. Але усвідомлення кризи, перетворене таким чином на питання, котре я ставлю самому собі, лишається всередині історії. Воно водночас є питанням про історію і в історії, тобто питанням, яке історія ставить самій собі за певних умов і на певному відтинку часу: куди йде людина, інакше кажучи, що є для нас смыслом і метою, для нас, котрі є людством? Отож первинне питання для феноменологічної філософії історії прямує від кризи до ідеї, від сумніву до смыслу. Усвідомлення кризи закликає до переутвердження завдання, але завдання, котре за своєю структурою є завданням для кожного, завданням, яке розвиває історію. У відповідь історія надає себе у розпорядження філософської рефлексії тільки через посередництво своєї телеології, бо вона виявляється передбаченою оригінальним типом раціональної структури, котра особливим чином вимагає історії. Немає прямої рефлексії про історію як течію подій, є непряма рефлексія про неї як про прищестя смыслу. З цього погляду історія є функцією розуму, його власним способом реалізації.

Лише Європа здобула іманентну телеологію свого розвитку, їй властивий особливий смысл власного історичного існування, тоді як, скажімо, Індія і Китай мають просто емпірико-антропологічний тип. Європі властива єдність духовної форми. Вона є не просто географічним місцем розташування певних країн, а духовним зв'язком, котрий є інтенцією життя, діяльності, духовного типу творчості. Піднесеність, надана Європою поняттю духу, видима. Дух тут більше не є в'язнем у закутку природи, а утримується поряд з конституюючою свідомістю тією мірою, якою зв'язок між європейськими людьми є зв'язок не просто соціологічного типу, а скоріше зв'язком телеологічного смыслу. Твердження про те, що тільки Європі властиве поняття ідеї, видається менш дивним, якщо спробувати його зрозуміти двома способами. Насамперед, треба сказати, що, в абсолютному розумінні, лише людство як ціле має смысл. Європа, не відокремить себе від решти людства не інакше, як завдяки розкриттю смыслу існування людини, бо те, що відокремлює її від іншої частини людства, є не що інше, як сама європейська універсальність. До того ж єдиною ідеєю, котра може бути ідеєю для кожної людини, є ідея філософії. Ідея філософії є вродженою ентелехією Європи, бути європейцем – це не просто слава, що відособлює від інших людей, а відповідальність, котра стосується всіх. Знову ж таки, необхідно цілком і повністю розуміти цей термін «філософія». Осягнута як смысл

європейської людини, вона не є ані певною системою, ані якоюсь школою чи, скажімо, тим або іншим філософським твором з точною датою. Філософія у наведеному значенні є ідеєю у платонівсько-кантівському розумінні, вона є безконечним завданням розуму. Така ідея філософії і є телеологією європейської історії. Саме тому філософія історії у пізній феноменології кінець кінцем є історією філософії і постає невіддільно від набуття філософією критичної самосвідомості та історичного само осмислення.

Але що таке філософія як ідея, як завдання? Яким є її відношення до цілого цивілізації? Позначити філософію як ідею – означає від самого початку підкреслити дві її особливості : цілісність та універсальність. Кожне історичне здійснення філософії все ще передбачає недосяжну ідею як свій горизонт. Завдяки своїй безконечності будь-яка ідея означає історію нескінченного процесу. До історії та поза історією людина також має історичність, однак вона має тільки конечні завдання, закриті завдання, завдання без горизонтів, вимірювані задоволенням найближчих інтересів та скеровані традицією. Ідея філософії була покликана до життя кількома окремими індивідами, кількома групами людей, котрі зруйнували обмежений спокій людини конечних завдань. Ця філософуюча спільнота згодом поширила свій вплив за межі самої себе через культуру та освіту й поступово трансформувала смисл цивілізації.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В СТУДЕНТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ ТА ОБ'ЄДНАННЯХ: СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНІ ВИМІРИ

Світлана В. Сечка

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

svetlana.sechka@mail.ru

На сучасному етапі в умовах реформування всіх ланок українського суспільства надзвичайно гостро постає питання соціалізації підростаючого покоління. Соціально-економічні й політичні перетворення найбільш суттєво впливають на процес включення в суспільні відносини студентської молоді, кардинально змінюють зміст та механізми її соціалізації. До найбільш важливих аспектів соціалізації студентства відносимо розвиток соціальної активності, формування високої професійної компетентності, самостійності, творчої ініціативи юнаків та дівчат. З іншого боку, сучасна вища освіта, соціальні процеси, що відбуваються у вищих навчальних закладах, визначально впливають на соціально-економічний, політичний та духовно-моральний розвиток суспільства. Спрямованість та характер протікання процесу соціалізації студентської молоді в значній мірі зумовлюють перспективи розвитку всього спектру суспільних відносин.

На сучасному етапі поняття «соціалізація особистості» все частіше визначається як двобічний процес. У зв'язку з цим характерним є визначення, дане Г. Андрєвою. Вона вважала, що «соціалізація – це двобічний процес, який

містить, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду через входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з іншого боку, процес активного відтворення індивідом систем соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище».

Досліджуючи процес соціалізації молоді у студентських громадських організаціях та об'єднаннях, ми підтримуємо позицію С. Савченка, що «в системі вищої освіти соціалізаційна функція є провідною, педагогічно організованою та керованою, а, отже, ефективність соціалізації з позиції суспільної значущості в ній максимальна».

Студентство є найбільш соціально-активною частиною молоді, що піддається впливу та організації. Студентів легше всього спровокувати на акції протесту, непокори тощо. Тому дуже багато залежить від того, в яке русло скерувати ту потенційну енергію, що сконцентрована у студентстві, від того, наскільки воно організовано. Студентська молодь складає чи не 80% від кількості молодіжних організацій, а часом й більшу їх частину. Проте власна специфіка організованого студентського руху визначається насамперед характером студентських організацій, членами яких є ті, хто навчається у ВНЗ, тобто членство в таких організаціях чітко регламентоване часом.

Організаційні процеси, що відбуваються в межах студентських організацій, мають яскраво виражену соціальну спрямованість, де взаємодія студентських груп має бути збалансована й скоординована. Перевага студентських утворень полягає в тому, що молода людина, входячи до складу колективу, може успішніше досягти своїх цілей, ніж індивідуально.

Як зазначила О. Рассказова, особливістю студентських громадських організацій та об'єднань є досить високий ступінь їхніх соціалізаційних можливостей.

Констатуємо, що студентське об'єднання як система особистісних взаємодій, з одного боку, може захистити молоду людину від маніпуляційних впливів суспільства, з іншого – пристосувати її до життя в цьому суспільстві, сформувати навички гармонійного розвитку та вміння протистояти його негативним виявам.

Традиційні інститути соціалізації, як от: сім'я, школа, вищий навчальний заклад – знаходяться у кризовому стані, що пов'язано зі значними соціальними трансформаціями, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Громадські організації та об'єднання є досить мобільними до змін, а також мають значний соціалізаційний потенціал для молоді, участь у яких озброює молоду людину навичками та здатністю, що роблять процес соціалізації більш успішним, формує в молодій людини упевненість у майбутньому та більшу соціальну мобільність.

Найбільш важливим періодом соціалізації є час навчання юнаків і дівчат у вищих навчальних закладах, тому для забезпечення ефективності цього процесу необхідно враховувати особливості студентської молоді як соціальної групи, насамперед її вікові, соціально-психологічні, соціально-демографічні, професійні та інші ознаки. Повноправними соціальними суб'єктами й

важливими інститутами соціалізації слід вважати студентські громадські об'єднання, метою соціально-педагогічної діяльності яких є сприяння процесу соціалізації та соціального виховання молоді.

Отже, студентські організації й об'єднання зможуть ефективно впливати на процес соціалізації, якщо вони будуть охоплювати всі основні галузі життєдіяльності сучасних студентів – навчання, наукову діяльність, дозвілля. Неприйнятним слід вважати політизацію й ідеологізацію діяльності студентських організацій та об'єднань, обмеження їх самостійності й самодіяльності. Це призводить до деформацій і зниження ефективності процесу соціалізації студентів. Більше того, підпорядкування студентського руху політичним та ідеологічним уподобанням вихолощує його гуманістичну спрямованість, особистісно-орієнтований характер. Помилковою є орієнтація на кількісні показники, штучне забезпечення масовості діяльності студентських об'єднань, що також суттєво знижує їх соціалізаційний потенціал. Не можна розглядати роботу студентських наукових організацій та об'єднань як явище, що заважає навчанню студентів, оволодінню ними професією. Навпаки, вони як інститут соціалізації спроможні збагатити й оптимізувати процес професійної підготовки.

ПРОБЛЕМА ДОПИНГА В УКРАИНСКОМ ВОЛЕЙБОЛЕ

Сергей А. Чернобай, Екатерина А. Коренная

*Донбасский государственный педагогический университет, г. Славянск, Украина
catherine_gritsenko@mail.ru*

На фоне постоянно растущей заинтересованности современного человека в здоровом образе жизни, в достижении высоких результатов в спорте, движении за честность и справедливость всех видов соревнований проблема допинга остается особо актуальной.

По определению Медицинской комиссии Международного Олимпийского Комитета (МОК), допингом считается введение в организм спортсмена любым путем фармацевтических препаратов, усиливающих работоспособность организма атлета, а также методы и процедуры, используемые с целью стимуляции физической и психологической работоспособности для достижения благодаря этому высокого спортивного результата [1]. В специальном перечне, регулярно публикуемом ВАДА (Всемирное антидопинговое агентство), находится около полутора тысяч таких препаратов и несколько тысяч их аналогов. К запрещенным фармакологическим препаратам относятся: стимуляторы, наркотики, анаболические средства, диуретики, пептидные и гликопротеиновые гормоны и их аналоги. Также выделяют классы лекарств, применяемых с определенными ограничениями: алкоголь, марихуана, местные анестезирующие вещества, кортикостероиды, бета-блокаторы. Запрещенными

методами являются кровяной допинг и фармацевтические, химические и физические процедуры [2].

Давно доказано, что длительный прием допинга пагубно влияет на здоровье спортсмена. В первую очередь страдают почки и мочеполовая система, развиваются нарушения в эндокринной системе. Зафиксированы случаи летального исхода спортсменов, принимавших допинг. Искусственная стимуляция организма приводит лишь к кратковременному возбуждению функций, за которым следует угнетение, падение работоспособности, спортивной техники и т.д. [3].

Впервые в истории волейбола во время официальных международных соревнований был зафиксирован случай употребления допинга в 2003 году. На проходящем в Японии розыгрыше Кубка мира среди женских команд была обличена в использовании запрещенных препаратов волейболистка сборной команды Доминиканской Республики Нурис Ариас Доне. Об этом говорится в распространенном заявлении Международной федерации волейбола. Волейболистка была дисквалифицирована на 2 года, исключена из розыгрыша Кубка мира, а ее команде засчитаны технические поражения в матчах с участием этой спортсменки. Полагаясь на данные неофициального опроса 70 экспертов стран Восточной Европы «Применение запрещенных средств и методов спортсменами высокой квалификации», волейбол занимает самую низкую позицию на уровне 20% [4]. Информация о спортсменах, профессионально занимающихся волейболом и пляжным волейболом, которые попали под санкции вследствие положительной допинг-пробы, размещена на сайте Международной Федерации Волейбола. Стоит отметить видимое сокращение таких спортсменов к 2014 году.

Рост допинга в спорте «обусловлен все более широким и все менее контролируемым использованием опасных для физического и нравственного здоровья человека средств стимуляции работоспособности для повышения спортивной результативности и ускорения роста мышечной массы» [6]. В настоящее время прогнозируется повышение процента спортсменов, которые употребляют запрещенные стимуляторы из-за коммерциализации игровых командных видов спорта. Также стоит отметить тот факт, что допинг стал широко распространен не только в спорте высоких достижений, но и в детско-юношеском спорте, причем наиболее распространенными средствами для данных видов игр являются алкоголь, кокаин, героин, амфетамины, марихуана.

Однако говорить о точных данных употребления допинга в спорте в целом и в отдельных его видах достаточно сложно. В первую очередь это связано с тем, что широкомасштабный допинг-контроль появился лишь в последнее десятилетие. Второй причиной является наличие достаточно большого количества способов сокрытия факта употребления допинг-препаратов или их использование исключительно в момент тренировки. Это же касается и волейбола.

Основными факторами, которые подталкивают волейболистов к использованию фармакологических стимуляторов, являются постоянно

растущие требования к спортсменам. Отсюда распространенное мнение о том, что невозможно добиться профессиональных результатов современного уровня без использования допинг-препаратов. Стоит отметить тот факт, что волейбол в настоящее время испытывает тенденцию коммерциализации. От командной игры требуется больше зрелищности, больше результативности. Все это не может не отражаться на самих спортсменах, в том числе в качестве злоупотребления допинга с целью повышения спортивных достижений.

Стратегию и тактику борьбы с допингом в украинском спорте регламентирует Международная конвенция по борьбе с допингом, которая была ратифицирована Верховной Радой 18 ноября 2005 года и подписана Президентом Украины 3 августа 2006 года. Президент НОК Украины Сергей Бубка неоднократно заявлял, что его главным приоритетом является здоровье спортсменов, поэтому надо ужесточать борьбу посредством штрафных санкций с теми, кто применяет запрещенные ВАДА препараты и методы. Серьезное отношение к проблеме допинга в спорте и стремление к ее непосредственному решению прослеживается в многочисленных нормативно-правовых актах, антидопинговых агентствах, допинг-пробах, ужесточении антидопингового законодательства. В 2002 году принят Закон «Об антидопинговом контроле в спорте», создан Национальный антидопинговый центр, в 2006 году Украина ратифицировала Международную конвенцию о борьбе с допингом. Ежегодно среди спортсменов, врачей и тренеров всех сборных команд распространяется дополненный перечень запрещенных веществ. Есть в столице Украины – Киеве – и антидопинговая лаборатория.

Что касается волейбола, то Министерство молодежи и спорта Украины утвердило поправки в антидопинговые правила, касающиеся командных видов спорта: обнаружение любого несоответствия в допинг-пробе спортсмена приводит к отстранению от игры.

Таким образом, не стоит забывать, что допинг вредит здоровью спортсмена, а порой и угрожает жизни. К тому же допинг является вызывающим нарушением основ философии олимпизма, предусматривающей равные условия для всех спортсменов.

Литература

1. Абзалов. А. Тема года: спорт и допинг / А. Абзалов, О. Павлова, Д. Нестеров // Теория и практика физической культуры. – 2000. – № 3. – С. 27-38.
2. Медицинский кодекс международного олимпийского комитета (МОК) // Режим доступа: <http://www.medinfo.ru/sovety/sport/06.phtml> (дата обращения: 12.03.2017).
3. Алексеев С. В. Международное спортивное право/ Под ред. П.В.Крашенинникова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 626 с.
4. Распространение допинга в спорте // Режим доступа: <http://sportwiki.to/> Допинг_в_спорте (дата обращения: 13.03.2017).
5. List of volleyball and beach volleyball players sanctioned // www.fivb.org/EN/beachvolleyball/forms.asp (дата обращения: 12.03.2017).

УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕМПОРАРІ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ

Олена М. Шабаліна

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

0509118499@mail.ru

У сучасній естетиці сприйняття інформації виникла характерна тенденція: інтерес до готового інформаційного поля змінюється інтересом до породжуючої його дії, до безпредметного процесу творення. Уперше ця тенденція намітилася в зародженні та формуванні модерного мистецтва, а саме в імпресіоністських школах. Деформація та зовнішньо ламані форми стають головним прийомом експресіонізму всіх видів мистецтва. Це свідчить про перевагу перетворюючої функції в сучасному мистецтві, яке нерозривно зростає з експресіонізмом і має експресіонізм частиною себе. Сьогодні перетворююча функція гіперболізована та в деяких випадках може слугувати лакмусовим папірцем перехідних етапів суспільства, краєугольних каменів епохи: всіх видів революцій (від соціальних до сексуальних), соціально-політичних течій, відображення устрою (патріархальні межі, феміністські сплески).

«Двошаровість», навіть «багат шаровість» сучасного тексту візуальних мистецтв як відбиток подвійної, навіть багатовимірної сутності людської натури виявлено від архаїчних часів: патріархат (екстравертивність, експансивність), матріархат (інтровертивність), деспотизм (холерична екстравертивність), монашество (меланхолійна інтровертивність). Сучасне мистецтво, а саме етап формування українського контемпорарі, приходить на нестійкі форми врядування та збірні форми об'єднання вже існуючих досвідів, тим саме посилює комунікативний характер процесу творення і демонстрації.

«Табу» цензури на ораторські, літературні види передачі інформації може бути безсилим перед алегорією, гротеском, варіативністю пластичних тілесних структур, які дають неоднозначні трактування не тільки з боку виконавців, але й з боку глядача, критики, аналітики візуальних мистецьких творів, підтримуючи багат шаровість сучасного тексту.

Розглянемо комунікативний вектор творів сучасного хореографічного мистецтва у ментальному, територіальному та часовому просторах.

Нестримність слов'янської душі у вирішенні питання «де краще жити» та дисидентські виміри існування дають світові право розвивитися цей процес пошуку зовнішнім спогляданням та піддати аналітично-емоційному розгляду. Так у виставі-перформансі «Там» Jo Stromgren Kompani (Норвегія) проживається процес переходу від однієї формації до іншої. Чоловіки на перепутті в замкненому середовищі вирішують проблеми існування від харчування до кохання через розподіл ролей вожак – ізгой – навіть «жінка». Загострюючи проблему задоволення фізичних потреб, чоловіки винайшли рішення в переживанні емоційного переламу «він – він». Щоб залишитися чоловіками, пом'якшили лінію приниження вивільненням теплих емоцій.

Територіальну приналежність вирішує мелодія, що ллється з радіохвиль

старого, знайденого серед мотлоху радіоприймача. Це романс у яскравому виконанні. Він комунікує з часом соціалістичних експериментів наших країн, поринає до глибини російського романсу, цим саме відкриває мислєдїяльність до оцїнки якості життя сьогodenня, життя рїзних прошарків суспїльства в рїзні часи, потребу в мистецькому одкровеннї, бїль душі, що не витримує боротьби «базису и надбудови» нашої країни. Питання не має вїдповїдї, здасться, що сїсти в потяг, який йде невідомо куди, краще, нїж залишитися. Цей перформанс немов чоловічий вїдгук на виставу французької хореографа Карїн Сапорти «Нареченї з дерев'яними очима», де розкрито жїночу проблему існування в країні кордонів та рейків. Майже кожна жїнка із вистави проживає крок Анни Каренїної залишитися пїд потягом, майже кожна бере валїзу до рук з намаганням вїїхати, навїть спроба «вїїхати у валїзі» використана, але всї залишаються. Є малї радощї до зламу в серці вїд крихїтних квіточок, є спїв серця в пошуку кохання, є трикутнї хусточки із заздaлєгїдь зав'язаними вузликами, що надягаються за хвильку, як протигаз, вїд пїдборїддя. Мабуть, це є натяком на спробу врятуватися у нацїональнїй свїдомостї, нацїональному розумїннї приналежностї до людей країни, землї та повїтря. І знов пїсня, яка дає нам, слов'янам, зрозумїти, що ми всї – українцї, бїлоруси, росїяне – для Заходу і Сходу є єдиною нацїєю. «Реве та стогне Днїпр широкий» виконується з французьким акцентом. Вїдеоряд хатинок, вкритих снїгом без дорїг... снїг, що вкрив бїднїсть, злиднї, сум. Образ Анни Каренїної (жїнки заможної, але яка шукає щастя) комунїцює з образом знедолених жїнок та широтою Днїпра, якому берегїв замало.

Перетин часових поясїв-локацїй впродовж столїття надають у соло виставї-перформансї «Нїжинський. Свято сновидїнь» Славомир Кравчинський, Томаш Вигода, Анна Годовська. Соло об'єднує епохи балету і контемпорарї. Атлетичний Томаш Вигода не намагається перетанцювати Вацлава Нїжинського, великого артиста балету початку ХХ ст. Столїття ХХ і ХХІ перекликаються через вїдтворення внутрїшнього стану людини-носїя мистецьких традицїй і утворювача новацїй. Нїжинський – квітка, генїй тонкої чуттєвої натури, який мав потребу в розумїннї та духовнїй пїдтримцї. Знаковий стрибок Нїжинського в технїцї класичного танцю став приводом звернутися до внутрїшнїх свїтів Геня танцю. Маскулїнний Томаш уникає стрибків, виконуючи контиленнї м'якї рухи-перетїкання, що нагадують інтелїгентну, навїть фемїнну нїжнїсть, яка в мить переходить в низку цїкавих обертїв, гордовиту зваблївїсть спокусника й бїльше, раптом наповнюється чистотою і вїрою в своє неземне призначення, народжуючи в цїлому невимушену пластику вільної думки бунтарства і революцїйної еволюцїї балету.

Саме оповїдальна хореографїя присутностї є комунїкативним критерїєм нового щаблю спїлкування «перформер-глядач» у розвитку контемпорарї.

Бїльш того, перформативнї практики сьогodenня роблять мїнливїсть усталеною, а випадок обґрунтованим для прийняття дїйсностї. Сьогоднї простїр сучасних хореографїчних практик вїдкрито до живих перформативних структур, вїдображення суспїльних симулякр. До цього простору входить український митець із своїм ментальним нацїональним началом.

SECTION 4

TRANSFORMATION IN EDUCATION: SECTORAL AND TERRITORY APPROACHES

TEACHING ESP IN UKRAINIAN UNIVERSITIES OF XXI CENTURY

Iryna O. Didenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ir-za@mail.ru

At the end of 2013 the British Council Ukraine together with leading universities of Ukraine introduced the ‘English for Universities’ project that represented a new era of crucial and fundamental transformations of teaching English in tertiary sector for students of non-linguistic specialisms. Since that time hundreds of Ukrainian university ESP teachers have been involved in professional development schools conducted twice a year during winter and summer holidays, where world EAP and ESP specialists are sharing the cutting-edge ideas in EAP and ESP teaching. Moreover, the heads of ESP departments from different universities had designed a brand-new ESP curriculum that is based on teaching competences rather than grammar and vocabulary. To crown it all, at the end of 2016 the pool of 16 Ukrainian ESP trainers was internationally certified that in its turn gave an opportunity at the very beginning of 2017 to considerably increase the amount of ESP teachers trained. The ESP teachers, who have participated in professional development schools, in their turn, are expected to share the obtained knowledge of new approaches with their colleagues in their universities.

Thus, we can say that the process of transformations in ESP teaching in Ukraine now is getting a snowball effect, when changes are being initiated in top-down, as well as bottom-up approach that certainly leads to continuous ground-breaking changes in quality of tertiary education in Ukraine.

In ESP classroom the emphasis was shifted from teaching vocabulary and grammar to teaching competences. Nowadays, in order to be competitive on the labour market applicants and current employees should not only be competent in their professional field, but to develop particular soft skills: to be able to conduct a meeting or negotiations, to deliver a presentation, etc. Therefore, the main aim of ESP classes in universities is to give the students an opportunity to acquire certain transferrable skills in English. However, ESP is not about grammatical accuracy, but about achieving the aim of communication. That is why in new Ukrainian interpretation of ESP class grammar is considered to be a by-product, not the one we should focus on. Furthermore, the communicative approach is considered to be the most suitable for ESP acquisition. It means that students should be involved in real-world communication based on real-life situations. Therefore, the best approach that can

meet the ESP learners' needs is *Task-Based Learning (TBL)* approach, rather than traditional *Present, Practice, Produce (PPP)* approach or *Test, Teach, Test (TTT)* approach. The main disadvantages of the last two approaches are lack of independence and lack of creativity, because all the stages are controlled by a teacher. And as a result the student gets used to artificially controlled situations that in its turn, leads to his or her failure in real-life professional communication. However, TBL approach gives the students an opportunity to immerse in real-world tasks and communication. TBL implies some pre-task information to students, then giving them freedom to perform the task themselves with producing an output as hard evidence of their findings, and at the end assuming some focus on the language. Thus TBL focuses on meaning rather than on language, that determines acquisition of transferrable skills by the students and makes them highly competitive in their professional life in future. Due to the focus on real-world situations tasks are considered more preferable than exercises and activities for ESP classroom. Some teachers may contradict that even in ESP classroom everything depends on the level of students, that if B1 or B2 student is able to perform a task, but it could be almost impossible for A1 or A2 student. But if we start creating 'greenhouse' conditions for weak students, not preparing them for real-life situations, avoiding tasks in favour of exercises and activities, what will happen to these students in their professional lives, when they face real tasks given by their bosses? There is a probability that they could fail. What if to adjust the tasks to the level of our students, but still preserve them real-life? That is why in Ukrainian universities the TBL approach in ESP classroom gains more and more supporters.

Due to the British Council 'English for Universities' project and the recent transformations in ESP teaching in Ukrainian universities it caused, in the nearest future Ukrainian education will achieve a new quality level, and our graduates will be able to compete with European graduates.

MENEDŻERSKIE ZARZĄDZANIE SZKOŁĄ W PERSPEKTYWIE CIĄGŁEJ ZMIANY W SYSTEMIE EDUKACJI

Łukasz Dziarmaga

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole, Polska

Lukasz.dziarmaga@gmail.com

Miejsce szkoły w przestrzeni społeczno-gospodarczej kraju. Najbogatsze kraje na świecie doskonale zdają sobie sprawę jak ważny jest rozwój edukacji i jak istotne jest podejście systemowe do procesu nauczania. Edukowanie przyszłych obywateli i pracowników rodzimych przedsiębiorstw, którzy będą mieli znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy kraju, stało się dla najbogatszych priorytetem i przeznaczają na edukację powyżej 6% PKB. Poziom edukacji przekłada się na liczbę ludzi wykształconych, którzy w gospodarce potrafią śledzić, przejmować i adaptować postęp techniczny, stanowią kapitał ludzki, od którego uzależniony jest rozwój gospodarczy. W wąskim ujęciu efektywna edukacja staje się szansą kreowania swoich

postaw życiowych, a przez to wpływa na samopoczucie i samoocenę warunków życiowych.¹ Trzeba dążyć do takiego systemu akredytacji i kontroli jakości nauczania, aby dyplomy i kwalifikacje zdobywane w Polsce były uznawane w innych krajach UE na rynku pracy i w systemach kształcenia tych krajów.²

Kompetencje menedżerskie dyrektora szkoły. Dynamiczne, globalne otoczenie spowodowało wzrost znaczenia menedżerów i ich roli oraz podniosło standardy zarządzania organizacjami wraz z oczekiwaniami wobec kompetencji menedżerskich. Role menedżerskie stają się coraz bardziej aktywne i kreatywne, stąd wymagają od menedżerów bycia liderem. Za cechę wspólną menedżera i lidera należy uznać przede wszystkim profesjonalne przygotowanie do wykonywania funkcji kierowniczych, odpowiedzialność i skuteczność w działaniu na rzecz organizacji, której „służą”.³

Profil zawodowy menedżera:

- pasja – zapewnia ona siłę i skupienie, koncentrację na zadaniach, traktowanie pracy jako misji,
- siła emocjonalna – konieczna dla stawienia czoła własnym niepokojom i ciągłego uczenia się,
- pozytywne nastawienie do innych – dostrzeganie innych, umiejętność czerpania satysfakcji z sukcesów odnoszonych przez innych, uczenie się od innych – zarówno swoich przełożonych, jak i podwładnych,
- chęć i umiejętność dzielenia się władzą z otoczeniem w organizacji.

Cechy osobowościowe menedżera:

- pewność siebie,
- pozytywne poczucie własnej wartości,
- umiejętność podejmowania decyzji,
- łatwość wypowiadania się,
- nastawienie na samorealizację,
- niezależność, ale także elastyczność w myśleniu i działaniu,
- aktywność,
- energiczność,
- empatia.⁴

W dobie ciągłej reformy oświaty dyrektor szkoły to bardzo ważna postać, która przez pryzmat swojej wiedzy i doświadczenia musi sprostać szerokim i niekiedy bardzo trudnym zadaniom. Kwalifikacje i ogrom wiedzy pochodzącej z różnych dziedzin (również z zakresu ekonomii i prawa oraz strategii zarządzania) jakie musi posiadać dyrektor, czynią z niego głównego zarządcę. Sprawuje on kontrolę nie tylko nad finansami placówki, reprezentowaniem jej na zewnątrz oraz sprawowaniem nadzoru nad gronem pedagogicznym, ale również nad stwarzaniem warunków do rozwoju placówki oraz nauczającej w niej pracowników poprzez ciągłe doszkalanie, rozwijanie ich umiejętności oraz jako najważniejszy aspekt, poprzez prowadzenie

¹ Głodowska A., Edukacja a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach Unii Europejskiej, Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie, s. 329-330.

² Pietrzyk K., Sieprawska A., Obywatelska odpowiedzialność za edukację narodową, s. 7

³ Oleksyn T., Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006, s. 181.

⁴ Wierzyński W., Menedżerowie nowej ery.

dialogu pomiędzy różnymi stronami negocjacji⁵. Szkoła XXI wieku to przedsiębiorstwo, którego głównym celem jest maksymalizacja zysku w postaci dobrze wykształconych i przygotowanych do życia społeczno-gospodarczego młodych ludzi, dlatego do produkcji kompetencji kluczowych potrzebny jest menedżer placówki, a nie zwykły dyrektor.

Bibliografia

1. Głodowska A., Edukacja a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach Unii Europejskiej, Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie, s. 329-330.
2. Oleksyn T., Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006, s. 181.
3. Pietrzyk K., Sieprawska A., Obywatelska odpowiedzialność za edukację narodową, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2003, s. 7
4. Wierzyński W., Menedżerowie nowej ery.
5. <http://nauczyciele.edu.pl/2016/03/29/1162/>

ÚLOHY VZDELÁVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE V KONTEXTE STRATÉGIE EURÓPA 2020

Vladimír Gonda

Ekonomická univerzita v Bratislave, Bratislava, Slovenská republika

vladimir.gonda@euba.sk

Ekonomický rozvoj je v súčasnosti založený na znalostiach; ich produkcia a využívanie je zdrojom ekonomického rastu a inovácií, ktoré sú základom zvyšovania konkurencieschopnosti podnikov, regiónov i národných ekonomík. Kľúčové pre hospodársky a sociálny pokrok sú vzdelávanie a odborná príprava. V čoraz viac globalizovanom a znalostnom hospodárstve EÚ potrebuje pracovnú silu so zručnosťami na vysokej úrovni, aby bola schopná konkurovať v oblasti produktivity, kvality a inovácie.

Aj keď každá krajina je zodpovedná za rozvoj systému vzdelávania a odbornej prípravy, EÚ zohráva kľúčovú podpornú úlohu – nabáda k spolupráci a výmene osvedčených postupov medzi členskými štátmi s cieľom zlepšiť a modernizovať ich systémy vzdelávania. EÚ napríklad každoročne organizuje Európske fórum pre vzdelávanie, odbornú prípravu a mládež, ktoré slúžia na výmenu názorov medzi rôznymi zainteresovanými stranami z oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a mládeže [5]. Členské krajiny môžu na zlepšenie výkonnosti svojich systémov vzdelávania a odbornej prípravy využívať európske štrukturálne a investičné fondy, či možnosti, ktoré ponúka program Erasmus +.

V stratégii Európa 2020 boli stanovené dva ciele pre oblasť vzdelávania: 1) zabezpečiť, aby najmenej 40% osôb vo veku 30-34 rokov dokončilo terciárne vzdelávanie, a 2) znížiť úroveň predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 10% [1]. Splnenie týchto cieľov umožní dať ľuďom potrebné zručnosti, zvýšiť kvalitu ľudského kapitálu a tým napomôže aj zvyšovaniu inovačnej výkonnosti ekonomiky.

⁵ <http://nauczyciele.edu.pl/2016/03/29/1162/>

Nové znalosti, ktoré školy (najmä univerzity) generujú, sú kľúčovým faktorom rozvoja mnohých odvetví ako sú napríklad IKT, biotechnológie alebo nové materiály. Zároveň môžu napomôcť pri predchádzaní nezamestnanosti a tým aj chudoby a sociálneho vylúčenia.

Pokiaľ ide o cieľ stratégie Európa 2020 v oblasti vzdelávania, na Slovensku malo v roku 2015 vysokoškolské vzdelanie vo veku 30 až 34 rokov 28,4% občanov. Pre porovnanie, v celej EÚ bolo v roku 2015 v priemere 38,7% vysokoškolsky vzdelaných v danej vekovej skupine, v krajinách V4 – v Poľsku 43,4%, v Maďarsku 34,3% a v Českej republike 30,1%, a v inovačne najvyspelejších krajinách EÚ – vo Švédsku 50,2%, v Dánsku 47,6%, vo Fínsku 45,5% a v Nemecku 32,3% [2]. V tejto oblasti zažíva Slovensko kontinuálny rast už od roku 2002 (10,5%), pričom v roku 2010, odkedy platí stratégia, prvýkrát ukazovateľ prekročil 20-percentnú hranicu (22,1%) a v roku 2013 prekročil 25-percentnú úroveň, keď dosiahol 26,9%. Na verejných vysokých školách je denné štúdium bezplatné, je však viazané na limit finančných zdrojov. V záujme zvýšenia dostupnosti vysokoškolského vzdelania sa uvažuje s možnosťou prijatia študentov aj nad limit verejných zdrojov, a to za poplatok. Úlohou do budúcnosti je tiež odstránenie bariér pre prístup znevýhodnených skupín k vysokoškolskému vzdelaniu [4].

Negatívnym momentom relatívne rýchleho rastu podielu vysokoškolsky vzdelaných ľudí je však nerovnováha v záujme o rôzne študijné programy. Kým dopyt i ponuka vzdelávacieho systému v oblasti spoločenských vied je vysoký, záujem o technické a prírodovedné smery je oslabený. Problémy na trhu práce preto nútia k zmenám, ktoré povedú k ponuke takých študijných programov, ktorých absolventi nájdu uplatnenie na trhu práce. K prepájaniu vzdelávania s trhom práce by mal prispieť návrat k systému *duálneho vzdelávania*, ktorý sa na Slovensku v súčasnosti už realizuje. Aktuálne je zavedenie systému mapovania uplatnenia absolventov, ktorý by záujemcov o štúdium informoval o uplatnení absolventov na trhu práce, ale tiež poskytoval potrebné dáta pre konceptorov vzdelávacej politiky či spätnú väzbu pre vysoké školy.

Krajiny EÚ sa zároveň zaviazali znížiť predčasne ukončenú školskú dochádzku, ktorá často vyplýva zo znevýhodneného prostredia, v ktorom dieťa vyrastá – týka sa to predovšetkým detí migrantov, Rómov a detí so špeciálnymi vzdelávacími potrebami – pod 10% do roku 2020. Dokončenie školskej dochádzky či odbornej prípravy sa považuje za minimum pre úspešný prechod zo sféry vzdelávania na trh práce, ako aj pre vstup do ďalšej fázy vzdelávania alebo odbornej prípravy. Podľa Eurostatu, SR nemala počas svojho členstva v EÚ problém s predčasne ukončenou školskou dochádzkou, keďže percento takých obyvateľov vo veku 18 až 24 rokov sa pohybovalo vždy pod 10%. Preto si Slovensko stanovila svoj národný cieľ, a to znížiť množstvo ľudí s predčasne ukončenou školskou dochádzkou pod 6%, ktorý síce pred rokom 2013 spĺňalo, ale nasledujúce roky dosahovalo horšie výsledky (2013 – 6,4%, 2014 – 6,7% a 2015 – 6,9%). Priemer EÚ bol v roku 2015 11%, pričom ukazovateľ má klesajúcu tendenciu s vysokou pravdepodobnosťou dosiahnuť cieľ definovaný v stratégii. Ak si výsledok na Slovensku porovnáme s krajinami V4, Poľsko dosiahlo v roku 2015 hodnotu ukazovateľa 5,3% (národný cieľ 4,5%), Česká republika 6,2%

(národný cieľ 5,5%) a Maďarsko malo najhoršie výsledky – 11,6% (národný cieľ 10%) [2].

V materiáli MŠVVaŠ SR *Učiace sa Slovensko* sa zdôrazňuje, že kvalita vzdelávania do veľkej miery závisí od jeho *financovania*. V oblasti financovania vzdelávania však slovenská ekonomika patrí do skupiny krajín EÚ 28 s najnižšími výdavkami na vzdelávanie – v roku 2014 sa na vzdelávanie z verejných zdrojov vynaložilo 4,1% HDP [3]. Zámerom je navýšiť celkový objem zdrojov pre vysoké školy minimálne na priemernú úroveň krajín OECD, resp. Európskej únie. Zvyšovanie sa má zabezpečiť kombináciou zvyšovania dotácií z verejných zdrojov a opatrení na podporu získavania vlastných zdrojov vysokých škôl.

Literatúra

1. European Commission (2010a). Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels, 3 march 2010. 37 p.
2. Európska komisia (2016). Európsky štatistický úrad Eurostat // <http://ec.europa.eu/eurostat>.
3. Morvay, K. a kol. (2016). Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. Bratislava: EÚ SAV, 2016. ISBN 978-80-7144-261-5.
4. MŠVVaŠ SR (2016). Učiace sa Slovensko. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania. Návrh cieľov v oblasti vysokého školstva. Bratislava, november 2016.
5. Vzdelávanie a odborná príprava pre rast a zamestnanosť. Dostupné na: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_sk.
6. Vzdelávanie v záujme hospodárskeho rastu a začlenenia. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/education-economic-growth/>

INNOVATIVE TECHNOLOGIES AS BASIS FOR TRANSFORMATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM

Sultan K. Ramazanov

*Kyiv National Economic University of Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
sramazanov@i.ua*

Today consistently develop only those States referred to the innovative way of development, building the economy based on knowledge. Mechanisms of innovation developed by leaders adapted and used successfully in many developing countries. They are used for transition of resource investment and technological development forms the stage, based on innovation. But in none of these countries did not happen direct transfer of international experience transfer to the stage based on innovation way of development. But in none of these countries did not happen direct transfer of global experience translating economy to innovative way of development. The competitiveness of any country depends not only on the power of natural resources, but on the quality of human and intellectual capital and quality of education. The level of development, quality of education and qualifications of the population crucially shape the social and economic potential of the state of danger.

The problems of quality of higher education – among the most socially significant. It should be borne in mind that education is known to be one of the most conservative

institutions. Any education, including higher life behind, but this is not always a negative impact on its development.

The basis of the modernization of higher education should be based sous-Private innovative technologies and basic principles: scientific, availability, consistency and consistency, strength of knowledge, visibility, communication theory and practice, consciousness and selfness in the development of training material and availability of new information technologies.

Unfortunately, none of the educational reforms in the past years was not implemented in full, bringing the accumulated number of problems that must be urgently addressed. The main goal of education reform is to create an attractive and competitive national system of higher education in Ukraine integrated into the European and world scientific and educational space.

Qualitative characteristics of higher education are factors of economic, social, humanitarian, innovative development, form the core of the human, intellectual and educational potential of the economy, generating conceptually new knowledge that subsequently form the innovative principles of economic growth.

This paper explored the impact and application of innovative-traditional and information technology as a catalyst to improve the efficiency, quality, revitalization and development of the cognitive process of educational activities, the role of distance learning and education model the impact of innovative technologies on the activation of scientific learning of the student, synergetic model of revitalization and development of the cognitive process, subject – object oriented model and enhance cognitive process (administrative aspect) and others [1-4].

References

1. Ramazanov S.K. Dynamics of development of spiritual and cultural values of the country in terms of globalization: Synergetic analysis / N.B.Evtuh. G.P.Shevchenko, S.K.Ramazanov // Coll. scientific works "Spirituality: Methodology, Theory and Practice." – Vol. 4. – Lugansk: EUNU Dal, 2005. – p. 93- 97.
2. Ramazanov S.K. Synergetic analysis of culture and spirituality in the systemic crisis / N.B.Evtuh. G.P.Shevchenko. S.K.Ramazanov // Proceedings of "Spirituality: Methodology, Theory and Practice." – Issue 4 (33). – Lugansk: EUNU Dal, 2009. – p. 4-14.
3. Ramazanov S.K., Burbelo O.A., Vitlinsky V.V. et al. Risks, safety, crisis and sustainable development of the economy, methodologies, models, methods of management and decision making. Monograph / Under total. ed. prof. S.K.Ramazanova. – Lugansk: "Noulidzh", 2012. – 948 p.
4. Innovative Technologies crisis of higher education: analysis, methodology and system solutions. Monograph / Ed. prof. S.K. Ramazanova. – Kyiv: Kyiv National Economic University them V. Getman; Lugansk: EUNU Dal, 2016. – 510 p.

ARTISTRY AS THE PART OF THE PROFESSIONAL SKILLS OF THE FUTURE TEACHER-CHOREOGRAPHER

Lilia M. Savchin

Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine

liliasavchin@gmail.com

Transformation of the system of formation of modern space determines requirements of training the future pedagogical personalities. The special attention is attracted by the future specialists of artistically-creative sphere, creative personality's practical activity of which is related to the art of dance.

Analysing activity of teacher-choreographer, first of all, we have to distinguish the row of obligatory components – knowledge of object, methodology of pedagogical action and psychology-pedagogical thinking. We must add, that a choreographer, teacher-professional, must own the set of qualities among which artistry is interpreted as the phenomenon of choreographic mastery. Questions of artistry do not base in forming of teacher-choreographer.

However, we have to pay attention to the fact, that forming of teacher-artist has the complicated configuration, the components of which consist of the certain system of values, as then the inner world of personality is on the basis of knowledge, emotional component, and breeding. The role of teacher-artist is presently transformed – a choreographer is the explorer of artistic information, world of culture, spiritual tutor, ideological tutor, ballet-master. Such tasks require purposeful actions, to perfect an individual creative form, produce ability of reincarnation, capture of logic bases and thinking on background emotions, kindness, and love to the art.

Forming of artistry envisages internal and external factors. External factors: public; professionally-educational; active. Internal: features of psycho-physiologic essence of personality; social moral and cultural level of personality; purchased experience of teacher; professional orientation of personality; aspiration is on the quality result of the activity, competence.

A competence is the leading requirement of the educational program in the context of level of qualification after the National scope of qualifications. A Teacher-choreographer must know and understand:

- to hold professional knowledge in industry of choreographic art and be able to apply knowledge and ability in the professional activity;
- to have sufficient fundamental preparation and corresponding standard of culture, able to work with people;
- must be prepared to active, creative and social activity that would assist progress of social development;
- to hold knowledge of pedagogical mastery, wide erudition;
- to be the transmitter of the Ukrainian national culture, to combine wide fundamentally-scientific and practical preparation;
- must independently fill up the knowledge, extend a worldview.

A professional level must be constantly sent to self-perfection, must have a

corresponding level of general preparation, own philosophy knowledge, economic theories, political science and bases of jurisprudence, history of world and Ukrainian culture.

The modern understanding of artistry of teacher-choreographer is seen in ability to be commuted on new situations, vivid way of decision of questions. In fact modern choreographer, not only skilfully dancing artist but also specialist that passes the abilities and knowledge to the student penetratingly and convincingly, emotionally influencing on beauty of his (student) inner world.

The analysis of scientific sources showed that artistry as kernel of pedagogical mastery is focused on ability of reincarnation, charm, expression, intonation, gift of dancer and retell, ability to be liked, internal refinement, vivid thinking.

Pedagogical mastery examines artistry in artistic activity as a creative process. Constituents of artistry:

1. Transformation is an ability to become other, remaining him/herself. Artistry of teacher is a not game. It is the state of the soul, capable not to seem to be someone, but to be true.

2. Openness and spontaneity, ability to talk sincerely, absence of false and synthetic in behaviour is the force of attracting, which compels student's audience to find compassion for one another. Pedagogical activity in a choreographic collective, the charm of ballet-master must cause the positive aesthetic feelings.

3. Presence of so-called "visualness", external attractiveness for the teacher. Natural data of teacher-choreographer (beautiful lines of person) can be mediocre. A considerable role is played by abilities of teacher to watch after an own hygiene and tidiness, culture of internal and external displays.

4. Improvisation is an ability to react quickly on a certain situation in a ball-room. A teacher must be operatively oriented in live interaction, improvise. Improvisation depends on nervous activity of teacher-choreographer – swift or inert.

5. A teacher must own developed empathy and reflection. Empathy is impassivity, absolute capacity to find compassion for one another,. A reflection is ability of a teacher to see as he is perceived and estimated from different sides.

6. Communicative artistry is one of the basic criteria of estimation of artistry.

Communicative artistry is ability to create by means of languages facilities, to show the personality in a language. It is energy, expressiveness, usage of un verbal language, ability to convince and excellent application by the technique of language – breathing, voice, and diction. For a choreographer it is the possessing the vocabulary of dance and by the language of body.

Education of future teacher-choreographer, who will be able to set a dialogue and personality contact with the participants of dancing collective, to carry maintenance of lesson of dance to every dancer acquires new maintenance in the conditions of artistic functional orientation. Choreographers, having a large arsenal of facilities of plastic expressiveness, feel weight at verbal communication. Therefore, a future teacher-choreographer, in the period of studies in higher educational establishment of education, must work attentively and passionately on forming of artistry, without this pedagogical mastery is impossible in future activity in a dancing collective.

TRANSFORMATION IN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN THE REFORM OF EDUCATION IN UKRAINE

Tatiana Ye. Shirmova

Kyiv National University of Trade and Economics, Kiev, Ukraine

t.tatyana @ yandex.ua

Nowadays the world is changing not only in economics and politics, but also in all other spheres of human life. All these transformations apply to the field of education too. In this paper, proceeding from my experience, I want to show the changes that have occurred in the teaching of foreign languages in higher educational institutions of Ukraine for the period of its independence.

For 25 years significant changes have taken place in the field of education. I'd like to dwell on the transformation of the methods of teaching a foreign language, especially English, in the universities of Ukraine.

In the early 90s of the 20th century in the methods of teaching English language, considerable attention was paid to grammar. Textbooks by Bonk, Izrailevich, Verba, Golitsynskiy were wide-popular. English classes were often as follows: checking homework, as a rule, it was a test of vocabulary in the form of so-called "two-way translation," and checking the grammar exercises and reading and translation of the text; explanation of new grammatical concepts and doing a number of tasks; answers to questions on the text; monologic presentation of some topics.

In the early 2000s textbooks of foreign publishers (Cambridge, Oxford, and others) were becoming increasingly popular. With their use a transformation in teaching methods took place. Teachers got an opportunity to use widely for their work at the lessons authentic texts, which replaced the thoughts of national authors of textbooks, laid down on paper and sometimes not properly translated into English. The students obtained a chance to listen to the monologues and dialogues of native speakers and to test themselves in the understanding of a foreign language. Thus, at English classes audition as one of the types of speech activity is increasingly introduced.

It should be noted that using in the methods of teaching foreign language textbooks of English and American publishers grammar has not lost its significance, but, firstly, it has reached a new level in view of the transformation of the English language that corresponds to the changes in the American and English societies and the world at large; and, secondly, the study of grammar in today's reality is presented not as a goal itself, but as a necessary condition for communication in a foreign language.

The main task of modern education is to prepare a competent person, able to find the right solutions in all the life and professional situations. Competence approach in teaching foresees orientation of the educational process in the formation and development of key competences of the person.

Based on their nature, foreign language, as a subject, is able to provide, above all, the formation and development of communicative competence. To do this, students

need to form a willingness to communicate with others. To this end, in the process of learning a foreign language, students should master the language as a means of communication, that is, different types of speech activity: listening, speaking, reading, and writing.

With the transformation of the contemporary Ukrainian society towards the integration into the EU, everybody and especially the younger generation, got unlimited opportunities to improve foreign language skills. To help students to deepen and expand their knowledge teachers considerably changed the methodology of teaching.

I have already mentioned about replacing textbooks of national authors by the publications of Cambridge and Oxford, the widespread and constant use of listening to native speakers at foreign language lessons, about reading and discussing authentic texts, study and application of grammar as a means for correct construction of sentences in the communication process.

I'd like to pay particular attention to transformations of English language teaching methods. The new generation of textbooks (Cambridge, Oxford, and others) emphasizes on the formulating and solving a problem, so-called, «Case Study». In this regard, teachers began to use interactive methods, which have been the result of reforms in the education system of Ukraine when the Bologna process was introduced in our country.

The teachers of a foreign language use the following methods at their lessons:

- 1) "Role Play". It is playing out a specific life situation by roles.
- 2) "Imaginary microphone". This method allows each student, simulating the "speaking into the microphone," to express quickly and succinctly their own opinions in the discussion of any problem.
- 3) "By teaching – learning". It's a method that give students the opportunity to participate in training and transfer their knowledge to others. For example, students are offered for 2-3 minutes to read and remember the information, and then communicate it to the other students.
- 4) The "range of ideas". Using this method students may express their thoughts by turn until all the ideas have been exhausted.
- 5) "Brainstorm." Participants of brainstorm, thinking over the problem, put forward ideas for solving it. Then the ideas are analyzed, grouped and summarized.
- 6) "Case Method". Students are proposed to comprehend the real life situation and solve the problem.

All of these methods, along with a variety of games ("Bingo", "Ball Toss", etc.) allow you to adapt the methodology of foreign language teaching to the transformations that have taken place in the modern society.

MUSIC EDUCATION IN SLOVAKIA AFTER THE VELVET REVOLUTION

Mária Strenáčiková

Academy of Arts in Banská Bystrica, Banská Bystrica, Slovakia

mstrena@gmail.com

V roku 1992 prebehla v bývalom Československu Nežná revolúcia, v dôsledku čoho postupne došlo k mnohým politickým, legislatívnym, územným, populačným, sociálnym a iným zmenám. Postupná demokratizácia a liberalizácia priniesla pluralitný rozvoj aj v oblasti umenia. Vyššie uvedené zmeny mali za následok nevyhnutné transformácie v oblasti vzdelávania. Transformačné premeny školského systému však neboli kontinuálne.

Základné a stredné školy

V roku 1989 bol základným legislatívnym dokumentom pre základné a stredné školstvo Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl. V ďalších rokoch bol mnohokrát novelizovaný a dopĺňaný novými vyhláškami a nariadeniami. Do vzdelávacej sústavy patrili aj ľudové školy umenia a konzervatóriá.

Na základe novely č. 171/1990 z 3. mája 1990 sústavu základných a stredných škôl tvorili o.i. premenovaná ľudová škola umenia pod názvom základná umelecká škola a konzervatórium. Vznikla možnosť zriaďovať aj súkromné a cirkevné školy.

V roku 2001 sa na základe zákonov č. 416/2001 Z.z. a č. 303/1995 Z.z. oblasť školstva dostala do pôsobnosti obcí, zriaďovateľmi škôl sa stali obce a ustanovilo sa viac zdrojové a normatívne financovanie škôl.

Zákon č. 596/2003 bližšie špecifikoval, že školy môže zriaďiť obec, samosprávny kraj, krajský školský úrad, štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť a iná právnická alebo fyzická osoba.

V decembri v roku 2000 sa stalo Slovensko členom OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), zapojilo sa do projektu PISA (Programme for International Student Assessment) a v máji v roku 2004 sa stalo aj členom Európskej únie.

V dôsledku zmien súvisiacich s postavením Slovenska v novej Európe došlo k ďalšej transformácii školstva a prijatiu nového zákona č. 245/2008 Z.z. – Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý o.i. priniesol výrazné zmeny týkajúce sa všetkých základných a stredných škôl (vrátane ZUŠ a konzervatórií). Na konzervatóriách išlo napríklad o predĺženie štúdia v odbore tanec z piatich na šesť rokov, poskytnutie možnosti získať po absolvovaní 6. ročníka konzervatória titul DiS. art., zmenu spôsobu ukončovania štúdia absolventskou skúškou v 6. ročníku, zmenu v organizácii, obsahu a hodnotení maturitných skúšok (interná a externá časť), zavedenie špecializácií v rámci odborov hudobno-dramatické umenie, spev a hudba a pod. Na všetkých typoch škôl došlo k zvýšeniu kompetencie školy na dotváranie obsahu vzdelávania podľa regionálnych a lokálnych požiadaviek a podmienok. Kompetencie škôl výrazne ovplyvnilo vytvorenie Štátneho vzdelávacieho programu s rámcovými učebnými plánmi, rámcovými učebnými osnovami a rámcovým modelom absolventa. Obsah vzdelávania sa začal členiť do vzdelávacích

oblastí a prierezových tém, špecifikovali sa kľúčové kompetencie a vzdelávacie štandardy v zmysle charakteristiky výstupu vzdelávania, zdôrazňovalo sa motivujúce učebné prostredie a nové metódy výučby (projekty, zážitkové učenie, aktivizujúce metódy vzdelávania, kooperatívne učenie a pod.). Učiteľ sa stal spolutvorcom kurikula. Školský zákon prijatý v roku 2008 je aj v súčasnosti základným legislatívnym pilierom slovenského školstva.

Snahy o vytvorenie dlhodobej národnej stratégie vo vzdelávacej politike sa odzrkadlili vo vypracovávaní koncepcných dokumentov (Duch školy – 1990, Konštantín – 1994 a Milénium – 2002). Postavenie hudobného vzdelávania nie je špecificky riešené ani v jednom z nich.

Vysoké školy

Po roku 1989 došlo k zmenám aj v legislatíve týkajúcej sa vysokoškolského vzdelávania. V roku 1990 bol prijatý zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách, ktorý priniesol ich autonómiu. Ich zriaďovanie, zlučovanie, rozdeľovanie a zrušovanie bolo riadené zákonom Slovenskej národnej rady a boli financované zo štátnych zdrojov.

Tento zákon bol zmenený na základe viacerých noviel, napríklad 41/1994 Z. z., 324/1996 Z. z., 284/1997 Z. z. a 317/1999 Z. z.

V oblasti slovenského vysokoškolského vzdelávania sa zrejme najvýznamnejším medzníkom stalo podpísanie tzv. Bolognskej deklarácie v júni 1999. Na jej základe sa vytvoril kreditový systém, podporila sa mobilita študentov, pedagógov a vedcov, spolupráca v hodnotení kvality škôl atď. Deklarácia dala podnet k europeizácii slovenských vysokých škôl.

Od roku 2002 platí Zákon č. 131/2002 Z.z. Výraznou zmenou v organizácii štúdia bolo vytvorenie bakalárskych (3-ročných) a magisterských (2-ročných) študijných programov a vytvorenie trojstupňového vysokoškolského vzdelávania. V roku 2010 bol prijatý zákon č. 199/2010, ktorý špecifikuje vysoké školy štátne, verejné, súkromné a zahraničné, ako aj vysoké školy univerzitné a odborné.

Hudobné školstvo

Vyššie uvedené zmeny sa dotkli všetkých úrovní škôl, teda aj škôl, na ktorých sa realizuje vzdelávanie v oblasti hudby. V súčasnosti sa pozornosť venuje hudobnej edukácii v materských a základných školách (na všeobecnej úrovni) a na stredných odborných a vysokých školách (na profesionálnej úrovni).

Materské školy a základné školy pokrývajú hudobnú výchovu vo vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra.

Na stredných všeobecno-vzdelávacích školách – gymnáziách – sa žiak s hudobnou výchovou ako takou nestretáva. Povinne síce absolvuje predmet Umenie a kultúra, no ten sa okrem hudby zaoberá aj otázkami iných umení a kultúry všeobecne. Iná situácia je na pedagogických a sociálnych akadémiách, ktoré venujú hudbe veľkú pozornosť najmä v študijnom odbore Učiteľstvo pre materské školy. Budúci učitelia materských škôl musia získať nielen bohaté vedomosti z oblasti hudobnej teórie, ale aj zručnosti v praktických disciplínach, ako je napríklad spev, hra na hudobnom nástroji, či dirigovanie. Jediným typom strednej školy, ktorá pripravuje profesionálnych hudobníkov je konzervatórium s odbormi spev, hudba, tanec a hudobno-dramatické umenie. Pripravuje žiakov na profesionálnu prácu umelca, na pedagogickú činnosť na

ZUŠ alebo na štúdium na vysokej škole. Po 4. ročníku žiaci maturujú a po ukončení 6. ročníka získavajú titul DiS. art. (diplomovaný špecialista umenia), ktorý ich oprávňuje vyučovať na základných umeleckých školách. Tanečné konzervatóriá môžu byť aj 8-ročné. Na Slovensku je v súčasnosti evidovaných 17 konzervatórií: 1 cirkevné, 6 štátnych a 11 súkromných.

Medzi vysokými školami, ktoré poskytujú vzdelanie v oblasti hudby, figurujú školy s umeleckým, muzikologickým a pedagogickým zameraním, ktoré majú študijné programy v troch stupňoch: bakalársky (titul Bc.), magisterský (titul Mgr. art. alebo Mgr.) a doktorandský (titul ArtD. alebo PhD.). Univerzitné alebo neuniverzitné vysoké školy sú verejné, štátne a neštátne. Umelecké vzdelávanie v oblasti spevu, hry na hudobných nástrojoch, dirigovania alebo kompozície je umožnené študentom na troch školách: Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Akadémia umení v Banskej Bystrici a Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v Banskej Štiavnici. V oblasti muzikológie sa študenti vzdelávajú na Univerzite Komenského v Bratislave a pedagogické vzdelanie v oblasti hudby poskytujú pedagogické fakulty na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského univerzite v Bratislave, Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, Prešovskej univerzite v Prešove, Trnavskej univerzite v Trnave, Katolíckej univerzite v Ružomberku a na Univerzite Jána Selyeho v Komárne. Osobitým typom školy, ktorá poskytuje hudobné vzdelávanie je základná umelecká škola. V hudobnom odbore pripravuje svojich žiakov na štúdium na stredných školách umeleckého zamerania a na konzervatóriu, prípadne na štúdium na vysokých školách s umeleckým zameraním. Štúdium je určené predovšetkým pre žiakov základných a stredných škôl. V školskom roku 2016/17 je na Slovensku 200 štátnych, 149 súkromných a 11 cirkevných základných umeleckých škôl.

Bibliography

1. *Štatistická ročenka – základné umelecké školy*. Centrum vedecko-technických informácií SR [online]. Retrieved from: <http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/>
2. Váradi, J. – Strenáčíková, M. Sr. 2016. *The Perspectives of Music Education in Slovakia*, handwriting.
3. *Zákony SR*. [online]. Retrieved from: <https://www.slov-lex.sk/ezz>.

АНАЛІЗ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СВІТОВОГО КЛАСУ

Ірина В. Аксьонова

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,

м. Харків, Україна

ivaksyonova@gmail.com

Для успішного розвитку будь-якої країни в умовах формування «економіки знань» необхідно гармонійне поєднання чотирьох аспектів: відповідного економічного та інституційного режиму, якісного людського капіталу, динамічної інформаційної інфраструктури та ефективної національної інноваційної системи. У всіх чотирьох напрямках визначальне значення має

розвиток вищої освіти як фактору соціально-економічного, культурного та інноваційного розвитку країни.

Ключовою ланкою в підготовці висококваліфікованих та затребуваних на національному й міжнародному ринках праці спеціалістів, в розвитку наукових інноваційних досліджень, необхідних для розвитку економіки та національної інноваційної системи є створення університетів світового класу. Дані університети характеризуються набором певних індикаторів (кількісно-якісних характеристик), що дозволяють займати таким вищим навчальним закладам (ВНЗ) найвищі рейтинги в різноманітних опитуваннях. У зв'язку з цим, стратегічним завданням розвитку в багатьох країнах є створення таких елітних університетів на підставі модернізації існуючих ВНЗ, злиття ВНЗ та створення нових університетів за участю Світового банку й надання таким університетам автономності й модульності підрозділів [2].

До недавнього часу процес отримання міжнародного визнання вищого навчального закладу спирався на суб'єктивні оцінки, засновані на репутації ВНЗ. В останній час використовуються більш об'єктивні методи класифікації університетів світового класу, до яких відносять розрахунок рейтингів ВНЗ. Статус університету світового класу повинен бути підтверджений місцем ВНЗ у міжнародних рейтингових системах та опитуваннях. Для цього необхідно формувати науково-обґрунтовані критерії віднесення ВНЗ до елітного, які включають в себе як якісні, так і кількісні характеристики.

В сучасних умовах найбільш повними та всебічними міжнародними рейтингами ВНЗ є рейтинг університетів світу «Times», Академічний рейтинг університетів світу (Шанхайський рейтинг) та Міжнародний рейтинг присутності й активності університетів в глобальній мережі Інтернет (Webometrix), які базуються на сукупності трьох ключових факторів: концентрація талановитих викладачів та студентів; наявність ресурсів для висококваліфікованого навчання та проведення наукових досліджень; ефективність системи управління ВНЗ. Кожний із наведених факторів включає ряд певних характеристик [1] (табл.1).

На основі узагальнення наведених в табл. 1 якісних та кількісних індикаторів університетів світового класу можна зробити висновок, що в основі створення та розвитку ВНЗ світового класу знаходяться наступні взаємозв'язані фактори успіху [2]: міжнародна репутація в області наукових досліджень та підготовці фахівців; наявність видатних вчених-зірок і визнаних лідерів світового рівня в різних галузях наукових досліджень; можливість залучати найкращих викладачів, в тому числі й зарубіжних, і привертати найталановитіших студентів; наявність ґрунтовної фінансової бази; володіння різними джерелами доходу; надання високоякісних умов і ефективного середовища для здійснення дослідницької та академічної діяльності як викладачів, так і студентів; наявність першокласної команди менеджерів, що володіють стратегічним баченням і планами його реалізації; підготовка фахівців, які досягають вершин кар'єрного росту і займають впливові і відповідальні посади; постійне проведення

бенчмаркінгу з кращими університетами світу; володіння автономією й правом самостійно визначати свій розвиток.

Таблиця 1. Ключові характеристики університетів світового класу

Ключовий фактор	Якісні характеристики	Кількісні характеристики
Концентрація талантів	Студенти, викладацький склад, якість викладання, дослідники, міжнародне співробітництво	Співвідношення кількості студентів та професорсько-викладацького складу, співвідношення кількості випускників докторантури PhD та кількості випускників програм бакалавріата, кількість викладачів (колишніх студентів ВНЗ) – володарів Нобелівської та Філдсовської премій, кількість високоцитованих членів професорсько-викладацького складу в наукометричних базах Web of Science (Thomson Reuters), Scopus (Elsevier) та пошуковій системі Google Scholar, співвідношення кількості професорів університету та обсягу доходів ВНЗ від проведення наукових досліджень, доля іноземних студентів
Достаток ресурсів	Диверсифіковані джерела фінансування: державне фінансування, залучення приватного капіталу, плата за навчання, гранти на проведення наукових досліджень, ендаумент-фонди	Ступінь диверсифікованості фінансування (кількість крупних стабільних джерел фінансування ВНЗ), розмір ендаумент-фонду в розрахунку на одного студента ВНЗ
Ефективне управління	Сприятлива законодавча база, інституційна автономія ВНЗ, компетентне керівництво, стратегічне бачення, інноваційність управлінських рішень	Оцінка організаційної автономії: критерії та процедура обрання керівництва ВНЗ, можливість визначення академічної структури університету та створення юридичних осіб всередині структури ВНЗ; рівень фінансової, кадрової та академічної автономії

Отже, для досягнення певних позицій в міжнародних рейтингах університетів необхідно прагнути до трансформації національних ВНЗ в університети світового класу, що підвищить конкурентоспроможність ВНЗ на світовому й національному ринках освітніх послуг й дозволить привертати увагу й залучати до навчання більше число потенційних абітурієнтів.

Література

1. Международный опыт создания и развития университетов мирового класса: общие тренды и анализ рисков// Электронный ресурс. – Режим доступа: <https://www.slideshare.net/infoncepakz/ss-47445401>.
2. Салми Дж. Создание университетов мирового класса. – М. : «Весь мир», 2009 – 134 с.

ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР ТРАНСФОРМАЦІЙ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ШКОЛИ РОБІТНИЧОЇ МОЛОДІ ЯК НОВИЙ ТИП ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ПІСЛЯОКУПАЦІЙНИЙ ПЕРІОД (1943-1950)

Наталія Б. Антонець

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ant.n@i.ua

З початком звільнення наприкінці грудня 1942 р. території України від німецької окупації тут відновлюється життя, побудоване на загальних для усього Радянського Союзу засадах. Як відомо, внаслідок подій Другої світової війни народне господарство Української РСР було повністю зруйновано. Оскільки практично всі чоловіки були мобілізовані до армії або працювали на евакуйованих на схід СРСР підприємствах, початок відбудови української економіки ліг на плечі жінок, літніх людей, інвалідів, а також підлітків. Це спричинило необхідність створити новий тип загальноосвітнього навчального закладу – школу для навчання та виховання підлітків, зайнятих в умовах війни на виробництві.

Початком створення мережі шкіл нового типу стала ухвала 15 липня 1943 р. постанови Ради Народних Комісарів СРСР «Про навчання підлітків, що працюють на підприємствах». Згідно з цим документом народні комісаріати союзних республік та обласні Ради депутатів трудящих зобов'язувалися з 1 жовтня 1943 р. організовувати у містах та робітничих селищах загальноосвітні школи для підлітків, які бажали без відриву від роботи продовжити свою освіту, тобто режим занять у таких навчальних закладах мав узгоджуватися з робочими змінами. Вже під час першого року існування шкіл для підлітків виявилось, що значну частину їх контингенту складають учні більш старшого віку. Це були молоді люди, чий підлітковий вік припав на роки окупації, що позбавило їх можливості здобути освіту вчасно. Тому весною 1944 р. школи для підлітків було перейменовано на школи робітничої молоді.

В Україні діяло Положення про школи робітничої молоді, яке розробив Народний комісаріат освіти РРФСР, а затвердила 30 квітня 1944 р. Рада Народних Комісарів СРСР. У цьому документі, зокрема, зазначалося, що мета навчальних закладів такого типу надати загальноосвітню підготовку в обсязі семирічної та середньої шкіл, а також «виховати молодь у дусі безмежної любові до Батьківщини і відданості радянській владі». Згідно з Положенням школа робітничої молоді створювалася у складі або 5–7 класів (семирічна), або 5–10 класів (середня). За потребою при школі могла функціонувати підготовча група, де учні здобували початкову освіту. Заняття у школах робітничої молоді (спочатку 3 дні по 3 години, а з 1946 р. 4 дні по 4 години на тиждень), виходячи з умов виробництва, мали проводитися по змінах (ранкових, денних і вечірніх). Свідоцтво про закінчення 7 класу надавало право вступу у середні спеціальні навчальні заклади, а атестат зрілості, що видавався випускнику 10 класу,

відкривав шлях до вступу у вищий навчальний заклад. Вже восени 1944 р. у Києві було організовано 13 таких навчальних закладів, на Дніпропетровщині – 19, у Ворошиловградській області – 13.

Проте тяжкі умови воєнного та повоєнного часу ускладнювали як відбудову зруйнованої системи освіти України, так і створення мережі нових навчальних закладів. У більшості шкіл робітничої молоді в перші роки їх існування не працювали опалення та освітлення, не було достатньої кількості столів, стільців, іншого обладнання. Обласні відділи народної освіти були не в змозі повністю забезпечити їх навчальними планами, програмами, методичними рекомендаціями, підручниками, посібниками, необхідним шкільним письмовим приладдям, укомплектувати педагогічними кадрами.

Виникали проблемні ситуації і на робочих місцях. Адже на підприємствах в умовах жорстких вимог щодо виконання плану системними були факти затримки учнів на понаднормових роботах, перевід на роботу в інші зміни, не надавалися передбачені постановою уряду відпустки під час екзаменів та ін. У результаті поганої організації навчального процесу частина шкіл невдовзі після відкриття припиняла роботу, а ті, які функціонували, працювали незадовільно.

Партійне керівництво та уряд СРСР (і, як наслідок, керівництво Української РСР) цілеспрямовано організовували активну роботу щодо вирішення зазначених проблем. Так, у постанові Ради Міністрів УРСР від 21 вересня 1946 р. підкреслювалося, що боротьба за стабільність контингентів кожної школи робітничої молоді, кожного її класу, за піднесення якості навчально-виховної роботи у цих навчальних закладах повинна бути одним із важливих завдань місцевих Рад депутатів трудящих, Міністерства освіти УРСР та його органів на місцях. Актуальність цієї вимоги була очевидною. Адже країна, втративши значну частину населення внаслідок жорсткого терору 30-х рр. та кровопролитної боротьби з німецькою армією, починала відбудовувати зруйноване війною народне господарство на новому технічному рівні, а тому гостро потребувала швидкого відновлення освіченого людського ресурсу, причому як кваліфікованих робітників, так і спеціалістів з вищою освітою.

Крім того, школи робітничої молоді мали велике значення як важливий засіб ідеологічного виховання, оскільки повинні були, як зазначалося у постанові Ради Міністрів УРСР від 29 вересня 1948 р., «вести наполегливу роботу по озброєнню учнів марксистсько-ленінським світоглядом, виховувати їх в дусі радянського патріотизму і радянської національної гордості, вести непримиренну боротьбу з будь-якими проявами українського буржуазного націоналізму та низькопоклонства перед іноземщиною».

Зауважимо, що перевірку виконання рішень урядів СРСР та УРСР щодо роботи шкіл робітничої молоді здійснював у тому числі Народний комісаріат державного контролю УРСР. Завдяки вживаним заходам у 1947/1948 навчальному році в Україні працювало вже 516 навчальних закладів такого типу.

ВПЛИВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Влада Є. Білогур

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна

bilovlada@mail.ru

Виховання в молоді економічної самостійності, самосвідомості та прагнення до інноваційного самоздійснення – це важливий теоретико-методологічний аспект вивчення впливу вищої освіти на формування світоглядних орієнтирів сучасної студентської молоді. «Сучасні студенти все більше і більше покладаються на власні сили, а не на віру будь-яким офіційним структурам. Це дає підставу говорити про те, що соціально-економічні умови, які змінюються, все більше підштовхують молоде покоління до самостійності, до надії на власні сили, до готовності активного будування свого життя і щастя». Вища ж освіта може і покликана створювати для таких прагнень і бажань самореалізації необхідне інтелектуальне, інструментальне, моральне підґрунтя, сприятливе для підтримки різноманітних форм адаптації та соціалізації молоді людини в сучасних складних економічних реаліях.

Особливу структурну функцію у свідомості молоді поряд з політичними і економічними світоглядними орієнтаціями виконують соціокультурні цінності і пріоритети. «Нову якість суспільства не можна звести до змін у сфері економіки, політичних або деяких інших структур. Передусім це зміна свідомості людини, в якій важливе місце посідає переоцінка соціальних цінностей. Потрібно брати до уваги те, що сьогодні на одне покоління випадає зміна кількох історичних, ідеологічних і навіть релігійних парадигм». Така багатомірність і складність соціокультурної складової світоглядного поля ставить перед молоді людиною непросте завдання пошуку культурно-історичних, цивілізаційних, світоглядно-ціннісних основ власної життєдіяльності. І тут вища освіта стає для молоді людини найефективнішим допоміжним чинником.

Сучасне суспільство, втративши смисло-ціннісну цілісність та інформаційно знакову впорядкованість, не сприяє полегшенню процесів соціалізації та адаптації молоді людини до наявної соціокультурної реальності. «Об'єктивні умови життя сучасної молоді породжують цілий комплекс суперечностей, ускладнюючи процес соціалізації та інтеграції цієї групи в суспільство. Відсутність чи недовіра багатьох соціальних механізмів і соціальних норм у суспільстві створюють таку ситуацію, коли молоді певною мірою немає чого засвоювати (інтеріоризувати), і уявлення про те, як все повинно бути, молоді люди формують самотужки, спираючись на невеликий суспільний досвід. Отже, молодь не має вибору, вона змушена сама визначати свій шлях». З одного боку, це сприяє активній життєтворчій позиції, за якої молода людина стає активним суб'єктом самовизначення, з іншого – таке самовизначення часто має нецілісний або ж деструктивний характер. Запобігти цьому можливо саме завдяки

створенню вищою освітою середовища зрозумілих і впорядкованих соціокультурних смислів і цінностей. Таке впорядкування, звісно ж, вимагає високої культури духовної складової світоглядних орієнтацій молодшої людини. Саме духовність стає тією єдиною силою, яка здатна створювати певну цілісність духовних орієнтирів, що визначають життєві стратегії молоді, а розвиток духовних потенцій особистості – головним завданням вищої освіти. «Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом... Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості, і в ідеалі її призначення – щастя людини». Саме вища освіта має достатній дидактико- методологічний, інтелектуально-творчий та світоглядно-гуманістичний потенціал, який у сучасних складних соціокультурних умовах може сприяти якнайповнішому розвитку особистості студента, її духовному вдосконаленню. «Освіта повинна формувати у молодшої людини сучасну систему цінностей, орієнтація на які дасть можливість їй максимально самореалізуватися, зміцнюючи при цьому гуманістичні засади самого суспільства».

У зв'язку з цим одним з головних методологічних принципів нашого дослідження є розгляд духовності як одного з визначальних інтегративних чинників формування світоглядної цілісності аксіологічної сфери сучасної молодшої людини. Загальна соціокультурна криза, притаманна інформаційному етапу розвитку цивілізації, позначається також на духовних потенціях сучасної молоді, не зважаючи на те, що вона завжди є найактивнішим джерелом соціокультурних змін. «Суспільна свідомість молоді, комплекс її характеристик, менталітет в усіх його протиріччях, система основних типів особистості в процесі соціалізації визначаються певною самостійністю, активністю, здатністю до саморозвитку. В умовах сучасного суспільства духовна сфера становлення і розвитку молодого покоління схильна до відчуження, одним з ознак якого виступає криза молоді в духовній сфері.

Тому й постає серед головних теоретико-методологічних завдань сучасної філософії освіти вироблення оптимальних ефективних засобів формування, навчання, виховання у молодого покоління прагнення і насаги до духовного самовдосконалення, самотворення і самореалізації. Важливим виміром духовності є її флексійна, самосвідома природа, коли людина сама розуміє необхідність духовного самостановлення. Такі здатності формуються у особистості особливо сприятливо в умовах інтелектуальної, пізнавальної, етичної і естетичної напруги, найсприятливішим середовищем для виникнення якої сьогодні, на нашу думку, є саме вища школа. Навчання у вищій сприяє усвідомленню своїх світоглядних і ціннісних пріоритетів, аксіологічному самоусвідомленню, а саме «духовний світ людської особистості й слід розглядати як певну систему свідомо-психологічних рис, особливостей, що у своїй цілісності виражає міру усвідомлення людиною сутності свого буття, свого місця й призначення в світі, смисл людського життя та смерті, що й знаходить свій прояв у характері відношення людини до світу в цілому й до себе самої,

зокрема». Отже, духовність як структурний елемент світоглядних орієнтацій студентської молоді має стати предметом прискіпливого філософського дослідження, особливо в контексті створення цілісного, інноваційно-гуманістичного освітньо-виховного простору. Іншою важливою теоретико-методологічною особливістю духовної природи світогляду є її процесуальність і постійний розвиток. Визначення головних чинників ефективності такого процесу розвитку в середовищі студентської молоді є однією з головних структурно-методологічних проблем сучасної філософії освіти. «Духовність і моральність людини не є заздалегідь заданими величинами. Їх потрібно постійно формувати засобами виховання й ідеології, що утворюють світогляд людини. Тому перспектива будь-якої консолідації (духовної чи політичної) у контексті українського суспільства, що є негайною потребою сьогодення, можлива тільки через сферу світогляду, яка потребує нових інтегральних цінностей та ідей».

ЕКОНОМІКА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Людмила В. Білзор

Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна

belozorluda@ukr.net

Освіта – один із видів економічної діяльності, результати якої ураховуються у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни. Частка валової доданої вартості за цим видом у ВВП в Україні у 2001 р. склала 4,35%; 2005 р. – 4,7%; 2010 р. – 5,0%; 2014 р. – 5,4%. Переважну частку вироблених і наданих закладами освіти послуг оплачує держава: у 2000 р. питома вага державних коштів становила 85,9%; 2005 р. – 88,4%; 2010 р. – 85,5%; 2014 р. – 91,7%. У 2005-2014 рр. частка державних витрат на освіту в Україні у відсотках до ВВП склала 6,7% проти 5,0% у Німеччині, 5,2% у США, 5,3% у Канаді, 5,7% у Франції, 4,9% у Польщі.

Головними суб'єктами, що формують попит на освітні послуги в Україні, виступають здобувачі освіти, або їх батьки чи особи, які їх замінюють. Протягом 1990-2015 рр. загальна кількість здобувачів освіти зменшилась з 11,7 до 7,0 млн. Особливо це стосується кількості учнів у загальній середній, професійно-технічній та вищій (I-II рівня акредитації) освіті. Водночас кількість студентів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації зросла в 1,6 рази, аспірантів – більш ніж у два рази; докторантів – майже у 3,5 рази.

За показниками формального освітнього рівня громадян та валового охоплення населення освітою Україна знаходиться на рівні найрозвиненіших країн світу, а то й перевершує їх. Показник охоплення населення України вищою освітою становив 79% проти 62% у Сполученому Королівстві, 71% у Німеччині,

72% у Франції, 73% у Польщі. Проте за показником тривалості навчання за роками Україна відстає від розвинених країн: у 2014 р. в Україні 11,3 р. проти 12,9 р. у США, 13,0 р. у Канаді, 13,1 р. у Німеччині та Сполученому Королівстві, 11,8 р. у Польщі.

Другими за важливістю суб'єктами економічних відносин у сфері освіти, які формують пропозицію освітніх послуг, є заклади освіти. Кількість дошкільних навчальних закладів в Україні у 2015 р. порівняно з 1990 р. зменшилась на 40%, загальноосвітніх навчальних закладів – на 21%, професійно-технічних навчальних закладів – на 36%, вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації – на 49%. Ураховуючи, що кількість здобувачів освіти в них також зменшилась майже на половину, доступність освіти в Україні в основному задовільна. Кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації за вказаний період зросла удвічі; організацій, що мають аспірантуру, – в 1,7 рази, а докторантуру – утричі.

Кількість працівників освіти з-поміж зайнятого населення України займає одне із провідних місць серед видів економічної діяльності – близько 9%. Це перевищує показники як у цілому по країнах ЄС, так і окремих країн, зокрема Німеччини, Італії, Польщі. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників освіти України є нижчою за середню за видами і підвидами економічної діяльності і за розмірами поступається більшості з них. Водночас у розвинутих країнах середня зарплата освітян перевищує середню заробітну плату за видами економічної діяльності.

В Україні в основному створено умови для забезпечення конституційного права громадян на освіту. Відносні показники людських і фінансових ресурсів, що спрямовуються на забезпечення освітньої діяльності, загалом відповідають, крім окремих випадків, рівню провідних країн світу. При цьому обсяги державних видатків на освіту у відносному вимірі досягли оптимального рівня, і збільшення їх абсолютних значень можливе одночасно зі зростанням ВВП країни. У Бюджетному кодексі України доцільно ввести норму про визначення розміру видатків державного або місцевих бюджетів для забезпечення обов'язкової освіти одного здобувача освіти у межах державних стандартів освіти, що разом із унормуванням права здобувати освіту у загальноосвітніх навчальних закладах незалежно від форм власності та їх місця знаходження надасть можливість упровадити принцип «гроші ходять за здобувачем освіти».

В освітянських законах слід унормувати поняття «освітній продукт (освітня послуга)», процедуру визначення його вартості і встановлення цін на освітні послуги, порядок розроблення державних стандартів освіти, які повинні бути основою для визначення вартості освітніх послуг. Необхідно забезпечити розроблення і впровадження нормативно-правових актів щодо зміни статусу державних і комунальних навчальних закладів з бюджетних установ на

установи, які одержують бюджетні кошти як плату за надані освітні послуги відповідно до концептуальних засад Системи національних рахунків 2008 (СНР 2008).

Доцільно використати Національну рамку кваліфікацій і здійснити розроблення Національної стандартної класифікації освіти з урахуванням положень Національного класифікатора: Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД) і Державного класифікатора продукції та послуг (ДКПП), що дасть змогу використовувати статистичні дані ринку праці для обґрунтованого визначення обсягів підготовки робітничих кадрів і фахівців із вищою освітою у розрізі галузей знань, спеціальностей і потреб регіонів.

Нормативно-правовими актами, що регулюють соціально-трудові відносини в освіті, слід надати керівникам закладів освіти право розглядати умови праці, посадові оклади (ставки заробітної плати) та ставки погодинної праці, що встановлюються державою, як мінімальний рівень і визначати своїм працівникам заробітну плату, виходячи із фінансових можливостей конкретного закладу освіти за умови, що заклад освіти не є бюджетною установою.

Потребує нормативно-правового регулювання розроблення довгострокових перспектив і пріоритетних напрямів розвитку освіти, середньострокових стратегій і цільових програм розвитку за рівнями освіти як у цілому по країні так і в регіональному розрізі, короткострокових програм розв'язання конкретних проблем, які виникають в економічних відносинах у сфері освіти.

Література

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г.Кремень (голова), В.І.Луговий (заст. голови), А.М.Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г.Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МЕДІА-ОСВІТИ

Людмила Я. Бірюк, Сергій Г. Пішун

Глухівський НПУ імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

kafripo@gmail.com

На взаємодію з різноманітними медіа припадає вагома частка в бюджеті вільного часу громадян, це передусім діти і молодь. Медіа потужно і суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. До цього додаються вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіа-продукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, що спричинює зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих впливів. Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи медіа-

освіти нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. Тому саме професійна підготовка майбутнього вчителя, як носія матеріальних і духовних цінностей, спадкоємця поколінь має сприяти утвердженню гуманної, демократичної особистості, здатної до саморозвитку й самореалізації своїх інтересів та обдарувань засобами медіа-освіти.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що зазначена проблематика знайшла відображення у дослідженнях зарубіжних (Jane Brown, Chris Worsnop, Robert Kubey, Len Masterman, John Pungente, James Potter), російських (В.Давидов, А.Федоров, А. Шариков, Н. Рижих, І. Хижняк, Т. Строганова) та вітчизняних (Р.Гуревич, Н. Морзе, Г. Онкович, В. Шакоцько) учених. Однак, на нашу думку, розвиток професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів упровадженням медіа-освіти залишається поза увагою.

У багатьох країнах світу медіа-освіта функціонує як система загальноосвітньої та професійної підготовки молоді. Вона є атрибутом глобалізаційних перетворень, чинником конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства. Розроблення і прийняття концепції впровадження медіа-освіти в Україні – важлива складова модернізації освіти, що сприяє побудові в країні інформаційного громадянського суспільства, розвитку економіки знань.

Дослідники зазначають, що *метою* медіа-освіти є формування медіа-культури особистості серед значущих для комуніканта спільнот (навчальних і професійних колективів, малих груп, родин, місцевих громад тощо). Головними *завданнями* медіа-освіти вченими визначено формування: медіа-імунітету особистості, що робить її здатною протистояти в агресивному медіа-середовищі, забезпечує психологічне благополуччя; рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів медіа-грамотності, що сприяють свідомому споживанню медіа-продукції на основі ефективного орієнтування в медіа-просторі та осмислення власних потреб; здатності до медіа-творчості для компетентного і здорового самовираження особистості; спеціалізованих аспектів медіа-культури: візуальна медіа-культура (кіно, телебачення), музична медіа-культура, сучасні напрями медіа-арту.

До основних *принципів* медіа-освіти віднесено особистісний принцип, принцип перманентного оновлення змісту, орієнтація на розвиток ІКТ, пошанування національних традицій, пріоритет морально-етичних цінностей, громадянська спрямованість, етична наснаженість, продуктивна мотивація.

Пріоритетними *напрямами розвитку* медіа-освіти в нашій державі визначено створення системи шкільної медіа-освіти; розроблення стандартів фахової підготовки медіа-педагогів та медіа-психологів; організація різних форм позашкільної освіти; налагодження повноцінного суспільного діалогу; підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників різних медіа.

Результатом упровадження Концепції медіа-освіти у ВНЗ України має стати сформована медіа-обізнаність, медіа-грамотність чи медіа-компетентність

майбутніх вчителів. *Media-обізнаність* визначається як рівень медіа-культури, що передбачає засвоєння особистістю системи знань про засоби масової комунікації, їх історію та особливості функціонування, користь і шкоду для людини, вміння убезпечити себе від негативних інформаційних впливів та вільно орієнтуватися у світі інформації. *Media-грамотність* – це рівень медіа-культури, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіа-засобів. *Media-компетентність* тлумачиться дослідниками як рівень медіа-культури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контекстів функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіа-культурних смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури.

Вважаємо, що одним із найважливіших напрямів підготовки майбутніх учителів є формування інформаційної компетентності – вміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності як результат медіа-освіти. Дослідники наголошують, що інформаційно-комп'ютерні технології є другим за значущістю, після традиційної писемності, знаковим знаряддям, що забезпечує оперативний обмін інформацією відповідно до змісту виконуваної діяльності. Їх педагогічно доцільне використання дозволяє посилювати інтелектуальні можливості студента, впливаючи на його пам'ять, інтелект, емоції, інтереси, мотиви, створює умови для перебудови структури його пізнавальної та професійної діяльності.

Відповідно, сучасному суспільству, потрібні сучасно освічені, моральні, підприємливі люди, здатні самостійно приймати рішення в ситуації вибору, бути мобільними, динамічними, конструктивними фахівцями, володіти розвиненим почуттям відповідальності за долю країни. І саме вчителям потрібно швидко опановувати дедалі більші об'єми інформації, бути здатними до професійного саморозвитку та критичного сприйняття значного потоку інформації й активно впроваджувати нові інформаційні технології у процес навчання, доносячи до учнів думку, що комп'ютер – це не тільки ігри і друзі в соціальних мережах, але й практичний помічник у навчальній діяльності.

ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

Валентина Г. Воронкова

Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя, Україна

valentina-voronkova@yandex.ru

В умовах розвитку збільшення об'єму інформаційних потоків, скорочення життєвого циклу знань, підвищення вимог до професійних характеристик особистості, швидкоплинності соціальних змін і т.д. освіта втрачає свій базовий одноразовий характер і набуває властивостей послідовного, системного, безперервного процесу. Освіта як фактор інтелектуального розвитку суспільства

та його сталого розвитку представляє його як основний ресурс для економіки знань. Уміння та інтелект є основною виробничою силою, яка дозволяє створити додаткову вартість та є метою нової економіки. Освіта як потенційний інтелектуальний ресурс суспільства орієнтується на пріоритети інноваційного економічного розвитку. Освіта як одна з найважливіших галузей людської діяльності охоплює буквально все суспільство і витрати на неї постійно зростають. В розвинених країнах в цю сферу вкладаються 5-8% валового національного продукту. Нам, вченим, хотілося б, щоб такі кошти витрачалися на освіту і в Україні. В суспільстві склалося розуміння відносно того, що саме в сфері освіти формуються основи стратегії розвитку для кожної країни, пріоритети розвитку інноваційної освіти набувають першочергового значення. Як свідчить аналіз освіти в сучасному світі, її стан оцінюється як кризовий, що виявляється в невисокій якості, слабкій стійкості знань і вмінь, незадовільному стані моральності і громадськості, пониженому стані здоров'я молоді, в широко розповсюдженій у середовищі молоді наркоманії, злочинності. Значна кількість школярів всього світу виходять з школи до її закінчення; у багатьох школах, в т.ч. і в економічно розвинених країнах, не вистачає кваліфікованих вчителів, ефективних методик навчання, недостатньо високий рівень оплати педагогічних працівників і фінансування всієї системи навчання.

Особливо велика відмінність в рівнях освіти розвинених країн і країн, що розвиваються, що визначається перш за все національними можливостями її фінансування. В цілому слаборозвинені країни виділяють у розрахунку на одного жителя у 25 раз менше засобів, чим розвинені країни. Велику тривогу викликає характерна майже для всіх країн «втеча мозку», яка ще більше збільшує диференціацію між державами. Хоча кожна країна вирішує свої проблеми з врахуванням економічних можливостей і культурних традицій, в цілому слід виокремити основні напрямки сучасних реформ в сфері освіти:

- 1) реалізація швидкого розвитку системи безперервної освіти з широким використанням сучасних комп'ютерних технологій;
 - 2) демократизація, фундаменталізація, гуманізація і гуманітаризація освіти;
 - 3) забезпечення високого рівня природничо-наукової, математичної і комп'ютерної грамотності;
 - 4) введення державних стандартів для всіх рівнів освіти;
 - 5) здійснення органічного зв'язку системи освіти з суспільними структурами, що являють собою найважливіші джерела неформальної освіти громадян;
 - 6) інтернаціоналізація освіти.
- Вирішення цих проблем повинно забезпечити країні входження в світовий економічний, політичний і культурний простір.

Інноваційна освіта нині набуває основних значень в контексті того, що вона:

- 1) складова частина соціалізації особистості, в процесі освіти людина набуває знання, навички, цінності, норми;
- 2) система інформації, яка включається в освітні програми різних шкіл і навчальних закладів і здійснюється в процесі навчання;

3) інституціонально організована діяльність, яка забезпечується системою освітянських закладів;

4) характеристика (чи якість) інтелектуального розвитку населення;

5) рівень освіти різних соціальних груп, що визначають економічний і культурний потенціал суспільства.

Інноваційна освіта виконує нові суспільні функції. Так, освіта в умовах глобального світу стає економічним фактором. Для глобального світу характерними є процеси міграції людей, культур, руйнуються культурні зразки, традиційні цінності, втрачається ідентичність народу, зростає етнічна напруга між етнічними групами. Силою, яка здатна подолати ці суперечності, привести людей до взаєморозуміння, вирівнювання культурних відмінностей, може стати освіта як фактор соціальної згуртованості. Задачею освіти є підготовка людини до роботи в нових організаційних структурах і широкого розповсюдження інформаційних технологій, які змінюють організацію праці. Метою освіти повинно стати вироблення навиків роботи в команді; освіта і самоосвіта стають засобами самореалізації особистості.

Однією з найважливіших залишається проблема забезпечення рівних можливостей отримання освіти різними соціальними групами. Як такий механізм, освіта має дві істотні функції:

1) спадкова, чи соціально-відтворювальна функція, що наділяє молодь зразками досвіду і навичками соціально-організованого життя. Молодь, соціалізуючись, вписується в життя конкретного суспільства, цим забезпечує виробництво благ, дотримання норм життєдіяльності, суспільного укладу і порядку даного суспільства;

2) розвиваюча, чи адаптивно-змінна функція, яка формує у нового покоління здатність до розвитку, творчості, інновацій і забезпечує її інтелектуальним ресурсом. Істотні функції освіти, протилежні одна до одної, знаходяться в протиріччях – соціальних, економічних, духовно-ідеологічних.

Якщо функція збереження здатна законсервувати суспільство, то функція розвитку направлена проти «історичного спадку» і здатна привести суспільство до втрати своєї ідентичності. Функція розвитку в освіті повинна бути підпорядкована функції збереження стійкості суспільства, і тільки в єдності двох функцій освіта повинна стати механізмом соціального наслідування і соціального відтворення суспільства.

Саме тому основною задачею системи вищої освіти є саме освіта, яка може сприяти укріпленню зв'язків між громадянами різних держав. Цінність освіти, заснована на багатому історичному досвіді міжкультурного обміну, стала в сучасному світі особливо актуальною.

Не обмежуючись феноменом передачі знань, освіта в широкому сенсі слова є основним засобом, за допомогою якого країна повинна сприяти формуванню інформаційного суспільства.

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ КУРСІВ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ

Яна В. Глазова

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
yanaglazova@gmail.com

В епоху переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства нагальною постає проблема розбудови системи безперервного навчання впродовж життя, як на рівні державного управління, так і на рівні особистісного розвитку людини. Так, на сьогоднішній момент, рівень освіти громадян виступає одним із значущих чинників інноваційного розвитку всієї держави [1]. Освіта перестає замикатися рамками школи і ВНЗ, і стає одним із фундаментальних принципів державної освітньої системи, що готує людину брати участь в ній протягом всієї своєї життєдіяльності. Саме тому питання побудови ефективної системи освіти протягом всього життя є актуальними сьогодні.

Перші визначення терміну «безперервна освіта» було дано ще 60х-70х роках минулого століття – в роботах Даве Г., Кідда Дж., Фор Е. і ін. [2-4]. З вітчизняних вчених слід відзначити внесок Владиславлева А.П., який одним з перших визначив безперервну освіту, як «систематичну, цілеспрямовану діяльність по отриманню та вдосконалення знань» [5].

Таблиця 1. Порівняльна характеристика моделей оцінки ефективності освітніх заходів

Модель	Опис	Переваги	Недоліки
Оцінка ефективності навчання Дональда Киркпатрика <i>Kirkpatrick Model</i> & рівень Джека Філіпса	Чотири рівня оцінки ефекту навчання: реакція учнів, якісний рівень знань, використання отриманого на практиці, вплив на результат бізнесу & повернення на інвестиції	Легкість у використанні	Суб'єктивізм Складність визначення кількісних характеристик
Таксономія Блума <i>Bloom's Taxonomy</i>	Шість рівнів оцінки досягнення навчальних цілей: Знання; розуміння; застосування; аналіз; синтез; оцінка	Легкість у використанні та оцінюванні знань за висхідною методикою	Відсутність кількісних характеристик
Модель Стафлебіма <i>Stufflebeam</i>	Системна модель чотирьох компонент: Контекст – Вхід – Процес – Продукт	Оцінка, і процесу, і результату навчання	Не передбачена можливість прогнозування
VМодель Брюса Аарона <i>BruceAaron's V Model</i>	Симбіоз аналізу (розробки) і оцінки (вимірювання) навчального курсу, заходу	Розмірковується зв'язок між обсягом і інвестиціями – розроблена спеціально для оцінки ROI	Висока трудомісткість
Загальна оцінка за методом Дессінгера та Мозелей <i>Dessinger, J.C & Moseley, J.L, Full-scope evaluation</i>	Чотири типи оцінки: що формує, підсумовує, що підтверджує і мета, які дозволяють зробити висновок про необхідність продовження навчання	Оцінка проводиться постійно і за рахунок ітерацій сприяє успішному проведенню заходу	Загроза «зацикленості» поліпшення і розтягнутість у часі

В табл.1 наведено найбільш використовувані моделі, жодна з яких не проводить розрахунок прибутковості освітнього курсу або заходи. Вони дозволяють отримати результуючі якісно-кількісні значення основних характеристик освітніх заходів, які згодом можуть бути інтерпретовані в їх фінансовий еквівалент. Найчастіше для економічної оцінки результату освітнього заходу використовують коефіцієнт ROI.

З огляду на те, що прибутковість освітніх заходів має розподілений у часі характер і не настає в один окремо взятий період, то до цього розрахунку необхідно додати фактор часу, який врахує не лише проміжок віддачі на вкладений капітал, а й період напіврозпаду компетенцій.

У свою чергу витратний підхід до визначення вартості освітніх заходів так само має цілий ряд особливостей, пов'язаних з даною предметною областю. Класичний метод калькулювання витрат з поділом їх на постійні і змінні для освітньої діяльності набуває зовсім інший вигляд.

Проведемо концептуальну класифікацію витрат освітньої діяльності. За одиницю діяльності візьмемо один освітній захід – навчальний курс, семінар, тренінг і т.п. Доцільним представляється розділити групу постійних витрат на дві групи – окремо виділимо ті витрати, які безпосередньо пов'язані зі створенням курсу і не залежать від кількості учнів, та ті витрати, які відносять до непрямих витрат навчального центру та без яких не можливо його функціонування.

Для оцінки ефективності роботи навчального центру використовують не тільки загальну віддачу на вкладений капітал, а й обсяг витрат на одного учня. Таким чином, в освітній діяльності можна виділити два рівня маржинального доходу – один розрахований виходячи з витрат на кожного учня, другий з витрат на проведення одного заходу.

Таким чином, загальна сума витрат на розробку і проведення освітніх заходів ($Z_{\text{заг}}$) в рамках навчального центру в формальному вигляді може бути представлена як сума витрат її складових:

$$Z_{\text{заг}} = \sum_{t=1}^m \left(Z_{\text{пост}}^t + \sum_{i=1}^n \left(Zk_{\text{пост}}^i + \sum_{j=1}^l \left(Zk_{\text{змін}}^j + \sum_{q=1}^p Zs_{\text{змін}}^q \right) \right) \right)$$

де індекси: m – кількість періодів розрахунку витрат; n – кількість навчальних заходів; l – кількість повторів проведення навчальних заходів; p – кількість учнів в курсі; $Zk_{\text{пост}}$ – витрати на створення курсу, заходи; $Zk_{\text{змін}}$ – витрати на проведення курсу, заходи; $Zs_{\text{змін}}$ – витрати на одного учня в рамках курсу.

У висновку відзначимо, що розрахунок ефективності освітньої діяльності повинен базуватися на співвідношенні дохідної і витратної складової, що б забезпечити контроль не тільки за витратами освітніх бюджетів, а й сформувати орієнтири для визначення подальшої потреби у навчанні і в цілях оптимізації витрат.

Література

1. Меморандум непрерывного образования Европейского союза // Адукатар. – 2006. – № 8. – С. 24-27.

2. Dave R. Lifelong Education and School Curriculum. – Hamburg: VIE, 1973.
3. Learning to be. The world of Education Today and Tomorrow. – P.: Unesco; L: Harrap, 1972.
4. Змеєв С.И. Андрогогика: основы теории и технологии обучения взрослых. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с
5. Владиславлев А.П. Непрерывное образование: проблемы и перспективы. – М., 1978.

РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ

Олена П. Демченко

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна
u_elena_pr@mail.ru

На сучасному етапі становлення української держави соціально обдаровані й національно свідомі громадяни мають стати суб'єктами розбудови громадянського суспільства, активними учасниками життя свого села чи міста, регіону. З огляду на це, започатковано дослідження соціальної обдарованості як психологічного явища, актуальними для якого є наступні наукові концепти.

По-перше, з'ясування сутності такого феномену вважаємо за необхідне проводити в контексті *концепцій обдарованості*, зокрема, ідей учених (Б.Ананьєва, Г.Костюка, Н.Лейтеса, С.Максименка, В.Моляка, Б.Теплова та ін.), які пояснюють категорію «обдарованість» як високий рівень здібностей, реалізація яких забезпечить успішність діяльності у відповідній сфері. Екстраполюючи їхні висновки, **соціальну обдарованість**, розуміємо її як *інтегративне особистісне утворення, в основі якого своєрідне поєднання високого рівня соціальних здібностей, ціннісних і морально-вольових характеристик, які, завдяки вмотивованості та суб'єктності особистості, забезпечують їй можливість досягнення суттєвих успіхів у соціономічних сферах і конструктивний характер міжособистісного спілкування*.

По-друге, поділяємо позицію науковців (Д.Богоявленська, А.Грабовський, Н.Лейтес, О.Музика та ін.), які вважають, що потрібно відрізнити обдарованість від навченості дитини чи високого рівня соціалізації; що наявні високі вроджені задатки можуть й не перерости в здібності, відповідно – в обдарованість. Виходячи з цього, замість синтаксичної одиниці «обдарована дитина» слід оперувати словосполученням «дитина з ознаками обдарованості». На наш погляд, **ознаки соціальної обдарованості** – це *динамічні індикатори, суспільно зумовлені якості особистості, її атитюди та психічні особливості, які проявляються на рівні міжособистісного спілкування та в соціономічних сферах і забезпечують їх конструктивний характер і високу якість*. Узагальнюючи погляди психологів (О.Власової, М.Рожкова, Д.Ушакова, Т.Хрустальнової та ін.) щодо сутності та структури соціальної обдарованості, до її ознак відносимо: соціальну мотивацію, соціальну активність, соціальний і емоційний інтелект,

соціальну креативність, здатність до лідерства, організаторські та лідерські якості. До того ж, вважаємо, що особистість з проявами соціальної обдарованості є соціотипом, для якого характерні: особистісна зрілість, продуктивність, естравертність; рефлексивне і емпатійне балансування залежно від соціальної ситуації між ірраціональністю та раціональністю, позитивним домінуванням і паритетними відносинами.

По-третє, пов'язуємо започатковане дослідження з *концепцією освітнього простору* (А.І.Бондаревська, О.Є.Смолінська, А.Д.Цимбалару та ін.). **Культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості** експлікуємо як *інтегративний соціально-педагогічний конструкт, що об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані, та комплекс можливостей, які сприяють формуванню суб'єктності соціально обдарованої особистості, як у процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку соціального інтелекту й соціальних здібностей, досягнення високих нею успіхів у соціономічних видах діяльності та задоволення екзистенційних потреб; так і в ході самореалізації, якісного перетворення соціальної дійсності та різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору.*

По-четверте, до домінантних параметрів, на які потрібно орієнтуватися в процесі моделювання культурно-освітнього простору, сприятливого для розгортання компонентів соціальної обдарованості, відносимо: **включеність у регіональний контекст, оптимальну протяжність, системність, багаторівневість і структурованість, культурно-історичну щільність і подієву насиченість, інтерактивність і педагогічний альянс усіх його суб'єктів.** Оптимальним, на наш погляд, є культурно-освітній простір, що створюється в межах Барського району Вінницької області як адміністративно-територіальної одиниці, де є необхідні й достатні ресурси для становлення та самореалізації соціально обдарованих дітей. Його можна характеризувати як якісно насичений для розвитку соціально обдарованої особистості через низку історичних подій, які відбувалися на цій території. Виховна якість простору району посилюється завдяки відомим персоналіям (М.С.Грушевському, М.М.Коцюбинському та ін.), які проживали на барській землі та зробили великий внесок в її історію. Потужність простору формується під впливом сучасних подій у різних сферах життя громади, активної участі молоді в розбудові правової держави, суспільно-політичних подіях, громадських рухах, культурних акціях; завдяки збереженню й поширенню національних традицій.

До суб'єктів просторотворення входить широке коло осіб, які повинні активно взаємодіяти, вибудовувати «архітектуру» простору, використовуючи, структуруючи, впорядковуючи та збагачуючи умови середовища: педагогічні колективи всіх ДНЗ і шкіл району, працівники соціальних служб і культурно-дозвіллевих закладів, батьки обдарованих дітей тощо. Варто зробити акцент на очільниках органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які мають бути зацікавлені в формуванні плеяди молодих патріотичних лідерів, що бажають реалізувати себе в управлінській діяльності. Вони повинні постійно

залучати соціально активну молодь до обговорення й розв'язання актуальних проблем міста й району, розробки регіональних соціально-економічних і культурних проектів.

Отже, створення простору для розвитку соціальної обдарованості як наукового конструкту повинно відбуватися в регіональному контексті, що потребує виокремлення й використання географічних, політичних, культурних умов для формування соціально активної й національно свідомої молоді, розвитку в них організаторських здібностей і лідерських якостей.

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТІ ЯК НОВА ФОРМА УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ

Юлія О. Журавльова

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

kapka112@ukr.net

Реформа децентралізації в Україні передбачає розмежування повноважень органів місцевого самоврядування різних рівнів, а також органів місцевого самоврядування та органів державної влади за принципом субсидіарності [1]. Забезпечення населення якісними суспільними послугами залежить від ефективності організації їх фінансування. Серед найбільших секторів суспільних послуг, яким користується населення є освіта, тому одним із пріоритетів Плану діяльності Уряду є створення мережі опорних шкіл [2]. Основна мета створення опорних шкіл – забезпечення якості освіти, рівного доступу до якісної освіти, а також питання ефективності використання ресурсів, зокрема, фінансових.

Створення опорних закладів та їх філій здійснюється представницьким органом місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), районними радами, відповідно до Положення про освітній округ [3,4].

В Україні створено 178 опорних шкіл, у тому числі 39 – заклади в ОТГ та 511 філій опорних шкіл. Найбільша кількість опорних шкіл створена у Львівській (24), Київській та Кіровоградській (по 23) областях, найменша – у Вінницькій, Одеській та Миколаївській (по 2) областях [5].

У 2016 році Урядом було перерозподілено 1615896 тис. грн. резерву коштів і нерозподілених видатків освітньої субвенції, більша частина яких була взята з нерозподілених видатків освітньої субвенції на 2016 рік для територій Донецької та Луганської областей, на яких органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень. Кошти були спрямовані, зокрема, на закупівлю шкільних автобусів для опорних закладів (200 млн. грн.; придбання автобусів здійснювалось на засадах співфінансування 70% – з державного бюджету і 30% – з місцевих бюджетів) та підтримки освіти в ОТГ (300 млн. грн.) [6, 7].

В освітній субвенції 2017 року на обладнання шкіл та автобуси для ОТГ передбачено 300 млн. грн. Крім цього, для всіх опорних шкіл до бюджету

закладено ще 300 млн. грн. на обладнання кабінетів та 200 млн. грн. – окремо на автобуси [8].

В Одеській області створено 8 ОТГ у складі яких функціонує 43 школи (4,9% від загальної кількості шкіл області), де навчається 8,9 тис. учнів (3,7% від загальної кількості учнів області) [9]. Місцевим бюджетам ОТГ Одещини на 2016 рік з державного бюджету була передбачена освітня субвенція у розмірі 100 млн. грн. Затверджені обсяги видатків на 1 учня загальноосвітніх закладів у місцевих бюджетах ОТГ складали від 8,8 тис. грн. до 17,2 тис. грн., що з одного боку свідчить про фінансову можливість громади додатково спрямовувати власні ресурси на підтримку загальноосвітніх закладів, а з іншого – про необхідність проведення оптимізації мережі закладів, оскільки утримання учнів в малокомплектних закладах є витратним [10]. Крім того, на оснащення двох опорних шкіл (навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія» м. Ананьїв Ананьївської районної ради та Широківський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Маразліївської сільської ради Білгород-Дністровського району) було виділено 6,74 млн. грн. [9].

Таким чином, фінансова децентралізація в освіті виступає як нова форма управління бюджетними коштами. Водночас, аналізуючи стан створення освітніх округів, опорних загальноосвітніх навчальних закладів та їх філій в Україні, можна виявити ряд проблемних питань, а саме: недостатня робота органів місцевого самоврядування щодо формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів та створення опорних шкіл; незавершений процес формування територіальних громад; відсутність капітального ремонту автомобільних доріг із твердим покриттям для сполучення між навчальними закладами тощо. Разом з тим, створення мережі опорних шкіл повинно залишатися пріоритетом державної політики.

Література

1. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 14.04.2016 № 1099-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>
2. План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-%D1%80/paran6#n6>
3. Про затвердження Положення про освітній округ: постанова Кабінету Міністрів України від 27.08. 2010 № 777 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF>
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.2016 № 79 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79-2016-%D0%BF>
5. Міністерство освіти і науки України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/oporni-shkoli/inform>
6. Деякі питання використання у 2016 році освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 827-р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/827>
7. Уряд перерозподілив резерв коштів і нерозподілених видатків освітньої субвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/172901-uryad-pererозpodilyv->

rezerv-koshtiv-ta-nerozpodilenyh-vydatkiv-osvitnoyi-subventsii

8. Сьогодні в об'єднаних громадах функціонує 39 опорних шкіл, які дають дітям реальний шанс на якісну освіту – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4503>

9. Департамент освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.odessa.gov.ua/>

10. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ольга П. Кивлюк

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

panyolga@ukr.net

На межі ХХ-ХХІ ст. філософія освіти стає однією з фундаментальних дисциплін, яка притягує до себе увагу представників різних напрямків – педагогів, психологів, політологів, соціологів, філософів. Освіта як центральна проблема створення нових форм означає, що вона є базовим процесом, направленим на формування діючого суб'єкта всіх перетворень у суспільстві. Освіта є проєктивним процесом, завдяки якому створення нових форм направлене в майбутнє. Філософське осмислення освіти виходить з того, що головною ланкою освітнього процесу є людина.

Філософія освіти ставить питання про місце людини в світі. В широкому смислі освіта є представлення людиною себе в світі – це процес взаємного перетворення людини і світу, в результаті чого світ набуває людського виміру (світ – для – людини, світ – з – людиною), а людина стає невід'ємною частиною буття (людина – в – світі, людини – для – світу), тобто це постійний процес зустрічі людини зі світом, в результаті чого формуються нові форми їх взаємного буття.

Освіта сприяє: входженню людини в світ, тобто її занурення людини у соціокультурний простір; осягнення людиною смислів буття, тому задача освіти в тому, чому і як вчити, щоб пробуджувати в людині власне людське, гуманне; освіта є основою формування людиною свого образу, формування людиною своєї унікальності та індивідуальності. Сьогодні виокремлюють два напрямки глобалізації освіти:

1) маркетингізація освіти – зумовлена інвестиціями великого бізнесу і міжнародних фінансових інститутів в стандартизацію і розповсюдження навчаючих модулів, для працівників у відповідності з технологічними вимогами. До негативних моментів цього напрямку глобалізації освіти відноситься вузька спеціалізація, і, як наслідок, незахищеність молоді людини перед постійно плинною економічною ситуацією, неможливість врахування персональних

інтересів і переваг у сфері навчання;

2) другий напрямок глобалізації освіти пов'язаний з програмами подолання базової неграмотності. В 1990 р. на Всесвітній конференції «Освіта для всіх» (Таїланд) уряди майже всіх країн світу підтвердили свою готовність виступати в якості донорів чи бенефіціарів навчання 113 млн. дітей, які знаходяться поза межами держави і більше 1 млрд. неграмотних дорослих (переважно жінок).

Одним з напрямів розвитку освіти в епоху глобалізації є безперервна освіта. Термін *life long learning*, або безперервна освіта, з'явився в середині 60-х рр. XX ст. та набув концептуального статусу. У світовій педагогічній літературі поняття «безперервна освіта» виражається через такі терміни: «триваюча освіта» (*continuing education, continuous education*), «освіта протягом життя», «довічна освіта» (*life-long education*), «перманентна освіта» (*permanent education*), «подальша освіта» (*further education*), «освіта дорослих» (*adult education*), «освіта, що відновлюється» (*recurrent education*) тощо. *Life long learning* – це насамперед соціальне явище, представлене у вигляді освітньої діяльності протягом всього життя, яке є необхідною умовою динамічного та ефективного розвитку суспільства. Отже, *life long learning* орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний розвиток людини як особистості протягом усього життя, підвищення можливостей професійної і соціокультурної адаптації її у світі, що швидко змінюється.

Ще на початку 70-х років в роботах відомого дослідника Р. Даве визначив, у рамках програми розвитку теоретичних основ безперервної освіти Інституту освіти ЮНЕСКО, щодо базових принципів безперервної освіти відносяться: реалізація освітньої діяльності (навчання, виховання, розвитку) протягом всього життя людини; включення в систему освіти крім навчальних, підготовчих, дошкільних, позашкільних, вищих навчальних закладів, центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації, тобто формальної освіти, неформальних та інформальних форм освіти; інтеграція між етапами освіти та напрямками; універсальність, гуманізація та демократичність освіти; поєднання базової та професійної освіти; індивідуалізація та диференціація навчання; гнучкість і різноманітність змісту, форм, засобів, методик, часу і місця навчання; відкритість освітньої системи процесу подальшого самовдосконалення та саморозвитку. Переваги *life long learning* очевидні, нагадаємо деякі з них: отримання нових та оновлення відомих знань, вмінь та навичок; отримання новітнього досвіду та презентація власного; професійне та інтелектуальне зростання; формування та задоволення пізнавальних запитів, внутрішніх, духовних, морально-етичних потреб, розвиток творчих здібностей та креативності, збагачення культурного потенціалу нації тощо. Незаперечним лишається і той факт, що у зв'язку з стрімкою трансформацією професійної діяльності (від дуже вузької спеціалізації, до спеціалістів широкого профілю, які володіють декількома іноземними мовами, мають два, а то і більше дипломи про вищу освіту, наукові ступені тощо) виникає необхідність у пошуку нових підходів до класифікації професій та модернізації вищої освіти взагалі. Неформальна безперервна освіта,

на наш погляд, формується на основі уявлень людини про ймовірне поле своєї професійної активності та можливих векторах особистісного просування в цьому полі, або ж як складової саморозвитку, чи то самоосвіти в межах самореалізації та підвищення самооцінки, або ж підняття власного статусу, іміджу тощо.

Освіта є основою пробудження людиною духовності, яка є процесом і результатом здійснення людиною своєї всезагальної природи, тому без духовної складової освіта не може бути повноцінним процесом.

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СОЦІО-ГУМАНІТАРНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Микола О. Кириченко

Університет менеджменту освіти, м. Київ, Україна

ktuto@i.ua

Традиційно епістемологія базується на висхідних категоріальних опозиціях «суб'єкт-об'єкт» та «об'єкт-знання». Предмет епістемології відрізняється від предмету гносеології і виходить за межі чисто філософського дослідження. У цьому смислі епістемологія досліджує об'єктивні форми знання, відволікаючись як від особливостей суб'єкта, так і від співставлення знання з об'єктивною дійсністю. Обґрунтуванню такого розуміння слугує теорія К.Поппера: існує реальний світ, світ станів свідомості, людської суб'єктивності і світ чистого знання без співставлення з об'єктивною реальністю, що відволікається від людської суб'єктивності [1]. В основі епістемологічних вимірів соціо-гуманітарного наукового дискурсу – реалізація потреби людини у пізнанні, отримання нової інформації та знаходження шляхів її розвитку. Це слугує основою виникнення інформаційної моделі комунікації, яка є трампліном вироблення нових ідеологем та їх трансляції, як головної компоненти наукового дискурсу. Саме для інформаційної моделі комунікації характерним є визнання значення як атрибуту повідомлення. Значення у науковому дискурсі – це те, що кодується за допомогою знаків відправником і декодується отримувачем, а тому оволодіння цим механізмом допомагає оволодіти механізмом комунікації, який знаходиться в основі когнітивно-комунікативного виміру повідомлення, на яке впливає як технологічна, так і соціальна реальність. Когнітивно-комунікативні виміри соціо-гуманітарного дискурсу націлені на пошуки певних значень інформаційних ідеологем, що транслюються по каналах комунікації за допомогою спеціально вироблених кодів, джерел, способів комунікації у системі норм і можливостей соціальної активності людини, держави, суспільства. Зміст соціо-гуманітарного дискурсу, як основа глобальної комунікаційної мережі, набуває комунікативного смислу тільки завдяки людині, яка вважає, що соціо-гуманітарний дискурс повинен виконувати роль духовно забезпечувального ресурсу та сприяти його вдосконаленню, щоб бути змістовно та комунікативно забезпеченим в когнітивно-комунікативному процесі. В контексті

епістемологічного виміру соціо-гуманітарний дискурс включає сукупність, ідей, цінностей, норм, принципів, що мають об'єктивну змістовність, та важливими є комунікативні сприйняття цих властивостей дискурсу, що включає вираження певного відношення до нього та експлікацію цього вираження у комунікаційному середовищі.

Проблеми соціо-гуманітарного дискурсу орієнтуються на практичні інтереси, що мають метою або маніпулювання людьми, або управління з метою впливу на свідомість людини через специфічний шифр комунікації, який ми маємо розуміти, якщо хочемо змінити нашу реальність. Інформаційне суспільство є глобальною комунікаційною мережею, проте його використання та реальність, що еволюціонує, є продуктами людської діяльності в особливих умовах, коли об'єкт дослідження (інформаційне суспільство) розвивається й змінюється швидше за суб'єкт (дослідника) і представляє революційний виклик тим, хто повинен приймати рішення.

У рамках виконання функцій практичної діяльності соціо-гуманітарний дискурс орієнтується на сукупність інформаційних ідеологем, що виконують інтертекстуальні функції і складають її соціокультурний простір та мають змінити світ в умовах інформаційного суспільства. Ідеологема соціо-гуманітарного дискурсу включає певний інформаційний код суспільства, що надає смисл інформаційному повідомленню і виступає як втілення певної інформації у контексті певного відношення до реального світу чи логічного. У понятті «соціо-гуманітарний дискурс» імпліцитно включається деякий ідеал, що протиставляється наявній соціальній реальності та надає реальні картини виміру дійсності.

Соціо-гуманітарний дискурс повинен протистояти утопічним та нереальним картинам інтерпретації сучасної дійсності, передбачає культивування знання про реальну дійсність. Налаштованість інформаційної ідеології на комунікативне вирішення проблем суспільства виявляється невід'ємним елементом інформаційних ідеологем соціо-гуманітарного дискурсу [2]. Праксеологічний рівень соціо-гуманітарного дискурсу – це вироблення практично-орієнтованих рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення стратегії розвитку сучасного суспільства та управління його процесами. В епоху динамічного розвитку інформаційного суспільства до числа впливових чинників розвитку соціо-гуманітарного дискурсу долучаються ІКТ, упровадження яких сприяє формуванню механізмів інформаційно-комунікативного впливу, що вимагає удосконалення зворотних зв'язків засобами інформаційно-комунікаційного дискурсу у контексті стохастичності мережевого суспільства.

Таким чином, формування соціо-гуманітарного дискурсу потребує високого рівня інтелектуальної діяльності, підвищення рівня технологічного виробництва та розповсюдження сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Перехід від індустріального до постіндустріального та інформаційного суспільства істотно підвищує роль інтелектуальних факторів соціо-гуманітарного дискурсу, зокрема знання про сучасне суспільство та його розвиток.

Література

1. Воронкова В. Г. Концептуалізація моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму та освіти інформаційного суспільства / О. П. Кивлюк, Регіна Андрюкайтене // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2017. – №68. – С.33-48.
2. Кириченко М.О. Інформаційно-семіотичні виміри інформації як головного тренду інформаційного суспільства / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2017. – №68. – С.57-67.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ У РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

Валентина В. Костіна

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна,
Vkostina2014@gmail.com*

У зв'язку зі змінами, що відбулися у всіх сферах життя суспільства на початку ХХІ століття, процес підготовки фахівців у сучасних умовах теж потребує врахування новітніх тенденцій. Одним із важливих напрямів професійної підготовки визнано підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, які зможуть надавати кваліфіковану допомогу у профілактиці дезадаптації учнів, забезпечуючи запобігання появи різноманітних відхилень у поведінці неповнолітніх шляхом створення виховуючого середовища для їхньої успішної соціалізації.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми підготовки майбутніх фахівців до соціальної та соціально-педагогічної роботи з профілактики дезадаптації учнів показав, що вивчено такі її аспекти: теоретико-методологічні засади професійної підготовки (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Г. Лактіонова, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.); теоретико-методичні основи загальної та спеціальної професійної підготовки (С. Архипова, О. Білоліпцева, М. Васильєва, О. Лісовець, М. Лукашевич, М. Малькова, З. Фалинська та ін.); питання підготовки до профілактичної роботи з учнями з девіантною поведінкою (І. Козубовська, Г. Майборода, Р. Новгородський, В. Поліщукта ін.); формування професійної готовності до роботи з профілактики жорстокого поводження з дітьми у сім'ї (І. Галатир, І. Манохіна, В. Приходько, Л. Шпальчак та ін.); підготовка до профілактики дезадаптації учнів з особливими потребами (Т. Мальцева, С. Нетьосов, О.Рассказова, В. Тесленко та ін.). Разом з тим проблема підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях є недостатньо розробленою.

Аналіз наукової соціально-педагогічної літератури дозволив стверджувати, що сучасні дослідники визначають термін «професійна підготовка майбутніх

соціальних педагогів» як: сукупність загальних і спеціальних знань і умінь, які забезпечують можливість роботи за спеціальністю та набуваються в процесі теоретичного й практичного навчання у вищому навчальному закладі (А. Капська, З. Фалинська); цілісний неперервний процес становлення особистості спеціаліста, що триває протягом професійного життя і завершується при припиненні професійної діяльності (М. Полісадова); процес формування фахівця нового типу, здатного компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладах соціального спрямування (Г. Єфремова); процес, що забезпечується створенням необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, професійним досвідом з метою формування особистісно-професійних якостей, результатом чого є формування професійної компетентності до роботи (Р. Чубук). Спираючись на вищезначені ідеї, «професійну підготовку фахівців соціальної сфери» розглядатимемо як цілісний процес оволодіння цінностями, професійними знаннями, вміннями та навичками соціальної та соціально педагогічної діяльності, а також формування професійно важливих особистісних якостей, що є основою для розвитку їхньої професійної компетентності, професійного стилю, соціально-професійної зрілості та мотивації до самовдосконалення. До основних компонентів професійної підготовки фахівців соціальної сфери дослідники відносять такі: змістовий (відображає зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери); діяльнісний (забезпечує підготовку фахівців до виконання професійної діяльності у професійно-спрямованому середовищі); функціональний (дозволяє реалізувати підготовку майбутніх фахівців до компетентного виконання певних професійних функцій та ролей); технологічний (полягає у виборі оптимальних технологій допрофесійної, професійної та післядипломної освіти, що забезпечують процеси професійного самовизначення, формування, росту та самовдосконалення); організаційно-управлінський (полягає у визначенні державного стандарту професійної підготовки фахівців соціальної сфери різного освітньо-кваліфікаційного рівня, розробці нормативних документів); нормативно-правовий (передбачає створення й забезпечення правового поля для діяльності навчальним закладам різного рівня акредитації і форм власності); професійно-особистісний (забезпечує реалізацію умов для формування професійно-важливих особистісних якостей майбутніх фахівців); моніторингово-корекційний (виявляється у моніторингу досягнутих у процесі професійної підготовки результатів, зіставленні їх з метою та у разі потреби у внесенні відповідних корективів у їх діяльність). Аналіз вищезазначеного показує, що професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери це складне багатокомпонентне утворення, яке передбачає розгляд його як процесу та як системи, що потребує визначення певних елементів, їхніх зв'язків та взаємовпливу з метою одержання запланованих результатів. У процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери потрібно здійснювати системний, комплексний вплив на особистість студентів, забезпечуючи розвиток

різних особистісних та професійних характеристик, що зумовляють успішність подальшої професійної діяльності.

Отже, системою професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери визначаємо спроектовану, координовану взаємодію різних підсистем організації їхньої діяльності (навчально-виховної та наукової – у середовищі вищого навчального закладу; практичної та волонтерської – у середовищі соціальних інституцій, що здійснюють превенцію дезадаптації учнів; проектної – у середовищі громади), що забезпечують формування у студентів професійної компетентності до відповідного виду професійної діяльності. Результат процесу професійної підготовки вбачаємо у формуванні їхньої готовності до виконання відповідного виду професійної діяльності, що передбачає рівневе інтегроване утворення, яке містить аксіологічний (мотиваційний), когнітивний, практичний та особистісний компоненти.

ВПЛИВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ПРОЦЕС ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ян В. Курінний

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
yankurinnoy@gmail.com*

Сучасний дошкільний навчальний заклад, як і сучасна родина має свої специфічні особливості.

По-перше, зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку соціальних інститутів доводить, що в нестабільні періоди розвитку суспільства актуалізується та посилюється соціально-педагогічна складова діяльності державних освітньо-виховних установ. У цьому сенсі дошкільний навчальний заклад не є виключенням. Сьогодні він прагне працювати як установа відкритого типу, як соціально-педагогічний центр, інтегрувальний родинний чинник соціалізації дітей; соціально-освітнє середовище дошкільної установи та культурно-виховної сили інших інститутів освіти, насамперед шкіл; а також регіонально-локальних служб соціальної підтримки. Соціально-педагогічний аспект їх діяльності орієнтований на гармонізацію єдиного соціального простору життя вихованців, педагогічно доцільний вплив на родинне середовище кожної дитини та ціннісні орієнтації дітей і дорослих. Така інтеграція здатна забезпечувати безперервність супроводу процесів соціалізації дитини з раннього до старшого дошкільного віку в єдиному соціальному просторі життя дитини, родина – дошкільний навчальний заклад – школа – мікрорайон. Особливо, важлива роль інтеграції при переході дошкільника в наступну соціально-демографічну групу з входженням його у шкільне життя (Т. Алексеєнко, А. Богуш, В. Бочарова, І. Зверєва, Н. Гавриш, С. Курінна, Л. Павлова, Т. Яркіна).

По-друге, сучасний дошкільний навчальний заклад поступово звільняється від утилітарного підходу щодо використання досвіду родини, від щомиттєвого

пристосування до поточних потреб та завдань суспільного виховання. Тут у значній мірі бар'єрами виступають деякі протиріччя. Основне з них, як вважають соціальні педагоги й психологи, пов'язано з гуманною метою визнати за батьками право бути повноправними партнерами педагогів та застарілими способами монологічної орієнтації в досягненні цієї мети, у межах якої родині як і раніше відводиться примусова роль. Інше – стосується прагнення педагогів наситити батьків цінним для них виховним досвідом та тим почуттям «голоду», яке випробовують самі фахівці дошкільної освіти у питаннях ефективної родинної педагогіки, психології та культури родинних стосунків (О. Арнаутова, Г. Ганичева, О. Зверєва).

По-третє, значно зросла роль родини у функціонуванні дошкільного навчального закладу, особливо її управлінському аспекті. Тут можна виділити, принаймні декілька найбільш важливих спрямувань, пов'язаних з удосконаленням управління дошкільною установою. Перша позитивна спроба такого вдосконалення – це впровадження практики застосування угод та договорів дошкільного навчального закладу із батьками. З одного боку, це факт, який вказує на бажання здійснювати юридично грамотне партнерство у відносинах «дошкільний навчальний заклад-родина», з іншої – не дефіцит довіри один до одного. Мабуть, добре складений договір дозволяє розраховувати на певну стійкість та позитивну динаміку відносин. Інша позитивна спроба пов'язана з впровадженням міждисциплінарного підходу до рішення проблеми. Сутність його полягає в утвердженні того, що тільки через синтез психолого-педагогічних дисциплін можна побачити нові грані об'єкта. Тут мається на увазі інтеграція зусиль усіх фахівців у взаємодії з родиною шляхом створення в дошкільному навчальному закладі «Соціально-медико-психолого-педагогічної служби» на міждисциплінарній основі. Такі служби вже функціонують у дошкільних установах. Вони отримали статус центрів розвитку дитини. Ще одна спроба вдосконалення управління сучасною дошкільною установою пов'язана зі створенням мережі груп короткочасного перебування для дітей раннього й дошкільного віку, з урахуванням потреб населення конкретного мікрорайону. Практика створення таких груп обумовлена соціальним заказом сучасного інституту родини в рамках варіативного режиму діяльності дошкільного навчального закладу. Як правило, вирішальну роль у виборі умов виховання дитини – родинно-суспільних або тільки родинних – грає економічна та соціокультурна специфіка життя родини (Г. Беленька, Т. Жаровцева, М. Машовець, С. Ладивір, Т. Піроженко, І. Рогальська) [4].

Отже, посилення соціально-педагогічного характеру діяльності дошкільного навчального закладу, звільнення його від утилітарного підходу у використанні досвіду родини, збільшення ролі управлінського аспекту у функціонуванні дошкільного закладу – це ті загальні особливості сучасного дошкільного навчального закладу, як інституту соціалізації дітей, які, з одного боку, як і у випадку з родиною, створюють загальний фон вдалої економічної соціалізації дітей дошкільного віку, а з іншої, - продукують необхідність модернізації

соціально-педагогічної практики взаємодії дошкільного навчального закладу з родиною у сфері економічної соціалізації.

Системний аналіз вивчення проблеми економічної соціалізації дітей 5-6 років продемонстрував значний вплив на цей процес саме дошкільного навчального закладу і родини та їх плідної взаємодії. До того ж дошкільна освіта спрямована на соціалізацію дитини, вирішує завдання, які об'єднують різні засоби економічної освіти і слугують ефективності зазначеного процесу.

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Марина Ю. Максименюк¹, Віталіна О. Нікітенко²

Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя, Україна

¹marina.maximenuk@gmail.com, ²vitalina2006@ukr.net

Створення у післявоєнні роки нового наукового технічного напрямку у вигляді методів і засобів спочатку кібернетики, а потім інформатики, істотно трансформувало образ світу. Перш за все змінилася основна освітня мета, яка виявилася не тільки у знаннєвій підготовці, стільки у модернізації соціогуманітарної компоненти освіти в умовах інформаційного суспільства. Переорієнтація цілей освітнього процесу супроводжується і зміною моделі (парадигми). На зміну предметно-онтологічній моделі навчання повсюдно приходить гносеологічна модель, при якій основу предмета навчальної дисципліни складає методологія та історія дисципліни, що вивчається, її пізнавальні засоби і технології. Становлення нової освітньої парадигми передбачає вирішення ряду основних протиріч між культурою, що розвивається, і традиційним способом освіти людини, між цілісністю культури і галузевим принципом її уявлення через багатоманітність предметних областей в освіті. Традиційна освітня система базується на передачі готового знання, відчуженого від динаміки розвитку культури, відчуженого від життя особистості і соціуму. Вона не враховує зростаючу потребу безперервної освіти у динамічному світі, що постійно змінюється. Найбільш важливим стосовно відкритої освіти виступає принцип гуманізації, який звернений на людину, створення умов для виявлення її індивідуальності. Зростання сциєнтистських тенденцій, технократичного мислення, вузько прагматичних орієнтацій приводить до збіднення емоційного світу людини. Наблизити освіту до запитів людини, її психології, моральності дозволяє гуманітаризація освіти. Установки гуманітаризації направлені на те, щоб закласти основи світогляду, не обмеженого природничо-науковою картиною світу, а формувати інноваційне мислення. Гуманітарна освіта допомагає людині знайти себе, відстояти своє право на самореалізацію, створити її культурне поле, тобто взяти на себе задачу формування світоглядного, загальнокультурного, духовного та інтелектуального розвитку особистості. Саме філософія відкритої освіти пов'язана з уявленнями в сучасній науковій картині

світу і способах пізнання, зорієнтованих на вивчення систем, що самоорганізуються і саморозвиваються в умовах нелінійно-синергетичної парадигми світу.

Соціогуманітарні науки знаходяться у ситуації пошуку деяких загальнонаукових засад, фундаменту, який дозволив би здійснити міждисциплінарні дослідження [1]. Тому все більш важливим є не стільки використання методів інших наук, стільки пошук універсальних загальнонаукових засад. У якості загальнонаукової методології може виступати теорія інформації, яка набуває особливого значення в умовах міждисциплінарних досліджень. Теорія інформації, збагачена досягненнями семіотики, здатна стати фундаментом загальнонаукових досліджень і виступити загальнонауковою методологією. Підтвердженням тому стала поява у 1990-х рр. «галузевих» інформатик у цілому ряді наукових сфер (соціальна, економічна, правова, історична інформатика, комп'ютерна лінгвістика). Проте у розвитку будь-якої «галузевої» інформатики відбувається акцент у сторону прикладних досліджень, що базуються на практичному використанні інформаційних технологій у соціально-гуманітарних науках, у сторону переваги логіки засобів перед логікою змісту гуманітарних досліджень. Сучасне інформаційне середовище пред'являє нові вимоги до системи гуманітарного знання: методик, технологій, поняттєвого апарату, використання інформаційних технологій. Інформатизація гуманітарних наук дозволила виявити глибокі соціальні зміни, викликані процесом інформатизації, що привело до необхідності переосмислення розуміння інформатики, зміни наукових поглядів на саму інформатику, виявлення механізмів впливу інформатизації на розвиток суспільства, на формування нової інформаційної культури, побудову теорій інформаційного суспільства. Вивчення інформаційних процесів, джерел і каналів інформації дозволить глибоко зрозуміти причини і характер соціальної поведінки та соціальної взаємодії. Дослідження гуманітарних проблем інформатики відіграє провідну світоглядну роль, яка проявляється у формуванні у студентів цілісної системно-інформаційної картини світу, розумінні спільності інформаційних процесів управління у живій природі, суспільстві і техніці.

Подальший розвиток інформатизації потребує не тільки комп'ютерної грамотності, але й певного рівня інформаційної культури, що базується на розумінні закономірностей розвитку інформаційного суспільства. При цьому у першу чергу повинно змінитися не тільки розуміння інформатизації і інформатики, під якими вже зараз розуміють впровадження інформаційних технологій в різні сфери життя суспільства, розвиток інформації, розширення інформаційних каналів, поглиблення їх зв'язків, посилення їх впливу на людину і суспільство. Це приводить до розширеного розуміння гуманітарної освіти, яка вивчає у першу чергу закономірності і особливості інформаційних процесів у суспільстві, соціальні наслідки інформатизації [2].

Література

1. Воронкова В. Г. , Кивлюк О. П., Андрюкайтене Регіна. Концептуалізація моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму та освіти інформаційного суспільства /

В.Г.Воронкова, О. П. Кивлюк, Регіна Андриякайтене // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : збірник наукових праць / За ред. В. Г. Воронкової. – Вип.68. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2017. – С.33-49.

2. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Максименюк М. Ю. Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний та вітчизняний досвід: навч. посіб. / О.В.Соснін, В. Г. Воронкова, В. О. Нікітенко, М. Ю. Максименюк. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. – 316 с.

СТРАТЕГИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В «ОБЩЕСТВО ЗНАНИЙ»

Вікторія В. Мельник

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова,

г. Киев, Украина

doc.v.melnik@mail.ru

Формирование механизмов устойчивого развития интеллектуально-духовного образовательного пространства в условиях трансформации постиндустриального общества в информационное и «общество знаний» пронизывает все сферы жизнедеятельности, так как выступает средством, результатом и средой жизнедеятельности индивидов. В условиях трансформации постиндустриального общества в информационное только интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития выражают устойчивую качественную характеристику общества, которая в единстве развивает все ее элементы, включая науку, образование, культуру. Интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития выполняют роль коммуникатора, который соединяет в одно единое целое все элементы между творцами и потребителями духовно-интеллектуальных и культурных ценностей, обеспечивая регулирование социальных отношений и в то же время отображая регулятивный аспект.

Интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития представляют собой нелинейное образование, достаточно сложное и противоречивые, духовно-практическое социальное образование, которое развивается в контексте трансгисторических культурных значений и конкретно-исторических смыслов [1]. Интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития эволюционировали от индустриального к постиндустриальному и информационному обществу, которое эволюционно переходит в «общество знаний», в котором возрастает динамика развития науки, образования, культуры. Интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития как часть общей культурной политики государства имеют самостоятельные цели, задачи, функции, детерминированные целью и задачами общей культурной и образовательной политикой современного государства. Новая стратегия интеллектуально-духовных приоритетов

цивилизационного развития направлена на решение культурно-интеллектуальных задач образования, выработку стратегических позиций развития образования в условиях вызовов цивилизации. В условиях глобальных рисков и вызовов цивилизации интеллектуально-культурное развитие развивается по оси смещения от культурного империализма к культурному плюрализму и от закрытого общества к открытому с формированием мегатенденций и мегатрендов глобального развития [2].

Новая стратегия образования как фактор устойчивого развития в условиях трансформации постиндустриального общества в информационное и «общество знаний» должна преодолеть проблемы массового общества и массового человека, космополитической культуры и космополитического человека, глобального гражданского общества и глобальной культуры.

Динамическая трансформация постиндустриальной цивилизации в информационную требует динамического развития науки и образования, которые развиваются в качестве непосредственной производительной силы и направлены на формирование качественно нового сектора информационной экономики. В этих условиях государство должно решить две задачи стратегического назначения образования как фактора устойчивого развития:

- 1) сохранение материального и духовного наследия;
- 2) завоевание конкурентоспособности национального культурного продукта на мировом рынке.

Новая стратегия интеллектуально-духовных приоритетов цивилизационного развития образования в условиях глобальных рисков направлена на создание стабилизационно-устойчивых процессов (общественная консолидация, уменьшение рисков возникновения деструктивных и дезорганизованных элементов, развитие гражданского общества, создание межкультурного диалога; вклад каждой культурной группы в создание общественного благосостояния) [3].

Только наполнение образовательной политики информационным содержанием может открыть каждую из национальных культур миру, развитие которых есть первоочередным заданием в эпоху глобализации. Новая стратегия образования как фактора устойчивого развития интеллектуально-духовных приоритетов в условиях глобальных рисков – это создание антикризисных культурных механизмов, деятельность которых направлена на преодоление разрушительных процессов.

Интеллектуально-духовные приоритеты цивилизационного развития должны выступить катализатором устойчивого социально-экономического прогресса, чтобы способствовать устойчивому развитию интеллектуальной цивилизации на основе науки, образования, культуры в едином взаимозависимом процессе. Новая стратегия образования как фактор устойчивого развития в условиях эволюции информационного общества в «общество знаний» – это процесс все большего приспособления системы обучения и воспитания к запросам расширяющейся практики глобальной рыночной экономики, стремящейся преодолеть границы национальных государств.

Література

1. Воронкова В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего / В. Г. Воронкова / Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: [монография] // Под ред. О. А. Базалука. – К.: Издательский дом «Скиф». – 2012. – Т.2. – С.134-152.
2. Voronkova Valentina, Maksimenyuk Marina, Nikitenko Vitalina. Humanistic Management in the Context of Philosophic Anthropology: Human Dimension. / «Intellectual Archive», Vol. 5, No. 1. – Ontario, Canada, 2016. – P.37-48.
- 3 Мельник В. В. Культурна глобалізація як рушійна сила розвитку сучасного соціуму / В. В. Мельник // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики: [зб. наук. пр.] / Класичний приватний університет. – Вип.54. – 2012. – С.184-196.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В ЕПОХУ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Лідія М. Наріжна

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

lidiianik@mail.ru

Сучасна соціально-економічна кризова ситуація в Україні передбачає підвищення уваги до закладів соціального виховання незахищених категорій дітей. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що соціальне виховання на сучасному етапі розвитку суспільства має власну мету, яка полягає в забезпеченні соціалізації дітей-сиріт до умов навколишнього середовища, та завдання – пошук нових форм та методів соціально-виховної роботи з дітьми-сиротами. Успішне розв'язання мети та завдань сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, готової до виконання суспільних функцій через залучення її до різноманітної діяльності (навчальної, виробничої, дозвільної тощо).

Виходячи з результатів аналізу нормативно-правових документів системи сучасної освіти, спрямованих на соціальне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна визначити взаємопов'язані складові соціально-виховної діяльності інтернатних закладів: національна спрямованість соціально-виховної роботи; трудова підготовка дітей, їхнє залучення до продуктивної праці; соціалізація особистості через колектив; організація культурно-просвітницької діяльності.

Національна спрямованість змісту сучасного виховання визначена важливими завданнями його реформування в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді від 16.06.2015 р. У цьому документі зазначено, що найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Сьогодні велику увагу приділяють питанню взаємин у колективі та ідеї соціалізації особистості через колектив, який розглядається, насамперед, з точки зору його необхідності й корисності для особистісного розвитку дитини, тобто в колективі повинні створюватись умови не лише для ідентифікації дитини з колективом, але й окремішністю її від колективу. У вихованця інтернатного закладу повинна виникнути потреба у спілкуванні з іншими та самоствердженні серед інших.

Соціально-виховна діяльність закладів інтернатного типу потребує нових підходів у реалізації завдань трудового виховання, пошуку нових шляхів залучення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до продуктивної праці, організації поглибленого трудового навчання. Метою соціально-виховної діяльності в контексті трудового виховання є оволодіння політехнічними знаннями, уміннями й навичками, необхідними для трудової діяльності в різних сферах виробництва, здобуття ними належної освіти та опанування навичок до самостійного життя.

Особливого значення в сучасних умовах, коли простежується нестабільність соціально-економічного й політичного життя в Україні, набуває існування в закладах соціального виховання дітей-сиріт різноманітних гуртків, які мають на меті знімати соціальну напругу й залучати дитину до світу прекрасного. Зокрема, цьому сприяють літературні, художні й музичні гуртки та студії. Дуже важливо, щоб робота в гуртках забезпечувала свободу творчості, самостійності, активності, можливість вибору виду діяльності. Різноманітні за змістом і характером діяльності гуртки не лише розвивають здібності та нахили дітей, але й виховують особистість, спроможну адаптуватися й жити в суспільстві.

Отже, до основних перспектив удосконалення системи соціального виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в епоху структурних перетворень в Україні відносимо:

1) удосконалення й широке використання масових та колективних форм соціально-виховної діяльності інтернатних установ, а саме: свят, тематичних вечорів; спектаклів, вистав, стінгазет, конференцій, екскурсій, гуртків;

2) використання різноманітних видів діяльності дитини в соціально-виховній роботі інтернатного закладу: функціонування дитячих організацій, суспільно-корисна праця вихованців;

3) відновлення й вдосконалення дитячого самоврядування, яке розвиває організаторські здібності, почуття відповідальності, ініціативу, на якому можна побудувати роботу вихованців закладів інтернатного типу з профілактики девіантної поведінки за участю вихователів;

4) соціалізація особистості через колектив та створення умов для соціально-психічного розвитку особистості, здатної реалізувати свої практичні вміння та навички;

5) залучення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до основ виробництва та промислової діяльності, що доповнить процес розвитку дитини, сприятиме соціальному становленню особистості, наближаючи до виконання завдань, які висуває суспільство;

б) поєднання обов'язкових форм діяльності вихованців закладів соціального виховання із добровільно обраними, із максимальним наданням можливостей вибору справи за інтересами і виховання самостійності.

Зауважимо, що для успішної соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, повинен відбуватися взаємозв'язок між інтернатними закладами та іншими соціальними інститутами (позашкільними клубами, центрами творчості, соціально-педагогічними службами, центрами реабілітації дітей-сиріт та дітей, які залишилися без опіки батьків та ін.). Здійснення соціального виховання в руслі державної соціальної політики дозволить надати соціально-виховній діяльності в інтернатних установах України державний характер та забезпечить її ефективність.

ЗАГРОЗА ВИМИРАННЯ УКРАЇНЦІВ ВИМАГАЄ НЕГАЙНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Євгенія О. Неведомська

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

y.nevedomska@kubg.edu.ua

Сучасний стан здоров'я населення України свідчить, що існує реальна загроза вимирання нації. Ось статистичні дані: середня тривалість життя в Україні складає 69 років (у чоловіків – 62,8 років, у жінок – 74,8 років), тоді як середня тривалість життя в країнах Євросоюзу (ЄС) – 74 роки, а в країнах СНД: в Грузії – 76,7, в Молдові – 70,8, в Узбекистані – 71,0. При цьому середня тривалість здорового життя в Україні складає 59,2 роки, тоді як в країнах ЄС – 70 років [2].

Важливим показником суспільного розвитку країни і водночас показником стану здоров'я населення є демографічний показник. За даними Держкомстату станом на початок 2010 року чисельність населення України становила близько 45 млн 982 тис. осіб; на початку 2013 року – 45 553 000 людей, на початок 2016 року населення України оцінювалося в 42 617 345, в кінці 2016 року населення України складає 42 462 218 осіб [2]. З огляду на ці дані, можна констатувати, що з 2010 по 2016 рр. населення України зменшилося на 3 519 782 особи. За статистичними прогнозами Відділу народонаселення при Департаменті з економічних і соціальних питань ООН у 2017 році чисельність населення України ще зменшиться на 154 562 особи, тобто становитиме в кінці 2017 року 42 305 656 осіб. За прогнозом цієї організації, при збереженні такої динаміки скорочення населення України до 2030 року кількість українців зменшиться до 39 млн. [2].

Багато причин такого жахливого стану здоров'я українців [1]. По-перше, це наслідки радянських «благополучних» десятиріч. У Радянському Союзі громадянам навіювали: не хвилюйтесь ні про що, працюйте, про все інше

потурбується держава: безкоштовна медична допомога, різні соціальні програми (санаторне лікування, оплачування лікарняних листків) тощо. Ще пам'ятається лозунг минулих років: турбота про здоров'я громадян – обов'язок держави. У результаті сама людина звикла сподіватися на могутність медицини, держави, а не на захисні сили свого власного організму.

Серед сучасних причин загрозливих показників для української нації є війна, міграційні процеси, низький соціально-економічний рівень життя, розвал системи охорони здоров'я, зниження рівня здоров'я населення. А зниження рівня здоров'я, зокрема, молоді обумовлено як конкретними причинами: спадковістю, способом життя, неусвідомленістю цінності власного здоров'я, незадовільною профілактичною роботою та медичною допомогою, забрудненням середовища життя, низькою якістю продуктів харчування та питної води, несприятливими умовами в суспільстві та сім'ї тощо [1, 2]. Окрім того, в Україні ще недостатньо розвинена служба психологічної допомоги. У результаті людина вирішує власні проблеми самотужки – здебільшого не так, як належить.

З огляду на зазначене, в українському суспільстві нагальною потребою є перехід виховання людини до нової парадигми: турбота про здоров'я – обов'язок кожного. На цьому наголошував ще в радянські часи академік Микола Амосов: «Щоб бути здоровим, потрібні власні зусилля, постійні і значні. Замінити їх не можна нічим». Отже, стан здоров'я сучасного українця залежить не тільки від зовнішніх умов, але й від його власного відношення до здоров'я. Вироблення такого відношення – найважливіша умова оздоровлення українського суспільства. І починати його необхідно зі школи, оскільки саме вона – єдиний інститут, через який проходить все населення країни, а навчально-виховний процес – єдиний систематизований процес можливого формування мотивів корисної для індивіда й суспільства поведінки. Саме через це роль школи у збереженні й укріпленні здоров'я повинна стати провідною.

Перед українськими педагогами стоїть нагальна задача впровадження в навчальний процес здоров'язбережувальних технологій. Поняття «здоров'язбережувальні технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Під здоров'язбережувальними технологіями треба розуміти:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог і методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим;
- технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання; ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального

плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти;

- виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я та здоров'я родини.

Знання, володіння і впровадження здоров'язбережувальних технологій є важливою складовою професійної компетентності українського педагога.

Література

1. Неведомська Є.О. Небезпеки здоров'ю молоді в сучасному світі / Євгенія Олексіївна Неведомська // Актуальні проблеми здоров'язбереження в молодіжному середовищі XXI століття: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конфер. (15-16 листопада 2013 р., м.Київ) / упор. Л.Г. Горяна, Н.О. Терентьєва. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.В, 2013. – С. 93-107.
2. Неведомська Є.О. Стан здоров'я українців та як його визначити / Євгенія Олексіївна Неведомська // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку» (м.Харків, 26-27 січня 2017 року) / Наукове партнерство «Центр наукових технологій». – Харків: НП «ЦНТ», 2017. – С. 94-99.

ІНСТИТУЦІЙНА АВТОНОМІЯ ВНЗ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Олена В. Раєвська¹, Ольга І. Бровко²

*Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця,
м. Харків, Україна*

¹olena.raev@gmail.com, ²ol.iv.brovko@gmail.com

Світовим трендом розвитку міжнародної системи вищої освіти кінця ХХ початку ХХІ століття є поступове розширення інституційної автономії вищих навчальних закладів (ВНЗ). Основний зміст системних трансформацій з цього приводу міститься у зміні стосунків між державою та національними системами вищої освіти та новому визначенні ролі держави в процесі підготовки фахівців з вищою освітою для потреб національної економіки. Зрозуміло, що держава повинна створювати дієві передумови та законодавчо-нормативне підґрунтя прояву інституційної автономії ВНЗ, а не жорстко регламентувати процес їх функціонування. Саме в цьому напрямку в Україні в останні роки здійснюється загальна модернізація системи вищої освіти країни. Ярким прикладом цих процесів стало прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту», де на рівні законодавства задекларовано, що автономія ВНЗ – це «самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації наукових досліджень, освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів»[1].

Тобто, подальше реформування системи вищої освіти передбачає посилення прав університетів встановлювати власні навчальні програми і стратегічні цілі розвитку; визначати способи досягнення раніше встановлених пріоритетів, які визначені як частина національної політики; визначати власну академічну структуру тощо. Все це суттєво підвищить конкурентоздатність українських ВНЗ як в національному, так й в міжнародному освітньому просторі.

Метою роботи є теоретичне дослідження складових інституціональної автономії вищих навчальних закладів України в сучасних умовах реформування системи вищої освіти.

Загалом інституційна автономія університетів характеризується самостійністю вищого навчального закладу, мірою автономії від зовнішніх факторів в установі і правлінні, у внутрішньому розподілі фінансових ресурсів, в отриманні доходу з недержавних джерел, підборі і розстановці кадрів, в упорядкуванні та регулюванні умов досліджень, в свободі викладання (навчання) і ведення досліджень.

В рамках розробленої Асоціацією Європейських Університетів (АЄУ) методології для діагностики рівня автономності як системи вищої освіти загалом, так й окремого ВНЗ, зазначено що, інституційна автономія ВНЗ складається з чотирьох складових [5], які представлені на рис. 1.

Рис. 1. Складові інституціональної автономії ВНЗ

Розглянемо більш детально кожен складу інституціональної автономії ВНЗ [2-4].

Організаційна автономія спрямована на посилення самостійності ВНЗ щодо вибору, побудови та функціонування організаційної структури управління, механізмів реалізації внутрішньо університетських управлінських технологій, специфіки прийняття управлінських рішень. Для українських ВНЗ організаційна автономія створює передумови для отримання прибутку в сфері комерціалізації знань, розвитку внутрішніх академічних структур та реалізації стратегічних управлінських рішень. В сучасних умовах, коли в Україні спостерігається наявність певного розриву між системою вищої освіти й ринком праці, ця складова інституційної автономії є одним зі способів дифузії компетентнісних вимог ринку праці до фахівців певних спеціальностей з вищою освітою та дієвим

засобом своєчасної модернізації освітніх програм їх підготовки в межах ВНЗ.

Фінансова автономія посилює здатність ВНЗ самостійно управляти своїми грошовими потоками і розподіляти свій бюджет. Здатність незалежно управляти своїми фінансовими коштами дозволяє встановлювати і найповніше реалізовувати свої стратегічні цілі, але потребує існування в державі відповідного законодавчого підґрунтя. Крім того, дієвість цієї складової інституційної автономії сьогодні для українських ВНЗ має особливу актуальність на тлі впровадження державної політики зменшення державного фінансування їх діяльності.

Кадрова автономія відноситься до здатності ВНЗ самостійно управляти своїми людськими ресурсами, за такими основними аспектами кадрової політики, як: процедури набору кадрів – старших наукових співробітників, старшого адміністративного персоналу; оплата праці; звільнення персоналу; процедури кадрового просування. Якість, професіоналізм та креативність професорсько-викладацького складу кожного ВНЗ є ключовим фактором не тільки якості навчання у ВНЗ, але й наукової активності університету, що дозволяє позиціонувати його як освітньо-науковий інноваційний заклад, який забезпечує не тільки потреби суспільства в освіті, але й розглядається як складова науково-технічного прогресу.

Академічна автономія відноситься до здатності ВНЗ приймати рішення з різних практичних питань, таких як: механізм вступу студентів, академічний зміст освітніх програм, контроль якості навчання, впровадження нових та оновлення існуючих програм навчання тощо. Можливість прийняти рішення щодо загальної чисельності студентів і встановлених критеріїв допуску є фундаментальними аспектами інституціональної автономії.

Розглянуті вище складові свідчать про те, що інституційна автономія ВНЗ є необхідною умовою розвитку сучасного інноваційного університету, яка посилюється ефектом глобалізації ринку освітніх послуг, високим рівнем конкуренції в цій галузі та загально цивілізаційними трендами розвитку НТП світу. В Україні створення умов реального існування інституційної автономії ВНЗ має сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності системи вищої освіти країни, введення країни в єдиний світовий освітньо-науковий простір як паритетного учасника задля забезпечення сталого розвитку українського суспільства.

Література

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – <http://zakonrada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Забезпечення якості освіти: теорія та практика: колективна монографія / під заг. ред. Н.В.Житник. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – 300 с.
3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти [Текст] : монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
4. University Autonomy in Europe II The Scorecard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eua.be/Libraries/publications/University_Autonomy_in_Europe_II_-_The_Scorecard.pdf?sfvrsn=2. – Назва з екрану.

ТРАНСФОРМАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

Олександр В. Соснін

*Університет менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук
України, м. Київ, Україна
alvas.sosnin@yandex.ru*

Освіта і наука в сучасному світі, без перебільшення, стали критичним елементом в системі вимог національної безпеки, перш за все, тому, що без фахово підготовлених інженерів і аналітиків інформації, здатних вести конкурентну розвідку, жодна країна не змогла стати на шлях інноваційного розвитку. США, як держава, своїми виключно виваженими діями з того часу постійно надавали належну підтримку розвитку науково-освітньої сфери і процесам формування сховищ науково-технічних знань навколо штабів транснаціональних корпорацій (ТНК). Вони й сьогодні не відсувають ці питання на периферію державних інтересів та фінансування. США, реформуючи науково-освітню сферу швидко знайшли засоби стимулювати громадян до більш активного впровадження ідей і знань в реальну економіку країни і вже на початку 60-х років, впровадженням нової інформаційної політики, обумовили появу інноваційної економіки. Вони суттєво змінили відношення свого населення до освіти, вченості фахівців, науково-технічної діяльності, інформації і знань як ресурсу розвитку своєї держави. Одночасно рішуче (кардинально) реформували систему освіти, чим продемонстрували ставку держави на підготовку інженерів-лідерів, здатних до перетворення наукових знань в технології реальних виробництв і здатних організувати експорт знань, що має виключно високу прибутковість для держави. Вирішення проблеми ускладнено безліччю міжвідомчих протиріч в розвитку сучасного світу і вітчизняного законодавства щодо розуміння інформації, сенсу інформаційно-комунікаційних технологій і діяльності людини в глобальному інформаційно-комунікаційному середовищі. Тут всі стоять один про одного, а в діях владних структур спостерігаються одночасно два протилежні за спрямованістю, але нерозривно пов'язаних між собою, процеси, які ми поки що не в змозі усвідомити. З одного боку, зростає відкритість держав (її обумовлює надшвидкий розвиток комп'ютеризованих інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і їх надлегке проникнення в усі сфери життя).

У внутрішній політиці цей тренд простежується, скажімо, в істотному розширенні повноважень правоохоронних органів і спецслужб у боротьбі із правопорушеннями в сфері використання ІКТ при захисті інтелектуальної власності, а також у заходах, пов'язаних із інакомисленням громадян, а в зовнішньополітичній сфері – в дипломатичній активності, просуванні ідей (іноді аматорських), наприклад, щодо контрольованого управління процесами інформаційного обміну в глобальних мережах. На сьогодні інформаційно-комунікаційні мережі і технології стали стратегічним ресурсом розвитку будь-якої країни, демонструючи загальносвітову стратегію формування світового

ринку інформаційних ресурсів і послуг. Саме тому концептуальний контент інформаціоналізму, сама практика становлення нової інформаційної цивілізації всіма дослідниками сьогодні здебільше розглядається через інформатизацію суспільства і функціонування глобальних інформаційно-комунікаційних інфраструктур. Навіть за умов неповного розуміння методів опрацювання великих масивів інформації в процесі перетворення знань на капітал людство шаленими темпами модернізує і комерціалізує глобальне інформаційно-комунікаційне середовище, дедалі більше підпорядковує його для реалізації своїх потреб не тільки для розвитку глобальної комунікації мас-медіа, а встановлює засади нової інформаційної економіки знань, шукає нові методи реалізації своїх задумів в політичній, економічній і військовій сферах.

Глобальні тенденції першого періоду ХХІ століття дозволяють стверджувати, що саме в таких умовах буде відбуватися подальше формування нового типу держав, суспільств, їх політики, економіки, військової справи і, безумовно, науки і освіти під зростаючим впливом псі-технологій. На цьому підґрунті сьогодні відбувається становлення принципово нової економіки (knowledge-based economy), а основою конкурентоспроможності країн стає здатність до накопичення і раціонального використання фундаментальних знань – інформації, на основі якої створюються нові проривні технології надвисокого рівня (high-tech). За таких умов знання і здатність вихованців технічних університетів (нетократів) набувають особливої цінності, оскільки вони, по-перше, більш активно залучаються до управління матеріальними і нематеріальними ресурсами нашого суспільства за допомогою новітніх ІКТ і всюди, на всіх рівнях поступово починають знищувати владу безвідповідальних політиків (так би мовити, «кухарок»). Іноді не зважаючи на недостатність знань і навичок, а іноді і повного розуміння сенсу процесів зберігання і розповсюдження інформації і знань, які дедалі більше стають знеособленими, неструктурованими і різномірними. Україні сьогодні, щоб не залишитись на узбіччі світового науково-технологічного оновлення, крім розмов (дискутування) про значення ІКТ і потреби в ІТ-спеціалістах, безумовно, конче необхідно інтегруватися до світових інноваційно-технологічних трендів щодо використання нематеріальних активів суспільства. Спираючись на це, ми в найкоротший термін будемо здатні перейти не тільки на інноваційний шлях розвитку економіки, а й обрати (визначити) свої пріоритети в науково-технологічному розвитку, і, як наслідок, створити національну інноваційну систему. Вона має працювати на принципах випереджаючого розвитку фундаментальних наук, а відповідно і науково-освітньої діяльності із правовою охороною напрацьованих знань. Це виключно складне для нашого суспільства завдання, оскільки ми при житті одного покоління майже втратили темпи і традицію відтворення науково-технічного потенціалу країни [1, с.123-134].

Література

1. Соснін О. В. Про вимір системи вищої технічної освіти в координатах проблем національної безпеки / О. В. Соснін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії» : збірник наукових праць / За ред. В. Г. Воронкової. – Вип. 66. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2016. – С. 123-134.

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Олена В. Чередник

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

21raduga-duga21@mail.ru

Вища освіта в Україні спрямована на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, що має визначити темпи й рівень науково-технічного та соціально-культурного прогресу.

Завдання педагога значною мірою полягає у тому, щоб допомогти молоді активно соціалізуватись, зайняти певну життєву позицію. Педагог, який за роки навчання у виші зумів успішно адаптуватися до майбутньої професії, може створити належні психолого-педагогічні й організаційно-методичні умови для творчої самореалізації своїх вихованців.

У контексті професійного становлення важливі два рівні – особистісний і соціальний. Особистісний рівень відображає розвиток фахівця (студента) в конкретній предметній сфері, його соціалізацію через професію, розуміння і прийняття норм (ідеалу) і традицій, а потім їхню трансляцію і розвиток. Соціальний рівень припускає внесок кожного працівника (студента) в сукупний продукт, тобто реалізацію потенціалу суспільства, якісний розвиток життєдіяльності особистості.

Процес становлення фахівця є результатом зусиль індивіда та соціо професійного середовища і може розглядатись як особливий вид його діяльності, що формує (разом з іншими видами) готовність фахівця на всіх етапах його становлення: а) адаптація (ідентифікація індивіда з професією, освоєння її норм, цінностей, набуття автономності тощо); б) стабілізація (набуття професійної компетентності, успішності, удосконалення практичних навичок); в) перетворення (досягнення цілісності, самодостатності, автономності і здатності до інноваційної діяльності не лише в професійній, а й соціальній сфері).

Професійна діяльність є механізмом, що формує фахівця, і одночасно об'єктом, що перетворюється фахівцем. Професійне середовище як сукупність фахівців є складним організмом, що самоорганізовується, у якому динамічно поєднуються ефекти освоєння, підтримки і перетворення як окремих елементів, так і професійної сфери загалом.

Процес адаптації студентів до навчання і умов життєдіяльності у вищих навчальних закладах буде активним і успішним за умови урахування вікових особливостей їх фізичного і психічного розвитку.

Так, у магістратурі навчається молодь віком 22-23 роки, яка виявила схильність до науково-дослідної, викладацької та управлінської діяльності, пройшла певний попередній відбір, враховуючи при цьому участь у вузівських предметних олімпіадах, науково-методичних семінарах і конференціях на

добровільних засадах. Тому на викладачів магістратури покладається велика відповідальність за якісну підготовку майбутніх магістрів.

Можна стверджувати, що у слухачів магістратури бажання більше одержувати від професійної діяльності поєднується з психологічною готовністю до виконання висококваліфікованої і продуктивної праці. На фоні конкретності професійних планів така установка у студентів викликає активність у професійному становленні.

Підвищення ефективності діяльності та академічної успішності студентів пов'язане з розвитком їхніх духовних потреб відповідно до вимог навчання у магістратурі і майбутньої професії. Велику роль відіграють стійкі мотиви, які визначають прагнення та спрямованість майбутніх магістрів у майбутнє: інтереси, переконання, система уявлень, поглядів на навколишню дійсність, ідей, які розвивають їх науковий світогляд. Домінування глибоких і стійких пізнавальних інтересів слухачів магістратури до навчальної та наукової діяльності є важливою умовою успішного формування їх особистості на даному етапі. Студенти більш стійкі у подоланні виникаючих труднощів, бачать недоліки у методиці навчання та викладання, організації навчальних занять.

Для окремих магістрантів характерне продовження економічної активності, для інших – початок трудової біографії і створення власної сім'ї. Зростають творчі можливості, розвиваються інтелектуальні та фізичні сили. У моральній культурі студенти керуються більш свідомими мотивами поведінки. Інтерес до моральних проблем (мети, способу життя, обов'язку, кохання, вірності тощо) продовжує підвищуватися. Характерне формування чітких практичних установок на майбутню професію у зв'язку із закінченням вищого навчального закладу. Виявляються нові, актуальніші цінності, які пов'язані з матеріальним і сімейним станом, місцем майбутньої роботи.

Слухачі магістратури надають перевагу індивідуальним формам життя вищого навчального закладу. Підвищений інтерес до протилежної статі посідає значне місце в їх думках та поведінці. У цьому віці інтимні стосунки сприяють підвищенню бажання краще навчатися, творчій активності, робочому настрою. Подружні пари не ізолюють себе від академічної групи, не відмовляються від колективних форм діяльності, вони можуть проявляти активність у розв'язанні проблем навчання, наукової діяльності, громадської роботи.

Розвиток особистості студента як майбутнього фахівця загалом проходить за напрямками: а) зміцнюється світоглядна переконаність, професійна спрямованість, розвиваються необхідні здібності; б) удосконалюється, «професіоналізуються» психічні процеси, стани і досвід; в) підвищується почуття обов'язку, відповідальності за успіх професійної діяльності, чіткіше і більш рельєфне виступає індивідуальність студента; г) зростають домагання студента у сфері майбутньої професії; д) підвищується питома вага самовиховання студента у формуванні якостей, досвіду, необхідних йому як майбутньому фахівцю; є) зміцнюється професійна самостійність і готовність до майбутньої практичної роботи.